

A

MECSEK EGYESÜLET

évkönyve

a 2017-es

egyesületi évről

Szerkesztő:

BARONEK JENŐ

Régi évfolyam: 75. szám

Új évfolyam: 21. szám

Kiadja a Mecsek Egyesület
Felelős kiadó: Ripszám István

ISSN 14183-137

Tördelés, nyomdai munkák: Kontraszt Plusz Kft.

Pécs, 2018

A Mecsek Egyesület évenként megjelenő kiadványa, amely tartalmaz írásokat, élménybeszámolókat, riportokat, tudósításokat, az éves munka rendszerezett összegzését, az egyesület tisztikarának és tagjainak névsorát.

A könyvből a tagság és szimpatizánsai képet kapnak az egyesület életéről. Ez a könyv nem egy irodalmi mű, hanem gyűjtemény, a természet szerető emberek tollából származó – igazi természetbarát szakmai igényességgel papírra vetett – alkotásokat tartalmazza, tudományos, leíró és olvasmányos formában.

Az évkönyvet a Mecsek Egyesület tagjai a tagdíjuk ellenében ingyenesen kapják.

FONTOSABB TUDNIVALÓK AZ EGYESÜLETRŐL

MECSEK EGYESÜLET – közhasznú társadalmi szervezet
Székhely: 7623 Pécs, Rét u. 8. (Mecsekerdő Zrt. irodaháza)

E-mail: mecsekegyesulet@gmail.com

Weblap: www.mecsekegyesulet.hu

Az irodában állandó ügyelet nincs, előzetes egyeztetés szükséges.

Berek Zoltán: +36 30 663 1076

Számlavezető bank: Bóly és Vidéke Takarékszövetkezet

Számlaszám: 50100112-12002690

Külföldi utalás esetén:

Bank: Magyar Takarékszövetkezeti Bank Zrt.

1122 Budapest, Pethényi köz 10.

IBAN szám: HU 66 50100112 1200 2690 0000 0000

SWIFT-CODE: TAKBHUHB

Támogassa egyesületünket adója 1%-ával!

Adószámunk: 18301942-1-02

A tagtársak ötleteit, észrevételeit, kéréseit, javaslatait e-mailben vagy postán az iroda címére juttassák el.

A választmányi ülések és más rendezvények nyilvánosak, azokat bárki látogathatja. Az időpontokról az egyesület honlapjáról, illetve a meghívókból tájékozódhatnak.

**A KÖZHASZNÚ SZERVEZETKÉNT MŰKÖDŐ
MECSEK EGYESÜLET KÖSZÖNETET MOND MINDAZOKNAK
A SZERVEZETEKNEK, CÉGEKNEK, MAGÁNSZEMÉLYEKNEK,
AKIK A MECSEK TERMÉSZETI ÉS KULTURÁLIS ÉRTÉKEINEK MEGÓVÁSÁT
ÉS SZEBBÍTÉSÉT SZOLGÁLÓ CÉLJAINK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN SEGÍTSÉGÜNKRE VOLTAK.**

A 2017-es évben kiemelkedően támogatták céljainkat:

**Mecsekerdő Zrt.
PANNONPOWER Holding Zrt.
Biokom Nonprofit Kft.
PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft.
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata**

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Baranyai Zoltán – Baronek Jenő: Baranyai Rudolf</i>	7
<i>Dr. Polgárdy Géza: 140 éve született dr. Entz Béla, a Mecsek Egyesület egykori elnöke</i>	8
<i>Baumann József: A Mátyás király kútja története</i>	16
<i>Kraft János: Adalékok a pécsi vízlépcső történetéhez</i>	22
<i>Baumann József: Keresztény vonatkozású emlékhelyek felújítása a Mecsekerdő Zrt. területén</i>	30
<i>Gábor Olivér – Havasi Ildikó: Egy régi-új barlang a Mecsek-kapunál: a Karg-barlang</i>	64
<i>Kiss Milán: A Mecsek Egyesület éves közgyűlése</i>	66
<i>Bóday Miklós: Új erdei pihenő a Mecsekben</i>	70
<i>Dr. Bátai István – Dr. Batainé Dr. Kerényi Monika: Ami az évkönyvekből kimaradt – 3. rész</i>	74
<i>Jelenszkyne Fábián Ildikó: Koszorúzás a Mecsek Egyesület nagy elődeinek nyughelyeinél</i>	79
<i>Dr. Sebők Béla: Birtok a Potor-hegyen</i>	85
<i>Wágner László: Ős-Dráva Látogatóközpont – Természet és hagyomány találkozása</i>	93
<i>Weber Adrienn: A Mecsek Egyesület régészeti tevékenysége a századfordulón</i>	100
<i>Muth Endre: Az öreg tölgy</i>	109
<i>Kraft János: Csicsói Szentkút-forrás</i>	118
<i>Komlós Attila: Hamerli Antal és az amatőrfilmzés</i>	126
<i>Sey Gábor: A pécsi Pius-alapítványi katolikus főgimnázium első otthona</i>	137
<i>Dudás György: A Szársomlyó herpetofaunája</i>	142
<i>Erdei Éva: Ígéretes tehetségek látogatása a Múzeumban</i>	175
<i>Sey Gábor: Egy utcanévadás margójára. Hamerli Imre utca</i>	179
<i>Erdei Éva: Tüke-nap a Tettyén: vendég volt a Mecsek Egyesület</i>	185
<i>Omacht Zoltán: Az éltető áradások földje</i>	188
<i>Sey Gábor: Traiber, Hajtós, Vasváry</i>	192
<i>Baumann József: Változások a Fekete-Tisza-forrásnál</i>	202
<i>Rónaki László: Az orfűi Mészégető-források és a barlang kutatástörténete</i>	207
<i>Tóth István Zsolt – Steib György – Chlebovics Miklós: A bonyhádi Perczel-kastély parkjának botanikai és történeti érdekességei</i>	233
<i>Gergely Tibor: Különleges kapcsolatom a Mecsekkel – 2. rész</i>	256
<i>Dr. Polgárdy Géza: Egyiptomi utam 2017-ben – meg a régebbiek</i>	263
<i>Baumann József: A Munka Osztály 2017. évi beszámolója</i>	288
<i>Biki Endre Gábor: A Természetjáró Osztály 2017. évi beszámolója</i>	312
<i>iff. Gergely Tibor: Évzáró a pécsi Lyceum Templomban</i>	347
<i>Kiss Milán: Titkári jelentés a 2017. évről</i>	353
<i>A Mecsek Egyesület tagsága</i>	359

BARANYAI ZOLTÁN – BARONEK JENŐ

BARANYAI RUDOLF

(1936. NOVEMBER 30 – 2017. JÚNIUS 26.)

Szigetváron született. Újpestrén volt nagy házuk és gazdaságuk. Kilencen voltak testvérek. Négy testvére volt, aki fiatalabb volt, és négy idősebb. Hároméves volt, amikor kitört a II. világháború. A család igen kalandos utat járt be. Édesapja főhadnagyként szerelt le az I. világháborúból. A család elmenekült, először a Felvidékre, majd Ukrajnában találtak ideiglenes szállást. Általános iskolai tanulmányait itt kezdte el.

1945-ben visszatértek Újpestré, ahol befejezte az általános iskolát. Középfokú tanulmányait a pécsi Zipernowsky Károly Szakközépiskolában kezdte villanszerelő szakon. Később elvégezte a technikumot is. A villanszerelő szakma megszerzése után Pista bátyjával dolgozott a Pécsi Villanszerelő Vállalatnál. Munka mellett végezte el a technikumot. 1956-ban elvitték katonának. Itt hivatalos sofőrvizsgát tett. Leszerelése után a Szállítási Vállalathoz ment dolgozni.

1960-ban feleségül vette Zengő Zsuzsanna Sárát. A jobb fizetés és lakás reményében elment az uránbányába dolgozni föld alatti villanszerelőnek. 1961-ben megszületett Nóra nevű leánya, majd 1965-ben Zoltán. Ebben az évben villanszerelő mestervizsgát tett. Uránvárosban kapott lakást. Az 1970-es évek elején elektrikus lett. 1993-ban felesége elhunyt. Lehetősége volt nyugdíjba menni.

Ettől az időtől kezdve lett természetjáró. 2009-ig aktívan járta az erdőt, túrákat vezetett. Természetjáró múltjáról érdemes megemlíteni, hogy életének utolsó 15 évében Büdöskúton töltötte napjait, ahol a ház körül mindig rendet tartott. Egy kis esőházat épített, amit Rudi házának hívunk ma is, és az esőház mellett egy érdekes formájú tűzrakó helyet épített. Érdemes még megemlíteni, hogy az arra járó természetjárókkal elbeszélgetett, ellátta őket információval, így még több barátot szerzett a természetjárásnak. Büdöskúton a ház mögötti panteon építésében segített Baumann Jóskának.

2017. június 26-án csendesen elaludt.

Rudi, emlékedet és barátságunkat feléd megőrizzük.

DR. POLGÁRDY GÉZA

140 ÉVE SZÜLETETT DR. ENTZ BÉLA, A MECSEK EGYESÜLET EGYKORI ELNÖKE

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A mikor egyesületünk egy-egy korábban vezető tisztséget betöltött, jelentős személyiségének évfordulójához érünk, ám a kutatások turistatevékenységéről vajmi kevés adattal, esetleg semmilyen adattal sem szolgálnak, ez bizony a megemlékezés számára meglehetősen fura helyzetet teremt.

Írnánk róla, de nincs mit.

Pontosabban van, hogyan lenne, csak éppen az nincs, ami számunkra a legfontosabb, a leglényegesebb lenne: Mecsek Egyesület-i turistatevékenysége, turistamunkássága vész továbbra is az ismeretlen, az ismeretlenség homályába.

Dr. Entz Béla, a Mecsek Egyesület egykori elnökének arcképe

Sok választási lehetőség azonban nincs – dönteni kell! S vagy az a döntés, hogy turista tevékenységére vonatkozó ismeretek hiányában az évfordulós megemlékezés (most is, mint eddig minden kínálkozó alkalommal) elmarad, vagy az, hogy elmondunk róla mindent, amit tudunk, még akkor is, ha ez a „minden” nem kifejezetten a Mecsek Egyesülethez kapcsolódik.

Sőt!

S itt, e ponthoz érve, dr. Entz Béla kapcsán – hiszen e mostani megemlékezés az ő kivételes és nagyszerű személyét hivatott felidézni – meg kell említeni két fontos tény.

Az egyik az, hogy a Mecsek Egyesület megalakulásától egészen betiltásáig keletkezett eredeti iratanyagát a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárában őrzik Pécsen. A másik az, hogy az itt fellelhető teljes iratanyagot Baronek Jenő összegyűjtötte és megjelentette MECSEK EGYESÜLET DOKUMENTUMKÖTET (1891. ÁPRILIS 30. – 1948. OKTÓBER 23.) cím alatt, Pécsen, 2016-ban.

A sajnálatos tény: az említett levéltár sem, s így természetesen a könyv sem tartalmaz egyetlenegy Entz Béla személyéhez kapcsolódó dokumentumot sem. Mert azok nem maradtak fenn az egyesület iratait őrző levéltárban.

Adódik a kérdés, hogy miért nem?

Legalább két eset lehetséges. A második világháborút követő zavaros időkben azok valami miatt be sem kerültek a levéltárba, vagy a levéltárba bekerültek ugyan, de onnan aztán valakik, valamikor, valamiért kiselejtezték. Utóbbiról legalább egy jegyzőkönyv fennmaradhatott volna, de nem. Nincs!

Ám akár az egyik, akár a másik történt, pillanatnyilag nem vagyunk abban a helyzetben, hogy megírassuk: mi is az igazi, a valós ok, amiért a második világháború körüli időszak egyesületi dokumentumaival csak nagyon hiányosan, Entz Béla személyével kapcsolatosan pedig dokumentumokkal egyáltalán nem rendelkezünk.

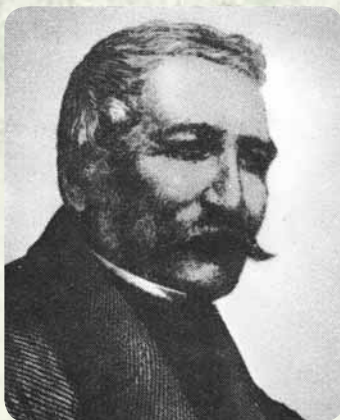
Ebben a dokumentum- és adathiányos helyzetben dr. Entz Béla születésének 140. évfordulója alkalmából ugyan megemlékezünk tiszteletre méltó személyéről, írunk családjá jeleseiről, vázoljuk az ő élete történetét, szakmai (orvosi) munkásságát, csak éppen a Mecsek Egyesületben végzett munkáját nem részletezzük. Természetesen bízva abban, hogy egyszer csak szerencsénk lesz, hogy egyszer, valamikor, valahogy, valahonnan csak előbukkannak majd turistatevékenységére vonatkozó dokumentumok, adatok is...

DR. ENTZ BÉLA CSALÁDJÁRÓL, FELMENŐIRŐL – ÉS EGY ELSZALASZTOTT LEHETŐSÉGRŐL

Az Entz család – amelynek fiaként Entz Béla száznegyven évvel ezelőtt, 1877. március 10-én Kolozsvárott megszületett – előtte is, őt követően is több kiváló személyiséget adott a magyar tudománynak. Arra nincs lehetőségünk, hogy az Entz családfát teljes részletességgel ismer-tessük, de ez nem is célunk. Mielőtt azonban rátérnénk Entz Béla életének és tudományos munkásságának még oly vázlatos ismertetésére,

lényegesnek tartjuk, hogy az Entz család legalább néhány jelentős tagjáról említést tegyünk. Jelezve, hogy honnan, milyen környezetből érkezett, milyen családi hagyományok, háttér, milió volt az, amely tiszteletre méltó személyét alkalmassá tette arra, hogy a Mecsek Egyesület elnöki székébe emelje, s amely tisztséget korábban az egyik legnagyobb pécsi polgármester, dr. Nendtvich Andor is betöltött.

Dr. Entz Ferenc (1805–1877)

Dr. Entz Géza (1842–1919)

Az Entz család korábbi, kiemelkedő tagjai közül többekről adatokkal is, képekkel is rendelkezünk.

Az első Entz-ős, akit említeni szeretnénk, a Sümegen, 1805. december 6-án született Entz Ferenc orvos, szőlész, kertész, 1858-tól az MTA levelező tagja, a modern magyar kertészet és kertészeti szakoktatás úttörője, megindítója. Elhunyt élete 72. évében, Promontor-Budafokon, 1877. május 9-én.

Az ő fia volt dr. Entz Géza (Mezőkomárom, 1842. március 29. – Budapest, 1919. december 19.) orvos, zoológus, 1873-tól kolozsvári egyetemi tanár, az MTA (1883-tól levelező, 1890-től rendes, 1909-től igazgatósági) tagja. Két fia is jelentős tudományos pályát futott be.

Ifj. dr. Entz Géza (Kolozsvár, 1875. május 30. – Budapest, 1943. február 21.) atyja nyomán szintén zoológus, s ugyancsak egyetemi tanár, az MTA 1910-től levelező, 1932-től rendes tagja. 1902-től bölcsész-doktor 1907-től egyetemi magántanár.

Öccse, dr. Entz Béla (Kolozsvár, 1877. március 10.) orvos, kórboncnok, egyetemi nyilvános rendes tanár, a Mecsek Egyesület majdani elnöke, akiről most, születésének évfordulóján megemlékezünk.

E korántsem részletes, csak a legfontosabb személyi adatokra szorítkozó „családtörténetünk”-et itt akár be is fejezhetnénk. De mint fentebb, az alcímben jeleztetett – egy elszalasztott lehetőség kapcsán – említést kell

még tenni az 1842–1919 között élt Entz Géza zoológus unokájáról, dr. Entz Géza (Bp. 1913. március 2. – Bp. 1993. március 3.) művészettörténészről is.

Ő 1939-ben szerzett bölcsészdoktorátust, s 1941–45 között Kolozsvárott az Egyetemi Könyvtár munkatársa, 1945–50 között ugyanott a Bolyai Egyetem művészettörténet tanszékének tanszékvezető docense. 1950-ben a román hatóságok nyomására ugyan távozni kényszerült Romániából, ám ottani tartózkodása alatt kapcsolatban állt Keöpeczi Sebestyén József genealógussal és címerfestővel. Jómagam pedig az 1980-as évek elején Keöpeczi Sebestyén József munkásságát kutattam. Tudomást szerezvén arról, hogy Entz Géza kapcsolatban állt K. S. J.-fel, levélben fordultam hozzá, segítségét kérvén anyaggyűjtésemhez. Postafordultával a mellékelten mindkét oldalával bemutatott postai levelezőlapot kaptam dr. Entz Gézától 1983. november 28-i keltezéssel, az alábbi szöveggel:

„Kedves Barátom! Levelét köszönettel megkaptam. Sajnos nagyon keveset tudok hozzájárulni kutatásaihoz, személyes élményeken kívül alig van valami Sebestyén Józsefről. De szívesen állok rendelkezésére. Telefonon, kérem, hívjon fel reggel 9 körül, vagy este 20 óra után, s akkor megbeszélhetjük a találkozást. Számom. 652-130. Szívvelyes üdvözléssel, Entz Géza.”

Nos, a találkozás létrejött, s Géza bácsi – aki nálam 33 évvel idősebb volt, felhatalmazott, hogy így szólítsam – elmondta K. S. J.-fel kapcsolatos emlékeit. Én pedig többek között a tőle hallottak alapján elkészítettem K. S. J.-ről szóló írásomat, s meg is jelentettem.

...Elszalasztott lehetőségről pedig most, csaknem három és fél évtizeddel később, 2017-ben írok e hajdani találkozásunk kapcsán. Mert amilyen készségesen állt rendelkezésre Géza bácsi, s mondta el személyes emlékeit K. S. J.-ről, egészen biztos, hogy dr. Entz Béláról is szívesen beszélt volna, s mondott volna el mindent, amit csak vele kapcsolatosan

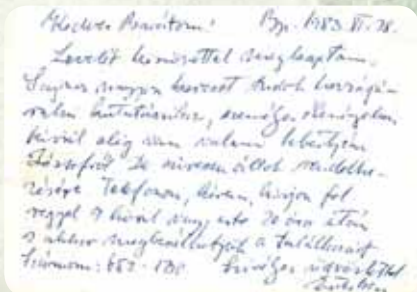
Dr. Entz Géza (1875–1943)

Dr. Entz Géza (1913–1993)

Dr. Entz Géza (1913–1993)
Polgárdy Gézának küldött levelezőlapja,
1. oldal.

Dr. Entz Géza lapjának 2. oldala

tudott. Ha a Mecsek Egyesület hajdani elnökéről is kérdeztem volna! Ezt a lehetőséget azonban akkor, 1983-ban elmulasztottam! Ebben az időben – mint tudjuk 1948-tól – nem is létezett egyesületünk, másrészt én sem foglalkoztam még ekkor az Entz család egyetlen tagjával sem.

Mindezt sajnálom – de hiába! Személyes találkozásunk után tíz évvel, 1993-ban ugyanis Géza bácsi – akinek arcképét szintén mellékelem – maga is elhunyt, esetleges személyes emlékeit így örökre magával vitte. Mindezen családi kapcsolatokat és egyéb körülményeket előrebocsátva, térjünk rá immár egyesületünk egykori elnökének személyére.

DR. ENTZ BÉLA ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Idősebb dr. Entz Géza (1842–1919) egyetemi tanár és Seifert Jozsefin fiaként Entz Béla 1877 tavaszán Erdély fővárosában látta meg a napvilágot. Úgy elemi iskolai tanulmányait, mint a gimnázium első két évét szülővárosában a piaristáknál végezte, a továbbiakat pedig e rend fővárosi gimnáziumában, ahol 1895-ben tett érettségi vizsgát jeles eredménnyel. Ugyanitt, a főváros tudományegyetemén végezte orvosi tanulmányait is, s 1900. október 21-én avatták orvos doktorrá. Említést érdemel, hogy már egyetemi éve alatt demonstrátor volt a II. sz. anatómiai intézetben Thanhoffer professzor mellett, később a kórbonctani intézetben Genersich professor munkáját segítve volt ugyancsak demonstrátor. Utóbbi említése azért is indokolt, mert tanulmányait befejezve, 1901. január 1-től 1907. február 16-ig maga is ugyanitt látott el tanársegédi feladatokat. Közben Bécsben és Berlinben ösztöndíjasként képezte magát tovább.

1907. februártól az I. sz. kórbonctani intézetben tanársegéd,

1911. december 17-én a budapesti tudományegyetem orvosi karán magántanárrá képesítették, 1912. november 1-jén pedig munkahelyén adjunktus lett.

Ezt követően 1914. január és 1917. szeptember között a fővárosi Szent István kórház boncoló főorvosa. Az első világháború évei alatt orvosként teljesített katonai szolgálatot is, s szerzett törzsorvosi rangot. 1916. május 29-én immár egyetemi rendkívüli tanári címet is kapott.

1917-ben az állatorvosi főiskola meghívta kórbonctani tanszékére, közben Drezda, München és Berlin különböző szakintézteiben is dolgozott. 1918-ban több mint fél évet a fővárosi állatorvosi főiskolán a kórbonctan nyilvános rendes tanáráként oktatott, mígnem ebben az évben a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemre kapott kinevezést, a kórbonctan nyilvános, rendes tanáráként. Pozsony megszállását követően az új, csehszlovák kormány az egyetem működését beszüntette.

Entz professzor egyetemi tanári tevékenységét ezt követően az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözését követően is folytatta. Több alkalommal volt itt az orvosi kar dékánja, 1931–32 és 1945–46 között pedig az egyetem rektora.

Szakirodalmi munkásságának ismeretése meghaladná e megemlékezés kereteit, ezért csupán két könyvének címét említjük meg, melyeknek külső címdalait is bemutatjuk.

„Kórboncolási technika” című, ifj. dr. Johan Béla társszerzővel közösen írt szakkönyve Budapesten jelent meg 1923-ban, „A kórbonctan és kúrszövettan alapvonalai” c. önálló munkája pedig 1926-ban Pécsen. Mellékelten bemutatjuk egy kézzel írt levelét is, melynek címzettje egyik, közelebből meg nem nevezett kollégája volt. Ezt saját, felelősen levélpapírjára írta 1946-ban, melyből kitűnően lakhelye ekkor Pécs, Dischka Győző utca 5. szám alatt volt.

A Mecsek Egyesület korábbi elnöke Pécsváradon hunyt el 1959. január 14-én. Feleségével, dr. Entz Béláné, született Rudy Elzával

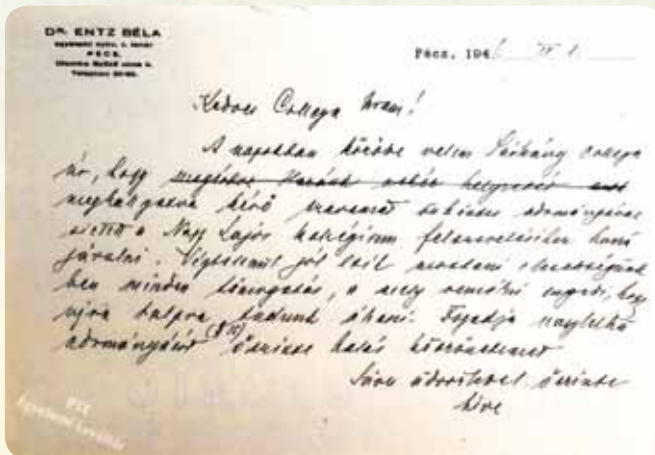
Dr. Entz Béla – ifj. dr. Johan Béla
„Kórboncolási technika” c. könyvének
külső borítója

A kórbonctan és kórszövettan alapvonalai (Pécs, 1926) című könyvének címlapja

(1892–1977) közös sírjuk a pécsi köztemetőben található. A Mecsek Egyesület sírjukon időről időre elhelyezi koszorúját, mely alkalmaokról az egyesületi évkönyvek is beszámolnak, s a koszorúzásokról fényképeket is közölnek.

Hálás tanítványai tiszteletére emlékérmeket verettek, melyet emlékelten ugyancsak bemutatunk. Az emlékezések, melyek dr. Entz Béla tiszteletét érdemlő alakját felidéznek, nem mulasztják el annak megemlézését sem, hogy „szakmai működésén kívül jelentős tevékenységet fejtett ki Pécs kulturális életében is.” (Karasszon Dénes) Ide kell sorolnunk a Mecsek Egyesület elnökeként végzett munkáját is, amely – természetesen – még további kutatást igényel.

Dr. Entz Béla kézzel írt levele kollégájának, saját fejléces levélpapírján (1946)

*Dr. Entz Béla
egy másik arcképe*

*Dr. Entz Béla és felesége sírja
a pécsi köztemetőben*

A dr. Entz Béla-émlékplakett

BAUMANN JÓZSEF

A MÁTYÁS KIRÁLY KÚTJA TÖRTÉNETE

Évekkel ezelőtt Dománszky Zoltán, a Tolna Megyei Természetbarát Szövetség elnöke megkeresett, hogy nézzem meg Egyházaskozár közelében az erdőben lévő forrást, ami tudomása szerint elég rossz állapotban van. Jó lenne felújítani Mátyás király születésének 570 éves évfordulójára. A mecseki forrásoktól távol esik, de érdekelt a dolog, és elvállaltam, hogy megnézem a felújításának lehetőségeit. 2012 tavaszán feleségemmel, Ágival kocsiba ültünk és útnak indultunk Szászvár felé, és onnan Egyházaskozár irányába. Zoltán elmondása szerint a forrás egy nagyobb erdőtömb északkeleti sarkában található. A térképet megnézve láttam, hogy Szárász településhez van közelebb, ezért a falu szélénél álltam meg a halastó közelében. Egy tanya mellett elhaladva mezőgazdasági úton haladtunk, majd elértük a halastavat és ennek a partján mentünk a zsiliphez. Szerencsére volt átkelési lehetőség a túlfolyó árkan átívelő vasúti talpakon egyensúlyozva. Szép volt a tó, a nádirigó cserregget folyamatosan, és távolabb szürke gémekek halásztak a sekély vízben. Láttam az erdő szélét a nagy szántófield mentén, és nézegettem, merre vannak magasabb fák, és azok irányába indultunk tovább. Egy viszonylag jól járható bokrokkal szegélyezett úton haladtunk felfelé. Elértük az erdő fölső sarkát, és itt bementünk a forrást keresni, mivel előbb nem volt ösvény jobbra. Szép fiatal erdőben jártunk, elég messzire el lehetett látni benne. Néztam a terepformákat, vajon hol lehet a forrás. Egyre lejjebb haladtunk párhuzamosan az erdő szélével, mivel úgy mondta el Zoltán. Vastagabb fák törzseire lettem figyelmes, és távolabb zöldebb volt a környezet. Szapora léptekkel indultunk meg a nagy fák irányában, mert a források, kutak környékén meghagyják őket árnyékolásnak. Egy kisebb tereplépcsőhöz érve megpillantottam a romos kutat. Óvatosan lépkedtünk lefelé a meredek oldalon, és máris ott álltunk egy nyitott tetejű, kőből és téglából rakott nagy kút mellett. A kút feletti ácsolt tető már megdőlvén és mohával lepve álldogál. A kút vize tiszta, levelek úszkálnak a tetején, és egy sárga hasú unka menekült időnként sárga hasát felvillantva. A kút mellett néhány lépésre kőből szépen rakott fal magasodik, oldalán egy öntöttvas táblával, és rajta a felirat:

„Az igazságos Mátyás király emlékére foglalta a forrást a Mecsek Egyesület. Egyházaskozár, 1943. május 30. Sopiana Pécs”

Meglepődtem a Mecsek Egyesület feliraton, és nagyon büszke voltam rá, hogy elődeink itt is alkotó munkát végeztek. Sajnos a kőfalból két faragott kő hiányzik a sarkoknál. Sűrű ingoványos bozót borítja a kút túoldalát. Törömmel vágtam egy hosszabb egyenes vesszőt és megmértem a víz mélységét. Beengedve a kútba az ütközésig engedtem lefelé, majd kivéve megbecsültem a vizes részt a pálcán. Egy méter lehet a víz mélysége a kútban, és felfedeztem az alján a két kőfalból hiányzó faragott mészkövet. Elég régen újíthatták fel a kutat, mert a tölgyfa gerendák és tetőlécek korhadtak, a tartócsavarokat elmarta az idő vasfoga. Leültünk egy kidőlt farönkre pihenni, és közben gondolkodtam a kút felújításának lehetőségein. Sajnos önerőből ezt nem tudjuk megoldani, támogatókat kell keresnünk, hogy ez a régi emlék megmaradjon. Búcsút vettünk Mátyás király kútjától, és iránymenetben megcéloztuk a tóhoz vezető ösvényt, és elindultunk a gépkocsink felé.

Düledező építmény

Halastó

Öntöttvas forrástábla

Sajnos több évig kellett várni az alkalomra, hogy a kút felújítása lehetővé váljon. 2017. év hozta el ezt a lehetőséget a keresztény vonatkozású erdei emlékhelyek felújítására a Mecsekerdő Zrt. területén. Huszonhét emlékhely megújítására volt anyagi lehetőség, ezek közt a Mátyás király kút is szerepelt.

A kút állapotának és környezetének felmérése céljából az erdészet gépkocsijával jutottunk el 2017. nyár elején a kúthoz az erdőn keresztül Horváth Péter Brúnóval és Baronek Jenővel. Az eltelt öt év tovább rontott a kút és környezete állapotán. Kidőlt öles fák fekszenek a kút mellett, szerencsére megkímélték az építményt, amit lassan elborít a bozót. Fotókat készítettünk a kút és környezete állapotáról, majd sorba vesszük a felújításra váró feladatokat, melyeket Péter lejegyez a füzetébe. Sok a tennivaló, mindenki elmondja javaslatát, és ami meggondolandó, az feljegyzésre kerül. Bemérjük a kút pontos helyét GPS segítségével, majd kocsiba ülve kifelé rögzítjük megközelítésének útvonalát. Néhány hét telik el, és a szükséges anyagokat beszerzi a Mecsekerdő Zrt.

Baronek Jenő a munka felmérésénél

*Munkák összeírása
(Horváth Péter Brúnó)*

Munkák Mátyás király kútjánál: Józsa Zoltán, az erdészet dolgozója, aki kiváló szakember, az ő szakmai tudásával és irányításával közmunkások segítségével megkezdődnek a munkálatok. Megtisztítják a környezetet, eltávolítják a kidőlt vastag fákat, árkot ásnak, kitisztítják a kutat, javítják a kút fugáit és peremét, felújítják a kőfalat, megépítik a szép kútházat, és végezetül

Elkezdődik a kút felújítása

elhelyezik a kút történetét bemutató olvasót. Megújult egy régi, már elfeledett emlékhely, ami a szorgos munkának és a lehetőségnek köszönhetően egyre több ember számára lesz elérhető, megismerhető.

A környezet megtisztítása

A kút vízzel

A kút tisztítása

Jónás István barátommal GPS segítségével elindulunk felmérni és bejárni a Tófű–Mátyás király kútja–Szarász útvonalat. Erre azért van szükség, mert az engedélyek megszerzése után turista útjelzést szeretnénk felfesteni, hogy minél többen eljussanak ehhez a szép kúthoz. A tófűi buszmegállótól indulunk, elhaladunk a templom előtt, ahol szép gondozott park és játszótér látható. Balra fordulva egy

rövid kis utcán hamar kiérünk a szántóföldekig, ahol gondosan előkészített földben az őszi vetés mellett hatalmas lucernaföld látható. Enyhe emelkedőn haladunk felfelé a mezőgazdasági úton. A falu felé fordulva csodálatos a látvány a távolban hosszan elnyúló hegyvonulatra. Hamar elérjük az erdő szélét, ott jobbra fordulva haladunk a mezőgazdasági úton. Nemsokára balra meglátom az elágazást, ami bevezet az erdőbe. Fialat erdőbe haladunk egy kijárt erdészeti úton a kút irányába. Ismerős az útvonal, mert gépkocsival kétszer jártam már erre. Csodálatosan szépek a tarka színes falevelek a fák ágain és lehullva a földön is. Meglátom a vadetetőt, és tudom, hogy hamarosan odaérünk a kúthoz.

*Tófü templom**Visszanézve a falura**Vadetető**A kút olvasója**A felújított Mátyás király kútja*

Istvánnak nagyon tetszik a kút és környéke, mert ő még nem járt itt. Szorgos kezek felújították a kút falazatát, és a kútház faanyagát is teljesen kicserélték. Megújult a faragott kövekből épített kőfal és pótolva lett a két sarokkő. Nagyobb területen ki lett vágva a bozót és vízvezető árok lett kiásva egy szakaszon. A kidőlt öreg, vastag fák összedarabolva és rendezve pihennek a partoldalban. A kihelyezett olvasótáblán a kút és környéke története olvasható, és szép színes fotók láthatók rajta. Amíg István beméri a kút pontos helyét GPS-szel, addig én egy ideiglenes forrásvíz-elvezető csövet építkeztünk be a kút kifolyójába. A vízszint felett helyeztem el néhány centiméterrel. Ha a kútban megemelkedik a vízszint csapadékosabb időben, akkor poharat aláhelyezve forrásvízhez lehet majd jutni. A másik előnye, hogy a kút vize nem

keveredik így a mederben lévő felszíni vízzel. Mindketten elkészültünk a feladatunkkal, és most folytatjuk az utat a szárászi buszmegálló felé. Az első felfedezőút alkalmával megismert úton indulunk kifelé. A vadlest elhagyva az idők folyamán nagyon benőtte az utat a bozót, ritkán járhatnak erre ezen a rövid szakaszon. A vadlesnél kimegyünk a szántás szélére, és azon haladunk a halastó végéig. Gyönyörű kék az ég és a bokrokon vörösén virít a csipkebogyó és a kecskerágó termése. A tó és környéke csendes, a szél sem rebben. A tó mellett sétálunk ki a tanyáig a falu széléhez, ahol kecskék és birkák legelésznek. A falu egyetlen utcáján haladunk végig, ahol rend van, csak sok az omladozó, elhagyott épület. A templom előtti buszmegállóban István megjelöli a GPS-koordinátát, és ezzel a leendő túraútvonal minden adata rögzítve lett. Sajnos a menetrend lapját kiszívta a nap sugara, ezért most nem tudjuk meg, milyen gyakran járnak erre autóbuszok. Megfordulunk és visszafelé szapora léptekkel haladunk, felnézünk a szép gondosan ápolott temetőre. Régi és új sírkövek állnak a koros fák árnyékában, virágok díszítik a sírhalmokat. Visszérve az erdőbe még egy pillantást vetünk a szépen felújított kútra és környékére, majd szabadon választott ismeretlen szép utakat bejárva érünk vissza Tófüre.

A halastó felé

A falu eleje

Buszmegálló

Tófü és a hegyvonulat

ADALÉKOK A PÉCSI VÍZLÉPCSŐ TÖRTÉNETÉHEZ

Kevés olyan megszüntetett nevezetessége van a városnak, amely sok ember – természetesen a még élő és idősödve egyre inkább szívesen nosztalgizáló kortársaink – számára kedves emlékeket ébreszt. Hiába hoztak létre több vizes köztéri létesítményt Pécsen az elmúlt évtizedekben, sokak számára mégis a Szent István téri „vizesés” vagy „vízlépcső” volt az igazán nevezetes. Érdekes, hogy felavatását követően szinte azonnal egyik jelképévé vált a városnak, mivel a város látványosságait népszerűsítő képeslapok mellett számos Pécsen is játszódó magyar filmben – legalább néhány képkocka erejéig – igen gyakran szerepelt.

1. sz. melléklet: A pécsi vízlépcső a XX. század közepén

A Sétatér egyik nevezetességét jelentő vizesés korszaka történelmi léptékkal viszonylag rövid volt, hiszen 1936-ban történt felavatása, majd 1975-ben került sor a megszüntetésére. Megalkotása, majd folyamatos, több évtizedes fennmaradása érdekes várostörténeti korszakban történt, hiszen a XX. század harmincas éveinek közepétől indulóan a hetvenes évek végéig egymást követték a vízhiányos

évek a városban. Ennek ellenére mégis megépült és nemzedékek sétaútjainak egyik célpontja volt, továbbá számos legenda is kötődik megszületéséhez, üzemeléséhez és felszámolásához. A „tükék” színes várostörténeti legendáinak természetesen volt valóság-alapja, hiszen a vízlépcsőt helye alapján felületes megalapozottsággal korábbi történelmi korok látványos emlékének tekintették. A kezdetet természetesen csak kevesen ismerték, hiszen az elbeszélők többsége az ókortól indulva folyamatosnak tekintette a vízlépcső itteni jelenlétét, és a város itteni és közeli ókeresztény emlékeihez is szorosan kötötték. Valójában van kötődése a vízlépcsőnek a rómaiak itteni jelenlétéhez, hiszen közvetlenül megtalálhatók az arra utaló régészeti emlékek, de akkor az általuk gyűjtött és elvezetett vizeket nem a mai Sétatér látványosságaként

használták. Az ókorban gyakorlatiasan a hegyoldalban fakadó vizeket szisztematikusan gyűjtötték és célzatosan vezetékkel irányították olyan helyekre, ahol mindennapi szükség volt a biztonságos vízellátásra. Tehát a vízlépcső ókori megszületése, majd további sok évszázados folyamatos jelenléte erősen kérdőjeles, így érdemes kicsit vizsgálni a rendelkezésre álló adatok és ismeretek birtokában.

A tükék legendáiban foglaltaktól eltekintve a helyi természeti adottságokat és folyamatokat ismerően, valamint a várostörténet jeles szakaszaihoz is kötődve kijelenthető, hogy a vízlépcső szűk négy évtizedes jelenléte ellenére sok évszázadra (közel 2000 évre) utalt kézzel fogható jelenlétével a pécsi polgárok számára. Így sokak számára még ma is megütközés, hogy nincs valós utódja, hiszen a később a közelben megépített szökőkút nem igazán pótolja a városkép jelentős veszteségét. Kicsit rendszerezve az előzményeket és az okokat, érdemes áttekinteni a vízesés megszületésének előzményeit, valamint azon helyzetet, mely alapján rövid időszakon keresztül tündökölhett.

2. sz. melléklet: A vízlépcső és a Székesegyház története szorosan összefügg

A vízlépcső létrehozásának szoros előzményeként kell megemlíteni, hogy a XIX. század végén (1882–1891) restaurálások és átépítések történtek a Székesegyház v. Bazilika környezetében, mivel annak akkor tapasztalt vízesedése nemcsak gondot okozott, hanem veszélyeztette a pótolhatatlan értékű építmény fennmaradását. A munkálatok azonban nem voltak igazán sikeresek, mivel néhány évtized múltával régészeti feltárásokkal kiegészítve (Szőnyi O.) újabb munkálatokat végeztek a vízesedések kivédésére. Az átlag pécsi polgár a helyi sajtóból is értesülhetett (Dunántúl 1922. augusztus 18.) az akkori helyzetről és problémáról, hiszen a híradás „A pécsi Székesegyház veszedelme” címmel jelent meg. Innentől indulóan

megkezdődött a legendák megszületése is, mivel a cikk szerint olyan vízvezető csatornát találtak, mely az építmény felé irányuló talajvizet gyűjtötte és nyugati irányba elvezette. Bölcsen megemlítette a cikk, hogy már 1763-ban dokumentálták (Henszlmann I.) a csatorna létezését, azonban akkor nem kifogásolták helyét és szerepét, sőt emléktáblát helyeztek lejáratarára. A híradásban még olyan személy is megszólalt, aki már járt benne. Elmondása szerint a csatorna alján a víz keletről érkezően csordogált, majd a Székesegyház nyugati oldalán a víz a pannóniai korú homokban természetes módon elnyelődött. E helyzet ismeretében vállalkoztak arra, hogy a Székesegyház északi oldalán található csatornát (későbbiekben: belső csatorna) kiváltják, hiszen az már nem tölti be eredeti funkcióját. Így került sor az 1922–23-as években a Möller I. tervei által meghatározott külső (ún. Möller-csatorna) megépítésére, mely alapvetően a Bazilika vizesedésének kivédésére készült. A külső csatorna nemcsak a torlaszvíz kezelését célozta meg, hanem a megoldatlan felszíni vízvezetést is felvállalta. A Möller-csatorna

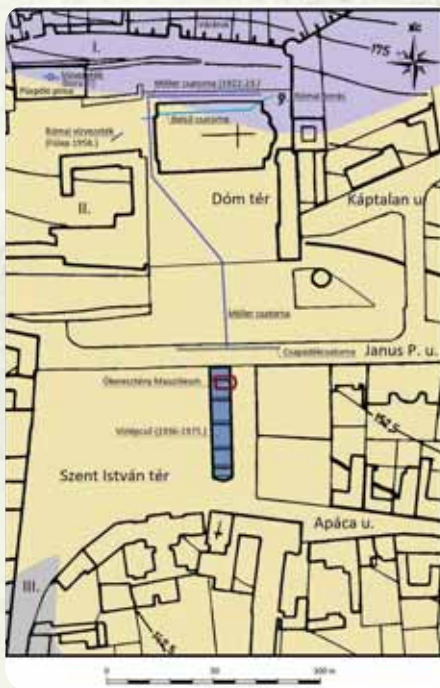

3. sz. melléklet: A régészeti maradványok feltárása és a vízlépcső elbontása 1975-ben kezdődött meg (D. N. fotó)

megszületése után a vízgyűjtés és elvezetés megoldottá vált, de kérdésként adódott, hogy mi legyen a vízzel. Innentől indulóan kérdés volt, majd kisvártatva megszületett azon ötlet, hogy az akkori vízhiányos évek ellenére legyen majd a város egyik látványossága. A harmincas években a város nagy fejlődése zajlott, és annak egyik közcélú építménye lett az átrendezésre került Sétátér az 1936-ban felavatott vízlépcső (tervező: Kalenda Lóránt). Üzemelése közel 39 éven át folyamatosnak ismert, de 1975-ben javítási munkálatok kezdődtek, mivel szivárgást tapasztaltak. A javítási munkálatok során rábukkantak a mai Ókeresztény Mauzózeum maradványaira, tehát a vízlépcső kiiktatásra került. Az addig oda irányított vizet egyszerűen bekötötték a csapadékcatornába, és a vízlépcső véglegesen megszűnt.

A valójában csak 39 évet élt vízlépcső közel két évezredes előzményeit indokolt Pécs történelmébe illeszkedően megismerni, mivel a valamikori táplálását biztosító víz még mindig megjelenik a Bazilika környezetében. Valójában természetes módon fakadó a víz, azonban már közel 2000 éve emberi közreműködéssel tudatosan megnövelték az itteni hozamokat. Ez a helyzet az első évezredben inkább pótolhatatlan értéket jelentett (vízellátás), majd az azt követő második évezredben (a Bazilika kiteljesedésétől indulóan) már eseti problémák okozójává vált, hiszen a környezet beépítésével megnövelték a torlaszvíz kialakulásának lehetőségét.

4. sz. melléklet: Vízlépcsőt ellátó vízjelentkezés(ek) észlelési térképe

A terület földtani viszonyai és hidrogeológiai jellemzői alapján teljesen érthető, hogy a Bazilika északi oldalán a talajvíz mindenütt felszínhez közeli helyzetű (I. terület), mivel ott a tektonikus zónába préselődött olyan agyagpala (fillit) helyezkedik el, amely csak terepszinthez közeli mállott zónájában képes a vízvezetésre. Az agyagpala repedéseiben mozgó víz a pannóniai homok (II. terület) tömegéhez érkeve abban elnyelődik, majd mindaddig abban mutatkozik, amíg nem vastagodik ki a negyed időszi takarósáv (III. terület), hogy abba kényszerűen átadódjon. Ezen állapot sok évezrede fennálló és még napjainkra is jellemző természeti adottság. A pannóniai homok feletti területrészen – az agyagpala területén – az ókorban viszont olyan vízszivárgások mutatkoztak, melyek az egykori (anyagnyerések és feltöltések miatt napjainkban csak kisebb részleteikkel felismerhető) függővölgyek tengelyében mutatkoztak. Megjelenésük lehetőséget biztosított a rómaiak általi olyan forrásfoglalásokra, melyek az alacsonyabb helyzetű város ellátását biztosították (további foglalások a határozottabban bevágódott Frühweisz- és Krumpli-völgyekben voltak). A később épített Bazilika ÉK-i tornya

melletti ún. Római-forrástól induló ókori vezeték nyugatra tartott, mivel a Frühweisz-völgyi források hozama – a későbbiekben megtörtént mérések alapján – alacsonyabb volt, mint a keletebbre foglaltak. Később a Római-forrás foglalásának közvetlen előtere temetővé vált és ott a sírkamrák mellett nagy értékű építményeket is emeltek. A jelentősebb épületek évszázadokon át változó állaggal fennmaradtak és időszakosan használatba kerültek. Így a Bazilika altemplomának megépítését is egy jelentős római építményhez vagy nevezetes ember sírjához való kötődésként értelmezik. A középkori továbbépítés több szakaszban zajlott, és a hidrogeológiai, valamint mérnökgeológiai adottságok alapján utólagosan belátható, hogy a szent helyhez való kötődés felülírta az akkor írásban nem rögzített statikai törvényeket. Így a korábbinál nagyobb építmény elfoglalta azon helyet, amely egykoron a rómaiak által megépített vízvezeték(ek) nyomvonal(a)i volt(ak). A bővülő építmény alaprajza alatti vízvezetéki részleteket megszüntették, valamint a nagyobbá váló építmény északi fala mellett kényszerűen elvezették a foglalásból érkező és az alapsík környezetében fakadó víztömeget. Az altalaj (repedezett és átázott agyagpala) gyengeségét cölöpös talajszilárdítással kezelték.

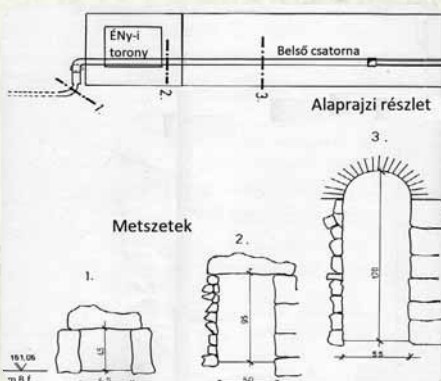

5. sz. melléklet: a Bazilika altemplomának északi fala alatt agyagpalcölöpökkel végzett talajszilárdítással

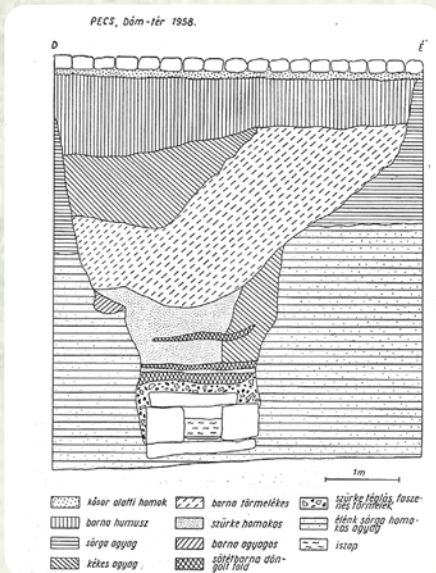
A vízmozgás irányára merőlegesen létesült építmény általi torlaszvizeket, a korábban foglalt forrásból származó, valamint az alapsík környezetében fakadó vizet magába fogadó hossz tengellyel közel párhuzamos belső csatorna tudatosan lejtett nyugatra, hiszen így a pannóniai homokba lehetett elszívárogtatni a kényszerűen összegyűjtött víztömeget. Ekkortól teljesen megszűntek a rómaiak általi vízvezetékek,

hiszen azokat a későbbiekben megvalósult ásátásokon minden esetben száraz állapotban tárták fel (pl.: Dóm téren 1958-ban, az altemplom alatt 1970-ben). A csatornát viszont az utódok – helytelenül – elnevezték római csatornának, habár létesítése a rendelkezésre álló adatok szerint csak úgy kötődik az ókorhoz, hogy az építőanyagot a középkori hagyományokat ápolva valójában a római építmények elbontásával szerezték.

Az egyértelmű középkori építést jelzi az is, hogy az ÉK-i és ÉNy-i tornyok alatt szűkebb a belső csatorna keresztmetszete, továbbá az építmény felőli oldalon meghatározó a római bontásból származó építőanyag, míg az átellenes oldalon inkább már teljesen vegyes az építőanyag, hogy a torlaszvizek szelvénybe való bejutása is megvalósuljon. A csatorna a rendelkezésre álló adatok szerint vagy 800 éven keresztül helyell-közzel betöltötte szerepét, majd a XIX. század végéig közeledve már megkérdőjelezték hatásosságát. Nincs egyértelmű leírás az akkori ok-okozati helyzetről, de utólagosan magyarázható az akkor kialakult helyzet azzal is, hogy a várak beépítése miatt nagyobb lett a Bazilikára a torlaszvizek hatása. Ezen lehetőséget valójában nem vizsgálták meg, hanem elvégezték az általuk célszerűnek ítélt munkálatokat. A helyzet megértéséhez ismerni kell, hogy korábban évszázadokon keresztül a várfal északi előterében kiképzett árok nyitott volt, és megtörtént onnan a természetes elfolyás vagy párolgás. Később az árok fokozatos beépítésével – a lakóépületek miatt – nem volt megoldva a felszíni vizek gyűjtése és elvezetése. A beépítéshez szükséges feltöltésbe elnyelődött víz nem jutott le a talajvízig, hanem oldalirányba – a Bazilika felé – tendált. Az oldalirányú mozgást elősegítette azon tény is, hogy a szűkebb és tágabb környezetben többméteres vastagságú feltöltések vannak a várfal mindkét oldalán. Sőt a várfal nyomvonalában a XX. században végzett alapfeltárások szerint nem mindenütt szilárd kőzetre történt a védőmű alapozása. A feltöltések kialakulása már az ókortól indulóan megkezdődött, hiszen a bizonyítottan római korú terepszint felett is változatos vastagságú (1-3 m-es) utólagos, vagyis elsősorban középkori feltöltés azonosítható. A feltöltések anyaga nemcsak építőanyag-törmelék, hanem a közelben megszerezhető agyagpala vagy annak agyagos törmeléke, valamint a lösz és annak helyi átalakult változataként leírt agyag. E helyzetnek megfelel a Bazilikától nyugatra 1958-ban feltárt római vízvezeték környéki és nyomvonala feletti kőzettér, hiszen az a jelenlegi terepszint alatt közel 4 m-rel van, és felette legalább 2 m-re datálható a későbbi időszakokban felhalmozott feltöltés vastagsága.

6. sz. melléklet: Belső csatorna Ny-i részletének alaprajza és jellemző metszetei

7. sz. melléklet: a Bazilikától Ny-ra száraz állapottal 1958-ban feltárt római vízvezeték (Fülep F. ásatása)

ismert, hogy a pince padozata alatti vízvezeték mikor épült ki, de az építőanyag és a keresztmetszet alapján kizárható, hogy ókori építésű lenne. Inkább az valószínűsíthető, hogy a középkorban megismételték az ókori elődök vízvezetési vagy vízbeszerzési tevékenységét, és az újabb építésű vízellátó rendszerükbe történt e vezeték bekötése, vagy

8. sz. melléklet: a Püspöki-pince padozata alatti vízvezeték kezelőaknája

A római vízvezetékek Bazilika kiteljesedése miatti felszámolása nem jelentette azt, hogy véglegesen megszűnt a helyi és a közelben lévő talajvíz későbbi kihasználása. A vízellátási igények mindenkor diktáltak, és így nemcsak a külső források (pl.: Petrezselyem-forrás) bevezetése történt meg, hanem a rómaiak által feltárt és kihasznált agyagpalában elhelyezkedő talajvíz ismételt hasznosítása is megtörtént. Ennek eltéveszthetetlen példája a Püspöki pince padozata alatti vízvezeték, mely kezelőaknájával került feltárássra a XX. század végén. Az aknában követhető volt a víz keletről nyugatra tartó mozgása, mely így teljesen megegyező irányítottság az ókori vízvezetékekkel. Nem

esetleg a pince kényszerű víztelenítése miatt a vezeték itt is a pannóniai homokba történő elszivárogtatáshoz készült, mivel a pince északi fala a talajvíztartó agyagpalával közvetlenül érintkezik. Mégis inkább a vízellátás a lehetséges magyarázat, hiszen ha nyeletés a cél, akkor egyszerűen délre kell irányítani a vezeték, mely itt nem valósult meg.

A Bazilika alatti belső csatorna építése mellett a középkortól indulóan igyekeztek a kedvezőtlen építésföldtani és építéshidrologiai adottságú helyszínen kiépített értékes területet folyamatosan megvédeni, és e munkálatok egyik közkedvelt eredménye lett végül a XX. században megépített, ám csak rövid ideig fennálló pécsi vízlépcső. Az üzemeléséhez szükséges vizek gyűjtése és elvezetése az elődök eredményeit ismerő és a bekövetkezett változásokat felismerő és azokhoz igazodóan az 1922–23-ban létesített külső csatorna (Möller-csatorna) biztosította.

A külső csatorna kezdeti szakaszán megismétli a római vízvezetékek és a középkori belső csatorna irányát és lejtését, hiszen nyugatra tart az ÉK-i torony előteréből indulva, majd a Bazilika nyugati oldalán délre fordulva közelít a megszüntetett vízlépcső irányába. Szelvényének jellemzője, hogy északi oldala vízbejutást (torlaszvíz) elősegítve több szintben résekkel tagolt. Érdekessége, hogy indító- vagy kezelőaknáján lejutva csak nyugatra lehet benne közlekedni, hiszen a keletről ideérkező víz csak dréncsőön juthat be szelvényébe. A keletről történő bevezetés az egykori Római-forrás vizének elvonását is biztosítja hatásosan, hiszen a középkori (belső csatorna) vezeték funkcióját teljesen elvesztve már évtizedek óta száraz állapotba került.

9. sz. melléklet:
a Möller (külső) csatorna indítóaknája

Az előbbi vázlatos ismertetést azzal is be lehet fejezni, hogy ha valaki napjainkban akarja ellenőrizni a Bazilika mögött fakadó és a vízlépcsőt egykoron tápláló vizek jelenlétét, akkor elég, ha a Dóm tér alsó részén, Szepessy I. szobra mögötti vasrácsos aknához elsetál, majd megtekinti azon római építmények valamelyikét, amelyek ok-okozati összefüggéssel előzményét és emlékét jelentik a rövid életű, ám mégis híressé vált XX. századi pécsi építménynek.

BAUMANN JÓZSEF

KERESZTÉNY VONATKOZÁSÚ EMLÉKHELYEK FELÚJÍTÁSA A MECSEKERDŐ ZRT. TERÜLETÉN

A Mecsek hegységet járva gyalogosan vagy autóval számtalan keresztény emlékkal találkozhatunk. Az elhaló vagy már elhalt falvak környezetében ezen emlékek nagy része már nagyon romos állapotban van, vagy teljesen lepusztult.

A Mecsekerdő Zrt. és a Mecsek Egyesület folyamatosan törekszik a kezelésében álló területeken található különböző közjóléti létesítmények megóvására, karbantartására. Baranya megyét az aprófalvas településhálózat, a sokrétű történeti és sokszínű nemzetiségi gyökerek jellemzik, így a térségben számos vallási vonatkozású emlékhely is fellelhető.

Az idei célkitűzés, hogy a Mecsekerdő Zrt. működési területén, illetve annak határain fellelhető összes keresztény vonatkozású erdei emlékhely méltó állapotba kerülhessen.

Az erdőgazdaság részben a Földművelésügyi Minisztérium által biztosított forrásból, a Mecsek Egyesülettel és a Pécsi Egyházmegyével együttműködve 2017 októberéig összesen 27 objektumot újít meg valamilyen formában. Fa- és kőkeresztek, források és emlékművek helyreállításával, az egykori települések templomai helyén haranglábak és emléktáblák elhelyezésével tisztelgünk az elmúlt századokból fennmaradt jeles elődök és történetek előtt.

A felújított emlékhelyekről állítottunk össze egy kis összesítést, hogy lásák munkánk eredményét.

CSEBÉNY TEMETŐ

CSEBÉNY ÉS SZABÁS

A z ismert történelmi forrásokban Csebényt legkorábban 1211-ből, majd 1466-ból említik Chebe alakban. A középkorban a szomszédos – tőle nem sokkal északra fekvő, ma pusztának számító – Szabás falu lehetett jelentősebb, ugyanis 1332–1335 között ez utóbbit templomos helyként írták össze. 1542-ben Szabás plébániája már nem létezett, meglévő lakói elszegényedtek, majd a falu csakhamar el is néptelenedett. Csebény a török hódoltság alatt szintén elnéptelenedett.

1738-ban a település III. Károly király adományaként Horváth Dániel tulajdonába került. A Horváth család a falut nem jobbágytelepülésként kezelte, lakóinak szolgáltatásai az úrbéri viszonyoknak megfelelőek voltak. Lényeges változást Csebény életében is az 1848-ban kimondott, majd 1853-ban császári nyílt parancssal elrendelt jobbágyfelszabadítás hozott. A második világháború után a lakosság túlnyomó többségét alkotó németek nagy részét kitelepítették. A rendszerváltás után önálló községi jogállást kapott, igazgatását az Almamelléssel, Ibaával és Horváthertelennel közös körjegyzőség látja el. (Forrás: Wikipedia)

TEMETŐ AZ ERDŐBEN

Az egykori Csebény, valamint a közeli Szabás települések régi temetőjének érdekessége, hogy Szabás főutcája egyben községhatár is volt, így az akkori törvények szerint csak a Csebényhez tartozó utcasor lakói temetkezhetek ide. A másik – keleti – utcasornak az utca déli végén volt temetője. Pontos adataink nincsenek az utolsó temetésről, valamikor az 1900-as évek első felében lehetett. Gondozott sír már nincs, a területét elfoglalta az erdő, sőt valamikor erdőművelési ágba is sorolták. Az utolsó erdőtervezés során megtörtént a temető térképi elhatárolása, és az erdő rendeltetése fatermesztésükből örökségvédelmi kategóriába került, így a 2014-től érvényes üzemterv már ezt tartalmazza.

2017-ben a temető területe rendezésre került: az erdőgazdaság kivágta az elszáradt fákat, bekerítette a területet, valamint a részben tönkrement feszületet egy vasból készített kereszttel pótolta – ezzel is megadva a tiszteletet a valamikor ott élt honfitársainknak.

Régi temető vihar előtt BJ

Megtisztított temető BJ

CSEBÉNY KŐKERESZT

2017-ben az erdőgazdaság kitisztította a kőkereszt környezetét, javította a kereszt állapotát, és újrafestette.

Kereszt a bozótban ME

Megtisztított környezet BJ

ÚT MENTI KERESZTEK

Magyarországon szabadtéri keresztokról a középkor óta beszélhetünk. A keresztény emberek legtöbbször hálaadásból állítottak keresztet – súlyos betegségből való felgyógyulásnak, természeti katasztrófától való megmenekülésnek, vagy éppen a frontról való szerencsés visszatérésnek állítottak így emléket. A keresztet nem az egyház, hanem a hívek kérésére, a megbízó költségén mesteremberek vagy ügyes kezű munkások készítették fából, kőből, vagy ezt kiegészítve vaslemezről, vasöntvényből. A keresztet és környezetüket a hívek – szokás szerint asszonyok, lányok – gondozták.

A határoknál az út mentén állított kő-, fa-, illetve pléh- vagy bádogkeresztek szerepe a napi gyakorlatban a tájékozódás segítése volt földrajzi tájegységek (falu, tanya, mező, szántó, birtok) határának jelzésével. A mai napig fennálló útszéli keresztet a térképeken is szerepelnek, és segítik a terepen való eligazodást. Átvitt értelemben az út menti kereszt szolgálja a lelki eligazodást, figyelmeztet a határok (kezdet és vég, magasság és mélység) jelentőségének felismerésében. Latin elnevezése (crux viator) ezenkívül utal arra, hogy a Kereszt (azaz Isten Fia) a küzdelmes földi utat az emberrel együtt járja, ott van vele határ- és döntési helyzeteiben.

Mindebből adódóan az út menti kereszt imádságra vagy legalább egy keresztvetésre készítet. A búcsújárások útvonalába eső keresztet énekel és imával köszöntik, zarándok útvonalak hagyományos állomásai is szoktak lenni.

Napjainkban a vallásosság visszaszorulásával ritkán találkozunk újonnan felállított kereszttekkel, és kevesen vannak azok is, akik a meglévőket ápolják, karbantartják.

(Forrás: www.lexikon.katolikus.hu, www.plebaniahivatal.roszkenet.hu)

DÖRÖM-CSER PUSZTATEMPLOM (PETŐCZPUSZTA)

DÖRÖM-CSER FELTÁRÁSA

A lelőhelyen feltételezhetően a népi hagyományokban élő Döröm-cser puszta templomának maradványai figyelhetők meg.

Az Árpád-kori templom építésének pontos ideje nem ismert, a XIV. században a Pécsi Káptalan tulajdona. Helyét Baumann József, a Mecsek Egyesület Munka Osztályának vezetője és Gábor Olivér, a Janus Pannonius Múzeum régésze azonosította 2014-ben. Ekkor régészeti kutatás nem történt, viszont a feltehetően egyenes szentélyzáródású templom terméskőből épült romos falmaradványai az avar alatt már kisebb tisztítást követően is jól kirajzolódnak.

A Janus Pannonius Múzeum az ArcLand projekt keretében 2013-ban lidarfelmerést (lézeres légi felmerést) készíttetett a térségben. A feldolgozott mikrodomborzati képen a templom falai ugyan nem kivehetők, az viszont jól látszik, hogy az épületet egy kb. 17×14 méteres, a környezetből kiemelkedő, háromszög alakú magaslati részen emelték.

A helyi lakosság szerint a szigetvári vár kincseit az ostrom előtt itt rejtették el. Félelmetes helynek tartják, mert „a szellemek a pincében dörömbölnék”.
(Forrás: Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pesti János [szerk.] Baranya Megyei Levéltár, 1982)

Döröm-cseri rom

Döröm-cseri templom olvasóval BJ

ERDEI KERESZT (VÁGOTPUSTÁRA VEZETŐ ÚT MENTÉN)

A keresztet Unferdorben József favágó emlékére állították 1928-ban, aki ezen a helyen szenvedett halálos balesetet. Az eredeti kereszt az idők folyamán tönkrement, rekonstrukciójára 2002. évben került sor a Mecsekerdő Zrt. támogatásával.

Az új kereszt, illetve maga a felújítás a Mecsek Egyesület Munka Osztályának elnöke, Baumann József áldozatos tevékenységéhez köthető.

Az erdészeti zúzottköves út a Lapsi aszfaltutat köti össze Vágotpusztával – Baranya megye egykori legmagasabban fekvő településével.

EMLÉKKERESZTEK

Út menti keresztnek nevezzük mindazokat a szabadtéri keresztet, vallásos jelképeket, amelyek nem az egyház liturgikus cselekményeinek színhelyén – templom, temető, kálvária – állnak.

Ugyanakkor ilyen építményeket nemcsak útszéleken találhatunk, hanem más hangsúlyos vagy nevezetes helyeken is – előfordulnak folyók partján, mezők, dűlők kezdetén, falvak határában. Emellett balesetek, esetleg katasztrófák helyén is állítottak hasonló emlékkereszteket, ezzel emléket is állítva a helyszínhez kötődő veszteségnek.

A kereszt festése (Baumann József)

Kereszt és pihenő BJ

ERSZÉK FALU TEMPLOMROMJA (HETVEHELY)

ERSZÉK ROMJAI

A középkori falu, Boda XIII. századi határjárása szerint a Pécsi Káptalan birtoka volt, az 1332–37 között elkészült pápai tizedjegyzék templomos helyként említi. A település a török hódoltság alatt néptelenedett el. Templomát Szent Mártonnak szentelték. Romjait és az elpusztult település nyomait az erdészeti út építése során Reuter Camillo erdőmérnök azonosította.

(Forrás: Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pesti János [szerk.] Baranya Megyei Levéltár, 1982)

ÚT A FELTÁRÁSHOZ

Reuter Camillo (1920–1987), a mecseki erdőgazdaság mérnöke, műszaki csoportvezető, majd magántervező, az erdőrendezés igazgatóhelyettese, később a Dél-dunántúli Természetvédelmi Felügyelőség első vezető főfelügyelője munkásságához jelentős természetvédelmi területek kijelölése kötődik, emellett maradandót alkotott a földrajzi nevek gyűjtésében, Baranya településtörténete vonatkozásában is. Nyughelye a pécsi köztemető „D” parcellájában a IV/17. sírhelyen található.

Erszék ifj. Reuter Camillo ME

Az ötvenes években Reuter a Mecseki Állami Erdőgazdaság Építő Vállalatának munkavezető erdőmérnökeként feltáró utak építését szervezi és vezeti. Az ő irányításával zajlik a Sás-völgyi erdészeti feltáró út 5,1 km hosszan tartó kivitelezése, amely során sikerült beazonosítania az egykori Erszék falu helyét.

TOURS-I SZENT MÁRTON, ERSZÉK FALU TEMPLOMÁNAK VÉDŐSZENTJE

A legenda szerint a 4. században Szombathely környékén született és a római császár katonájaként szolgáló Márton egy különösen hideg téli estén francia honban lovagolva megosztotta meleg köpenyét egy nélkülöző koldussal. Aznap éjszaka álmában megjelent Jézus a koldus alakjában. Innentől kezdve nem a hadsereget, hanem Istent szolgálta. Jóságáról még életében legendák keringtek, püspökké is szentelték. Fontos hittérítő munkát végzett, a pogány falvak nagy részét megtérítette. Életét csodák és gyógyulások kísérték.

Régészeti kutatás BJ

Megtaláltuk a templom alapját

KÁNI-KERESZT VAGY VÖRÖS-KERESZT (BAKÓCA)

A Bakóca és Kán községek közötti szekérrel járható földút mellett áll a káni kereszt, „*ahol Fekete István és Piller Edith oly sokat imádkozott.*” (Forrás: ifj. Fekete István: *Fekete István az Édesapám volt*)

Régen BJ

Felújítás után BJ

FELSŐKÖVESDI HARANGLÁB

KÖVESD A KÖZÉPKORBAN

A középkorban Kövesd néven falu állott itt, mely a török hódoltság elején már három részre oszlott: Alsó-, Felső- és Egyházaskövesdre.

A török hódoltság alatt e falvak pusztává lettek. Az 1780 körüli években rövid ideig üveghuta működött itt zömmel német ajkú üveggéztőkkel. Ennek felszámolása után uradalmi majorság létesült, melynek lélekszáma a múlt század közepén már 100 fölé emelkedett. 1930-ban a két pusztán 105 magyar anyanyelvű lakott; 1970-ben Alsőkövesdnek 12, Felsőkövesdnek 98 lakosa volt. 1945 előtt uradalmi birtok volt, adatok szerint téglagyár is működött itt.

A harangláb felirata:

„Adományozva Felsőkövesd településnek: 1855, felújítva a lakosság segítségével 1994.”

(Forrás: Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pesti János (szerk.) Baranya Megyei Levéltár, 1982)

ÜVEGHUTÁK AZ ERDŐBEN

Az üveg anyagát előállító műhelyek, amelyben az üveget készítik és fel is dolgozzák. A régi magyar nyelvhasználatban üvegcsürnek is neveztek. Az üveget, mint anyagot a magyarság még a honfoglalás előtt megismerte, az üvegyártás a középkor folyamán indult meg. Az első biztosan ismert üveghuták a bányavárosok vidékén működtek, majd a 16. sz. végétől magánföldesúri uradalmak erdőségeiben is létesültek. A magyarországi üveghutákban kalcium-kálium üveget állítottak elő a helyszínen

található homokból, vagy kellően előkészített kavicsból, kőből, mészhamuzsír hozzáadásával, hevítéssel speciális olvasztókemencékben. A kemencék és segédberendezéseik, valamint a körülöttük levő munkasraktártér fölé nagy csarnokszerű épületeket, „csűröket” emeltek.

A hamuzsírt szintén az üveghuta közelében a kitermelt fa hamujából főzték. Ugyancsak fát használtak fel a mész kiegészítéséhez és az olvasztókemence fűtéséhez. Az üveghuták ezért kapcsolódtak az erdőövezetekhez és a nagy erdőuradalmakhoz, hiszen az egykori közlekedési-kereskedelmi viszonyok között a nehezen értékesíthető erdővagyon legnyereségebbé hasznosítását tették lehetővé.

A fának hatalmas arányú felhasználása következtében az üveghuták környékén nagy területű irtások keletkeztek és irtványtelepülések alakultak ki. A huta összetételű helyneveink az ilyen egykori üvegyártás során kialakult irtványközségeket jelölik.

GÖRGETEG-HEGYI KŐKERESZT (MÁNFA)

Harangláb régen BJ

Harangláb régen BJ

A hegyről legördülő kövek miatt kaphatta ezt a nevet a dűlő. A mai erdős terület déli oldalain az 1800-as évektől kezdődően szőlőskertek és gyümölcsösök voltak sok-sok présházzal, jártas utakkal, az 1865. évi kataszteri térképen is jól látszik, hogy a terület 150 évvel ezelőtt teljesen más képet mutatott. A kőkeresztet már ez a térkép is feltünteti.

A környék a hatvanas években a sváb nemzetiségű lakosság kitelepítése után folyamatos pusztulásnak indult, ma már csak néhány rom idézi fel a múlt emlékeit.

(Forrás: Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pesti János [szerk.] Baranya Megyei Levéltár, 1982)

A kereszt feliratának már csak egy része olvasható:
„Do..i Mihály... Scho...”

Felújítás közben Baumann József BJ

Felújított kereszt és pihenő BJ

MAKSZ-KERESZT (APÁTVARASD)

Egykor szőlőskertek tarkították ezt a helyet. A Maksz-kereszt jelentős útkereszteződésben áll, amelyet jól mutat egy 1865. évi kataszteri térképkivágat. A kerestől délnyugati és délkeleti irányba jól látható a tájhasználati változás, az akkori művelt szőlőskertek és gyümölcsösök helyén ma nagyüzemi szántóterületek és erdők találhatók.

A keresztet jómodú földművesek, a Müller és a Ginter család állította 1936-ban.

Felújítás előtt ME

Felújítás után BJ

HARSÁNYI-KERESZT (HARSÁNYI KREUZ, ÓFALU)

SZERENCSES BALESET (HU)

Az 1930–40-es években Harsányi-puszta engedélyezett vadászati joggal rendelkező terület volt. Egy vaddisznóhajtás alkalmával Vitéz Harsányi János vadászbalesetet okozott. Miután a baleset szerencsés kimenetelű volt, Harsányi hálából, Isten dicsőségére állíttatta a keresztet, valamint a vadászattal is örökre felhagyott.

A kereszt zománc felirata: „Az Isten dicsőségére Vitéz Harsányi János és neje Schmidt Gertrúd 1932.”

Korábbi felújítás során: Állíttatta a Szülőföldünk Baráti Kör Feked a Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány támogatásával.

EIN GLÜCKLICHER UNFALL (DE)

In den 1930-er und 40-er Jahren durfte man auf der Harsányi Lichtung jagen. Als János Harsányi an einer Jagd teilgenommen hat, hatte er einen „glücklich abgelaufenen“ Unfall verursacht. Ein Mann wurde aus Versehen angeschossen, aber zum Glück nur leicht verletzt. Als Dank für Gott stiftete er dieses Kreuz, und ab den Tag hörte er auch mit dem Jagen auf.

Schrift auf dem Kreuz: „An Gottes Herrlichkeit János Harsányi und Frau Gertrud Schmidt 1932.“

Frühere Renovation: Gestiftet von dem Freundeskreis Feked mit der Unterstützung der Duna-Mecsek Stiftung.

Emléktáblák a kereszt alatt BJ

Kereszt az olvasóval BJ

HESZ-KERESZT (ERDŐSMECSKE)

Rablók itt gyilkolták meg és temették el Hesz Antal erdészt, akiről eddig több információt sajnos nem sikerült felkutatnunk.

A kereszt felirata:

„AMTET VON ANTON HESZ
1853”

EGY CSENDŐR TRAGÉDIÁJA

Mellette eredetileg egy szerény kivitelezésű, kis méretű fake-kereszt is állt itt, jelölve egy sírhalmot, amelyet kővel vettek körül.

Dr. Tóth Aladár nyugalmazott erdőmérnök által felelevenített történet szerint a Hesz-kereszt mellett egy csendőr sírja található, akit a szovjet hadsereg katonái Erdősmeckéről Ófaluba vonulásuk során menekülés közben fogtak el, a keresztnél agyonlőtték, csizmáit lehúzták. A csendőrt a környékeliek nem ismerték, a nála levő papírok szerint Kriska Pálnak hívták. Az erdészek itt temették el, és hozzátartozóit is értesíteni tudták.

Régi Hesz-kereszt BJ

Faragott tábla a csendőrsíron BJ

Kereszt az új olvasóval BJ

Hesz-kereszt BJ

ISTEN-KÚT (GYŰRŰFŰ)

A forrás környéke a török hódoltság során elpusztult, középkori Csipolya nevű faluhoz tartozott, a település földvárának maradványa a Kis-Várhegyen található.

HÁLÁBÓL A MENEDÉKÉRT

Legendáját a valaha itt állt erdészház lakói őrizték meg. E szerint az 1848-as szabadságharc bukása után a Habsburg-önkénty példátlan durvasággal üldözte a hazafiakat, akik közül sokan vagy már külföldre emigráltak, vagy illegálisan bujkálva éltek mindennapjaikat. Itt lelt menedékre hét, a harcokat is megjárt katona, valamint egy tábori lelkész. Ők azoknál a szimpatizáns helybeli előkelőségeknél dolgoztak, akik a Bach-rendszer adminisztrációjával szemben szolidaritást vállaltak velük. 1862-ben, amikor a terror alábbhagyott, a katonák elhagyták a települést, ám ezt megelőzően egy emlékkövet állítottak a forráshoz.

A szépen kiépített forrás vize iható.

Az emlékkő felirata a forrás támfalán ma is olvasható:

„Vándor, hogyha szomjúság gyötör, e rengeteg erdőben állj meg itt az Isten-kútnál, vedd az ivókád kezédbe, éltesd szegény Magyar hazát. A bor hevít, a víz életet, de a bornak ára vagyon, a vizet a természet Istene ingyen adja, 1862”

Isten-kút BJ

Felirat a forráson BJ

KÉPOSZLOP A SZABARI ERDŐBEN

A KÉPOSZLOP TÖRTÉNETE

A Molnár-hegyen, a ma már erdőben álló képoszlop helyén egykor a székelyszabariak szőlői terültek el.

Felújítás előtt ME

Valamikor a 19. század második felében egy itt dolgozó házaspárra nagy vihar sújtott le. Az asszonyt villámcsapás érte, és életét veszítette. Férje az ő emlékére állította fel a nagy méretű képoszlopot ezen a helyen, ahol a tragédia történt. Az oszlop fulkájában egy lemezre festett Mária-képet helyeztek el.

A képoszlop szerepe az volt, hogy védelmezze a határt, és a jövőben ne történjen hasonló eset. Az évszázadok során az oszlop fulkájában lévő képet minden bizonnyal többször is cserélték. Utoljára egy betlehemi kép volt benne, melynek körvonalai még látszottak a rozsdás vaslemezen. Ebből kifolyólag a felújítás során hasonló témájú kép került elhelyezésre. (Forrás: <http://baranyaidomsag.ucoz.hu>)

Az 1865-ben készült kataszteri térkép hűen tükrözi a másfél évszázaddal ezelőtti tájhasználatot. Művelt szőlőterület közepén haladó út mentén áll a képoszlop, amelyet megjelöltünk. A mellette lévő képen a mai állapotot mutató műholdfelvétel látható, ahol a képoszlop az egyedüli múltidéző – a zárt erdőben nyoma sincs a régi szorgos szőlőmunkás kezek munkájának.

KÉPOSZLOPOK

A képoszlopot az út menti keresztkekhez hasonló célból építették. Ezek is vallási, hálaadási célból készültek, és egyben határjelző emlékek, melyek a középkor idején kezdtek egyre jobban elterjedni. Zömében négyzetes hasáb alakú, 3-4 méter magas építmények gúla

Felújítás után ME

formájú tetővel, csúcsukat faragott vagy kovácsoltvas kereszt díszíti. Leggyakrabban az útra néző oszlop felső harmadában az oszlopra festve, vagy a fülkében láthatóak a szentek faragott vagy festett képei. Az oszlop többi oldalán a szentírást idéző jelenetek elevenednek meg.

RÁBAY-KERESZT (KERESZT-KUNYHÓ PIHENŐ)

Ezen a helyen régen favágók kis kunyhója állt. Egy 1901-es fotó alapján itt fakeresztet állítottak.

A kőkeresztet 1928-ban állíttatta Rábay Gyula, a városi erdőhivatal vezetője, a mecseki turizmus támogatója. A vele szemben lévő erdészházat 1950-ben építették, a ház előtt a Mecsek legszebb vörösfenyő sora látható.

VITÉZ RÁBAY GYULA (1892–1968)

Selmecbányán végzett erdőmérnök, akit az I. világháborúban tanúsított hősiességéért vitézzé avattak. 1928–1945-ig Pécs város erdőhivatalának vezetője. Működése során racionalizálta az erdőhivatal tevékenységét, a gazdálkodást szigorú üzemtervi alapokra helyezte. A Tripammer Károly által megkezdett Mecsek-háti műút (ma Lapisi út és Meleg-mányi út) kivitelezésének befejezése is munkásságához köthető. Az erdőgazdálkodási tevékenysége mellett a Mecsek Egyesület elnökeként szorgalmazta és segítette a nagyszámú turistaút kialakítását, valamint turistapihenők elkészítését. Emlékét a Kantavártól északra található Rábay-fa is őrzi. Nyughelye a pécsi köztemető II. parcellájában a IV/24. sírhelyen található.

(Forrás: Pécs Lexikon – Romváry Ferenc [szerk.], Pécs Lexikon Kulturális Non-profit Kft. Pécs 2010.)

Törött korpusz BJ

Rábay Gyula ME

Felújított kereszt és pihenő BJ

LAPISI-KERESZT (LAPISI ÚTKERESZTÉZŐDÉS)

Az eredeti keresztet Rábay Gyula, a Városi Erdőhivatal vezetője állította 1928-ban. Baumann József, a Mecsek Egyesület Munka Osztály elnökének szorgalmazására 2003-ban helyi összefogásnak köszönhetően egy új kereszt került a tönkrement régi helyére.

A keresztben olvasható felirat:

„A keresztet RÁBAY GYULA erdőmester állította 1928-ban. Az új keresztet elődeink emlékére a Mecseki Erdészeti Rt. Árpádtetői Erdészete, a Mecsek Egyesület és a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma állította 2003-ban.”

Lapisi kereszt BJ

Lapisi kereszt és pihenő BJ

MÁRIA-KÚT (MÁRÉ-VÁR)

A Keleti-Mecsek egyik legbővebb vízhozamú forrása. Korábbi elnevezésére utalva több forrás is „Iskola-forrásként” említi. A forrás egyértelműen karsztvíz – erre utal maga a víztartó kőzet, a kilépés helyét körülvevő fal kőzetanyaga, de a nagy vízhozam is. A felszíni vízgyűjtő helyén titon és berriazi mészkő található. Közeliében, a forrás felett elhelyezett Mária-képről kapta a nevét, amely Máriát a világ királynője alakjában ábrázolja. Régebben a magyaregregyiek – gyógyulást remélve – ehhez a forráshoz zárandokoltak, és gyakran kis kegytárgyakat helyeztek el mellette.

SZŰZ MÁRIA, A VILÁG KIRÁLYNŐJE

A keresztény világ ósidóktól fogva ünnepelte Mária királynői méltóságát. Az efezusi zsinaton az évszázados gyakorlatot szentesítettek dogmával 431-ben. Azóta Máriát, mint Isten Anyját ünnepeljük.

Boldogságos Szűz Mária királynő ünnepét 1954-ben rendelte el XII. Piusz pápa.

Az egyház augusztusban ünnepli Mária királynői méltóságát. A Bibliára alapozott ősi hagyomány szerint Mária Dávid király családjából származott. Az angyali üdvözlésben véget nem érő királyi széket ígér az angyal (Lk 1,33). A Jelenések könyvének napba öltözött asszonya is csillagkoronával tűnik fel (Jel 12, 1).

Mária-kút és a híd BJ

Mária-kút BJ

Mária-kép az öreg bükkön BJ

MÁTYÁS KIRÁLY KÚTJA (EGYHÁZASKOZÁR)

A forráshoz több történet is kötődik.

„Néphiedelem szerint, amikor Mátyás király egy alkalommal erre járt, itt pihent meg és a forráskútnál volt egy szép ebédlőhelye.

A mese szerint e részén a határnak hajdan egy híres Králevicz Márkó nevű rác hadvezér lakott. Az itteni, máig is létező egy forrás e néven: Königs-brunnen (azaz a »Királytól«), mivel a rác szó királyt jelent, innen veszi eredetét”.

(Forrás: Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pesti János [szerk.] Baranya Megyei Levéltár, 1982)

Tábla felirata:

„A kút mellett faragott mészkövekből emlékfal áll, rajta vasból öntött emléktábla. A táblán az alábbiak olvashatók: Az Igazságos Mátyás király emlékére foglalta a forrást Egyházaskozár 1943. május. 30. Sopiana Pécs, Mecsek Egyesület.”

A forrás építése: A forrásfoglalást a Mecsek Egyesület az 1943-as Mátyás király emlékévé alkalmából készítette. Erről a forrásról lett elnevezve a helyben működő Királykút Vadásztársaság.

I. MÁTYÁS MAGYAR KIRÁLY (1443–1490)

Hunyadi Mátyás Magyarország királya volt 1458 és 1490 között. Corvinus, azaz Hollós melléknevét a Hunyadi család hollót ábrázoló címeréről kapta.

Uralkodása kezdetén központosított királyi hatalmat épített ki, amelynek alapját az első magyar állandó zsoldoshadsereg, a Fekete sereg képezte. Uralkodása alatt megszilárdult a városok ipara és kereskedelme, s növekedett a mezővárosok gazdasági jelentősége is.

Mátyás királyt az utókor nagy reneszánsz uralkodónak tartja, őszintén fogékony volt az olasz humanizmus iránt, és Magyarországon először honosította meg ennek az új mozgalomnak és stílusnak az eredményeit. Udvarába nemcsak számos olasz humanistát, hanem természettudósokat, művészeket is meghívott. Könyvtára, a Bibliotheca Corviniana gyűjteménye messze földön híres volt.

Uralkodói teljesítménye már kortársai körében nagy vitákat váltott ki, az utókor történészei pedig máig sem jutottak egyetértésre.

A magyar (és számos külföldi, elsősorban délszláv) néphagyományban Mátyás igazságos király; számos monda, mese fűződik nevéhez ebben a témában.

Romos kút BJ

A felújított kút BJ

Vastábla felirattal BJ

MÁTYÁS-KÚT (GÖDRE)

A GÖDREI MÁTYÁS-KÚT LEGENDÁJA

A legenda szerint 1485 derekán, amikor Mátyás Bécs városát is elfoglalta, a hazatérő királyt a hűséges szolgálói a zselici erdőbe vadászatra kísérték, hiszen mi is lehetett volna jobb kikapcsolódás a harcokban meggyötört király számára, mint egy sikeres vadászat.

A táj szépsége azonban nemcsak a kísérőket, de magát Mátyást is lenyűgözte. Az erdőben barangolva egy tiszta vizű forrásra bukkantak. A király elsőként merítette meg a kupáját a vízben, melyet háromszor megismételt, és jó lovasként lováról sem feledkezett meg.

„Bizony, mondom nektek, ennek a víznek az íze a budai hegyek forrásaival vetekszik” – kiáltott fel az uralkodó, s arra biztatta kísérőit, hogy ők is igyanak a forrásból.

A király a gödrei vadászokhoz csatlakozva ez ideig soha nem látott zsákmányra tett szert a vadászat során. Hatalmas vadkanokkal, szarvasokkal, apróvadak tucatjaival tért vissza kíséretével Budára. A helyi vadászok hazaérve elmesélték a történetet, s úgy döntöttek, hogy a kút neve, ahol a király kupáját merítette, mostantól Mátyás-kút legyen.

A német ajkú lakosság 1773-ban kápolnát és katolikus templomot építtetett a faluban Winkler Mihály plébános emlékére.

A régi építmény B1

A felújított Mátyás-kút B1

KISÚJBÁNYA TEMETŐI KÖKERESZT

KISÚJBÁNYA TELEPÜLÉS

A 18. század második felében, miután az Óbánya környéki erdők kimerültek, a hutamester, Philipp Gasteiger új helyet keresett üveghutája számára. Legalkalmasabbnak erre a Csomor-völgy (a mai Kisújbánya területe) bizonyult.

A falut eredetileg Vitriaria Nova, Neue Glashütte (Új üveghuta) néven említették. Kisújbánya lakói erdőirtás útján folytatták az üvegekészítést, akárcsak a szomszédos Óbánya és Pusztabánya üvegfúvói.

A falu lakóit igen szerény életmód jellemezte a világtól eléggé elzárt erdei településen, az élet legtöbb területén önellátásra rendezkedtek be, ma is látható vályogházakat építettek, szerszámaikat is maguk készítették még az 1960-as években is.

A szocializmust követően sok más baranyai kistelepüléssel együtt majdnem eltűnt a föld színéről, a falu út hiányában elsorvadt, és a lehetetlen helyzetbe hozott német őslakosság elvándorlásra kényszerült. Az 1970-es évek elején a falu gyakorlatilag két év alatt néptelenedett el. A falucskát elhagyók közül sokan Hosszúhetényben építettek új otthon példamutató összefogással.

Kisújbánya falu 2012-ben ünnepelte fennállásnak 250. évfordulóját, a házak mai tulajdonosai őrzik a hagyományos építészeti formákat. A Pusztabánya-dűlőben, a Hosszúheténybe vezető erdei út mentén több 18. századi üveghuta maradványa, valamint egy rekonstruált építmény is található.

ÜVEGHUTÁK AZ ERDŐBEN

A z üveg anyagát előállító műhelyek, amelyben az üveget készítik és fel is dolgozzák. A régi magyar nyelvhasználatban üvegcsűrnek is nevezték.

Az üveget, mint anyagot a magyarság még a honfoglalás előtt megismerte, az üvegyártás a középkor folyamán indult meg. Az első biztosan ismert üveghuták a bányavárosok vidékén működtek, majd a 16. sz. végétől magánföldesúri uradalmak erdőségeiben is létesültek. A magyarországi üveghutákban kalcium-kálium üveget állítottak elő, a helyszínen található homokból vagy kellően előkészített kavicsból, kőből, mészből, hamuzsír hozzáadásával, hevítéssel speciális olvasztókemencékben. A kemencék és segédberendezéseik, valamint a körülöttük levő munka- és raktártér fölé nagy csarnokszerű épületeket, „csűröket” emeltek.

A hamuzsirt szintén az üveghuta közelében a kitermelt fa hamujából főzték. Ugyancsak fát használtak fel a mész kiegészítéséhez és az olvasztókemence fűtéséhez. Az üveghuták ezért kapcsolódtak az erdőövezetekhez és a nagy erdőuradalmakhoz, hiszen az egykori közlekedési-kereskedelmi viszonyok között a nehezen értékesíthető erdővagyon legnyereségesebb hasznosítását tették lehetővé.

A fának hatalmas arányú felhasználása következtében az üveghuták környékén nagy területű irtások keletkeztek és irtástelepülések alakultak ki. A huta összetételű helyneveink az ilyen egykori üveggyártás során kialakult falvakat jelölik. A környéken található pl. Óbánya – Altglasshütte, Kisújbánya – Neuglasshütte, Zobákpuszt, Pusztabánya – Vitriaria.

A régi kereszt a temetőben
ME

Felújított kereszt és olvasó BJ

PETŐCZPUSZTAI HARANGTORONY ÉS KÁPOLNA

Petőcz, más néven Viganvár puszt, korábban irtásföld, majd 1857-ben már uradalmi major volt kb. 10 épülettel. A múlt század elején telepedett itt le néhány német, majd magyar kisház. A század végén cigánycsaládok érkeztek ide, 1930-ban 24 magyar, 14 német és 32 cigány anyanyelvű élt itt. A településnek 1970-ben 4 lakosa volt.

(Forrás: Baranya megye földrajzi nevei I–II. Pesti János [szerk.] Baranya Megyei Levéltár, 1982)

Az első világháború ideje alatt a település lakói a környező falvakba – Abaligetre és Hetvehelyre – menekültek. A háborút követően a családok visszaköltöztek otthonaikba, és elhatározták, hogy megmenekülésük és visszaköltözésük emlékére haranglábat építenek. A harangot 1927-ben

Pécsen öntették, és szeptember 8-án, Kisboldogasszony napján szentelték fel. A harangtorony aljában alakították ki a Mária-kápolnát, és a helyi búcsút is minden évben ezen a napon tartották. A torony harangja a kővágószőlősi temetőbe került, mint lélekharang. Tiszta hangjában a múlt szép és szomorú emlékeit idézi.

Forrás: Temmert József itt született és a település házainak kisajátításáig itt élt családjával.

A Petőcz-pusztai harangot Kisboldogasszonynak szentelték.

A jeruzsálemi hagyomány a Bethesda fürdő mellett tisztelte Mária születésének helyét. Szeptember 8-án, Kisboldogasszony (népi elnevezése: Kisasszony) napján a Katolikus Egyház Szűz Mária születésnapját (Nativitas Beatae Mariae Virginis) ünnepli.

Az ünnep magyar elnevezése a 15. századig vezethető vissza, és országszerte kedvelt búcsújáró nap. A Stella puerpera Solis (hajnali szép csillag) tiszteletére szokás volt szeptember 8. hajnalán a napfelkeltét a szabadban várni, csatlakozni az angyalokhoz, akik ilyenkor Mária születésén örvendeznek a mennyben. Azt tartották, hogy akinek „érde-me van rá”, meglátja a kelő napban Szűz Máriát. A népi megfigyelések szerint a fecskék Kisasszonykor indulnak útnak.

Petőczpuszta, harangláb 1954 Molnár István

Harangláb és kápolna olvasóval BJ

SZAUERVEIN-KERESZT (KISVASZAR)

SZAUERVEIN JAKAB (1885–1939)

A kereszti Szauervein Jakab hajdani erdész emlékére állított, aki a hagyomány szerint ezen a helyen halt meg 1939. június 14-én. Szauervein Jakab ráckozári (ma Egyházaskozár) evangélikus vallású sváb családból származott.

Harcolt az első világháborúban, majd öt évig orosz hadifogságba került. Hazatérte után a herceg Eszterházy Miklós hitbizományi uradalom Kisvaszari erdőgondnokságánál lett erdész, családjával és Siebahter segéderdész családjával a Laposmezőn épített iker szolgálati lakásban élt.

Szauerwein Jakab főerdészt a környező falvak lakossága, kollégái nagyon szerették és tisztelték. Ennek köszönhető, hogy halálának helyszínén munkatársai és a környékbeliek egy emlékkeresztet állítottak, amelyet az erdőgazdaság azóta többször felújított.

A kép az erdészház előtt készült – hosszan terített asztal mellett a Soproni Evangélikus Tanítóképző frissen végzett tanítói ülnek, ugyanis Szauerwein Jakab fia, János tanítói oklevele megszerzésekor az egész évfolyamot vendégül látta. A főerdész a képen az asztalfőn ülő alak balján – kissé takarásban látható, János fia az asztal mellett áll, balról az ötödik.

A KISVASZARI ERDŐGONDNOKSÁG

A XX. század elején Baranya vármegyében 15 nagyobb erdőbirtok volt. Közülük egy a herceg Eszterházy Miklós hitbizományi uradalom kisvaszari erdőgondnoksága. A hitbizományt 1641-ben alapították, és egészen 1945-ig, az államosításig működött. Az erdőről térkép először 1859-ben készült, míg első üzemterve 1886–1943-ig volt érvényben. Az erdőt szálerdő üzem módban kezelték, 80-100 éves vágásfordulóval. A véghasználat módja 1922-ig a tarvágás volt, azután fokozatos felújítógátásra tértek át, kivéve a gerényesi sarjerdőket. A felújítás előzetes alátelepítés után természetes felújítással történt. A gazdasági beosztás legkisebb egysége az osztág volt, az egész erdőtestben 51 db.

(Forrás: Kisvaszari Erdészeti Erdőterve 2003–2012. I. kötet, 33 p. – ÁESZ Pécsi Igazgatóság Erdőtervezési Iroda)

Sauerwein ME

Sauerwein ME

SZÉKELYSZABARI EMLÉKMŰ

Rajta a következő felirat olvasható:
„Felújította Székelysabar Önkormányzata és a Mecseki Erdészeti Rt. pécsváradi erdészete 2001. Felújította: Papp Ede kőfaragó mester Himesháza”

A felújított kereszt és környezete BJ

Esőbeálló a kereszt közelében BJ

ANTAL-KÉP (PÉCSVÁRAD)

A mostani 7-es utat korábban Dóri-útnak hívták, sok térképen így szerepel, és sokan máig így ismerik.

Ezen a helyen Szent Antal képe függött egy öreg cserfán. A képet Michler Antal levágta a fáról. Később elesett a második világháborúban. A néphit összefüggést lát tette és halála között.

Kelemen László kerületvezető erdész visszaemlékezéséből idézve: 1949–50-ben, mikor a Pécsváradi Erdészet még a pécsváradi várban volt, Dóri László erdómérnök a jelenlegi Pécsvárad 11 B erdőrészlet sarkánál több vadorzóval találkozott, ám mivel ő felismerte az orvvadászokat, azok agyonlőtték Dórit. Az elkövetők nem lettek meg, a mérnök hozzátartozói kegyeletüket kifejezve egy rézkeretes Szent Antal-képet helyeztek el a helyszínen. Mivel ezt később ellopták, helyére egy fakeretes kép került a szomszédos bükkfára, mivel időközben az eredeti cserfa egy viharban kidőlt. A 2017-es felújítás során a bükkfa melletti fakeresztre egy új Szent Antal-képet helyeztek el.

PÁDUAI SZENT ANTAL (1195–1231)

Az egyház egyik legnépszerűbb szentjére, Páduai Szent Antalra június 13-án emlékezünk.

1220 nyarán csatlakozott a Santo Antonio dos Olivais nevű kis rendház közösségéhez, a testvérekhez, akik a kolostor ajtajánál koldultak. Fölvette kopott ruhájakat, keresztnevét pedig templomuk védőszentje, Remete Szent Antal nevére cserélte.

Pappá szentelésén váratlanul prédikálnia kellett. Minél tovább beszélt a csendes, mindaddig rejtettségben élő és figyelemre alig méltatott Antal, szavai annál élénkebbek lettek, láthatóan teljesen eltöltötte a Szentlélek tüze. Hallgatói lélegzetüket visszafojtva figyelték. Nem tudós értekezést hallottak a papság mivoltáról, hanem a legszebb hasonlatokat és a legtalálóbb szentírási idézeteket, valamint a mélységes megtapasztalások szavait. Hatalmas tömeget nyert meg prédikációival és vitáival.

1231. június 13-án, harminchat éves korában halt meg.

A szegények, a meddő nők, a várandós anyák védőszentje.

Új Antal-kép BJ

Pihenőhely az Antal-képnél BJ

SZENT IMRE-FORRÁS ÉS KŐKERESZT (MÁNFA)

A forráshoz több történet is kötődik.

A korabeli feljegyzések szerint a Szent Imre-forrás közelében valamikor egy falu húzódott, amely a török hódoltság alatt elpusztult. Az egykori település templomának helyén egy kereszt látható, ahova akkoriban a természeti betegségekből szenvedő, beteg emberek zarándokoltak gyógyulás reményében.

Egy másik legenda szerint mikor Imre herceg (Szent István fia) errefele vadászott, valami szerencsétlenség érte itt – ennek emlékezésére építettek egy kápolnát és a kőkeresztet. A terület hosszú időn át a pécsi püspökség birtokában volt. A területen lévő nagyobb kiterjedésű erdőt napjainkban is Szent Imre-erdőnek nevezik.

A forrás korabeli kiépítése egy betonból készült ciszterna volt. A forrás felújítására 2004. évben került sor, Baumann József, a Mecsek Egyesület oszlopos tagjának vezetésével. A forrás új kivezetőcsövet, illetve falazatot is ekkor kapott. A Szent Imre-forrás vízhozama: 2-3 liter/perc. A márványból készült tábla alatt egy kereszt látható. A kőkeresztben Kaul Jakab neve vehető ki, illetve az 1862-es évszám.

SZENT IMRE HERCEG

Szent Imre herceg (1000~1007–1031) I. István király és Gizella királyné fia volt. Nevelésére különös gondot fordítottak szülei – oktatását 1015-ben Gellért püspök vette át, aki hét éven keresztül tanította Imrét latinra, és elvégeztette vele a kor legmagasabb iskolai fokozatait, a triviumot és quadriviumot. A tudományok mellett a vallásba, valamint a papi élet rejtelmeibe is beavatta.

Apja a koronát Imrének akarta átadni, a később átalakított, koronázási palástként ismert miseruhát Gizella királyné valószínűleg szintén erre az alkalomra készítette. A herceg helyett tragikus hír érkezett: Imrét vadászat közben halálra sebezte egy vadkan, s 1031. szeptember 2-án belehalt sérüléseibe.

Az ifjúság védőszentje, VII. Gergely pápa 1083. november 4-én avatta szentté, ünnepe november 5-re esik.

Romos kereszt BJ

Felújított kereszt és pihenőhely BJ

Szent Imre-forrás BJ

SZENT ISTVÁN-FORRÁS (SZÁGY)

A régészek a forrásnál római leleteket és sírkőmaradványokat is találtak.

A hajdani források szerint egykoron ifjú házások zarándokoltak, és sikeres gyermekáldásért könyörögtek e helyen, ahol a néphit szerint Szent István király is megfordult.

A forrásnál Szent István-nap alkalmával minden évben szentmisét mutatnak be.

Blokk a régi térképhez: A Szent István-forrás környezetében a tájhasználat nem változott az elmúlt másfél évszázadban. Az 1864-ben készült kataszteri térkép is bővizű, állandó vízhozamú forrásként jelöli, rajta a hely akkori német neve: „Stefani Brunnen”. A forrástól délre erdőterület volt akkor is és ma is, illetve a forrástól északra található réteket ma szántóként használják.

SZENT ISTVÁN MAGYAR KIRÁLY

István (969~980– 1038), születési nevén Vajk, Géza nagyfejedelem és Sarolt fejedelemasszony fia az utolsó magyar nagyfejedelem és első magyar királyunk. A keresztény magyar állam megteremtője, az egyik első magyar katolikus szent, a magyar és az európai történelem kiemelkedő alakja.

Az ezeréves magyar törvénytár az általa alkotott törvényekkel kezdődik. Az államszervezet kiépítésével párhuzamosan megszervezte a magyar keresztény egyházat, ezért ő és utódai viselhették az apostoli király címet. A közigazgatást a várak köré szervezte, és alakította ki a vármegyerendszert.

István király népszerű szent a Kárpát-medencében. Augusztus 20-a nemzeti ünnep, amikor István király mellett az államalapításra is emlékezünk. Mumifikálódott jobb keze, a Szent Jobb jelentős magyar nemzeti és katolikus ereklye.

Felújítás előtt BJ

Felújítás után pihenőkkel BJ

SZENT-KÚT (MOZSGÓ)

A száz évnél is idősebb forrás elnevezésének történeti feltárása jelenleg is tart. Eredetileg nem volt kifolyása, a vizet meríteni kellett. Maga a kút 1,8 m mély, és alul palack formában szélesedik ki.

A forrás foglálásának 2001. évi felújítását követően vize egy faragott sziklán át folyik ki. A vízfolyás időszakos, szárazabb időszakokban elapad. A régi időkben a kút felépítményének belsejében egy kis Mária-szobor állt, ami az idők során eltűnt.

A 2001-es felújításkor a forrás falába, a kifolyás fölé Vanyúr István szigetvári szobrász alkotása, egy márvány dombormű került, amely Szűz Máriát ábrázolja a kisdéd Jézussal.

A kút és környezete BJ

Mária-szobor a kút előtt BJ

SASRÉTI MÁRIA-SZOBOR

A Sasréti vadászkastély melletti Lourdes-i Szűzanya szobrát a helyi főerdész, Bassler Ernst (Bázler Ernő) családja állíttatta feltehetően a 20. század elején.

A téglalapzaton álló eredeti gipszszobor kb. 1 méter magas volt, barlangját sajátosan egy hatalmas bükkfa törzséből faragták, előtte egy pad állt. Az eredeti szobor rongálás következtében megsemmisült. Az új szobrot, a Vanyúr István szigetvári szobrászművész által készített márványalkotást az egyházmegye főpásztora, dr. Udvardy György megyés püspök áldotta meg 2017. október 8-án. Az eseményen egyúttal a projekt keretében felújított 27 hasonló emlékhely felújításának szimbolikus átadása is megtörtént.

A kiváló szakember, Bázler Ernő és felesége a 19. század utolsó évtizedében a báró Biedermann család alkalmazottaiként települtek Égerből (ma Cheb, Csehország) Magyarországra, ahol a sasréti erdőbirtok vezetésével bízták meg. Működési ideje alatt történt meg a sasréti erdők feltárása, a nyiladékhálózat kialakítása és az üzemterv szerinti gazdálkodás. Bánki László, Bázler Ernő unokájának 2005-ben írt levelében így emlékszik vissza: „A főiskolán ismerkedett meg Biedermann Rezsővel, egy szentegáti földbirtokos család tagjával, aki később meghívta őt az 5000 holdas sasréti erdőbirtok élére. Ezt vezette évtizedeken keresztül, visszavonulásáig szakszerűen, becsülettel a tulajdonos elismerése és teljes bizalma mellett.”

Az eredeti sasréti szobor a Lourdes-i Szűzanyát ábrázolta.

1858. február 11-én a Lourdes melletti Massabielle-barlangban a szegény, tanulatlan, tizennégy éves Bernadette Soubirous-nak megjelent a Szűzanya.

A „Hölgy”, hófehér ruhát és vakító fehér köpenyt viselt, égszínkék öv volt a derekán, lábát arany rózsza díszítette, és kezében rózsafüzért tartott. Összesen tizennyolc alkalommal jelent meg bűnbánatot és engesztelést kérve. Felszólította Bernadette-et, fakasszon forrást a barlang meghatározott pontján, ígyon belőle, és mosdjon meg benne.

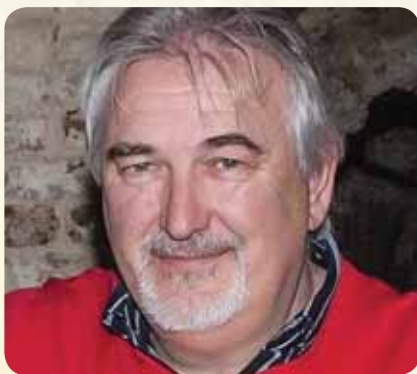
A forrásnál kezdettől fogva tapasztaltak csodás gyógyulásokat. A jelenéseket egyházi és világi hatóságok vizsgálták, azok természetfeletti jellegét 1891-ben XIII. Leó pápa hivatalosan is elismerte.

Szent II. János Pál pápa 1992-ben kezdeményezte, hogy február 11., a Szűzanya első lourdes-i jelenésének napja legyen a betegek világnapja. A világnap célja, hogy „Isten egész népe kellő figyelmet szenteljen a betegeknek, segítse elő a szenvedés megértését”.

A szobor készítője Vanyúr István szigetvári szobrászművész keze munkáját dicséri, Szűz Mária lourdes-i jelenését ábrázoló új alkotás carrarai márványból készült, és a ma vendégházként működő vadászkastély főbejáratától nem messze, egy cserjék által körbezárt, meghitt és nyugodt hangulatú helyszínen került elhelyezésre. A Massabielle-barlangot terméskőből falazott kőfülke szimbolizálja.

Mária-szobor kőfülkében BJ

A szobor Vanyúr István alkotása

Lourdes-i Szűzanya BJ

KERESZTÉNY EMLÉKHELYEK ÜNNEPÉLYES ÁTADÁSA SASRÉTEN

A hétvégén megáldották a Sasréti Mária-szobrot, amellyel egyidejűleg 27 felújított keresztény vonatkozású erdei emlékhely ünnepélyes átadására is sor került. A projektet a Mecsekerdő Zrt. a Földművelésügyi Minisztérium által biztosított forrásból, a Mecsek Egyesülettel és a Pécsi Egyházmegyével együttműködve valósította meg.

A fejlesztés keretében az erdőgazdaság által kezelt területeken 27 db vallási vonatkozású erdei emlékhely és annak környezete újult meg. A Társaság fa- és kőkeresztek, források és emlékművek helyreállításával, egykori települések templomai helyén haranglábak felújításával tiszteleg az elmúlt századokból fennmaradt jeles elődök és történetek előtt. Valamennyi helyszínen információs emléktábla is elhelyezésre került. Az október 8-i zárőnnepség helyszíne a fejlesztéssel érintett emlékhelyek egyike volt – a hajdanán Almamellék, Sasrét-pusztán álló, de az 1950-es években megsemmisült Mária-szobor szervesen kapcsolódik a hely történetéhez, Bázler Ernő egykori főerdész örökségéhez, és ilyen módon a zselici erdőgazdálkodáshoz.

A zárőseményen Keszzi László, a Mecsekerdő Zrt. vezérigazgatója kiemelte, hogy a közjóléti fejlesztések szerves részét képezik a Mecsekerdő Zrt. munkájának, hiszen ezek révén biztosítható az erdő három fő funkciójának harmóniája. Ahogyan az erdők egyidejűleg töltenek be gazdasági, védelmi, valamint szociális, jóléti szerepet, az emberi élet is három alappilléren – a test, a szellem és a lélek összhangján nyugszik. Ennek kapcsán kifejtette, hogy mivel a Társaság közjóléti tevékenységének középpontjában az ember áll, ezért a megvalósuló fejlesztések is emberre szabottak: míg a turistautak, kerékpárutak a test karbantartását, az erdei iskolák szellemisége a környezettudatos gondolkodás kialakulását és fejlődését, az erdő mélyén rejlő emlékhelyek a lélek megnyugvását is szolgálhatják.

Keszzi László, a Mecsekerdő Zrt. vezérigazgatója

A záróünnepségen elhangzott beszédeket követően az új sasréti Mária-szobrot a Földművelésügyi Minisztérium képviselőjében Dalvári Vince Gábor, az Erdészeti és Vadgazdálkodási Főosztály főosztályvezető-helyettese, valamint Keszi László, a Mecsekerdő Zrt. vezérigazgatója leplezte le.

*Dalvári Vince Gábor,
az Erdészeti és Vadgazdálkodási Főosztály
főosztályvezető-helyettese*

A szobrot dr. Udvardy György megyés püspök áldotta meg, miután köszönetét fejezte ki a fejlesztésben közreműködőknek, és emlékeztetett rá, hogy a természetet járva a Teremtőhöz is közelebb kerülhetünk. A Pécsi Egyházmegye főpásztora nem csupán a Mária-szoborra kért áldást, hanem mindazokra, akik létrehozták és megőrizték az erdei emlékhelyeket, akik révén felújításra kerülhettek, és azokra is, akik a jövőben ezeket az emlékhelyeket felkeresik és megállnak egy pillanatra.

*Dr. Udvardy György megyés püspök
(jobbra) és Király József plébános*

BŐVEBB INFORMÁCIÓ A PROJEKTRŐL ÉS A SASRÉTI MÁRIA-SZOBORRÓL

A Mecsekerdő Zrt. – a Mecsek Egyesülettel karöltve – folyamatosan törekszik a kezelésében álló területeken található különböző közjóléti létesítmények megóvására, karbantartására. Baranya megyét az aprófalvas településhálózat, a sokrétű történeti és sokszínű nemzetiségi gyökerek jellemzik, így a térségben számos vallási vonatkozású emlékhely is fellelhető. A projekt célkitűzése – az erdőgazdaság törekvéseivel összhangban –, hogy a Mecsekerdő Zrt. működési területén, illetve annak határain fellelhető keresztény vonatkozású erdei emlékhelyek méltó állapotba kerüljenek.

A munkálatok a fellelhető dokumentumok (fényképek, leírások) és helytörténeti, régészeti kutatómunka alapján a korabeli formához illeszkedve, ám modern technológiák és anyagok felhasználásával, hosszú távon időtálló megoldásokkal zajlottak.

A projekt keretében az objektumok környezetének rendezése is megtörtént, ezáltal a kirándulók, turisták számára is könnyebben megközelíthetővé válnak. A helyszíneken kihelyezett információs táblák az adott

emlékhely létesítését, illetve eredetét ismertetik, bemutatva a fellelhető vagy feltételezett korábbi állapotokat, történeteket. A kutatómunkához a Társaság munkatársai, az Egyesülethez kötődő lelkes segítők, érintett leszármazottak is csatlakoztak, a helyi lakosság megszólítása mellett.

A Sasrét-pusztán hajdanán álló Mária-szobrot a sasréti erdőbirtok vezetésével és a vadászkastély megépítésével is megbízott kiváló mérnök szakember, Bázler Ernő (Ernst Basler) főerdész családja állíttatta a kastély szomszédságában. Elbeszélések alapján ismert, hogy a szobrot három platánfa ölelte körül – melyek most is láthatóak a ház erkélyéről. A szobor valamikor az 1950-es években semmisült meg.

Az anyagot összeállította: a Mecsekerdő Zrt. és Baumann József, a Mecsek Egyesület osztályelnöke

Az ünnepség résztvevői

GÁBOR OLIVÉR – HAVASI ILDIKÓ

EGY RÉGI-ÚJ BARLANG

A MECSEK-KAPUNÁL: A KARG-BARLANG

2017 májusában szíves engedélyt kaptunk a tulajdonosoktól a magánterületen lévő barlang meglátogatására. Jelen cikk szerzői a Janus Pannonius Múzeum és a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság (DDNPI) képviselőjében, valamint Baumann József a Mecsek Egyesület képviselőjében, illetve Kéki Antal szintén a DDNPI szakembereként vett részt a programban, melynek során lefényképeztük és bemértük a barlang helyét.

Baumann József a barlang bejárata előtt

A Francia-emlékműtől kb. 150 m-re, a Mecsek-kaputól kb. 200 m-re található barlang az Ángyán János út felől levezeztő erdei úton megközelíthető erdőrészen van, az egykori Kálvária-dűlőben, vagyis a Hunyadi úton (egykor Inczedy D. u., majd Horthy M. u., végül Sztálin u. EO.V: 586408 082992 Hrsz: 9108/2-9109), 306 m tengerszint feletti magasságban. A mészkőpikkelyekben található eredeti fő víznyelő kürtőjét régebben elrobbantották a mai bejárat felett. A barlang végében is van nyoma felül egykori betörésnek. A 8 m hosszú első rész is szűk, alacsony, de járható, vízszintes és száraz. Rónaki László leírásában: A bejárat egy függőleges sziklaletörés (litoklázis?) mentén nyílik. A barlangba 45 fokban 5 m-ig lehet behatolni, ahol É-i irányba megtörik a folyosó és 2 m-en belül járhatatlanul elsűkül. Itt a talpon kötőmelék és szikladarabok torlaszolják el a feltehetően továbbvezető szűk forrásjáratot. A bejáratától 2 m-re igen jellegzetes a kereszt-szelvény. Különös módon itt a kibővült szelvény mélység felé irányuló ürege – mely ugyancsak sziklahalommal zárt – lehetett a másik feltörési forrás, vagy akár egy mélyebb szintű kivezető járat. A barlang felülete dolomit – dolomitos mészkő, mely helyenként üstös formákat mutat. Erősen korrodált, kissé porlódó, sejtjes szivacsos felületű. Tektonikára utaló nyomot nem találtunk. A ma már tehát inaktív barlangot

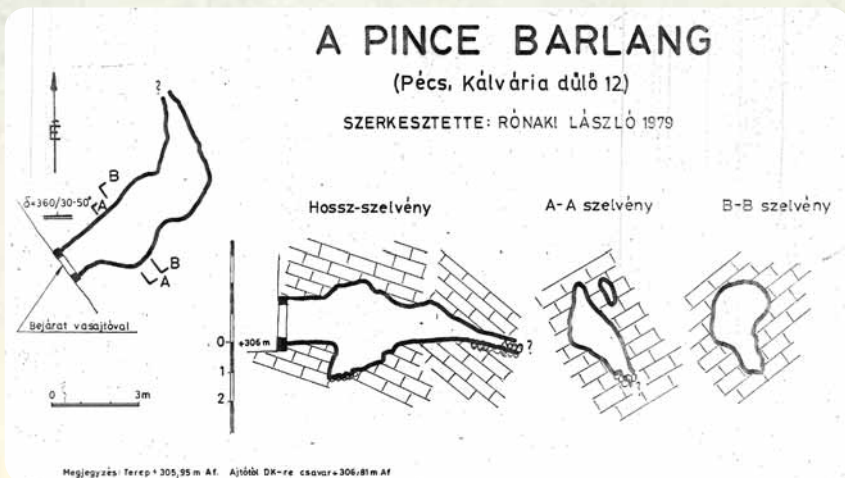
pinceként, illetve tárolóhelyként használják. A bejárat denevéryílással ellátott alacsony ajtóval van lezárva, előtte mesterségesen kialakított kis terasz húzódik. A barlang faunáját tekintve a denevéreket említhetjük meg, melyek közül eggyel (kis patkósdenevér) mi is találkoztunk.

Történetét tekintve sem a barlang, sem pedig előterének feltöltése nem kecsegtet vizsgálható régészeti rétegek meglétével. A barlangot valószínűleg már a 19. században ismerték. A környékén kiépített mecseki kirándulóösvények ma is láthatók. A 20. században Schenk János, majd Karg Norbert orvosprofesszor tulajdona volt a barlangot magába foglaló telek.

A barlang belső járata

Első leírói az utóbbiról nevezték el Karg Norbert-féle kürtőnek, ill. mai használata alapján Pince-barlangnak. Legrészletesebb leírása, dokumentálása és felmérése Rónaki László nevéhez fűződik.

Szakirodalom, melyben a barlang szerepel:

- Kevi László kézírata (1956).
- Szabó Pál Z. kataszteri leírása (1961).
- Kordos László: Magyarország barlangjai (1984).
- Rónaki László kézíratos barlangkatasztere.

KISS MILÁN

A MECSEK EGYESÜLET ÉVES KÖZGYŰLÉSE

(2017. FEBRUÁR 15.)

A Mecsek Egyesület február közepén Pécsen, a Városháza dísztermében tartotta meg éves rendes közgyűlését. A rendezvény komoly érdeklődés mellett zajlott le, tagtársaink közül ugyanis 109-en jelentek meg a helyszínen, ami rekordszámnak tekinthető az elmúlt évek részvételi arányához viszonyítva. Az egyesület tagjai már 15.30-tól sorban álltak a 2016. évi évkönyv átvétele és a 2017. évi tagdíjak befizetése miatt, annak ellenére, hogy a hivatalos esemény csak 17 órakor vette kezdetét. A regisztráció, díjfizetés és a könyvvétél kapcsán a tisztelt tagok türelmét ezúton is köszönöm! További pozitívum volt, hogy az eseményen 7 új személy is tagfelvételi kérelmet nyújtott be szervezetünkhöz. A Közgyűlés az előterjesztéseket a meghívóban szereplő napirendi pontok szerint tárgyalta és fogadta el, mindössze az egyebek kapcsán merült fel 2 új téma az alábbiak szerint:

- 1. Beszámoló az Egyesület 2016. évi munkájáról (titkári jelentés);**
Előterjesztő: Kiss Milán titkár/osztályelnökök (szóbeli)
- 2. Az Egyesület 2016. évi költségvetés végrehajtásának elfogadása;**
Előterjesztő: Ripszám István ügyvezető elnök
- 3. Az Egyesület 2016. évi Beszámolójának elfogadása;**
Előterjesztő: Ripszám István ügyvezető elnök
- 4. Az Ellenőrző Bizottság jelentése a 2016. évi Egyesületi évről (szóbeli);**
Előterjesztő: Dr. Varga Tamás, az Ellenőrző Bizottság elnöke
- 5. Az Egyesület 2017. évi tervei, elképzelései;**
Előterjesztő: Ripszám István ügyvezető elnök
- 6. Az Egyesület 2017. évi költségvetésének elfogadása;**
Előterjesztő: Ripszám István ügyvezető elnök
- 7. Egyebek**
 - 7.1. Beszámoló a Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány 15 éves évfordulójáról;**
Előterjesztő: Szirtes Béla
 - 7.2. Javaslat a 18. éven aluliak tagdíjkedvezményére;**
Előterjesztő: Kiss Milán titkár

Az Egyebekben tehát Szirtes Béla tájékoztatta a Közgyűlést a Bányászati és Kohászati Lapokban megjelent cikkről, mely a 15 éves Pécsi Bányász-történeti Alapítvány létrejöttét és tevékenységét foglalta össze, valamint átadta a kiadvány egy tiszteletbeli példányát az egyesület elnökének. Végezetül a Közgyűlés elfogadta azt a határozati javaslatot is, melynek értelmében a jövőben a 18 éven aluliak 50%-os kedvezmény mellett, azaz 1500 Ft/éves tagsági díj befizetése mellett kérhetik felvételi kérelmüket az egyesületbe. Az ifjúsági tagdíjjal járó jogok és kötelezettségek megegyeznek a teljes értékű tagdíjat fizető tagokéval, így a soron következő évben az egyesület évkönyvére is igényt tarthatnak. A kedvezmény bevezetésével az egyesület célja az, hogy hosszú távon biztosítsa az egyesület fennmaradását a fiatal generációk bevonása által, és javítsa az egyesületi tagok átlagéletkorát, mely jelenleg 62 év.

Közgyűlés előtti pillanatképek

*Regisztráció és évkönyv átvétele
(balról jobbra: Pál Krisztina,
a Természetjáró Osztály képviselője,
Szabó-Dalecker Ibolya,
az egyesület könyvelője
és Kiss Milán, titkár)*

*A közgyűlés megnyitása
(balról jobbra: Ripszám István ügy-
vezető elnök; Baronek Jenő örökös
tiszteltbeli elnök
és dr. Kiss Tibor elnök)*

*Elnöki köszöntő
(Dr. Kiss Tibor elnök)*

*Titkári beszámoló
(Kiss Milán titkár)*

*A Munka Osztály beszámolója
(Baumann József,
a Munka Osztály elnöke)*

*A Természetjáró Osztály
beszámolója
(Pál Krisztina túravezető)*

*Az Ifjúsági Osztály beszámolója
(Földesiné Kövi Ildikó, a Bakancsos
Óvodások túszevezetője)*

*Dr. Jelenszky dr. Fábián Ildikó,
az Ifjúsági Osztály elnöke*

*A Fotó Osztály beszámolója
(Müller Nándor,
a Fotó Osztály elnöke)*

*Dr. Varga Tamás és Henczné Szabó
Éva, az Ellenőrző Bizottság tagjai*

*Beszámoló a 15 éves Pécsi
Bányásztörténeti Alapítvány
sajtómegjelenéséről, és a Bányászati
és Kohászati Lapok egy példányának
átadása*

*Szirtes Béla, a Pécsi Bányásztörténeti
Alapítvány kuratóriumának tagja és
tiszteletbeli elnöke*

BÓDAY MIKLÓS

ÚJ ERDEI PIHENŐ A MECSEKBEN

Családi kezdeményezésre 2017-ben erdei pihenő létesült a Mecsek egyik közkedvelt helyén, a Lapon. A lapisi millecentenáriumi emlékműtől az országúton Árpádtető felé haladva, az országút mellett létesült a pihenő.

Az avatás 2017. július 28-án – Molnár István erdőmérnök halálának 10. évfordulóján – történt. A pihenő a „Pista bácsi Pihenője” nevet viseli, mivel őt széles körben mindenki Pista bácsinak hívta. Az avatáson Pista bácsi özvegyén és a családon kívül tiszteletüket tették a Mecsekerdő Zrt. képviselői, a Mecsek Egyesület képviselői, a Madártani Egyesület Baranya megyei csoportjának képviselői, a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság képviselői és sok más tisztelője. A családból Bóday Miklós a pihenő avatóján megköszönte mindazoknak a segítségét, akik hozzájárultak a megvalósuláshoz, majd Molnár István lánya – dr. Molnár Katalin – röviden megismertette a jelenlévőkkel Molnár István életútját. Az emlékkövet fia – ifj. Molnár István – és lánya – dr. Molnár Katalin – leplezte le.

MOLNÁR ISTVÁN

ARANYOKLEVELES ERDŐMÉRNÖK

1918. november 20-án született a felvidéki Nyitrán, ahonnan rövidesen Pécsre került. Gimnáziumi tanulmányait a pécsi Pius Gimnáziumban végezte. Erdőmérnöki oklevelét 1942-ben Sopronban szerezte. Erdőmérnöki munkáját 1942-ben Nagybányán és Zilachon kezdte. Még ebben az évben katonai szolgálatra vonult be. A háború után 1947-ig orosz hadifogságban volt. Hazatérése után a MÁLLERD Pécsváradi Erdőgazdálkodásánál beosztott erdőmérnök, majd 1948–50 között Zobápusztán erdőgazdálkodó volt. 1950-től a Mecsek-Keleti Erdőgazdálkodás igazgatóhelyettes főmérnöke, majd Árpádtetőn erdőtervező lett. 1978 végén nyugállományba vonult.

Szakmai munkásságát négy alkalommal az „Erdészet Kiváló Dolgozója” kitüntetéssel jutalmazták. Nyugállományba vonulása alkalmával a „Kiváló Munkáért” miniszteri kitüntetést is megkapta.

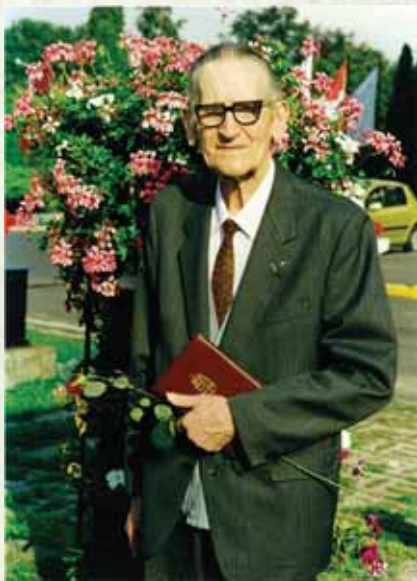

1954-től húsz éven keresztül az Országos Erdészeti Egyesület Baranya Megyei Csoportjának titkára volt.

Már az 1970-es évektől foglalkozott az erdők közjóléti szerepével, az erdők sokrétű hasznosíthatóságával. Szorgalmazta a pihenőhelyek kialakítását, a turistautak fejlesztését. Aktívan részt vett a Baranya Megyei Természetbarát Szövetség és az újjáalakult Mecsek Egyesület munkájában. Alapító tagja volt a Magyar Madártani Egyesület baranyai csoportjának. Összeállította Baranya madárvilágának bibliográfiáját, melyhez személyes feljegyzésein kívül összegyűjtötte a nyomtatásban megjelent valamennyi baranyai madáradatot. Többedmagával 1987-re összeállította a Mecsek forrásainak kataszterét, mely több mint négyszáz kút, forrás és csobogó helyét rögzíti.

DR. BÁTAI ISTVÁN – DR. BÁTAINÉ DR. KERÉNYI MONIKA

AMI AZ ÉVKÖNYVEKBŐL KIMARADT

3. RÉSZ

Az első két részben több önálló, a Mecsekről, a Mecsek Egyesületről szóló leírást, beszámolót mutattunk be a *Turistaság és Alpinizmus* első évfolyamából. A második (1911–12) és harmadik évfolyam (1912–13) nem tartalmaz minket érintő önálló közlést. A harmadik évfolyam egyik rövid „hivatalos része” érdekes tájékoztatást nyújt. A Mecsek Egyesület XXIII. évi rendes közgyűlését követően tartottak felolvasást az akkor Magyarországon még ismeretlen cserkészmozgalomról (boy scout).

„A közgyűlés után Tas József a M. T. T. E. titkára érdekes felolvasást tartott vetített képekkel az angol »boy scout« és német »Pfadfinder«-rendszeréről, mely az ifjúság nevelésénél a turistáskodás és szabadban való gyakorlatozásnak adja a döntő szerepet és mely a testet és lelket együtt edzi, nemesíti és foglalkoztatja az ifjú fogékony lelkét, mely különben e foglalkoztatás nélkül rossz útra téved és keres magának unalmában rosszabb szórakozásokat. Az egész világon elterjedt ez az ötéves intézmény és máris nyolcmilliónyi ifjat mozgósít. Most a »Magyar Őrszem«-szervezet akarja meghonosítani ezt az üdörös intézményt. A pécsiek nagy tetszéssel fogadták felolvasását és ígéretet tettek, hogy felkarolják az eszmét.”

1. kép. Wachter Jenő

A IV. évfolyamban (1913–14) szintén találunk helyi érdekességű írást.² A fiatalon, a Tátrában elhunyt pécsi Wachter Jenő Felsőlövön (ma Oberschützen, Burgenland) töltött diákéveiről olvashatunk.

Wachter Jenő életéről és tragikus balesetéről egy döbbenetes leírást olvashatunk a túratárs, Horn K. Lajostól (*Turisták Lapja*, 1907)³ és egy rövidített változatot a www.hegyvilag.hu oldalon. Fiatal kora ellenére az országban elismert hegymászó egyik túratársa Serényi Jenő volt. Horn K. Lajossal együtt kortársai „Tátrai-triásznak” hívták őket. Több tátrai orom, torony, gerinc első mászása kötődik nevükhöz. 1907. augusztus 8-án a Simontoronnyról ereszkedtek le egy használt, pár napja a

2. kép. Simontorony
(Dr. Komarnicki Gyula felvétele)

hegyoldalban hagyott kötélgyűrű segítségével. Négyen szerencsésen le is értek, nála azonban elszakadt a használt eszköz.

Gondozott sírját a pécsi temető északi falánál találjuk. A Márta-csúcsok középső ormát tiszteletére – egy jeles lengyel hegymászó javaslatára – már 1907-ben Wachter-toronynak nevezték el. A Mecsek Egyesület 1908-ban kiadott évkönyvében emlékezett meg róla.⁴

3. kép. Wachter Jenő sírja
a pécsi temetőben

A rövid bevezető után lássuk a *Turistaság és Alpinizmusban* megjelent teljes szöveget, eredeti helyesírással.

„Legányi Jenő: Wächter Jenő diákéveiből 1913. évi augusztus hó 8-án volt hat esztendeje, hogy a fiatalabb magyar hegymászógárda egyik legkiválóbbja, a »vezetőnélküliek« kis csapatának lelke, vezére, Wächter Jenő a Simontorony megmászását követő leereszkedés közben szerencsétlenül járt. A napi- és szaklapok akkor részletesen foglalkoztak a szomorú eseménnyel, leírták a túrát töviről hegyire, sőt lapunk főmunkatársának, a szerencsétlenség egyik szemtanújának, Dr. Serényi Jenőnek tollából Wächter rövid életrajza is megjelent. De az a szerep, amelyet a tragikus véget ért ifjú a hegymászók eléggé széles körében – mint Magyarországon egy új iránynak szószólója és vértanúja – betöltött, talán indokoltá teszi, hogy életének egyik kiszakított részével részletesebben foglalkozzunk.

4. kép. A sír felirata

Wächter Jenő 1887. július 1-jén született Pécsen. Az elemi iskola elvégzése után itt kezdte el középiskolai tanulmányait is, a középiskola utolsó 3 évét azonban Felsőlövőn végezte. E három esztendőről óhajtanék az alábbiakban egyet-mást elmondani.

A pécsi cisztercita főgimnázium V. osztályából került az 1902/3. tanév elején Felsőlövőre. Mivel az internátusban lakott, első ismeretségeit is itt kötötte bentlakó társai között. Bár meglehetősen zárkózott természetű volt, eleven esze, szerény modora csakhamar megkedveltették őt társaival, kik közül különösen Géfin Lajossal (művésznevén Kemenes, a Vígszínház művésze) volt sokat együtt. S mint annyiszor az életben, itt is az ellentétek vonzották egymást: a komoly, olykor szinte morózus Wächter és a vig kedélyű, bohémlelkű Géfin annak ellenére is jó barátok voltak, hogy Géfin Wächter morózusságát és kissé hiú voltát nem egyszer kimókázta.

Az iskolában közepes tanuló volt. Kedvencebb tárgyai voltak a természetrajz, történelem, magyar nyelv és irodalom és később a bölcselet. Társai szerették, tanárai komoly, kötelességteljesítő s példás magaviseletű ifjúnak ismerték. Mint VII. osztályos tanuló az akkor alakult Berzsényi önképzőkör életében, melynek választmányi tagja, élénk részt vesz. Feltűnő, hogy olasz nyelvből való műfordítást is oly alaposan bírál, hogy az olasz nyelvben való teljes jártasságát kell feltennünk.

E tanéban kezdi igazában nagyobb szabású turistáskodását is. Szabad idejében a Kárpát Egyesület évkönyveit, a Turisták Lapját, az Alpenzeitungot olvasgatja, amelyekhez jobbra tanárai révén jutott. A hegyes, dombos szép vidék, a közelben levő Stejer Alpok, a Wechsel csoport, a távolabb látható Semmering vidék, a környék egyes pontjairól látható Rax és Schneeberg felébresztik a benne szunnyadó természetszeretetet, a hegyek kultuszát. E szeretete csakhamar irányadó lesz egész – rövid – életére. Amikor csak teheti, a hegyek közé megy. Mint kifogástalan magaviseletű és tanulmányi tekintetben is megfelelő ifjú meglehetősen sok szabadságot élvezett az internátusban. Igen gyakran megtörtént, hogy dolga végeztével szombatn, vagy ünnep előtt való napon elkéredzett, hogy szeretett hegyeit, az erdők magányát, a csergedező patakat felkeresse, hogy az Istent a szabad természet templomában imádjá. Így lassanként megismerkedett az egész környékkel. Ha húsvét, vagy pünkösdi szünetre nem ment haza, nagyobb kirándulásokat tett; így megfordult a Hochwechsen, a Raxon, Schneebergen stb. és pedig rendszerint egyedül. Így érlelődött meg benne az önállóság és a sziklák birodalmában is a vezetőnélküliség gondolata.

VIII. osztályos tanuló korában a Berzsényi Körben könyvtárosi tisztet visel. Amellett, hogy igazán szorgalmasan készült az érettségire – hiszen érettségi bizonyítványa jobb, mint bármely előbbi bizonyítványa –, igen sok időt fordít önképzésre. Nagyon gyakran szerepel mint bíráló; különösen a

természettudományi dolgozatokat bírálja előszeretettel, de nem egyszer bírál szavalatokat, még a versenyszavalatok alkalmával is. De másképen is közreműködik. Serkenti társait az önműködésre, könyveket ajándékoz, történelmi és fizikai pályatételre 2 aranyat ajánl fel s 2 ízben is szerepel dolgozattal. Mind a két dolgozata oly kitűnő volt, hogy a kör az »Érdemkönyv«-be való iktatással jutalmazta, ami pedig a kör 10 éves fennállása alatt mind máig csak 7 művel történt meg. Az első dolgozat címe: »A fenségéstől a nevetségesig csak egy lépés«, amelyben a »fenségést, a tudományt és a nevetségest, a tudákosságot akarja néhány szóval ecsetelni.« Minden sorából kiérzik a nagy természetszeretet, a tudásszomj és a felületesség lebecslése. Meglátszik a dolgozaton, hogy – középiskolai tanulóról lévén szó – egy filozófiailag eléggé fegyelmezett elme, józan gondolkodás, a nagy mindenségért, a természetért rajongó szív, az Istenségben hívő lélek s a mindennapi élet küzdelmeivel számot vető egyéniség munkája. A bírálat kiemeli, hogy »szerző a nehéz tárggyal sikeresen küzdött meg; kifejtése elejétől végig logikus stb. s dicséretet érdemel.«

A másik dolgozata egy bájos kis beszély »Floricá« címmel. Két olasz hajóslegény egy leányba szerelmes. A két legény a tajtékzó, viharzó tengerre száll, de csak az egyik tér haza. A leány, Florica, az elvesztettet szerette s kedvese után búsulva a tengerbe veti magát. De holttestét a vihar partra veti s az életben maradt szerelmes hajóslegény holtan talál rá, mire szíve meghasad. Gördülékeny nyelve, könnyen folyó előadása, a vihar szinte poetikus leírása, eléggé ügyes jellemzése mind indokolja, hogy ezt is érdemkönyvbe írással tüntette ki a Kör. Ezt a beszélyt különben a Kör ünnepi közgyűlésén is felolvasta.

Következett a középiskolai élet befejezése, az érettségi, amelyet szép sikerrel tett le. A 7 tantárgy közül 3 jeles, 3 jó, 1 elégséges s így jól érett lett. S evel ki is került a nagyvilágba, előbb a pécsi jogakadémiára, majd a budapesti tudományegyetemre. Búcsút vett a kis falutól, melyben 3 évet töltött, búcsút a gyermekifjú élettől, hogy két év múlva ifjúsága virágában már az élettől is búcsút vegyen s nemesen érző, tudományszomjas lelkét a Simontorony alatt levő sziklákon lehelje ki. De a Felsőlövőn eltöltött 3 évre szeretettel gondolt vissza rövid élete folyamán mindig, hiszen itt ismerte meg igazán a természetet és itt tanult meg – tanulni. A természet szeretete mellett a tanulás szeretete volt az ő legnagyobb lelki szükséglete. Németül, olaszul, angolul – sőt hir szerint szanszkritul is – tanulgatott, mint halála után édes apja részéről a felsőlövői főgimnáziumnak ajándékozott könyvek tanúsítják. E könyvek között – különböző nyelvtanokon kívül – találjuk Spinoza, Schopenhauer, Kant, Haeckel, Goethe, Strindberg, Wilde, Ibsen, Tolstoj, Csehov, Dostojevicskij, Gorkij, Balzac, Rosegger, Széchenyi, Gracza stb. műveit, amelyek mind amellettszólnak, hogy a tudományt csak úgy szomjuhozta, mint ahogyan imádkozta a természetet, a hegyeket, a sziklák birodalmát, ahol utóbb halálát lelte.

Halála után a felsőlövői főgimnázium értesítője így emlékezik meg róla: Wachter Jenő az 1904–905. tanévben tett intézetünkben érettségi vizsgálatot. Mint tanuló szorgalmával, önálló egyéniségével tűnt ki. Természetszeretete merész turistává tette. 1907. aug. 8-ikán a Simontorony megmászása alkalmával lelte korai halálát. Beteljesült óhajta: »hulló kőzárpor zúgó moraja zengte halotti dalát.« Béke lebegjen porai felett.

Az idő halad: a pécsi temetőben azóta már hatszor virult ki a szeretetültette és könnyáztatta virág sirhalma felett. Mert nem feledik őt szülei, barátai, turistatársai! De virágosnak kell lennie mindig annak a sirhalomnak, mert nem feledheti Őt a magyar ifjúság sem, mely az Ő példájából tanulhat természet-szeretetet, Istenfélelmet és szívóss, erős akaratot – de egyúttal az ő korai halálából a legnagyobb elővigyázatot is!”

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Turistaság és Alpinizmus*. Szerk. Dr. Vigyázó János. III. évf. 1912-13. Hivatalos rész, 320. o.
2. Legányi Dezső: *Wachter Jenő diákéveiből*. Turistaság és Alpinizmus; IV. évf. 1913-14. 86. o.
3. Horn K. Lajos. *A Simontorony*. Turisták Lapja, XIX. évf. 8-10. szám. Budapest 1907. 156. o.
4. *A Mecsek-egyesület évkönyve a X. egyesületi évről* (1907). Szerk.: Kiss József. Pécs, 1908.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. kép: Wachter Jenő (Turistaság és Alpinizmus, IV. évf. 1913, 86. o.)
2. kép: Wachter Jenő tragikus halálának helye, a Simontorony (Turistaság és Alpinizmus, IV. évf. 1913, 87. o., Dr. Komarnicki Gyula felvétele)
3. kép: Wachter Jenő sírja a pécsi temetőben 2017-ben
4. kép: Wachter Jenő sírfelirata

JELENSZKYNÉ FÁBIÁN ILDIKÓ

KOSZORÚZÁS A MECSEK EGYESÜLET NAGY ELŐDEINEK NYUGHELYEINÉL

2017. április 28-án, pénteken a hagyományokat követve ismét megemlékeztünk a Mecsek Egyesület nagy elődeiről. A koszorúzásra érkezők 14 órakor a pécsi temető északi bejáratánál gyülekeztek. Az egyórás séta során tisztelettel emlékeztünk minden egykori egyesületi tagra, és az idén koszorúkat helyeztünk el Dischka Győző, dr. Entz Béla, Hamerli Imre, Majorossy Imre, dr. Nendtvich Andor és Ptaček Viktor sírjánál. A koszorúzáson részt vett Ripszám István, a Mecsek Egyesület ügyvezető elnöke, a Mecsek Egyesület tagjai és a pécsi Széchenyi Gimnázium diákjai. A diákok az egyes sírokhoz érve néhány mondattal bemutatták a jeles előd munkásságát, a Mecsek Egyesületért végzett tevékenységét, majd a Mecsek Egyesület tagjai elhelyezték a megemlékezés koszorúit.

*A megemlékezésre érkezőket Ripszám István,
a Mecsek Egyesület ügyvezető elnöke köszöntötte*

Megemlékezés Dischka Győző sírjánál

A megemlékezés koszorúját elhelyezte Temesi Endre Miklós tanár úr, Dischka Győző munkásságát felidézte Váradi Nikoletta.

DISCHKA GYŐZŐ (1847–1901)

Dischka Győző egyike volt a Mecsek Egyesület megalapítóinak. Tudós tanár, főreáliskolai igazgató volt, akinek igazgatói szobájában döntöttek 1890-ben egy helyi turista egyesület létrehozásáról. E döntés nyomán alapították meg 1891-ben a Mecsek Egyesületet. Dischka Győző az Egyesület választmányának is tagja volt, emlékét a pécsi belvárosban utcánév őrzi.

Megemlékezés dr. Entz Béla sírjánál

A megemlékezés koszorúját elhelyezte Vollárné Keszei Mária, dr. Entz Béla munkásságát felidézte Áldorfai Zoé.

DR. ENTZ BÉLA (1877–1959)

Dr. Entz Béla a Pozsonyi Egyetem, majd a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem tanára, 1931–1932-ben és 1945–1946-ban az egyetem rektora, a pécsi orvosi kar létesítésének egyik fő támogatója.

Dr. Entz Béla a Mecsek Egyesület egykori tagja, 1941-től örökös tagja, két évig az Egyesület ügyvezető elnöke volt. A Dömörkapui utat és a Misina-tetői buszfordulót összekötő utat a közelmúltban dr. Entz Béláról nevezték el.

Megemlékezés Hamerli Imre sírjánál

A megemlékezés koszorúját elhelyezte Kiss Milán, a Mecsek Egyesület titkára, Hamerli Imre munkásságát felidézte Váradi Nikoletta.

HAMERLI IMRE (1867–1927)

Hamerli Imre a Pécsi Kesztyűgyár alapítójának, Hamerly Jánosnak az egyik fia, kereskedelmi tanácsos, kesztyűgyáros és szállodatulajdonos, a pécsi Palatinus Szálloda, régi nevén Pannónia Nagyszálló építtetője. A Hamerli család Pécs kereskedelmi, ipari és társadalmi életének egykor meghatározó szereplője volt. A család nevéhez fűződik a világhírű pécsi kesztyűgyár megalapítása, és egy, a Király utcában hosszú évtizedeken át működött vaskereskedés.

A Hamerli család jelentős mértékben járult hozzá a Mecsek turistaútjainak fejlesztéséhez, pihenőhelyek építéséhez. Hamerli Imre a Mecsek Egyesületnek és az Egyesület választmányának is tagja volt.

Megemlékezés Majorossy Imre sírjánál

A megemlékezés koszorúját elhelyezte Rüll József, Majorossy Imre munkásságát felidézte Nagy Bernadett.

MAJOROSSY IMRE (1847–1927)

Dr. Majorossy Imre 1896 és 1906 között Pécs város polgármestere volt. Polgármesteri működése alatt készült el többek között a pécsi vasútállomás, a közvágóhíd, a központi temető, a tortyogói vízbázis kialakítása, és döntő érdemei voltak a Városi Múzeum létrehozásában is.

A Mecsek Egyesület egykori tagja, 1905 és 1913 között az Egyesület választmányának is tagja, majd az Egyesület tiszteletbeli elnöke. Emlékét Pécs utcanév őrzi.

Megemlékezés dr. Nendtvich Andor sírjánál

A megemlékezés koszorúját elhelyezte id. Gergely Tibor és Jelenszkyne Fábíán Ildikó, dr. Nendtvich Andor munkásságát felidézte Áldorfai Zoé.

DR. NENDTVICH ANDOR (1867–1951)

Dr. Nendtvich Andor a Mecsek Egyesületnek 1893-tól a tagja, 1922-től 1946-ig az elnöke volt. 1906-tól kisebb megszakításokkal 1936-ig Pécs polgármestere.

Polgármesterként nagy szerepe volt abban, hogy Pécs városa befogadta a Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemet. Érdemei elismeréseként 1927-ben az egyetem rektora díszdoktorrá avatta. Emlékét ma utcanév őrzi.

Mindig tevékenyen segítette a Mecsek Egyesület céljainak megvalósítását. Ő avatta fel 1931-ben a Dömörkapui menedékházat, melyet a Mecsek Egyesület az iránta való tisztelet jeléül róla is nevezett el.

Megemlékezés Ptaček Viktor sírjánál

A megemlékezés koszorúját elhelyezte Harmatha István, Ptaček Viktor munkásságát felidézte Nagy Bernadett.

PTAČEK VIKTOR (1861–1927)

Ptaček Viktor a Magyar Nemzeti Bank pécsi fiókja vezetője, és egyben a Mecsek Egyesület aktív, a közösségért sokat dolgozó tagja volt.

A Mecsek lelkes barátjának emlékét turista pihenőhely őrzi a Dömörkapunál. A pihenőhelyet a Mecsek Egyesület építette a család adományából 1828-ban.

A megemlékezés résztvevői

1. Dischka Győző,
2. Dr. Entz Béla,
3. Hamerli Imre,

4. Majorossy Imre,
5. Dr. Nendtvich Andor és
6. Ptaček Viktor sírhelye a pécsi köztemetőben

DR. SEBŐK BÉLA

BIRTOK A POTOR-HEGYEN

Elöttem az asztalon egy vázában színes vadvirágok: mezei zsálya, magyar szegfű, varfű, réti boglárka, vadrezeda, réti útifű, nagy bakszakáll, réti margitvirág vegyesen. Kaszálás előtt szedtük őket a birtokon. Jó lenne, ha egyszer mindenki, de főleg azok, akik számára a gerberszegfű-rózsa trió jelenti a virágot, rácsodálkozna egy ilyen csokorra.

Sok évvel ezelőtt vettünk egy telket a Potor-hegyen, Hosszúhetény felett. Présház, pince, néhány gyümölcs- és diófa, fű. Négy sor szőlő is volt a vásárláskor, ám mivel nem értünk hozzá, kivágtuk. A terület nehezen megközelíthető; gyalogosan egy jó sétával bármikor elérhető, terepjáró csak száraz időben jut odáig. Elektromos áram és víz nincs, közeli szomszédok sincsenek. A környék bővelkedik vadakban, akikkel barát-ságosan megosztjuk mindenünket. A tetőterünket közösen használjuk egy nyestcsaláddal (sosem fogom megtudni, hol jutnak be), akik a kvártélyért, közösen a küszöb alatt meghúzódó természetes erdei siklóval, elvégzik a rágcsálómentesítést, és néha egy-egy madártojással is megörvendeztetnek. A hulladékukat sajnos nem takarítják el maguk után. A pelék, akik esetenként ugyancsak feltűnnek az épületben, a mókusokkal társulva leveszik a vállunkról a dió és a mogyoró betakarításának gondját. A körte- és almaszedésre ugyancsak ritkán kell pazarolnunk a drága szabadidőnket, mert a környék madarai rendkívül szívesen időznek a fáinkon érési időszakban. A földmunkákban a vaddisznókra számíthatunk. Rendkívül megbízhatóan, nap nap után megjelennek, és hatékony munkájukra egy árokásó gép kezelője vagy egy kubikusbrigád vezetője is elégedetten bólintana. Metszenünk sem kell, mert a frissen ültetett gyümölcsfáinkat (kitartóan próbálkozunk fatelepítéssel) az őzek és a szarvasok felajánlás-ként fogadják, és a friss hajtások szorgalmas lerágásával alakítják a csemeték koronáját, és ebben a legagyafúrtaabb kerítés és háló sem akadályozza meg őket. Saját tapasztalatom szerint nagy kedvencük a szelídgesztenye friss, mézgas rügye, ezért bármire képesek. A dió- és a birs hajtásai nem felelnek meg kényes ízlésüknek, így a csemeték jó eséllyel megmaradnak, ha az előbb említett vaddisznók az ültetőgödör felásott földjének átvizsgálásakor nem törik ki őket a melljük ütött karóval együtt (amit egyébként én minden erőmet összeszedve sem tudok eltörni).

Ismerőseim egybehangzó véleménye szerint ép elméjű ember ilyen helyen nem vesz telket.

Mi pedig pontosan a hely miatt vásároltuk a birtokot.

A földterület egy erdőtől körülvevett, délre néző száraz és meleg füves lejtő (hegyi rét vagy kaszáló, ha úgy tetszik) mintegy 430-440 m magasan. Előtünk, déli irányban a Potor-hegy katlana van, de a hegy nyúlványa felett messzire, a Villányi-hegységig látunk. Tiszta időben jól látszanak az apró falvak és felfedezhető a palkonyai templom piros kupolája is. Nyugati irányban Hosszúhetény egy részét és távolabb a Misina-Tubes gerincet látjuk (1. kép, 2. kép). Kivehető a Bertalan-szikla a Dömörkapu közelében, és a misinai sípálya. Északi irányban a Fő-hágó mögött egy névtelen völgy van, aztán a Paraszik-tető, majd attól északra a püspökszentlászlói völgy következik. Tőlünk rövid gyaloglással elérhető a Zengő. A birtok jó kiinduló és végpontja a Keleti-Mecsekbe vezető túráknak.

A déli kitétség miatt nyáron nagy a forróság, de a tavasz és az ősz kellemes. Napsütéses időben februárban már és november elején még ingujoban lehet a szabadban tartózkodni. A nyugalom háborítatlan, esetenként szűrődik zaj a távoli szomszédok, illetve a falu felől. Szarvasokkal, őzekkel, vaddisznókkal, rókákkal való találkozás mindennapos. A bíboros kosbor, fehér és piros madársisak, bánáti bazsarózsa, ágas homokliliom, lila ökörfarkkóró, csillagószirózsa úgyszólván kerti virágnak számítanak. Számunkra ez a környezet ellensúlyozza a bevezetőben némiképp kisarkított hátrányokat; élményeket, kikapcsolódást nyújt, és segít elviselni a mindennapok monotoniját.

A természetben nyitott szemmel járóknak és magamfajta hobbifotósoknak van ám látnivaló arrafelé bőven! A kedvező klíma hatására már decemberben megjelennek a kisvirágú hunyorok a telek szélén. Napfényes télen a fűben kinyílik az ibolya, és évek óta figyelek egy kisebb fészeknyi szártalan kankalint, ami a védett fekvésben december végén, január elején virágba borul. A tél azonban nem múlik el komoly fagyok nélkül, így ezek a korai virágok legtöbbször áldozatul esnek a január-februári hidegnek és a hónak. A frissen esett hótakarót napok alatt behálózzák az állatnyomok (3. kép). A szemközti erdőrészben, a lombjukat veszített fák között jól látjuk az őzek, szarvasok mozgását. Ott fent a téli csendnek szinte súlya van, amit csupán az elemózsia után kutató cinkecsapatok hangja tör meg időről időre. Napfényes havas napokon a mélykék ég és a szikrázó fehér lepellel borított táj varázslatos látvány (4. kép). A valódi tavaszt a Potor-hegy déli lejtőjén február végén, március elején virító lavórnyi kankalinfészkek és tavaszi héricsek hozzák magukkal (5. kép, 6. kép). Az erdőben megjelennek a nemes májvirágok, virágozni kezdenek a tüdőfűvek, ragyognak a húsos som sárga virágai (7. kép).

A Zengőn keltikék, bogláros szellőrózsák borítják a talajt, és a völgyek felől, felfelé ritkulóan megjelennek a medvehagyma friss, zöld levelei (8. kép). Március közepén rendszeresen megnézzük a fürtös gyöngyikékkal együtt virágzó fekete körköcsiniket a Nagy-mező szélén. Túránk, sétánk során többször találkozunk csíkjaikat lassan elhagyó vadmalacokkal (szerencsére a kedves mamát még nem sikerült magunkra haragítani) (9. kép, 10. kép). A Potor-hegyi birtok tavasszal madárdallal és napsütéssel vár bennünket. A kék fadongók erőteljes zúgással végzik első repüléseiket, a prэшáz melletti homokban pedig a szorgalmas kürtös darazsak építik fészük bejáratát és hordják az élelmet lárváiknak (11. kép). Április közepétől a telek határán és a szűkebb környezetben egyre több bánáti bazsarózsa virágzik, és szép számban látjuk a bíboros kosborokat is az erdőben (12. kép, 13. kép). A kosborok igazi élőhelye azonban a Potor-hegy déli–délkeleti meredek lejtője (14. kép), ahol majomkosbor és bíboros kosbor fordul elő nagyobb számban. Virágoznak a gyümölcsfák is (15. kép). A bokrok alatt fehérlik a fehér madársisak, amit hamarosan a piros madársisak követ (16. kép). Utóbbiból nagyon szép állomány van a telkünket övező ligetes tölgyerdőkben. Az utóbbi években egy-egy turbánliliom is virágzik nagyjából a piros madársisakokkal együtt.

Május közepére a meleg és az esők hatására nagyon megnő a fű a birtokon (17. kép). Nekem tetszik a szélben hullámozó fűtenger látványa, ami- ben itt-ott a mezei varfű lila fejecskéi, a hegyi len törekeny kék szirmai, másutt a mezei zsálya kék és a nagy bakszakáll sárga virágai tűnnek elő. Szeretem fotózni a virágokat, azonban pontosan tudom, hogy minél tovább halogatom a kaszálást, annál nehezebb dolgom lesz. Fűnyírás után láthatóvá válnak a szarvaskerep sárga szirmai, és ilyenkor látszanak az illatos hegyi kakukkfű lilás virágokkal borított foltjai is.

A déli lejtőn csak árnyékban viselhető el a nyári forróság. Az állandó enyhe szél segít ebben; napközben a völgy felől fúj, késő délután azonban legtöbbször fordul, és a Zengő tömbje felől hűvöset hoz. A fű sárgásan kiég, a szárazságot elviselő aszatok és magasra növe- terjőke kígyósziszek azonban jól érzik magukat, és virágaik vonzák a színpompás pillangókat (18. kép). Az erdő mélyén vagy a Zengő oldalában az öreg fák alatt viszonylag elviselhető a hőség. Szarvasbo- garak repülnek, és a bükkösben az öreg tuskókon a havasi cincérek násza zajlik (19. kép, 20. kép, 21. kép). A varfűvek ismét nyíló virága- in karolópókok várják zsákmányukat (22. kép). Augusztusban a telek szélén bőségesen szedhető a szeder és a környező erdőkben a húsos som termése. A hónap végére rendszerint mérséklődik a meleg, aztán hamarosan megszólalnak az első szarvasbikák.

Szeretem az őszt. A nyár harsánysága csendesedik, mintha minden kicsit lassúbbodna. Fent a birtokon összeszedjük a diót (amit meghagytak négy lábú barátaink) esszük a szőlőt (ami az egyetlen direkt termő tőkén megmaradt) és élvezzük a kellemes napsütést. A déli lejtőkön nagy tömegben virágozik a csillagószirózsa (23. kép). Kora reggel és este már felsőt kell venni, és időnként füstszagot is hoz a szél a falu felől. A vadrózsabokrok roskadoznak a csipkebogyótól. Az erdő színesedik, majd rozsdabarna lesz, és a szeles napokat követően egyre kopaszabbá válik. Aztán ködös napok jönnek (24. kép, 25. kép) és az első fagyok hamarosan deressé varázsolják a fűvet. Én pedig decemberben elkezdem keresni a védett fekvésben megjelenő kankalint. A fotók egy része az általam gondozott www.koszalo.hu weboldalon is megtalálható.

1. kép: Déli irányban Hosszúhetény Ormánd nevű területe látszik

2. kép: Pillantás nyugati irányba: a Misina-Tubes gerinc

3. kép: A friss hóban látható nyomok mutatják, mekkora a forgalom

4. kép: A Potor-hegy télen

5. kép: Szártalan kankalin;
a kora tavaszt jelzi.

6. kép: Tavaszsi hérics

7. kép: Virágzó húsos som
a Potor-hegyen

8. kép: Medvebaba friss levelei
a Zengő északnyugati lejtőjén

9. kép: Vadmalac kocog előttünk
az úton

10. kép: Vízartó gödör a Potor-
hegyen. Vaddisznók kedvenc helye.

11. kép: Kürtősdarázs elemőzsiát visz a fészkébe

12. kép: A 2017. évi furcsa tavasz. Bánáti bazsarózsa hó alatt.

13. kép: Bíboros kosbor

14. kép: Kosborok élőhelye: a Potor-hegy délkeleti lejtője. A távolban a szilágypusztai halastavak látszanak.

15. kép: A birs bimbói

16. kép: Piros madársisak a telek szélén. Évről évre többet látunk belőlük.

17. kép: A Potor-hegyi birtok allegóriája: napfény és fű minden mennyiségben

18. kép: Kardoslepke

19. kép: Szarvasbogár

20. kép: Nagy hőscincér

21. kép: Havasi cincérek

22. kép: Vadászó karolópók. Mérgevel nagy méretű zsákmány elejtésére képes.

*23. kép: Csillagőszirózsa.
Kedveli a felhagyott kerteket.*

*24. kép: Itt az ősz!
A magasban napsütés, a völgyben köd.*

25. kép: Ködös Potor-hegy

WAGNER LÁSZLÓ

Ós-DRÁVA LÁTOGATÓKÖZPONT – TERMÉSZET ÉS HAGYOMÁNY TALÁLKOZÁSA

A Mecsek Egyesület 2014. évi évkönyvében Komlós Attila tájékoztatást adott az Ós-Dráva Látogatóközpont létrehozásáról. A kiállítások, bemutató terek, tanösvények három egység köré épültek fel. A Dráva-sík természeti értékei, a néprajzi hagyományok és a hagyományos gazdálkodás bemutatása a fő szempont. Nemcsak képeken, fotókon, hanem különböző interaktív bemutató elemek segítségével tájékozódhatnak látogatóink. Írásos és hangos információk négy nyelven, a magyaron kívül horvátul, németül és angolul olvashatók, hallgathatók. A Látogatóközpont hivatalos avatása 2015. május 12-én volt. A létesítményt dr. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter adta át.

A LÁTOGATÓKÖZPONT

A z Ós-Dráva Látogatóközpont Szaporcától délre, a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság vagyongazdálkodásában lévő szántóföldön, közvetlenül a fokozottan védett Cún-Szaporcai holtágrendszer mellett lett felépítve. Az építési munkálatok 2014. augusztus 31-én fejeződtek be. Az épületek külső képével (fehér falak, piros tető), az egyszerűsége törekedtünk. Annál hivalkodóbb a fogadótér. Szatyor Győző az ormánsági festett kazettás templomok mintájára a Dráva-sík jellemző növényeit mutatja be. A belépő látogatót a gólyahír és a tündérfátyol között virító kockás lilium látványa fogadja. A karzat alsó részének központi növénye a holtágak ékessége, a fehér tündérrózsa, amelyet a fűszerkert kistavában is megcsodálhatunk. De ne szaladjunk ennyire előre. A fogadótér falán lévő térképek a tanösvények nyomvonalait és a rajtuk található felépítmények elhelyezkedését mutatják be. A fölötté lévő monitorokon a Látogatóközpont és a körülöttünk lévő természet pillanatképei láthatók. A bal szélső monitoron a Majorban lévő állatok életét szemlélhetjük a napjainkban oly divatos webkamerák segítségével.

A kiállítótérben a térség főbb élőhelyeit mutatjuk be. A legfontosabb maga a Dráva, amely a térség éltető eleme még napjainkban is. A folyótól kisebb-nagyobb távolságra elhelyezett talajvízfigyelő kutak adataiból tudjuk, hogy a Dráva áradásai milyen jelentős hatással vannak a

A Látogatóközpont

Dráva-medence vízháztartására. Nem is beszélve a folyószabályozás előtti állapotokról, amikor az itt élő emberek és jószágaik napi megélhetését adta az őket körülölelő víz. A terembe lépve a Dráva medrére érkezünk. Az első interaktív monitoron a Dráva mederváltozásait követhetjük nyomon 1784-től napjainkig. Legfeltűnőbb a kék szín jelentős csökkenése, amely a vizek, vele együtt az élőhelyek, élőlények eltűnését jelenti. Ugyanezeket a változásokat szemléltetik a meder falán lévő térképek, úrfelvételek. A térképek mellett a jellegzetes drávai komp, a röplő leírását tanulmányozhatjuk. A térképek alatt a dudus malom makettje látható. Sajnos a Dráván és a Fekete-vízen valaha működött dudus malmok közül egy sem maradt fenn. Csak leírásokból tudjuk, hogyan néztek ki, hogyan működtek. A víz formálta táj utolsó bemutató eleme egy hangoskönyv, amelyben Kis Géza kákicsi református lelkész Ormánság című könyvéből hallható egy rövid részlet.

Következő élőhely a Mocsár. Helyhiány miatt egy sajátos bemutatói módhoz folyamodtunk. A kiállítási elemek 90 fokkal elforgatva, talpukkal kerültek fel a falra. Ezáltal „fentről” szemlélhetjük a mocsárvilágot. Az urmókat körülölelő víz ételt, használati eszközök alapanyagát biztosította az itt élő embereknek. Néhány jellemző élőlény mellett a pákászok fontosabb eszközeit, varsákat, haltartókat mutatunk be. A pákászok voltak a vízjárta helyek ismerői. Halásztak, gyűjtögettek. Hasznosítottak mindent, amit a természet adott. Tavasszal szedték a madártojásokat, nyáron a teknőst, kagylót, télen a sulymot. Amit nem ettek meg, azt eladták, elcserélték olyan dolgokra, amit nem adott meg a mocsár, pl. lisztet, kovácsoltvas szerszámokat. Ebben a kiállítási egységben kapott helyet az elfeledett ormánsági ételeket bemutató „receptkönyvünk” is.

Harmadik jellemző élettér a Rétek, legelők. Az Ormánságban jelentős volt az állattartás. A legjobb minőségű legelőkön tartották a lovakat, csikókat, a kevésbé jó legelőkön a szürke marhákat. A mocsarakban pedig a mangalicákat, amelyeket telente a tölgyesekben hizlaltak. A réteken, legelőkön sokféle fűszer és gyógynövény található. A pásztorok ezekkel gyógyították állataikat és magukat, ezekkel fűszerezték ételleiket. A falon található polcrendszeren ezekből a növényekből találunk kis üvegekben mintát. Ezeket nemcsak nézni szabad, hanem ki kell őket nyitni és megszagolni. A kiállítóterben viszonylag kevés preparátumot helyeztünk el. Az üvegszemek helyett inkább a rajzokról, fotókról néznek ránk az élőlények. A sarokban, kicsit eldugva található a Dráva-sík élővilágának katalógusa. A gombáktól az emlősökig 7 csoportban, 61 fajról vannak fotók és olvashatók rövid leírások.

A folyószabályozás előtt, ahol nem voltak mocsarak, ott erdő borította a tájat. Ahogy Kis Géza fogalmazott, „A bölcsőtől a koporsóig” elkísérte az ormánsági embert a fa. Ezért kerül negyedik élőhelyként bemutatásra az erdő. A természetes erdő a legdiverzebb társulás a Földön. A természetes és a telepített erdők közti jelentős különbséget mutatja be a monitoron futó kisfilm. A mellette lévő tablón a Dráva-síkra jellemző talpasházaz épületek alaprajzát, leírását tanulmányozhatjuk. Az erdőt az odvas fekete nyár törzsön keresztül hagyhatjuk el.

A galérián állatnyomokat tanulmányozhatunk, majd a következő interaktív képernyőn a madarak énekével, hangjával ismerkedhetünk. A program végén lévő feladványokban a madárdalos ismereteinket mérhetjük fel. Még két szint van előttünk, hogy a Látogatóközpont legmagasabb pontjára, a kilátótoronyba felérjünk. A torony lépcsőfordulójában lévő interaktív monitoron az Ormánság múltjával, a jelen turisztikai lehetőségeivel ismerkedhetünk. A kilátóból a Szársomlyótól a Papuk-hegységig nézhetünk körbe. Jó kilátás nyílik a Jakab-hegyre, a Villányi-hegység hegyszentmártoni rögjére, a játszótérre, tűzrakó helyekre, Majorra.

A főépületben található egy 60 fő befogadására alkalmas oktatóterem, amely az elmúlt időszakban konferenciáknak, előadásoknak adott otthont.

Kilátás a toronyból

TANÖSVÉNYEK

A Látogatóközponthoz tartozik három tanösvény. A „Hagyományos gazdálkodás tanösvény” a fűszerkerttől indul. A 11 ágyásban fűszer- és gyógynövények, festőnövények, gabonák, konyhakerti növények vannak. Az egyik ágyás végében került kialakításra a kerti tó, amelyben a holtágak jellemző növényei láthatóak. Az élőlények gyors alkalmazkodását mutatja, hogy a megépítést követő évben már békák, gőtéek, szita-kötők találtak otthonra a pár négyzetméteres tóban.

Jelzések a „Dráva élővilága tanösvényen”

A fűszerkert szomszédságában került kialakításra a hagyományos gyümölcsfajtaikat bemutató gyümölcsösünk. A gyümölcsstermesztés az ártéri gazdálkodás jellemzője volt. A gyümölcsösökben a térségre jellemző alma, szilva, körte fajtaikat természetek. Ezek, a betegségeknek, kártevőknek ellenálló fajta mára teljesen kiszorultak a modern gyümölcsstermesztésből. A vadgyümölcsök is jelentős szerepet töltek be a napi táplálkozásban. Ezeket mutatjuk be az 5. állomáson. A legelőre kilépve az irányjelző táblák választás elé állítanak bennünket. Utunkat folytathatjuk a Major felé, a Hagyományos gazdálkodás tanösvényen továbbhaladva, vagy balra kanyarodva elindulunk a Dráva felé az „Ős-Dráva tanösvényen”. Mi induljunk el az utóbbin, hisz annak is a Majorban van a végállomása, így két legyet üthetünk egy csapásra. Jancsi Attila és csapata jóvoltából a tanösvényeink nyomvonala fel van festve. Az „Ős-Dráva tanösvény” piros, a „Dráva élővilága tanösvény” sárga színnel van jelölve. Ezúton is köszönet munkájukért!

Az első tábla mögött keskeny út vezet be az erdőbe. A Külső-Hobogy partjánál balra kanyarodva, a holtág partján haladunk az újabb választási lehetőség felé. A fiatal erdőből kiérve a kaszáló mellett haladunk. A Dráva-sík holtágainak mentén olyan közel szántanak a vízpart-hoz, amilyen közel csak lehet. A szántóföldeken használt vegyszerek, műtrágyák bemosódnak a holtágakba, ezzel is rontva azok vízminőségét, emelve tápanyagszintjüket. A magas tápanyagszint miatt burjánzó vegetáció gyorsítja a holtágak feltöltődését, elöregedését. A Látogatóközpont felépítésével egy időben 60 ha szántóföld lett visszagyepesítve. Ezzel a holtágrendszer egy része mentesül a vegyszer bemosódásától,

a rajta termő fű pedig a Major állatainak téli takarmányát biztosítja. A holtág partján idős fehér- és fekete nyarak, kocsányos tölgyek alatt haladunk. A fákon elhelyezett mesterséges madárodúkban kék- és szécinegék, seregélyek fészkelnek. A terület vízrajzi helyzetének változásáról a tanösvénytáblák adnak tájékoztatást. Ha az „Ős-Dráva és a Dráva élővilága tanösvényre” tervezett túra előtt MP3 lejátszót bérelünk a recepción, akkor utunk során pluszinformációkat hallgathatunk meg a terület természeti, néprajzi értékeiről. A Lanka fölött átvezető hídhoz érve a táblák ismét választás elé állítanak bennünket. Ha a híd felé folytatjuk utunkat, kb. 1,5 km után megérkezünk a Majorba.

Napközis táborosok madárgyűrzésén Óvodás csoport a Látogatóközpontban

Mi egyenesen haladjunk tovább, azaz induljunk el a sárga színnel jelzett „Dráva élővilága tanösvényen”. Az első helyszín a madárgyűrző állomás. Iskolásoknak, nyári táborosoknak tartunk bemutató jellegű madárgyűrzéseket. Továbbhaladva a holtág és az erdő közé épített palósrhoz érünk. Ennek végén van a madármegfigyelő. Ha elég türelmesek vagyunk, és a szerencse is mellénk társul, a szitakötőktől a vidráig sokféle élőlényt megfigyelhetünk. Kicsit távolabb, az avatatlan szemek előtt eldugva találjuk a fotóslest. A természetfotózás nem a társas műfajok közé tartozik. Csend, nyugalom, háborítatlan természet szükséges hozzá. Sokkal inkább a társas együttlét érdekeit szolgálja a Kisinci-holtágnál a foglalkoztató. Padok, asztalok, tűzrakó helyek várják a családokat, baráti társaságokat. Igény esetén táboroknak, iskolásoknak kültéri foglalkozásokat is tartunk. Utunkat folytatva a Dráva közelébe érkezünk. A kaszáló végén jobbra kanyarodva az erdőben haladunk tovább. Bal felől több, a Drávába nyúló kősarkantyú mellett megyünk el. Ezeken kimenve a folyót is megnézhetjük. A Dráva halait bemutató táblánál indul a következő pallósor, amely egy feltöltődőben lévő mellékág peremén létesült. Nagyobb áradások alkalmával ez a szakasz nem járható, mert elönti a víz. Ahol a pallósor visszaér, az erdőbe ismét egy pihenőhelyet

Szurke marha

találunk padokkal, tűzrakóval. Kb. 900 m séta után kiérünk a Dráva árvízvédelmi töltésére. Jobbra fordulva elindulunk vissza a Látogatóközpontoz. A fahíd zaborai végénél érünk vissza az „Ős-Dráva tanösvényhez”. Néhány száz méter után ismét erdőben haladunk a Major felé. Hobogyba érve, a legeltetés rendjétől függően, láthatjuk a szürkemarhagulyát. A Majorba érve a baromfiudvarban lakó gyöngytyúk hangos

Mindenki kedvence Csinos, a pumi

rikácsolása fogad bennünket. Az istállók mellett elhaladva lovak, szamarak, mangalicák és kecskék próbálnak velünk közelebbi kapcsolatba kerülni. A Hodálnál a juhok zárják az állatok sorát. A „Hagyományos gazdálkodás tanösvény” öt állomása is a Major területén található. 12 km gyaloglást magunk mögött tudva visszaérünk kiindulási pontunkhoz.

PROGRAMOK, ESEMÉNYEK

Az első rendezvény a Baranya Megyei Vadászkamara szervezésében a Megyei Vadásznapi volt 2015-ben. A rendezvényt solymászbemutató, szarvasbőgő verseny színesítette. Fontos esemény a Pásztorkutyák terelőversenye, amely egy országos versenysorozat része. Szaporca, Kémes és Tésenfal mellett Látogatóközpontunk is helyszíne a háromnapos Bőköz fesztiválnak. A hagyományok ápolásában a település lakosságának is fontos szerepe van. 2017-ben a Látogatóközpont elé is került májusfa. A helyi népszokásokat felelevenítve népviseletbe öltözött fiatalok lovas kocsikon jöttek kitáncolni a májusfát.

Májusfa-kitáncolás

A jeles napokról sem feledkezünk el. A Föld napján, Víz világnapján, Madarak, Fák napján, hogy csak a legjelesebbeket említsem, rendezvényeket szervezünk.

Vízitúrákat szervezünk. Kezdő kajakosoknak, kenusoknak a Fekete-víz csendes medrében, gyakorlottaknak a Dráva Vejti-Drávaszabolcs közti szakaszán. Kerékpárúrákra is van lehetőség. Igény esetén szakvezetős kerékpártúrákat is megszervezünk.

MÉDIAMEGJELENÉSEK

Látogatóközpontunk több műsorban is bemutatásra került. Szerepelünk az „Ég, Föld, Férfi, Nő” című útifilmsorozatban, Borbás Marcsi „Gasztróangyalában”, Farkas Erika „A hely” című riportsorozatában. Ugyan nem tartozik a médiához, de jelentős népszerűsítő a Geocaching nevű játék, melynek két pontja is a Látogatóközpontban, illetve a közelében található.

WÉBER ADRIENN

A MECSEK EGYESÜLET

RÉGÉSZETI TEVÉKENYSÉGE A SZÁZADFORDULÓN

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL JUHÁSZ LÁSZLÓ JAKAB-HEGYI ÓSKORI ÁSATÁSaira

A dualizmus idején országszerte sorra alakultak az olyan helyi egyletek, melyeknek az volt a céljuk, hogy működési területük régészeti, történeti emlékeit felkutassák, megmentésük, megőrzésük, hogy azok alapjai legyenek a létesítendő helyi múzeumok gyűjteményének. Ez a folyamat szerves része volt a nemzeti identitás regionális feléledésének, ápolásának.

Bár Pécsen és Baranyában nem sikerült működőképes történelmi-régészeti egyletet létrehozni, de térségünk sem maradt olyan társadalmi szerveződés nélkül, mely szívén viselte a régészeti emlékek sorsát. Noha az 1891-ben megalakult Mecsek Egylet elsődlegesen turista egyesület volt – a Mecsek hegységet igyekezett turisztikai szempontból népszerűsíteni, s ehhez az infrastrukturális feltételeket (turistautak, pihenők, források, kilátók) is megteremtette, illetve gondozta –, érdekes módon programjában helyet kapott, hogy régészeti tárgyakat gyűjt a majdan megalakuló múzeum számára.

Ennek szellemében ásatást terveztek, melyhez a kedvelt turistacélpontot, az őskori és középkori lelőhelyet, a Jakab-hegyet szemelték ki. Arra keresték a választ, hogy a Jakab-hegyi földszán-cok tényleg egy őskori telep maradványai-e, amit Juhász László is feltételezett. Az ásatásra az egyházmegye nemzet-

Jakab-hegyi képeslap

közi szinten is elismert régészét, Wosinsky Mórt szeretnék volna felkérni. Miután azonban az elfoglalt Wosinsky többszöri megkeresés után sem tudta vállalni a feltárást, így 1894-ben a pécsi ügyvédet és régiséggyűjtőt, Juhász Lászlót bízták meg a Jakab-hegyi ásatások lefolytatásával. Juhász László szakmai megítélése igen ellentmondásos volt, de feltehetően nem lehetett sok szóba jöhető régészből válogatni. A Mecsek Egylet 1894 májusában engedélyt kért és kapott a káptalantól az ásatásokra.

Juhász László (1842–1911)
(Pécsi Városháza Múzeum,
Gy. sz.: 117/1903.)

A Jakab-hegyi feltárás Juhász László egyetlen ismert ásatása. Bár ásatási jegyzőkönyv, illetve iratanyag nem maradt fenn, ám a helyi sajtó tudósításai alapján hozzávetőleges képet alkothatunk annak eredményeiről. A feltárás 1894-ben két szakaszban, augusztusban (hat napig) és október második felében (legalább 10 napon keresztül) zajlott. Az első fázisban a sánc több pontján végeztek próbaásatást. „...A Mecsek-Egyesület megbízta Juhászt, hogy az egyesület költségén ásásokat eszközöljön a Jakabhegyen, vajjon valóban őstelepék-e azok a sánczok, mint ahogy eddig a föltevés az volt e gyűrűs földépitményekről. Juhász hat napon át végeztetett próba ásásokat azokon a helyeken, amelyeknek a tradíció szerint őstemetőnek kell lenniök. Az ásásnak rögtön lett is eredménye. Kétségbevonhatatlanul

bebizonyosodott a talált tárgyakkól, mint azt Juhász a könyvében előre jelezte is – hogy e helyen ős japod-gannon nép tanyázott, mely az üldöztetés elől ide menekült, a hol körülsáncolta magát s a kőkorszak egyetlen hathatósbabb fegyverével, óriási kőrákásokkal látta el erődítményét. A talált tárgyak nem őstemetőre mutatnak, hanem ellenkezőleg, lakóhelyre. Találtak két kézi készítményű tálat cserepekben, melyeket Juhász összeállított és egyberagasztott; egy bronz-fibulát (melltű), egészben és egy bronz-tű töredékét; továbbá 10 drb összetett hálósulyt, 5 drb kisebb-nagyobb egyszerű hálósulyt, 4 drb kötő karikát, 1 drb égetett faltöredéket, 2 drb égett agyag-botfejet, 1 drb fagyöngyöt, 1 drb orsófejet, 5 drb fonáltartót (Spuln), 1 drb edényt három darabban. 4 drb grafit-edény törmelékét. Hozott ezen kívül Juhász még két kosárra való mindenféle edénycserepet, négy darab parittyakövet. A lelet közt legérdekesebb, mert legritkább: a grafit-edénydarabok, a melyekre nagyon sok más, hasonlóképpen őstelep felkutatásakor se akadtak. Juhász az 50-60 hold kőrsánczon belül több helyen ásatott, s mindenütt hasonló dolgokat talált, tehát azt a nagy területet mind őslakó népesítette be. Az edények között korongon készült edényt is talált Juhász, ami arra enged következtetni, hogy e nép sok száz éven át lakta e helyet. Ami az őstemetőt illeti, azt Juhász véleménye szerint a gyűrűkön kívül kell keresni. A talált tárgyakat Juhász a Mecsek-Egyesület választmányának mai ülésén be is mutatta; egy részüket a

M. E.-nek adta át, más részükkel a párját ritkító saját gyűjteményét gazdagította. A választmány ott nyomban köszönetet szavazott Juhásznak, kinek jelentését szószerint veszi jegyzőkönyvbe; az ásás és kutatás folytatására pedig újból fölkérte Juhászt, aki tovább is fog kutatni az őstemetőt keresvén.”¹ E tudósítás alapján Juhász László megállapításai több ponton is megegyeznek a lelőhelyről a tudományban kialakult mai álláspontokkal. A sánc és a leletanyag – többek között a grafitos, tipikus kora vaskori kerámia – jellege alapján Juhász László megerősített magaslati telepelt feltételez a lelőhelyen. Az itt élt népcsoportot „ős japod-pannon nép”-nek nevezi. A régészeti kutatás Dél-Dunántúl vaskori lakóit ma is pannonok névvel illeti. A tudósítás helyesen emeli ki a grafitos kerámia jelentőségét, illetve a korongon készült edények alapján a telep „sok száz évig” lakott voltát, hisz szórványleletek alapján feltételezhető a lelőhely késő kelta kori fázisa is. Juhász László 50-60 hold (kb. 34,5 ha) nagyságúnak határozta meg a körsáncon belüli részt, mely valamelyest kisebb, mint amekkorának az újabb kutatás feltételezi a telepet (kb. 40 ha), de nagyságrendjében ez is helyes feltevés. A telephez tartozó temetőt már ekkor a sáncon kívül lokalizálja. A Mecsek Egyesületben felolvasott jelentésében Juhász László a lelőhely egykori menedékhely funkcióját hangsúlyozza (ahogy később Tóth István is): „Miként a jakabhegyi körsánczok mutatják, e helyen egy nagyszámu nép keresett az üldözés elől menedéket; mert kétségtelen, hogy e nevezetes, többnyire 5-7 öl magasságban épített körsáncz az ide menekült népek földvárát képezte, melynek sánczain belől védekeztek. A védekezésre használt nagyszámu hajító ma is megtalálható e sánczok gerinczén; mert kétségtelen, hogy a sáncz tetején minden ponton előforduló nagyszámu kőmennyiség mesterségesen hordatott föl azért, hogy a fegyverzet készenlétben találtassék. »Baranyamegye és Pécs város régészete« című művemben említém, hogy a jakabhegyi telep menekült japod pannon népek tartózkodási helye volt. Mindazon pannon népek, melyek a megye különböző helyeiről az őket szorító és üldöző kelta és araniszk (azaz eraviscus – W. A.) népek elől menekültek, végtére a jakabhegyi telepen kerestek menedéket. Hogy e helyen több törzs a közös veszélyben egyesült, bizonyítja a különböző telepeken szokásos többféle változatu edényalak és diszítés együttléte, mi az itt talált számos edénymaradványon látható. Különösen uj tüneményként emelendő ki a grafit-edény, mely a többféle alakot és nagyságot tekintve közhasználatu edény volt. A telepen talált nagyszámu hálósuly mutatja, hogy e népek nagy részben hallal táplálkoztak. A talált őrlőkő és sőtőlap a gabonatermelést bizonyítja. A fonás-mesterséget is üzték e népek, mert orsófejet és fonálgombolyítót is talállunk. Kőeszközök és tárgyak közöl említendő két kőeszköz és négy parittyakő. Találtunk végre házfalazatrészt is. Minthogy a körsánczon belül eső terület minden részén végzett próbaásások mindig ugyanazon pannon ősnép nyomaira vezettek,

1 Pécsi Napló 1894. augusztus 18. 4.

kétségtelen, hogy ezen mintegy 50-60 hold nagyságu terület minden része be volt népesítve s a terület nagyságát s a népek lakásviszonyait tekintve, e telep mintegy 4000-5000 emberből álló pannon nemzetség védett tartózkodási helye volt, mely telep még a római korban is föntartotta magát, mert a korongedénynek nyomait e telepen már meg lehet különböztetni, amit pedig már a rómaiaktól vettek át. A rómaiak kulturája által a hosszú idő folyamán e népek is felszívódtak római alattvalókká s más népekbe olvadtak.”² Az 5-7 öl (9,5-13 m) magas erődítés is hiteles adatnak tűnik, hisz Gosztonyi Gyula 1942-ben 10-12 m magas sáncokat említ, míg Maráz Borbála szerint a 8-10 m magas falszakaszoknak a hegyvonulat szélére épült részei még ennél is magasabbnak tűntek. A hálósúlyként meghatározott tárgyak akár szövőszéknehezékek is lehetnének, de a halászat feltételezése sem zárható ki teljes bizonyossággal. Török Gyula a földvár vízgyűjtő medencéjéről azt feltételezi, hogy a földvárral egy időben készítették, Szabó Pál Zoltán szerint azonban a pálosok idején létesült a kolostortól keletre 30 x 40 m-es, 2,5 m mély halastó. Várnai Tivadar pedig Szabó Pál Zoltán hidrológus nyomán úgy vélte, hogy a kelták az Ürögi-völgyben összegyűlő felszíni vizekből halastavakat létesítettek. Juhász Lászlónak a telep lakosságának méretére vonatkozó feltételezését ma nem tudjuk megítélni, mert Maráz Borbála csak a késő bronzkori település területi kiterjedéséről írt, a kora vaskori telepről nem jelent meg publikáció. Juhász megállapítása a telep római kori továbbélésére nem bizonyítható. Az általa talált korongon készült edények kelta koriak lehettek, ugyanis a lelőhely római kori fázisa régészetileg ma sem igazolható.

Október második felében már jelentős kapacitásokkal, mintegy 30 emberrel folytatódott az ásatás, mikor is megtörtént a telep és a temető elkülönítése. Ekkor már a temetőben is voltak kutatások: „...Az ásatások e hó 16 odika óta folynak harmincz emberrel. A körsánczon belül még igen sok újabb őskori tárgyat találtak, amikből a leendő pécsi múzeumnak szép alapkincse kerül ki. Juhász a körsánczon kívül egy magas földhányás körül mintegy ötven apróbb földhányásból az őskori temető helyét vélve fölismeri, ott is ásatni kezdett s talált is olyan maradványokat, melyek az ősi temetőknél használt tárgyak közé valók, azonban a tett megfigyelések után azt következteti, hogy ezt a temetőt nagyon kirabolták még az őskorban, amikor a hadat viselő győző fél kipusztította e temetkezési helyet kincseiből. Ezt az érdekes helyet különben még nem fedték föl egészen s lehet, hogy a közepén levő nagyobb földhányáson megejtendő próbaásások gazdagabb leleteket tárnak föl. Juhász, ki az ásatást a tél idején is folytatni fogja, legközelebb ismét beszámol a Mecsek Egyesületnek az eddigi eredményről.”³ A kutatás jelenleg kb. 300 halomsírt feltételez a

² Pécsi Napló 1894. augusztus 19. 4.

³ Pécsi Napló 1894. október 25. 4.

lelőhelyen, melyek nagy része erodálódott. A sírmezőt 1947-ben Török Gyula, majd az 1970-es évek második felében Maráz Borbála kutatta, mindketten említenek bolygatott, kifosztott tumulust, viszont a bolygatás idejét nem lehet megmondani, így akár a Juhász-féle ásatások eredményei is lehetnek. Feltehetően a kutatások második, vagy esetleg az azt követő szakaszáról számol be ekként a Mecsek Egyesület 1894. évi jelentésében Kiss József: „A későbbi kutatások alkalmával a sánczokon kívül is találtatott egy 4 hold terjedelmű telep. – Kitiűnt továbbá hogy a jakabhegyi és makári telepek teljes rokonságban állottak, de az előbbi védett helyzetében tovább tartotta magát.”⁴ Ezek szerint Juhász László meg tudta különböztetni az ugyanazon a helyen létezett két régészeti jelenség: a kora vaskori halomsír-mező és az urnamezős kori telep leletanyagát, mely mindenképpen elismerésre méltó teljesítmény egy laikus – bizonyos tekintetben talán tényleg dilettáns – régiségbúvártól.

Juhász László társadalmi elismertségét, a Jakab-hegyi ásatáson tett erőfeszítéseit igazolja az alábbi vers, melyet a Mecsek Egyesület Jakab-hegyi vendégkönyvébe (Látogatók Könyve) 1894. október 4-én Király Lajos „szoba és arckép festő” jegyzett le „Jakabhegyi eszme menet/gondolat menet” címen: „Engedj jelesnek fia lelkednek szállongni itt, szent hely ez. / Mint mindenütt. Az őserő had keljen föl benned. / Az igazi célért további küzdeni megedz. / De látni holt ezredeket eredj; majd olvas néked/ Az idő nagy lelke: Juhász.* *Juhász László ügyvéd úr a múltnak földterítése végett itt is ásatásokat eszközölt hálás eredménnyel.”⁵

Kiss József titkári jelentése további részletekkel szolgált az ásatáshoz: „E munkálatok vezetésén kívül Juhász ügyvéd úr még más irányban is hálára kötelezte le egyesületünket, mikor a Kalauz szerkesztőjének fölkérésére megírta Pécs város és Baranyamegye régészetét, mely nagybecsű dolgozat bő terjedelménél fogva csak kivonatban volt ugyan a kalauzban közölhető, de Lenkei Lajos úrnak a Pécsi Napló szerkesztőjének áldozatkészségéből egyesületünk kiadásában külön füzetben is megjelent. – E füzetek egy része elárusítottván az abból befolyt jövedelem az ásatások folytatására fordítottat s az ezután eladandó példányok ára is ugyane célra fog fölhasználtatni, miért is a jó ügy érdekében ujólag melegen ajánljuk az értékes munkát érdeklődő közönségünk figyelmébe. (...) Juhász úr (...) az ő általa adományozott 80 drb őskori tárgy s az egyesületünk által ajándékozott régészeti emlékek elhelyezésével Pécs város muzeumának alapja megvettett.”⁶

4 Mecsek Egyesület 1894. évi jelentése, 8–9.

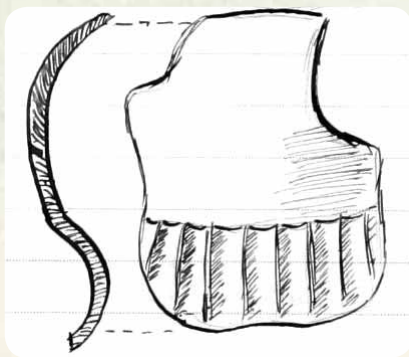
5 MNL-BaML X. 284. = A Mecsek Egyesület iratai. Pécsi Mecsek Egyesület Látogatók Könyve (Jakabhegy). Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára.

6 Mecsek Egyesület 1894. évi jelentése, 9. Juhász László műve: Baranya vármegye és Pécs város régészete. Lyceum nyomda, Pécs, 1894.

Az ásatás leletanyaga állítólag két részletben került a tíz év múlva megnyíló Pécsi Városi Múzeumba: egyrészt 1895-ben a Mecsek Egyesület a megalakítandó múzeumnak ajándékozta a Jakab-hegyi leleteket (ezeknek nincs nyoma a múzeum leltárkönyveiben), másrészt az anyagnak az ásató tulajdonában maradó része 1902-ben Juhász László magángyűjteményének állami megvételével jutott a Városi Múzeumba.

A pécsi múzeum leltárkönyveiben összesen nyolc olyan tárgy szerepel, amelyek Juhász Lászlótól és feltehetően a Jakab-hegyről származtak. A Pécsi Városi Múzeum első leltárkönyvében a Juhász-gyűjtemény alábbi tárgyai mellett olvasható lelőhely-megjelölésként a Jakab-hegy: „agyagtál” (L. sz.: 356), „nagy olvasztóedény feketére mázolva, pereme kicsorbult” (L. sz.: 361). Ezek azonban nem kerültek be a Dombay János által készített második leltárkönyvbe, mert feltehetően 1939-re már eltűntek a múzeum állományából. Bár minden kétséget kizáróan nem igazolható, de utóbbi tárgyról lehet, hogy bővebb információkhoz jutunk Hampel Józsefnek köszönhetően. 1898-ban Juhász László időszaki kiállítást

Jakab-hegyi kannelúras táltöredék rajza (leltárkönyvi bejegyzés: JPM L.sz.: 224/1939.)

rendezett régészeti gyűjteményéből, amelyet a neves akadémikus is meglátogatott. A kiállításról Hampel József jegyzeteket is készített, ahol a második, ún. „Római terem” 8. sz. tárgyát így jellemezte egy vázlatrajzzal: „Nagy grafitos edény Jakabhegy bödönyforma cca. 40 cm, vonalazott dísz.” Mindkét leltárkönyvben vannak kannelúras (azaz bordázott) Jakab-hegyi táltöredékek (L. sz.: 1302, és 224/1939), azonban a második leltárkönyv szerint 1959-ben leselejteztek őket. Dombay Jánosnak köszönhetően azonban az egyik töredékről fennmaradt egy tollrajz a leltárkönyvben. Jakab-hegy lelőhellyel a Juhász-gyűjteményből szerepel még négy darab ütőkő mindkét leltárkönyvben (l. sz.: 33 és 2098-2101/1939), melyek ma is megtalálhatók a gyűjteményben. Ezek – számuk alapján – esetleg azonosak lehetnének a sajtóban említett négy darab parittyakővel, de további adatok hiányában ez csak bizonytalan feltételezés. A millennium alkalmából megjelent megye monográfiában Pósta Béla mindezeket felül kettős csonkakúp alakú agyaggyöngyöket és csonkagúla idomú, átfúrt agyag hálósúlyokat említi a Jakab-hegyről a Juhász-gyűjteményben.

Ma tehát ténylegesen alig néhány tárgy az, amit Juhász Lászlóhoz és a Jakab-hegyhez tudunk kapcsolni. A bemutatott eset emiatt inkább a régészeti kutatások helytörténeti szálaihoz nyújt érdekes adalékot. Még egy kis mértékben régészeti, inkább természetrajzi jelentőségű esemény kapcsolható a Mecsek Egylethez. 1906-ban az egyesület barlangkutató osztálya azt a célt tűzte ki, hogy az Abaligeti-barlangban bizonyítékot keres arra, hogy a barlangot „lakóhelyül használták a történelem előtti korok lakói is”. A kutatást vezető Myskovszky Emil bányafelügyelő az alábbi régészeti leletekről ír: „...az újonnan felfedezett barlangjárásban... a barlangi medve (*Ursus spelaeus*) alsó állkapcsából készített fűrészszerű szerszámot megtaláltuk... egy kisebb állat lábszárcsontjából formált, villaszerű készítményt ástunk ki és pedig az u.n. „Kis paplika” nevű barlang mögötti üredékre.”⁷ Mindezek ténylegesen a múzeumba jutottak, ugyanis a Városi Múzeum 1904–1914 közötti gyarodási naplójában 1906. november 20-ánál az alábbi bejegyzés olvasható: „Egy őskori szarvas (*Megaceros*) csontmaradványai. Termrajzi osztály. (Borda) csontok (?) őskori szarvasból az emberi kéz munkájának nyomaitól. Abaliget, a barlang első mellékfolyosójának 2-ik +-el jelzett helye. A Mecsek-egyesület megbízásából Myskovszky Emil által végzett barlang kutatás eredményei – Az ásatás költségeihez a múzeum az államsegélyből 521.60 fillérrel járult.” A csontok ma is megtalálhatók a gyűjteményben. Valamint ugyancsak november 20-án került a naplóba: „Fűrészelt

Ütőkövek az abaligeti barlangból
(JPM L.sz.: 2098-2101/1939.)

Bordacsontok (szarvas) az abaligeti barlangból (JPM L. sz.: 3419 – PVM Gy. n.: 168/1906.)

⁷ Myskovszky Emil: A „Barlangkutató osztály” jelentése. In: A Mecsek Egyesület 1906. évi jelentése, 69-80, itt 73.

szélű állkapocs. Természettajzi osztály. Abaliget, Kis-paprika előtti patak medréről." Az ajándékozó, Myskovszky Emil egy, a múzeumban őrzött irat szerint harminc darab részben régészeti, részben természettajzi tárgyat adott a közgyűjteménynek. Bár akkoriban a Mecsek Egyesületben is úgy tudták, hogy 1889-ben Wosinsky Mór ősemberi megtelepülés jeleire lett a barlangban (pedig a leletanyag római kori volt), a kutatás jelenlegi álláspontja szerint azonban nem bizonyítható, hogy az Abaligeti-barlang betöltésében előkerült pleisztocén korú állatcsontok emberi tevékenység eredményeként jutottak oda, mert a datálható régészeti leletek mind későbbiek. Ugyancsak Myskovszky Emilről származott a novem-

*Kovaszilánk és magkő
a Nagyharsányi-hegyről
(JPM L.sz.: 3420, JPM F. 10833)*

ber 20-án a gyarapodási naplóba került pattintott kőpenge és magkő a Harsányi-hegyről, mely ma is megtalálható a gyűjteményben. Pattintott kőszközöket Villányból a korabeli megyemonográfia is említi, ma pedig két paleolit és 12 neolitikus lelőhely ismert a térségből.

Bár az egyesület régészeti tevékenységére további adataink nincsenek, azonban tagjai közül sokan érdeklődtek a régészet iránt, illetve – bár nem az együlethez köthetően, de – régészeti tevékenységet folytattak a megyében. Szmik Antal 1899-ben lett az egyesület

új mérnöke, aki etnográfiai és régészeti érdeklődéséből fakadóan az egyesület gyűjtőtevékenységét igyekezett fellendíteni, így régészeti leletek gyűjtését is tervezte a megalakuló városi múzeum számára. További tagjai voltak az egyesületnek: Németh Béla ügyvéd, aki Wosinsky Mórral Némethbóly régészeti kutatásaiban vett részt, majd 1903–1904-ben egyleti társával, Gerecze Péterrel a Postapalota építését megelőző földmunkák során végzett komoly leletmentő tevékenységet, sőt „Pécs sz. k. város régi műemlékeinek ügyében” javaslatot⁸ is tettek a földmunkálatok során előkerülő régészeti jelenségek védelmében. Szőnyi Ottó püspöki levéltáros, a püspöki, majd a városi múzeum vezetője, a múzeumegyesület titkára

⁸ MNL BaML PVT IV. 3406 E 29049-1905 Pécs város tanácsának iratai – Gerecze Péter és Németh Béla javaslata (1904. március 24).

1905-től haláláig volt tagja az egyesületnek. 1907-ben a Pécs-Baranya megyei Múzeum Egyesület felkérésére összeállította és a választmányi ülésen bemutatta a megye régészeti szempontból figyelemre méltó helyeinek jegyzékét (a Jakab-hegyet nem említi). 1912-ben a Mecsek Egyesület gondozásában ismertetőt írt „Történelmi emlékek a Mecseken” címmel, melyben azonban a Jakab-hegy őskori fázisáról nem írt. Végül kiemelendő, hogy az egyesületnek megalakulásától kezdve 1912-ben bekövetkezett haláláig rendes tagja volt Horváth Antal, aki Juhász László mellett a korszakban Pécs legjelentősebb régiséggyűjtője, s az akadémiai körökben is elismert régészeti kutatója volt. Ő írt elsőként a kor régészeti szaklapjában, az *Archaeológiai Értesítő*ben Jakab-hegy őskori jelentőségéről.

Összefoglalóan elmondható, hogy az egyesület régészeti tevékenységére inkább a korai periódusból van bizonyíték. Feltehetően a múzeum megalakulása után már nem volt szükség arra, hogy a régészeti leletek megmentése terén az eredetileg a helyi múzeum hiányában felvállalt szerepet továbbra is betöltse. Bár a Mecsek Egyesület által dotált régészeti kutatások leletanyaga ma már alig fellelhető a múzeumban, de a tény, hogy a helyi turista egyesület is végzett efféle tevékenységet, mindenképpen érdekes lehet a helyi tudománytörténet, kutatástörténet mind teljesebb megismerése szempontjából.

MUTH ENDRE

AZ ÖREG TÖLGY

Anyáron arról beszélgettünk, szedjük össze a családot, és legyünk együtt egy csendes jó helyen. Több vendégház is szóba került, aztán Sikondára esett a választás, mert van erdő sétautakkal, van fürdő, és minden ipari levegőszennyezés, zaj messze van. Miután a helyszínt eldöntöttük, maradt egy kérdés, melyik az az időpont, amikor mindenki el tud szabadulni a munkahelyétől, az iskolától, a dolgaitól. Hát az időpont egyeztetése nem ment egyszerűen, mert mindenki szabadon akart gazdálkodni a nyári szabadságával, az iskolai vakációjával. Már úgy nézett ki, kifutunk a nyárból és szeptemberben sehogyan sem jó, de mivel mindenki akarta az együttléteket, megegyeztünk augusztus második felében. Így hónapokkal előre megrendeltük a Mecsekerdőnél a vendégházi elhelyezésünket, és szerencsére volt pár szabad nap. Kis nyaralásunkon jól éreztük magunkat, fürödtünk, beszélgettünk, gyönyörködtünk az erdő, a tavak, a szabad zöld mező látványában, élveztük a tiszta levegőt, a kellemes klímát, a rendezett tisztaságot. Az utak mentén a Komlói Honismereti és Városszépítő Egyesület és Komlói Város Önkormányzata köztéri táblákon tájékoztat Sikonda történetéről. A Mecsekerdő tanösvénytáblái, a piros, a zöld jelzett utak, a tornapálya jelzése bevezettek minket a szép erdőbe, a csodálatos méretű fák közé.

Sikondai-tó

Sikonda-völgy

A zárt erdőszegélyen pár méternyi nyílás régen használt kocsút, a tisztáson esőbeálló, épített tűzrakó hely és szemetesládá, a pihenőhely díszé, értéke egy hatalmas kocsányos tölgy. Az öreg tölgy csodálatos példánya a tölgyeknek, törzsének kerülete 462 cm, hatalmas a lombja, egy ága kihajol az állományból, az épített sétány felé mutatja magát. Dicsérem és köszöntöm haló poraiban azt az erdészt, aki messze a múltba vesző fakitermelést vezette, és ezt a tölgyet hagyásfaként meghagyta, valamint köszöntöm azokat az utód erdészeket, akik az öreg tölgyet megvédték. A szakmai igényességgel kezelt erdőnek kell, hogy legyenek ilyen hagyásfái, mert öröm az erdő fainak ilyen példányát látni.

Az öreg tölgy

Ez az erdő, amelyről most beszélünk, az 1945. évi államosításig a Pécsi Székesegyházi Uradalom Mánfai Erdészeti Hivatalához tartozott, amelynek 1893. évtől 1935-ig Kolossváry Andor erdőfőtanácsos volt a vezetője.

Sikonda az Északi-Mecsek gyöngyszeme, 10-15° lejtésű dombokon bükk, kocsánytalan tölgy, kocsányos tölgy, csertölgy, gyertyán és szórványosan fenyők övezik a szabad mezőségi völgyet és tavakat. Az erőteljes növekedésű fák igazolják kiváló termőhelyüket.

Az uradalom az 1736-ban érvényes szervezeti megosztást rögzítette, régen a terület azonosítása nevekkel történt, ami beszédes volt és a múltat idézte. Ezek a nevek még megtalálhatók, de a település neve, és név helyett szám használata a meghatározó.

A Pécsi Székesegyházi Uradalomhoz 11 falu határa került:

Alsó, a Szalánta kerülethez tartozott: Málom, Szalánta, Németi, Pogány községek

Felső, a Szabolcsi kerülethez tartozott: Magyarsarlós, Somogy, Szabolcs, Budafa, Mánfa, Magyarszék, Pölöske községek

Mánfai erdészeti hivatal kerületei:

Kólyuki: Malom-hegy Ny-i, Deszkatemető, Petnyák, Tisztavíz, Hármashalom, Hosszúcsér, Vágott-tető, Kecskéhát, Ham, Zsizs-kút, Szentimre, Nemeske

Malomhegyi: Malom-hegy K-i, Kőfő, Láz, Paperdő, Kamánya, Gödörfő, Sínai-hegy, Büdös-kút, Melegmány

Mánfai: Vörös-hegy, Miháluta, Szekérszin, Szárazgödör, Hajagos, Csikgödör, Poprád, Eredék, Csizmafestés, Haragos, Keresztoldal, Boglyas, Nagybögő, Kakas, Kisbögő, Szapok, Büdös-kút, Bakcser, Mánfa
Pécsbodai: Zsongor, Parvaszölő, Rákos, Kőszegi-kút, Radoncsa, Újfalu, Kóbánya, Gerezdás, Nagyforrás, Gimoncák, Nyugoly, Szárazgödör, Vecsér

Árpádtetői: Hideg-kút, Fajankó-kút, Tüskésgyöp, Hajagos, Somostető, Ördögmalom, Borostyán, Babaerdő, Cicka, Házastető, Átalutt, Zerge-hegy, Darufara, Baglyas

Mecsekszabolcsi: Szarvasnóta, Szalonkás, Márföld, Dudásföld, Gyertyán-kút, Mezóalja, Masatető, Kecskéhát, Ferenc-hegy, Kisgyőr

Somogyi: Masaoldal, Csobánok, Palánták-tető, Hidegmány, Szegetető, Czirkó, Fehérkőirtás, Hármashükk, Kisgyőr.

Az itt részletezett szervezeti beosztás kisebb változással megmaradt a 19–20. század fordulójára. A használatos területi elnevezések jórészt Kolossváry Andor unokája, dr. Vratarics Györgyné visszaemlékező írásában megtalálhatók. Árpádtető mint gazdasági telep mikor létesült, nehéz pontosan megtudni, az 1800-as években az uradalomnak voltak már itt gazdasági épületei. Árpádtető erdészeti fejlesztése Kolossváry Andor szorgalmazására az 1900-as évek elején vett nagyobb fordulatot, a meglévő fadepő mellett magtár, anyagraktár, istállók, iroda, egy kis cédulaház – ahol a faeladásokat, napi forgalmakat intézték – és a lakások építése mellett fűrészgép, traktor, daráló beszerzésére is sor került. 1926–27-ben erdészházak épültek, mint a József-házai ikerlakás.

Árpádtető erdészeti iroda

Árpádtető cédulaház

Kolossváry Andor 1863-ban született Győr megyei Kajáron, középiskoláját Győrben végezte, Selmechányán az Erdészeti Akadémián 1887-ben erdőmérnöki végzettséget szerzett, és még ugyanebben az évben az Almássy István Heves megyei birtok főerdésze. Baranyába 1893-ban érkezett, a Pécsi Székesegyház uradalmában a mánfai erdőgazdaság főerdészi vezetője lett.

A pécsi kerület erdőfelügyelője, a földművelésügyi miniszter 1973/1893. számú intézkedésére utalva felhívta a várost Magyarország ezeréves fennállásának megünneplésére, kocsányos tölgy, kocsánytalan tölgy emlékfák ültetésére. Árpádtetőn az iroda közelében a főerdész is ültetett emlékfát, és „ezen fákat Magyarország ezeréves fennállásának emlékére ültette a pécsi székesegyházi uradalom MDCCCXCVI” írásos emlékkövet helyeztetett el. Sikondán a szabad mezőben, az Antal-tanya (Vadász-tanya) közelében került sor az emlékfa ültetésére, valamint az előbbi feliratú emlékkő elhelyezésére. Kezembe került egy fénykép, amely talán a '30-as években készülhetett (a szerző ismeretlen) a sikondai mezőről, az előtérben szép lombú fa az emlékkővel. Sikondán az emlékkő ott van, a fának semmi nyoma, Árpádtetőn a vörös tölgy mint emlékfa és a kő is látható. Sikondán majd 96 évvel később egy baráti kapcsolatot dokumentáló kő „Komló-Neckartenzlingen 1992. október 23.” felirattal került az 1896-os emlékkő mellé. Ez a kő a két város emberi kapcsolatára utal.

Millenniumi emlékkő

Testvérvárosok emlékkő

Kolossváry a gazdaság vezetői munkája mellett még 1887. évben tagja lett az Országos Erdészeti Egyesületnek, és mindvégig erdész, vadász közéletet élt. Az egyesületi munkák egyre jobban erdészeti és vadászati előadásokra és szakkikkek írására készítették. A Pécssett tevékenykedő Mecsek Egyesület tagja lett 1907-ben, és a számára annyira kedves madarak védelmi munkájában tevékenykedett, mint választmányi tag.

Az erdészeti környezetben egyre ismertebb lett, és annak alapján felkérték a Dunántúli Erdő és Faipari Rt. felügyelőbizottsági munkájára. Vadászati tevékenysége kiterjedt az 1906-ban Pécsen megalakult Baranya,- Somogy,- Tolnamegyei Erdészeti és Vadászati Egyesület titkári teendőire. Rendszeresen vadászott, vadászati körökben ismertté lett, és szükségét látta az Országos Magyar Vadászati Egyletben végzendő munkának. Az már csak természetes volt, hogy az 1907. évi Pécsi Országos Kiállítás vadászati rész gondviselője, elnöke lett. Vadászati lőkészségét 1923. évtől a Pécsi Polgári Lövészegyletben tartotta szinten, miközben az egylet elnöke volt. Erdészeti szakmai munkája Pécsen túl is ismert volt, vajon ki tudhatja, hogyan lett Arad-, Temes-, Déva-, Lugosvidék Erdészeti Egyesület tagja, valamint Borsod, Gömör, Heves megyék Erdészeti Egyesületének tagja? A gazdasági életbe a Pécs Baranya vármegye Hanga Szövetkezet igazgatósági tagjaként kapcsolódott be. A közéleti tevékenységének köszönhetően egyre nagyobb bizalommal fordult felé Pécs város vezetői köre, így 1923-ban tagja lett Baranya Vármegye Törvényhatósági Bizottság képviselő-testületének.

Az 1900. XXVII. tc. 27. szakasza alapján 1925. évben erdőtanácsos kinevezést kapott, majd 1932. évben erdőfőtanácsos kinevezéssel tisztelték meg. Abban az időben, amikor szakmai munkássága meglehetősen kiterjedt volt, Kolossváry Andor erdőtanácsost Pécs város vezetése felkérte Pécs erdőmesteri feladatok 1926. június 11. napjától átmeneti időre való elvégzésére. Történt ugyanis, hogy Tripammer Károly elismert erdőmérnök, Pécs város erdőmestere hirtelen elhunyt, emlékét a Kozári vadászház közelében emlékfa őrzi. A város erdejében folyamatban lévő munkák miatt az erdőmester nem volt nélkülözhető. Hosszú távú megoldásnak látszott Raab Gyula (Rábay Gyula) erdőmérnök 1927. május 25-i ideiglenes erdőmesteri megbízása. Pécs város vezetése Kolossváry Andor erdőtanácsos munkáját megköszönte, és 1927. május 25. napjával felmentette átmeneti időre szóló megbízása alól. Pécs város Raab Gyula (Rábay Gyula) erdőmérnököt 1928. július 1. napjának visszamenőleges hatályával Pécs város erdőmesterének kinevezte. Az új erdőmester folytatta Tripammer elismert erdőkezelését, a félbehagyott mecseki műút építését befejezte, erdészházakat építtetett. A Kolossváry-féle erdészeti központ Keresztkunyhón való megépítését tervezte, annak megvalósítását Pécs Város Gazdasági Tanácsa támogatta, de a háború megakadályozta. Egyébként annyit kell tudni, hogy Raab Gyula 1932. évben névváltozást kért és kapott Rábay Gyula névre, akinek emlékfája a Kantavári-forrás közelében található.

Az Országos Erdészeti Egyesület 1935. évi Vándorgyűlését Pécssett tartotta, a június 29-i programjában a székesegyházi uradalom kijelölt erdőállományának bemutatását Kolossváry Andor erdőfőtanácsos vállalta. A szakmai igényességgel kezelt erdőállomány bemutatása jó alkalom volt az OEE-tagoknak a székesegyházi erdőket kezelő Kolossváry Andor erdőfőtanácsos megismerésére.

A XX. század eleji Pécs és környékének közléte meglehetősen terhes volt, a háború, a trianoni dekrétum, a szerb megszállás 1918. november 14. és 1921. augusztus 22. közti idejében a gazdálkodás nem mehetett normális rendben. Az erdészeti munkát különösen zavarta a szerb megszállásnak 1919. januártól Komló térségéig való kiterjesztése. A szerbek megjelenése által kiváltott lakossági felháborodás és a bányászok sztrájkjai hatására a szerbek 1919. március 13-án visszavonultak Árpádtető és a Mecseken meghúzott határig. A határon történő átjárás folyamatos engedélykérése nagyban nehezítette az erdészeti munkát. Kolossváry erdőfőtanácsos abban a nehéz közéleti időben szükségét látta az erdőgazdálkodásra, a vagyónvédelemre nagyobb gondot fordítani, felülvizsgálta az erdészek szolgálati szabályzatát, a fegyelmi szabályzatát és a fegyverhasználati szabályzatát. Kiemelte az erdész szakmai végzettség meglétét, a fegyvertartás engedélyeztettségét, a fegyver szolgálatban való folyamatos viselését, az erkölcsi feddhetetlenséget feltételeként a személyi állományban való foglalkoztatásnak. Az erdész hatósági közege, köteles az 1879. XXXI. tc. 38. szakasz megfogalmazta esküt betartani, fegyelmi vétség esetén ellene csak az erdőfőtanács indíthat vizsgálatot. A fegyverhasználatot szükséges mérlegelés előznie meg, a fegyveres támadó az orvvadász ellen határozottan lépjen fel, köteles az erdőt és vadját megvédeni.

A székesegyházi uradalmat az örkanonok irányította, rendelkezésére 1909. évtől Kolossváry a pécsi püspöki uradalom erdőgazdaságát főmérnöki minőségben vezette, de a mánfai erdészet napi szintű irányítását megtarthatta. Árpádtető egyre inkább a mánfai erdészet székhelye lett. Kolossváry 1921-ben kérte a püspökséget, hogy Árpádtetőre költözhessen. A hozzájárulás alapján 1922. május elsejével Árpádtető lakosa lett.

A mecseki szénbányászatról egyre több szó esett, Komló térségben 1892-ben kiváló minőségű fekete kőszénen találtak, kutatások folytak Hárshas-tetőn 1812-ben, Somos-dúlóban 1822–26-ban, illetve 1850-ben. Már termelt szénen Kossuth-, Béta-, Zobák-bánya és a tanbánya, amikor a

Pécsi Bányakapitányságtól a sikondai kutatófúrás engedélyezését kérték. A kutatófúrás eredményeként szén helyett 1928. március közepén termálvizet találtak. Kolossváry a termálvizről értesülve a püspökség kanonoki testületétől kérte a fürdőobjektum megépítésének engedélyezését. A kanonoki testület jónak értékelte Kolossváry javaslatát, így 1928–29-ben megépülhetett a fürdőmedence és a fürdőház. A fürdés lehetősége berobbant a környék lakosságának életébe, minden elképzelést meghaladó létszámú fürdőző érkezett Sikondára. A székesegyház rendelkezésével az út menti erdőrészből kihalásoltak egy telket, ahol Kolossváry a beszerzett tervek alapján megépítette a fa „Turul-lak” és „Vadvirág”, valamint a téglá „Népház” vendégházakat. A Mecsekerdő jogelődje a turul-lak és a népház helyén 1987–88. években korszerű vendégházat építtetett. A fejlesztés részeként megépült a gyógyszálló. A feltört meleg vizet bevizsgálták és gyógyvíznek minősítették. A Sikonda-Gyógyfürdő elnevezést 1933-tól engedélyezték.

Csikó. Köztéri szobor

Wellness Fürdő és Hotel

Kolossváry Andor a fürdő létesítésének nagy népjóléti jelentőséget tulajdonított, a megvalósítást személyes feladatának tekintette. A fürdőobjektumok építését személyesen irányította, az üzemeltetésére létrehozott tanács vezetője volt 1928-tól az 1935. évben bekövetkezett nyugdíjazásáig. Sikonda település, a Kolossváry Andor megtervezte és létrehozta fürdő rendkívüli fejlődésnek indult: a villamosítás, a bekötő műút, a Komló városhoz csatolás, a szállodák, a vendéglátás, falunyi üdülőházak sora, az ifjúsági tábor, az alkotóház, a camping és nem utolsósóként a fürdő fejlesztéséből kinőtt Wellness Hotel és Fürdő, a környezetet átalakító tavak, ma elképzelhetetlen, hogyan nézett ki Sikonda 90 évvel ezelőtt. A Komlói Honismereti és Városszépítő Egyesület és Komló Város Önkormányzata elismeréssel emlékszik Kolossváry Andor erdőfőtanácsosra, a Sikonda-Fürdő alapítójára, és 1988-ban jeles évforduló alkalmából

a tóparti utat Kolossváry sétánynak nevezte el. Kollégánk megtisztelő elismerése nekünk, erdészeknek is jólesik, mert megvagyunk győződve, hogy az elismerés a szép, a jól kezelt sikondai erdőkre is vonatkozik. Az unoka, dr. Vrataricsné a nagyapáról 1998-ban írt megemlékezésében olvasható: nagyapját sokan ismerték, közvetlen ember volt, a munkahelyen mindig szánt arra időt, hogy kollégáival, a munkásokkal beszélgessen. Írta: évtizedek múlva is pontosan emlékeztek alkalmazottai a mondásaira, a feléjük kiadott feladatokat mindig pontosan megbeszéltek. A történéseket kutatva beszélgettem idős bányászokkal, akik ugyan személyesen nem ismerték, csak később kerültek a székesegyházi erdőgazdasághoz dolgozni, és az erdőfőtanácsos nevét, erdészeti munkásságát, mondásait pontosan ismerték.

Kolossváry Andor erdőfőtanácsos 48 évi aktív munka után 1935. évben nyugdíjba ment, és 78 éves korában, 1941. évben Budapesten elhunyt. A temetési visszaemlékezésben méltatták, kiváló erdészi munkáját. Az erdészeti szakmaszeretete, a kiterjedt érdeklődése, a szakterületének fejlesztési törekvései alapján elismert vezető volt. Személyében kiváló erdészt, közvetlen kollégát veszített el az erdésztársadalom.

FORRÁSANYAG

Pécs Püspöki Levéltár: *Kolossváry Andor irattára. Épületek leltára 1930.*

Pécs Csorba Győző Könyvtár: *Felszabadulás aranykönyve, Zsadányi Oszkár, Kucsinszky Endre életrajztöredéke Kolossváry Andorról*

Katics Antal: *Pécs Szabad Királyi Város Közigazgatósági Almanachja, életrajz töredék Kolossváry Andorról*

Romváry Ferenc: *Pécs Lexikon II. kötet, Kolossváry Andor*

Horváth István: *Pécsi Székesegyházi Uradalom.*

Kiss József: *Mecsek Egyesület Évkönyve 1907. 1914.*

S. Bence: *Volt egyszer egy Sikonda.*

Szászi Tibor: *Komló-Sikonda.*

Jakab Józsefné: *Tükkörcserepek Komló Helytörténeti Múzeum, Dr. Vratarics*

Györgyné: *Sikonda-Fürdő történet*

Soós Józsefné-Tímár Istvánné: *Sikonda-Fürdő Története.*

Országos Erdészeti Egyesület: *Kolossváry Andor archív anyagok.*

Dunántúli Napló 1929., 1931., 1946., 1953., 1958., 1961., 1963., 1965., 1966., 1967., 1968., 1969., 1970., 1974., 1975., 1978., 1992. folyamatos tájékoztató Sikondáról.

KANTAVÁRI ERDÉSZHÁZ

A következő, érdekes kép a kantavári erdészházat ábrázolja, amelyet eredetileg Muth Endre „Kantavári tölgyek” című cikkéhez (2016-os évkönyv) szeretnénk volna csatolni. Mivel a kép akkor nem volt fellelhető, most pótoljuk.

Fotó: Dr. Gundrum Károly

KRAFT JÁNOS

CSICSÓI SZENTKÚT-FORRÁS

A 65. sz. közlekedési út Hőgyész és Szakály közötti szakaszán – a tetőszinten bevágásban áthaladó – jellegzetes kanyar közelében található azon parkolóhely, mely a történelmi időkben nevezetes, és egyúttal érdekes természeti érték közelében biztosítja a megállóhelyet. Korábban nagyobb népszerűségnek örvendett a parkolóból könnyű sétával elérhető hely, ám még napjainkban is sokan keresik fel, bízva azon csodatételében, amelyről az elődök már sok esetben említést tettek. A csoda helyéhez – a Csicsói Szentkút-forráshoz – ajánlott gyalogosan nekiindulni, hiszen a parkolóból földúton nyugatra indulva rövidesen elérhető a Kapos irányába lejtő völgyoldalon már évszázadok óta ismert azon vízjelentkezés, amelynek a helyiek már évszázadok óta gyógyhatást is tulajdonítanak. A különböző időpontokban megszületett legendák mellett a forrás megmutatkozását és gyógyhatását olyan helyi csodákhoz is kötik, melyeket írásokban is rögzítettek.

A terület természeti adottságai és kultúrtörténeti emlékei szerint a legendák abból is eredeztethetők, hogy a tágabb környezet alapján a jellemzően vízszegény lejtőn laikusok számára nem igazán megmagyarázható módon állandó jelleggel természetes vízkilépés mutatkozik. A Hőgyész külterületén található, korábban nevezetes búcsújáró helyként is ismert csicsói kápolna melletti forráshoz kötődő legendák természetesen nem taglalják a sajátos természeti viszonyokat, így a történelmi érdekességek mellett érdemes azokat is röviden megismerni.

A Dél-dunántúli dombság egyik önálló megjelenésű morfológiai egységének tekintik a Kapos folyó völgyét. A folyó jobb oldalán emelkedő dombsági területen – Kurd és Szakály közötti szakaszon – a Kapos irányába csak néhány rövid patakos völgy tart. Jóval nagyobb számban található viszont olyan rövid és meredek esésű völgyek, amelyek az utóbbi évezredek felszínalakító – elsősorban vízeróziós – hatásait jelképezik. Nyomvonalukban jellemzően nem található állandó vízjelentkezések, hiszen bemélyülésük még nem vált olyan mértékűvé, hogy általuk a felszín alatti első általános területi kiterjedésű víztartó képződmény(ek) megnyitása megvalósuljon. Így a Kapos folyó keleti oldalán elhelyezkedő vízszegénynek ismert lejtőoldali területsávban minden természetes vízjelentkezés érthetően olyan egyedi értéknek tekintett a helyiek részéről, amelyekhez külön történetek vagy egyedi legendák sora kötődik.

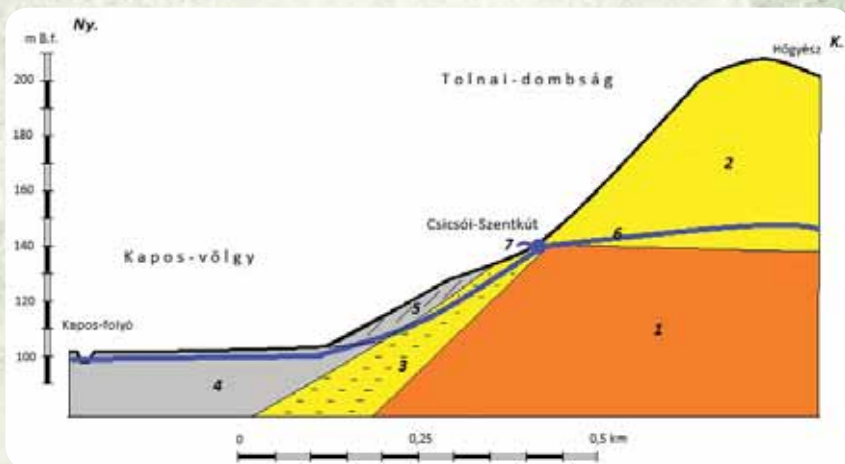

A közvetlen környék és a Kapos völgyének sajátosságai alapján már korábban megállapítást nyert, hogy a folyó és annak vonalába becsatlakozó vízfolyások, valamint a jelentősebb patakok nyomvonalai a jelenlegi morfológiai kép és az általános geológiai jellemzők alapján alapvetően fiatal hegységszerkezeti vonalakhoz igazodóan alakultak ki. Az egykori tektonikus hatások napjainkban is jól felismerhető – talán legjellemzőbb – eredményének tekintendő, hogy a Kapos völgye szinte teljes hosszában aszimmetrikus megjelenésű, hiszen a jobb (keleti) oldalát határozottan felemelkedő dombsági terület alkotja, míg a bal oldalt jóval alacsonyabb hajlású patak völgyekkel tagolt lejtős területsáv alkotja. A morfológiai helyzet tehát egyértelműen utal arra, hogy a Hőgyész külterületén található Csicsói Szentkút egyedi helyzetű jelentkezése elválaszthatatlanul kötődik azon szerkezeti vonal jelenlétéhez, amely a Kapos folyó nyomvonalát is meghatározza. A Dél-dunántúli dombság alatt általános területi elterjedésben megtalálható pannóniai korú medenceüledékek felhalmozódását követően alakult ki azon hegységszerkezet, melyet összefoglalóan „poszt-pannon táblásodás”-nak is nevez a szakirodalom. A Bakonytól délre, a Mecsek környékig tartóan több szakaszban úgy töredezett össze a pannóniai korú medencekitöltés, hogy a fő törésvonalak mentén különböző (50-150 m-es) elvetési magasságok mellett déli és délkeleti dőléssel rendeződtek el az egyes kibillent táblarészek. A nagyobb kiterjedésű és alapvetően délies dőlésű táblák között – egyértelmű határvonalakat alkotóan – található meg napjainkban a jelentősebb vízfolyások (Jaba, Koppány, Kapos). A tektonikus vonalak rendeződése a pleisztocén takarósáv felhalmozódásának időszakában is folytatódott, így a jelenlegi morfológiától eltérő egyenlőtlen felszínen valósult meg a fiatalabb (jellemzően löszös) képződménycsoport keletkezése, amely teljesen lefedte a tektonikus vonalak mentén feldarabolódott pannóniai üledékgyűjtő területét. Előbbiekben jelzettek egyértelműen magyarázzák, hogy a Dél-dunántúli dombság területének jelentős részén miért jóval enyhébb lejtésűek a délre irányuló lejtők az északra tartóknál.

1. sz. ábra: Hőgyész külterületén található Csicsói kápolna és Szentkút-forrás

1. sz. ábra: Hőgyész külterületén található Csicsói kápolna és Szentkút-forrás

2. sz. ábra: Egyszerűsített földtani és hidrogeológiai szelvény a Csicsói Szentkút-forrásról

(Jelmagyarázat: 1. Felső-pannóniai korú képződmények, 2. Pleisztocén korú takaróság eredeti helyzetben lévő rétegei, 3. Pleisztocén korú áthalmazott képződmények, 4. Holocén korú völgykitöltő üledékek, 5. Holocén korú lejtőmozgások anyaga, 6. Felszín alatti első vízszint, 7. Felszín alatti első vízszint forrásként történő megjelenése.)

A vízkilépés egyedi sajátosságait vizsgálva meghatározó, hogy a tektonikus vonal mentén kimélyült Kapos jobb vagy keleti oldalán kiemelkedett helyzetbe kerültek azon egykori Pannon-tenger feltöltődését jelképező üledékek, amelyek napjainkban erősen takart állapotba helyezkednek el a lejtő alsóbb részén. A pannóniai korú teljes üledéksorozat valójában olyan rétegsorozat együttese, amelyben egymástól határozottan eltérő vízföldtani adottságú képződmények váltakoznak egymással. Így a jó vízvezető és víztartó szemcsés rétegeket követik, vagy inkább azokat választják el egymástól a vízzáró vagy vízrekesztő rétegek közbetelepülései. A homokos sávok megismétlődése mellett tehát gyakoriak az olyan agyagos és márgás közbetelepülések, amelyek a képződménycsoportban a mélység irányába tartóan akár külön víztartókat is elválaszthatnak egymástól, vagy a felszín közelében elhelyezkedően esetleg források jelentkezését is eredményezhetik jelenlétükkel. A pannóniai rétegek a dombsági területen általánosan előforduló löszös takarósávval úgy fedettek, hogy a felszínen inkább csak foltszerű előfordulásaik ismertek, azonban jelentős mértékű rejtettséjük ellenére mégis meghatározó lehet jelenlétük a vízföldtani viszonyokban. E sajátosság tükröződik vissza a Csicsói Szentkút-forrás megmutatkozásában is, hiszen a közvetlen környezet alapján ilyen morfológiai helyzetben nem igazán

gyakori a felszín alatti vizek napfényre jutása. A vízjelentkezés ritkaságát hangsúlyozottan kiemeli az is, hogy a helyiek számára sok évszázadon keresztül nagy értéket jelentett, továbbá az emberi történelem során e helyhez a hagyományos legendák mellett a fontosságát tovább emelően sokak által elfogadottan gyógyhatás is kötődik.

A vízjelentkezés természeti környezetét meghatározza azon tény, hogy a pannóniai egyenlőtlen felszínnek általános fedést jelentő pleisztocén takarásáv vastagsága a dombosági területen belül nagyon változatos. Általánosságban több tíz méter, de vannak olyan részletek is, ahol alig éri el az 1 m-t, vagy ennek sarkos ellentétként a kivastagodott helyszíneken akár még a 80 m-t is jóval meghaladja. Így a környék völgyeinek jelentős része – amennyiben nyomvonaluk nem hegyszerszerkezeti elem jelenlétéhez kötődik – leginkább a löszös takarásába vágódott be. A löszös takarásáv jelentős vastagsága és általános területi elterjedése okán a felszín alatti első víztípus (talajvíz) tározó kőzete is, így az abban változatos mélységben elhelyezkedő vizet már sok évtizede löszalji vízként említik.

3–4. sz. ábra: A kápolna főbejárata az előtte induló és a forráshoz levezető gyalogúttal

E helyzetnek megfelelő, hogy a Csicsói Szentkút-forrásnál kilépő víz valójában a magasabb háttérben elnyelődött csapadékokból származik. A forrás vízgyűjtőjén alapvetően pleisztocén löszös képződménycsoport található 10-40 m-es vastagsággal. A löszös sorozatba beszivárgott víz löszben gyakran előforduló kötöttebb sáv felett összegyűlekezik, majd a morfológiával is párhuzamosíthatóan szivárog oldalirányba. A talajvíz szivárgása során – amennyiben a hegység szerkezeti viszonyok kikényszerítik – természetes módon átadódik más víztartó kőzetekbe, továbbá a tározó kőzetek megszűnése vagy kiékelődése esetén kedvező morfológiai helyzetben akár a felszínen is megmutatkozhat. Amennyiben az eróziós bevágódással kerül a víztartó megbontásra, akkor általában leszálló forrástípusként jelenik a talajvíz.

5. sz. ábra: A forrásfoglalás és környezete a közelmúltban felújításra került

Hőgyész helytörténeti adatai szerint a forrás és környéke már a középkorban nagy jelentőségű volt a helyieknek és az egykoron e tájon átutazóknak. Korábbi fontosságát hangsúlyozza, hogy állítólag sok évszázadon keresztül remeték is őrizték, mivel egykoron remetelak is épült melléje. A forrás jelentőségét és a remeték itteni ápoló, valamint forrást védő tevékenységének kezdetét egyes archív leírások egyszerűen a török hódoltság előtti időkből eredeztetik. Feltehetőleg az akkori fő közlekedési útvonalakhoz való közelség is közrejátszott abban, hogy az egykori lápos és mocsaras Kapos-völgyben igen sokra tarthatták a megbízható vagy jó minőségű vízbeszerzési helyeket. Feltehetőleg sok szomjúságtól kínzott emberen segített, valamint a remeték sem voltak annyira emberkerülő, hogy az erre járókon ne segítsenek. A remeték közreműködése által betegségekből itt meggyógyultak vagy csak a szomjukat oltó zarándokok jó hírért vitték a forrásnak. Ekkor terjedhetett el a környéken a forrásvíz gyógyhatásának híre, és ennek következményeként – továbbá a történelmi időkből kialakult közlekedési utakhoz való közelség okán is – hamarosan búcsújáró hely lett az egykori remetelak és a forrás környéke. A hódoltság utáni időszakban teljesedhetett ki igazán a forrás hírneve és ismertsége, hiszen egyre többen és sokan közülük, mint nyavalyáktól szenvedő zarándokok, meg-megújulóan felkeresték gyógyulást remélve. A XVIII. századtól kezdődően már írott források is rögzítik azon

csodákat, melyek szerint akik a forrásnak vizéből ittak, azok innen teljesen gyógyultak távoztak. A gyógyhatás természetesen más jeles eseményekhez is szorosan kötődik, hiszen ahhoz csodák is szükségesek. Így születtek meg olyan legendák – elsősorban a XVIII. században –, melyek szerint több olyan csoda is történt, amelyek szorosan a vízkilépés megjelenéséhez kötődnek.

6. sz. ábra: A foglalás felépítménye és előterében a támfalba épített kifolyási hely

után a Hőgyészre és a környékére betelepült németek is rendelkeznek azon hagyománnyal, hogy a szülőhazájukból általuk hozott Segítő Szűz Mária (Mariahilf) kegyképüket a forrásnál helyezték el. Ennek okán szerintük a víz gyógyhatásának kialakulása alapvetően a kegykép jelenlétének következménye, és nem a konda korábbi munkálkodása során megtalált tárgyak hatása. A különbözőség talán magyarázatot ad arra is, hogy a magyarok és németek hagyományosan különböző időpontokhoz kötődően tekintik búcsújáró helynek a kápolnát és a forrást.

Az egyik legismertebb eseményként került rögzítésre, hogy ismeretlen időpontban a grófi konda Mária-szobrot túrt ki a földből, a megtalálás helye a forrás. Más adatok szerint viszont Mária-kép került elő a föld alól. További – szintén gyakran emlegetett – csodálatos esemény volt állítólag, hogy a konda munkásságának eredménye volt Szűz Mária jegygyűrűjének itteni megtalálása. Az egykoron megtalált szoborra és a képre utalóan napjainkban is megtalálhatók későbbi másolataik a jelenlegi forrás felépítményében, míg a gyűrű további sorsa valójában pontosan nem ismert. A szobor, a kép és a gyűrű megtalálása olyan itteni csodákká váltak a későbbi emberekben, hogy az akkori hiedelmek szerint azok egykori rejtettsége okozta valójában a forrásvíz gyógyhatását. Előbbiekkel, mint korábbra datált helyi hagyományokkal teljesen összhangban van, hogy a hódoltság után a Hőgyészre és a környékére betelepült németek is rendelkeznek azon hagyománnyal, hogy a szülőhazájukból általuk hozott Segítő Szűz Mária (Mariahilf) kegyképüket a forrásnál helyezték el. Ennek okán szerintük a víz gyógyhatásának kialakulása alapvetően a kegykép jelenlétének következménye, és nem a konda korábbi munkálkodása során megtalált tárgyak hatása. A különbözőség talán magyarázatot ad arra is, hogy a magyarok és németek hagyományosan különböző időpontokhoz kötődően tekintik búcsújáró helynek a kápolnát és a forrást.

A forrás közelében jelenleg is látható barokk stílusú kápolna építését – mely később kiegészült remetelakkal és sekrestyével – 1731-ben Claude Florimond de Mercy gróf kezdte meg. Az oldalépületekkel kiegészített kápolna építkezését a helytörténeti adatok szerint Mercy Antal fejezte be 1745 körüli időponttal. A kápolna az építetőnek (Antoine Mercy d'Argenteau), valamint későbbi leszármazottaik temetkezési helye is lett egyúttal, mivel még a XX. században is helyeztek el itt földi maradványokat. A napjainkban is jó állapotú kápolnát és a közelében található forránházat a közelmúltban Hőgyész Község Önkormányzata és a Hőgyézi Értéktörző Egyesület közösen felújította, így a Csicsói Szentkút-forrásához eljutókat rendezett állapotok fogadják.

7. sz. ábra: A támfalba helyezett kifolyócsőnél már megkezdődik a mészanyag kiválása

A forrást hagyományosan aknáss foglalással és arra helyezett felépítménnyel védték meg. A foglalás során a kilépési szinthez képest aknát mélyítetttek, mely küszöbszint alatti terével egyúttal gyűjtő és tározó funkciót tölt be. A gyűjtőtérből terepszint alatti kivezetéssel támfalban elvégződő, vagyis gravitációs kifolyást biztosító csövet építettek. A forrásvíz-ből a kifolyócsőnél megkezdődve – a napfényre kerülés és a természetes kilevegőződés okán – észlelhető a mésztufa- vagy forrásmész-képződés, mely a foglaláson túl a völgyoldalon is követhető. A karbonátanyag kiválása nem mindennapi jelenség a háttérben lévő víztartó kőzetek kifejlődése és kora alapján, mivel a forrásmész-képződése többnyire idősebb és szilárd, karsztosodásra alkalmas kőzetekből kilépő vizekre

jellemző. Így tehát a forrás vélt vagy állítólagos gyógyhatásától teljesen függetlenül egyedi természeti érték, mivel igen ritka, hogy pannóniai medencekitöltés közreműködésével a löszös takarósávból származó vízből természetes módon mésztufa válnon ki. A kivált anyaga a löszös takarósávból és a pannóniai üledékekben egyaránt jelen van. A lösznél és a pannóniai szemcsés rétegekben általában olyan szemcsék közötti kötőanyagként, amely a szivárgó víz hatására abban oldódik. Így a víztartó rétegből származó oldott anyag a napfényre jutva a levegővel hirtelen érintkezve természetes módon kiválhat. A kiválás folyamatát nagyban elősegíti a völgyoldali helyzet okán meglévő szintkülönbség, mely valójában megkönnyíti a kiválást. Amennyiben a kivált anyagot és annak keletkezésére utaló helyi jegyeket részleteiben vizsgáljuk, megállapítható, hogy a forrás vizében az oldott anyag időszakosan változik, továbbá olyan fauna is jelen van, mely kizárólag a forrásmészke-képződéshez szorosan kapcsolódó, vagy attól nem elválasztható.

8. sz. ábra: A lejtőoldalon lépcsősen egymást követve mésztufa anyagú gátak alakultak ki

A Csicsói Szentkút-forrás tehát olyan jelentős kultúrtörténeti emlékhely, amely napjainkban is – a tágabb környék adottságai alapján – jelentős természeti értéknek tekintendő. Értékét a közeli épített környezet is emeli, és így olyan megállóhely lehet az erre járó autósoknak, hogy félórás séta során megismerkedhetünk a múlttal is, hiszen jelenleg tájékoztató táblák és a kápolna melletti táblák is segítenek további ismeretek megszerzésében. Érdekes még megemlíteni, hogy a forrás és közvetlen környéke úgy teljesen egyedi a Kapos folyó völgyének jobb oldalán, hogy a folyó feletti domboldali területen lévő vízjelentkezések más településeknél is Szentkút névvel bírnak, azonban azoknál nincs kápolna (ha van, akkor kisebb és remetelak nélküli) és nem ennyire szakszerűek a forrásfoglalások.

KOMLÓS ATTILA

HAMERLI ANTAL ÉS AZ AMATŐRFILMEZÉS

Az amatőrfilmezés műszaki oldala jól dokumentált, azonban mint társadalmi, kulturális, művészeti jelenség nincs igazán feldolgozva; mindössze néhány interjú és könyvfejezetek rövid részletei foglalkoznak a témával. Jelen írás kísérlet arra, hogy ezt a hiányt enyhítse. Elsőként áttekintjük az amatőrfilmezést általában, felvázolva a műfaj két „aranykorát”, valamint azt, hogy kik készítették a filmeket, mi jellemezte az elkészült műveket, mi a jelentőségük a korszak dokumentálásában. Erre épül Hamerli Antal munkásságának bemutatása. Az ő nevéhez fűződik a híressé vált „Egy nap Pécsen” című színes film, valamint több figyelemre méltó fekete-fehér alkotás a városról és a Mecsekről. A felvezetést alaposan átolvasva értheti meg igazán az olvasó, hogy milyen hatalmas értéket képviselnek számunkra Hamerli Antal filmjei.

A KEZDETEK

Az 1800-as évek végén a mozgókép önmagában számított csodának. A filmek nézőit lenyűgözte a megmozduló kép látványa. A semmitmondó jeleneteket lelkesen bámulták meg a vásznon, de szempillantásra sem méltatták, ha az élet vetette eléjük. Az első filmek témája: gyárkapun kilépő munkások, vasútállomásra begördülő vonat, terek és utcák bemutatása. Az ősi moziműsorok nézőinek még nem kellett mese, elég volt számukra a friss csoda.

TECHNIKAI HÁTTÉR

A film történetének kezdete 1895-ben indul, amikor a Lumière fivérek nyilvánosan vetítették le első alkotásaikat. A kezdeti időszakban a 70 mm szélességű film terjedt el, de a celluloidszalag drágasága miatt már a Lumière testvérek 35 mm-re csökkentették ezt a méretet. A keskenyebb filmszalagon több kép helyezhető el, így megnövekedhetett a vetítés időtartama. Az idők folyamán különböző szabványok terjedtek el, a már említett 35 mm mellett 28; 22; 17,5; 16; 9,5; 8 mm. Kezdetben a felvevőgépek egyben vetítők is voltak.

Az amatőrfilmzés során a fordítós film terjedt el leginkább. Ez a negatív-pozitív eljáráshoz képest az alkotó számára kényelmesebb, azonban magában hordozza annak veszélyét, hogy mivel a film mindössze egyetlen példányban áll rendelkezésre, nincs lehetőség az eredeti negatívról másolatokat készíteni. Magyarországon érdekes és sajnálatos módon a 9,5 mm-es filmméret terjedt el igen széles körben. E filmtípus perforációja nem a film szélén, hanem középen, a képkockák között található, így ha a vetítés közben véletlenül elszakad a perforáció, akkor az „viszi magával” az értékes képkockákat is... E két tényező – egyetlen kópia, nagy sérülésveszély – eredményezte azt, hogy napjainkra rendkívül kevés amatőrfilmes alkotás maradt fenn a második világháború előtti korszakból.

A MAGYARORSZÁGI AMATŐRFILMEZÉS „ELSŐ ARANYKORA”

Az első hazai amatőr felvételek az 1920-as évek végén készültek. Filmet a polgári középosztály tagjai készítettek, akik haladtak a korrallal. A korabeli hirdetésekön látható elegáns ruhákat viselő személyek kiválóan tükrözik a kamerák és vetítőgépek célközönségét. A kor amatőrfilmjeit formai és tartalmi ismétlődés jellemzi, sztereotípiákat figyelhetünk meg mind a filmek témáit, mind azok rögzítését tekintve. Ezen sztereotípiák forrása egyrészt a filmkultúra (némafilmek), másrészt az egyéni karakter és szociálpszichológiai státusz (polgár vagyok, nem toltatom mások arcába a kamerát).

Az elkészült amatőrfilmek a privátfilm kategóriába tartoznak, hiszen otthoni vetítésre szánták őket, a magánkontextus jellemzi őket, családi, hétköznapi eseményeket rögzítenek. Témáik: esküvő, jár a baba, anya gyermekével, a szomszéd, karácsony, kirándulások, a család számára fontos helyszínek. (A nyilvános film ezzel szemben előzetes dramaturgiai, ideológiai, politikai megfontolás tárgya). Az amatőrfilmek filmnaplóként is értelmezhetőek,

Korabeli hirdetés

amelyek az írott naplóhoz képest visszaadnak olyan részleteket is, amelyeket annak írója nem tud, vagy nem kíván lejegyezni. Láthatjuk a szereplők öltözékén keresztül a kor divatját, az átélt történések környezetét, a várost, az utcákat és tereket, a templomot, a lakásbelsőt, vagy a természetet: az erdőt sétatutakkal, kilátóval, forrásokkal, turistaépítményekkel. A filmek alkotói között számos természetbarát volt, akik rendszeresen vonatos vagy autós kirándulásokon vettek részt, túráztak vagy éppen vitorláztak, hiszen megengedhették maguknak – mind a szabadidejük, mind a jövedelmi viszonyaik alapján.

Az amatőrfilmek egy része a felsorolt magánkontextus mellett alkalmanként – szándékoltan vagy észrevétlenül – átcsúszhat a közéleti események megörökítésébe is. Fontos szem előtt tartanunk, hogy a tárgyalat időszak a televízió előtti korszak, amikor a mozikban vetítésre került filmhíradókba készült rövid anyagokon kívül kizárólag az amatőrfilmesek rögzítették a nagy eseményeket. Ez utóbbi különösen igaz a fővároson kívül történt eseményekre. Minden amatőrfilmre jellemző a lényegre törő, rövid ábrázolás, ennek háttérében a filmmel való takarékoskodás áll.

AMATŐRFILMES SZERVEZETEK HATÁRON INNEN ÉS TÚL

Hazánkban az 1920-as évek végétől igen intenzív amatőrfilmes élet volt. Az egyre növekvő számú alkotó szükségét érezte annak, hogy szervezett keretek között művelhessék tevékenységüket, fejlesszék, bővítsék ismereteiket, kapcsolatokat építsenek. Ezért 1931-ben megalapították az Amatőr Mozgófényképezők Egyesületét (AME), amelynek jogutódja az 1938-ban létrejött Magyar Amatőrfilm Szövetség (MAFSZ) lett. Hivatalos lapjuk a havonta jelentkező Pergő Képek volt, amelynek első száma 1931 őszén jelent meg. Az egyesület, majd szövetség tagságát – amelyet leginkább orvosok, ügyvédek, kereskedők, arisztokraták és tanulók tettek ki –, másfél évtizedes munkásságát és filmtermését szinte már csak ebből a lapból lehet rekonstruálni, hiszen ahogy fentebb említésre került, igen kevés kópia maradt fenn a régi alkotásokból. Fontos megemlíteni, hogy bennünket, magyarokat, különösen erős szálak fűznek a nemzetközi amatőrfilm-történehez, hiszen 1937-ben magyar kezdeményezésre jött létre az amatőrfilmesek nemzetközi egyesülete, az Union Internationale du Cinéma d'Amateur (UNICA), amelynek ugyanúgy tagja volt a New York-i és római amatőr, mint a japán vagy a magyar.

HAMERLI ANTAL ÉS AZ AMATŐRFILMEZÉS

A Hamerli család neve összeforrt Pécs gazdaságtörténetével. A kesztyűgyártás, a vasipar és vaskereskedés, valamint a szállodai parterén egyaránt komoly, máig ható értékeket hoztak létre, öregbítették a város hírnevét. Hamerli József (1878–1953) vasnagykereskedő és családja kitűnően illeszkedik a korról haladó polgári középosztály sorába. Művelt, világlátott emberek, akik munkatársaikat megbecsülő, szakmai és emberi alázattal végzett kitartó munkájukkal érték el eredményeiket. Kiterjedt szakmai, üzleti kapcsolatokkal rendelkeztek a városban, és ezek a kapcsolatok nem ritkán baráti szintűek voltak. A korábbiakban felvázolt tényezők alapján nem túlzás kijelentnünk: „eleve elrendeltett”, hogy a család egyik tagja amatőrfilmes legyen.

A Hamerli család

Hamerli József vasnagykereskedése a Király u. 9. szám alatt

Hamerli József legkisebb fia, Antal (1911–1991) a vasnagykereskedésbe bekapcsolódva – főként személyes érdeklődése által vezérelten – a korszak legmodernebb árucikkeivel bővítette a kereskedés termékkínálatát, az elektromos háztartási és híradástechnikai berendezésektől kezdve a személygépkocsikig terjedően. A Király utca 9. szám alatt működő vaskereskedés mellett a Rákóczi úton (a mai Rossmann épületében) újabb üzletet nyitottak. Itt dolgozott, és az emeleti lakásban élt családjával Hamerli Antal, aki a filmezéssel huszoneves korában kezdett foglalkozni. Filmjeire jellemző, hogy tudatosan végiggondolt terv szerint, forgatókönyv alapján készültek. Fia, ifj. Hamerli Antal (1934–) így emlékszik vissza a forgatásokra: „Apám filmezett, az volt a hobbjá. Én vele mentem, szinte minden filmkészítésénél nekem ott kellett lenni. Én cipeltem az állványt (nehéz volt, mint a fene), a kamerát meg ő. 14–15 kiló volt az egész egy nagy kofferban. Komoly, nagy 16 milliméteres Kodak kamera volt. Ment először a terepszemle, hogy hogyan készüljön a film, majd megírta a filmet elejétől a végéig,

és mikor megvolt a forgatókönyv, akkor vettük a kamerát, az állványokat, be az autóba és mentünk, csináltuk. Sok filmet készített és versenyekre is küldött többet. Első és második díjakat nyert a különböző amatőr filmfesztiválokon. Városfilm, természetfilm, családi film, stb.” (Hamerli Antallal készült interjú részlete, 2010., Potos Bernadett)

1935–36-ban készült a Karácsony című filmje. A család otthonával szemközt, a Rákóczi út északi oldalán piac volt; a 37–39. számú házak csak a harmincas évek legvégén épültek meg. A film első jelenetének helyszíne ez a piac volt: itt vették meg a fenyőfát.

AZ EGY NAP PÉCSETT CÍMŰ FILM

Talán mérföldkőnek nevezhetjük Hamerli Antal filmes pályafutásában 1938-at, amikor karácsonyra megkapta a 16 mm-es Kodak kamerát. E kamerával készültek 1939-ben az Egy nap Pécssett című színes film felvételei. A film dramaturgiailag jól felépített történetbe ágyazva mutatja be Pécs városát: a Budapestről egy napra érkező vendég számára autós kirándulás keretében mutatják be a város nevezetességeit. A filmben családtagok és rokonok közül, valamint a szakmai kapcsolatok révén a kor üzleti és művészeti életéből is feltűnnek szereplők, akik a család számára kedves helyszíneket járják végig. Mindezek az alkotás privátfilm jellegét támasztják alá, azonban a nyilvános film jellemzői legalább ilyen mértékben megfigyelhetők benne!

Hamerli Antal 1938 karácsonyán az új Kodak kamerával

A film dokumentatív értéke a mai kor embere számára óriási. Hamerli Antal a filmben a történelmi nevezetességek mellett az akkori újdonságokat is megörökítette. Megjelenik a film készítése előtt néhány évvel épült Hullámfürdő (1935), a Mecsek-kapu (1936), a Hotel Kikelet (1936) és a Pálos templom (1937). Feltűnik a Kossuth téri piac – a Rákóczi út sarkáról az ottani építkezés megkezdése miatt akkor költöztették ide a piacot. A figyelmes szemlélő észrevehet olyan csemegét is a filmben, ami nem szándékosan került bele, de az idők múlása emelte különlegessé és megismételhetetlenné: ez pedig a „balra hajts” – Magyarországon csak

később, 1941-ben vezették be a jobb oldali közlekedést. A teljesség igénye nélkül tekintsük át a filmben megjelenő főbb nevezetességeket: vasútállomás gőzmozdonyos vonattal, Zsolnay-szobor, villamos, Széchenyi tér Hunyadi lovas szobor nélkül, dzsámi a régi kupolával, Ferencesek temploma mindkét Gebauer-freskóval, Balokány, Hadapródiskola, Dóm tér, Mecsek-oldal, Tettyei romok, Mindenszentek temploma. A film dramaturgiai, dokumentatív értékei mellett említést kell tennünk a kézzel festett H. A. monogramról is, amely a film „védjegyeként” is értelmezhető.

Részletek az Egy nap Pécsen című filmből

Részletek az Egy nap Pécsen című filmből

A színes amatőrfilm 1939-ben II. díjat kapott a Magyar Amatőrfilm Szövetség (MAFSZ) pályázatán, a szövetség lapja, a Pergő Képek hosszú cikkben foglalkozott az alkotás értékeivel.

1942, A KAPOSVÁRI UTCAI HÁZ

Hamerli Antal családjával 1942 nyarán új házba költözött, a Kaposvári utcába. A Hoffmann László által tervezett többszintes épület a lakók kényelmén túl Hamerli Antal hobbját is szolgálta: az épület alsó részén egy vetítőtermet alakítottak ki. A teremhez egy kis helyiség csatlakozott a vetítógép számára, ahonnan apró ablakon keresztül zajlott a vetítés, mint egy „igazi” filmszínházban. A teremben a karnishoz tartozott oldalt egy tekerő, amivel a gyöngyvásznat lehetett leereszteni.

Az utókor számára fennmaradt, és a PTE MK Művészeti Mediális Informatika Tanszék „Médiamúlt” című kutatási programja keretében közkinccsé vált, 1942-ben készült karácsonyi film már itt készült. A korábbiakban taglalt „filmnapló-érték” jól megmutatkozik, hiszen a családtagokon kívül a szoba berendezése, a kor lakberendezési stílusa is megfigyelhető benne.

*Hamerli Antal díja
az Egy nap Pécsen című filmért*

Karácsony, 1942

AMATŐRFILMEZÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Az amatőrfilmezés a második világháború alatt és az azt követő években hatalmas veszteségeket szenvedett el, a korszak eseményei megretkítoták a családi filmeseket és filmjeiket egyaránt. A műfaj alkotói – a középosztály tagjai – közül sokan életüket veszítették. A zsidó középosztály a holokauszt, a keresztény középosztály a kommunista üldöztetések áldozata lett. A háború előtt készült amatőrfilmek egy része a hadi események következtében semmisült meg, vagy a háború után maguk az alkotók tüntették el őket, hiszen a naplók és a filmtekercsek a legfélelmetesebb bűnjelek közé tartoztak, ezért tulajdonosaik igyekeztek megszabadulni tőlük.

AZ AMATŐRFILMEZÉS „MÁSODIK ARANYKORA”

Az újrakezdés éve 1961 volt, a Kádár-féle konszolidáció időszaka. Ettől kezdve ismét lehetett nyersanyagot és vetítógépet kapni, relatíve olcsón. A filmesek tábora felhígult, a precíz, megbízható mérnökemberek, urak helyett a „demokratikus” amatőr kamera borzalmas banalitása árasztotta el az amúgy is megtizedelt amatőrfilmes közeget. A kezdeti nehézségeken hamar „úrrá lettek”: a hatvanas éveket amatőrfilmezésünk új hullámaként is nevezhetjük. A fejlődés hátterében több tényező is állt, melyek közül a legfontosabbakat emeljük ki a következőkben. Érvényesültek a hivatásos filmművészet hatásai, tartalmi és formai újítások jellemezték a filmeket. Értékes kritikák, tanulmányok születtek az amatőrfilmekről. Tájégségi és országos fesztiválokat, szemléket, továbbképzéseket rendeztek, amelyeket technikai, esztétikai, dramaturgiai foglalkozásokkal, előadásokkal kötöttek össze; egyre több hivatásos filmes (pl. Herskó János, Grunwalsky Ferenc) figyelt fel az amatőrökre. 1969-ben indult újtára a Filmamatőrök kiskönyvtára sorozat, 1971-től a Magyar Televízió Pergő Képek című műsora segítette az amatőrfilmezés színvonalának emelkedését. Az amatőrfilmezés „második aranykora” az 1970-es évek végéig, a 80-as évek elejéig, a videó megjelenéséig, majd annak gyors elterjedéséig tartott.

HAMERLI ANTAL ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁNI FILMJEI

Hamerli Antal a második világháborúban előbb amerikai, majd szovjet hadifogságba került, három és fél év után került vissza Pécsre. Az államosítás után a vaskereskedést a család elveszítette, teljesen új alapokon kellett elindulniuk. A háború előtti hobbik megmaradtak, a kirándulás, a Mecsek szeretete és a filmzés is. A filmek közül a 60-as években a Mecsekről, valamint Pécsről készült fekete-fehér alkotások külön figyelmet érdemelnek, dokumentatív értékük miatt különösen.

A Mecsek című film az Egy nap Pécssett című alkotáshoz hasonlóan szintén egy kerettörténetbe ágyazva mutatja meg a Mecsek népszerű helyszíneit, a mánfai templomot, a régi János- és a Kiss József-kilátót – a tv-torony építése előtti években. A Pécs-film tudósít egy belvárosi kerékpárversenyéről, bemutatja a Király utcát, felvillant több jellegzetes pécsi épületet, a Tettyét, láthatjuk az utcák pezsgő életét, a Búza téri piacot, a fagyaltárust, valamint művészi érzékenységgel megkomponált jelenetben a Felsőmalom utcából láttatva a – talán utolsó évében közlekedő – pécsi villamos elhaladását.

A Kiss József-kilátó Hamerli Antal 1960-as években készült filmjében

Pécs az 1960-as évek elején (részlet Hamerli Antal filmjéből)

ÖSSZEGZÉS

A magyarországi amatőrfilmek és tevékenységük szervesen illeszkedik az európai alkotók által kirajzolt szövetbe, munkásságuk a művelődéstörténet fontos, ám eddig kevésbé feldolgozott részét képezi. A létrehozott, és sajnos kis mennyiségben fennmaradt filmek a korszak fontos dokumentumai, bepillantást nyújtanak a huszadik század mindennapaiba az alkotók látásmódjának, értékrendjének szűrőjén keresztül. Az amatőrfilmek közül Pécs esetében rendkívül fontos Hamerli Antal munkássága. Figyelemre méltó tartalmi és formai igényességgel, magas minőségben létrehozott alkotásai komoly értéket jelentenek nem csak a film- és társadalomtörténettel foglalkozóknak, hanem mindenki számára.

IRODALOM

- Keskenyfilm útmutató* (Amateur Kino Service, 1935)
- Hevesy Iván: *A némafilm egyetemes története* (Magyar Filmintézet, 1973)
- Holló-Kun-Vásárhelyi: *Amatőrfilmes zsebkönyv* (Műszaki Könyvkiadó, 1972)
- Féjja Sándor: *Az amatőrfilmről* (Népművelési Intézet)
- Filmsorozat kötetei* (Műszaki Könyvkiadó, 1970-es évek)
- Fehérvári Tamás beszélgetése Forgács Péter filmrendezővel a 30-as évek filmnaplóiról (www.exsymposion.hu)
- Schubert István: *Az amatőr film mint szubkultúra* (<http://cotterblackstone.blogspot.hu>)
- Kurutz Márton: *A 9,5 mm-es filmek átmentése a Magyar Nemzeti Filmarchívumban* (www.filmkultura.hu)
- Sík Péter: *Hamerli család* (<http://hamerli.blogspot.com>)
- Hamerli Antal interjú* (Potos Bernadett, 2010)
- Személyes interjúk, beszélgetések a Hamerli család tagjaival, a vaskereskedés egykori dolgozóival*

SEY GÁBOR

A PÉCSI PIUS-ALAPÍTVÁNYI KATOLIKUS FŐGIMNÁZIUM ELSŐ OTTHONA

A felújított Pius-templom

2016. november elejére befejeződtek a Pius-templom felújításának munkálatai. Az állagmegóváson túl külleme is csinosításra került a fél éve folyó munkálatok eredményeképpen. Az állagmegóvásnak, szerkezeti megerősítésnek ideje volt, akárcsak a külső csinosításnak, hiszen a templom ünnepélyes alapköletételére 1927 októberének első vasárnapján került sor, s ugyan 1930. június 9-én, pünkösd hétfőjén dr. gr. Zichy Gyula pécsi megyéspüspök a templomot fel is szentelte, de a végső munkálatok még ugyanez év november 20-ig tartottak. Az eltelt 86 év bizony nyomot hagyott az épület küllemén, ami a mostani felújítás után újra régi pompájában tündökölhet.

A pécsi katolikus főgimnázium és a Pius Internátus 1912-ben kezdte meg működését gr. Zichy Gyula pécsi püspök anyagi és erkölcsi támogatásával. Ám a ma az egyetemünk Természettudományi és Bölcsészettudományi Karának otthont adó épület, ami annak idején „Pius” néven vált híressé, 1914-ben készült el. A költözés az iskolának ideiglenesen otthont adó József utca 19. számú épületből az új helyre 1914 nyarán történt meg.

A Jezsuita Rend gyökerei Pécssett 1612-ig nyúlnak vissza. A rend első képviselői, az eredetileg bosnyák világi pap, Don Simone Matkovich, a dalmát Bartol Kašić és a magyar Szini István, Vásárhelyi Gergely és Jékel Zakariás páterek voltak. Utóbbi kettő török menlevéllel érkezett, s egy fennmaradt évkönyv szerint gyógyító tevékenységüknek köszönhetően „a törökök olyan nagy tisztességgel fogadták őket, hogy keresztények között sem lehetett volna különbet elképzelni”.

Városunkban, a rend működése során több száz jezsuita fordult meg, mint lelképásztor, tanár és testvér. Hogy csak az ismertebbeket említsük: Vásárhelyi Gergely és Horváth János a török időkben, Prentáler János, Bittevi Mihály, Ravasz Ferenc a török idők végén, az átmeneti időszakban, Faludi Ferenc, Pray György, Pejacsevich Ferenc, Kapi Gábor, Gyalog János a kibontakozás éveiben élt itt. A régiek közül négyen haltak vértanúhalált: P. Jakubovics Jakab, P. Borrhi György, P. Móró István és Mg. Borovecz Mihály. 1704. március 6-án a rezidenciában velük élő Smiljanovics Lukács káplánnal rác martalócok végeztek.

Pécs városában a 11. századtól szinte folyamatosan működött középfokú iskola. A hódoltság idején, 1617-től a jezsuiták tartották fent a kollégiumot. Vásárhelyi Gergely és Horváth János jezsuita páterek a török csapatok bevonulása és később a hódoltság ideje alatt is rendjük szellemének megfelelően folytatták tevékenységüket.

A török elnyomás alól felszabadult városban a rend újjászervezte iskoláját, és nyomorúságos körülmények között, de megkezdte annak működtetését 1687-ben az Ágoston téren. A későbbiekben a Jezsuita Rend tulajdonába kerül Mehmet aga, Csoór Ibrahim janicsár aga és Achmed Zaim egykori háza is. Ezekben a telkeken épült fel az új iskola és rendház. Az egyre bővülő iskola elismertségét 1699-ben királyi diploma erősítette meg, sőt 1716-tól „nagygimnáziumként” működött 1773-ig.

A fentiekben vázolt rendi és városi hagyományok folytatásaképpen hívták életre 1912-ben Pécssett a jezsuiták Pius Gimnáziumát, ahol az első érettségi vizsgát 1920 júniusában szervezték.

Az intézmény létrehozását gr. Zichy Gyula dr. (1871–1942) – aki 1905-től pécsi püspök volt – szorgalmazta, s járta ki. Sőt a működés feltételeinek biztosításához magánvagyonából tett alapítványával járult hozzá. Az alapítványt Zichy Gyula, X. Pius pápa ötvenéves papi jubileuma emlékére tette, ezzel is kifejezve tiszteletét a pápa iránt, aki mellett hosszú időt töltött el, mint pápai kamarás. Az iskola és a kollégium neve a Pius-alapítvány után egyértelműen Pius Gimnázium és Internátus néven vonult be a város történetébe.

Az engedélyeztetés után azonnal beindult az építkezés, mégpedig két helyen.

A Makár utcában, ahol a szervezési munkákat P. Jablonkay Gábor S. J., a Pius Collégium első rektora végezte. A rendháznak, gimnáziumnak, internátusnak otthont adó hatalmas „palota” 1914-ben, tehát két év alatt készült el! Bár fejlesztése, kiegészítése tovább folyt, az oktatáshoz szükséges feltételeket messzemenően biztosította. Az új épületbe 1914 nyarán költözött át az intézmény, aminek hivatalos avatóünnepségét 1915. december 22-én tartották meg.

A József utca 19. szám alatt pedig egy, eredetileg emeletes lakóháznak engedélyezett, ideiglenesen az iskolának otthont adó épület gyors megépítésével indították be az első évfolyamot. Az itteni építés megkezdéséről 1912. április 2-án tudósít a helyi sajtó, és az ideiglenes használati engedélyt az építkezés megkezdése után hat hónappal már ki is adták. Ez az épület már 1712-ben is állt. 1722-ben a 360. számon nyilvántartott épület a püspök háza, kerttel. Ekkor még a Jäger gasse – Croaten gasse (ma József utca és Anna utca) között fekvő egybefüggő telek.¹ 1737-es adóösszeírás szerint a püspök² kasznára a ház lakója. 1759-ben Pécs város tanácsülési jegyzőkönyve szerint Klimó püspök a tulajdonos,³ aki 1763-tól a Püspöki Szemináriumot működteti az épületben. 1777-ben Pécs belváros térképén, a 189. u. számon nyilvántartott kettős telken már két épület is áll. Valószínűleg az épületek az egyik telekre épülhettek, mert a hozzájuk tartozó kert, mint keleti telek van nyilvántartva. Az épület tulajdonosa 1786-ban az adóösszeírás szerint Eszterházy püspök,⁴ 1802-ben a levéltári közigazgatási ügyiratok tanúsága szerint Görgey,⁵ majd 1813-ban az adóösszeírás alapján Király⁶ püspökök bírják az épületet. Az 1828-ban⁷ és 1841-ben⁸ készült dokumentumokban továbbra sincs az épület funkciója feltüntetve, csupán, mint püspöki ház szerepel. Girk György⁹ püspöksége alatt. 1856-tól az akkori telekkönyvben mint a Püspökségi uradalom Tiszti laka szerepel az épület, immár József és Anna utca által közrefogva, míg az 1864-es adóösszeírásban mint számtartói ház szerepel az Anna utca 9. szám alatt. 1885–87-ben József u. 19. sz. és Anna u. 20–22. számon tartják nyilván a ház- és adóösszeírásban a telket,

1 Nesselrode II. Ferenc 1703–1732

2 Cienfuegos Alvarez bíboros, SJ 1735–1739

3 Klimó IX. György 1751–1777

4 Eszterházy Pál László pálos rendi 1787–1799

5 Görgey Márton 1807

6 Király I. József 1808–1825

7 Szepesy Ignác 1828–1838

8 Scitovszky XIII. János 1838–1849

9 Girk X. György 1853–1868

*A József u. 19. számú épület
az első növendékekkel 1912-ben,...*

...és ma, 2016-ban

mint a Pécsi Püspökség¹⁰ tulajdonát. 1912. április 2-án tudósít a Dunántúl című napilap arról, hogy a püspöki uradalom építési engedélyt kapott a telekre emeletes lakóház építésére. Az újság a gyors ütemben folyó építkezésről június 19-i számában is beszámol, hírül adva, hogy ideiglenesen itt fog megnyílni a Pius internátus és püspöki főgimnázium. A pécsi püspöki javadalom kétemeletes bérházára 1912. október 1-jén kapta meg az ideiglenes használatbavételi engedélyt (5913/1912) főgimnázium és internátus céljára. Azzal a kitétellel, hogy a végleges bérházzá alakításához – a Makár úti épület elkészülte utáni átköltözést követően – ismét építési engedélyt kell kérni. Az épület tervezője a közismert pécsi építész, Pilch Andor, a kivitelező Gadó Ignác vállalkozó volt.¹¹

Az épület ma is áll. Megérdemelne egy emléktáblát, mely megörökíti, hogy hajdanán otthont adott a később méltán nagy hírűvé vált pécsi Pius Gimnáziumnak és Internátusnak.

¹⁰ Dulánszky Nándor 1877–1896

¹¹ Madas J.: Pécs-belváros telkei és házai. Adatgyűjtemény (Pécs, 1978) 252–253. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bartusz-Dobosi László: *A jezsuiták Pécssett* (Pécsi Szemle, 2004. ősz)
- Dr. Csonkaréti Károly: *Szerzetesek Magyarországon (3.) A jezsuiták újra visszatértek* (Új Dunántúli Napló, 1991. április 30.)
- Dr. Domonkos János: *Egykori Piusista diákok Bill Clinton tanárai voltak Washingtonban – A Pius Kollégium a Mecsek alján*. Hegedűs László könyve (1993. február 6. Hétfői Hirdető)
- Dr. Dörnyei – Dr. Kővágó S.: *A magyar történelem nagy alakjai 3.* (Reflektor, Bp. 1987.)
- Fricsy Ádám: *Pécsi Jezsuita vértanúk* (Új Dunántúli Napló 1993. április 1.)
- Gecse Gusztáv: *A jezsuiták első iskolái – Ezeréves a magyar iskola* (Köznevelés)
- Hegedűs László: *Zichy Gyula és a papság kapcsolata – A Pius* (Új Dunántúli Napló, 1990. november 21.)
- Molnár Antal: *Jezsuiták a hódolt Pécssett (1612–1686)*. Tanulmányok Pécs történetéből 7. Pécs a török korban
- Madas József: *Pécs-belváros telkei és házai Adatgyűjtemény*. Pécs, 1978. Püspöki arcképcsarnok
- Sey Gábor: *A pécsi Pius Katolikus Főgimnázium 100 éve nyitotta meg kapuit*. In: Mecsek Egyesület Évkönyve, 2011.
- Sey Gábor: *Háromszoros jubileum*. In: Mecsek Egyesület Évkönyve, 2016.

DUDÁS GYÖRGY

A SZÁRSOMLYÓ HERPETOFAUNÁJA

A Szársomlyón több kétéltű és hüllőfaj található, de sajnos csak a fokozottan védett haragos sikló kutatásával foglalkoztak eddig. A többi fajnál többnyire csak a meglétre, illetve a hiányára korlátozódott a vizsgálat, illetve a terepi megfigyelések szolgáltatottak különböző információkat ezekről az állatokról. Jelen dolgozatban is csak többnyire a fajok felsorolására és rövid bemutatására van lehetőség.

KÉTÉLTŰEK (*AMPHIBIA*) OSZTÁLYA

BÉKÁK (*ANURA*) RENDJE

ÁSÓBÉKAFÉLÉK (*PELOBATIDAE*)

Barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*)

VARANGYFÉLÉK (*BUFONIDAE*)

Barna varangy (*Bufo bufo*)

Zöld varangy (*Bufo viridis*)

LEVELIBÉKA-FÉLÉK (*HYLIDAE*)

Zöld levelibéka (*Hyla arborea*)

VALÓDIBÉKA-FÉLÉK (*RANAIDAE*)

Erdei béka (*Rana dalmatina*)

Tudjuk, hogy a kétéltűek többsége nem képes huzamosabb ideig víz vagy vizes környezet nélkül élni. S ha vannak is olyan fajok, amelyek megélnek száraz területeken is, azok sem képesek víz nélkül szaporodni. Ennek ellenére több kétéltű faj is lakója a területnek, pedig a Szársomlyó déli oldala gyakran hetekig teljesen kiszárad. Ilyenkor a kétéltűek kövek alatt, lyukak hűvös mélyén, nyári álomszerű mozdulatlanságban bújtolik ki a számukra kedvezőtlen időszakot. Este vagy eső esetén előbújnak, és élénk tevékenységbe kezdenek, igyekeznek teletömni a gyomrukat, hogy felkészüljenek egy esetleges kényszerszünetre.

Valószínű, hogy az itt élő békafajok csak ideiglenesen tartózkodnak a hegyen, vagy szaporodási időszakban elvándorolnak, vagy a hegyen

keresnek szaporodásra alkalmas pocsolyát. Szaporodásra alkalmas víz csak a hegylábi tócsákban vagy a felhagyott, berobbantott bauxitbánya táróiban található, de én még egyikben sem találtam sem békapetét, sem kikelt lárvát. Az is lehet, hogy az itt élő kétéltűek nem szaporodnak a hegyen. A Szársomlyótól északi irányban húzódik egy halastórendszer, ahol a területen fellelhető összes kétéltű faj megtalálható, és szaporodik is. Elképzelhető, hogy innen vándorolnak át az állatok.

BARNA ÁSÓBÉKA (*PELOBATES FUSCUS*) LAURENTI, 1768

Barna ásóbéka (fotó: Maráth Klára)

Leírás: Teste zömök, feje feltűnően szélesebb, mint hosszabb, teljes hossza 5-7 cm. Fejtetője domború, szemei feltűnően nagyok és kidülledők. Pupillája függőleges nyílású. Lábai erősek és rövidek. A hátsó lábának ujjai között úszóhártya feszül, s a lábközéptájékon elszarusodott, félhold alakú ásósarkantyúk láthatók.

A hát, az oldalak és a végtagok felső részének alapszíne világos- vagy olajbarna, másszor piszkos sárgásfehér vagy világos szürkésbarna, melyen szabálytalanul elhelyezkedő olajbarna, vörösesbarna, vagy egészen sötét feketésbarna foltok vannak. Esetenként a foltok között vörösesbarna vonalak, kisebb foltok láthatók. A hasoldal szürkésfehér, melyen néha sötétebb, halvány márványozás vagy pontok, kisebb foltok vannak.

Az ebihal igen nagy, 8-10 cm – néha ennél is nagyobb –, ekkora ebihala a többi hazai békáknak nincs. Színe hasonlít a többi ebihal színére, a hátoldala sárgásbarna, a hasa kékesszürke.

Elterjedés: Európában összefüggő előfordulási területe Franciaország atlanti tengerpartjától egészen az Urálig húzódik. Az Ibériai-félszigetről, az Appenin- és a Brit-szigetéről, valamint Skandináviából hiányzik. Északon a balti államokig nyúlik elterjedési területe. A Balkán-félsziget északi részén szintén előfordul, a déli részen azonban már a szíriai ásóbéka (*Pelobates syriacus*) helyettesíti.

Magyarországon elsősorban síkvidéki területeken honos, de előfordul domb- és hegyvidékeinken is maximum 600 m tengerszint feletti magasságig.

Élőhely: Többnyire a homokos, löszös, laza talajú területeket kedveli, lévén napközben általában 50 cm mélyen, de nem ritka, hogy laza, homokos területen akár 2 m mélységben, maga ásta lyukakban rejtőzködik. Érdekes módon ennek ellenére a szikes területeken is mindenütt megtalálható.

Életmód: Búvóhelyét csak szürkületkor hagyja el, és éjszaka jár zsákmány után. Éjszakai életmódjára utalnak nagy szemei is. A talajba sarokgumói segítségével hátrafelé ássa be magát, meglepő gyorsasággal. Esős időben, vagy erősen párás éjszakák után hajnalban sem bújik el, hanem még délelőtt is a felszínen marad, így a nappali ragadozók (pl.: kék vércse) is zsákmányolhatják.

A telelésből általában március végén jön elő, s egyes szerzők szerint csak áprilisban, illetve május elején párzik, de március elején 15 °C-os vízben találtak már párzó állatokat. Csak a nászidőszak végéig találkozhatunk vele a vizekben, melyet a párzás után elhagy. A vizek kiválasztásánál nem válogatós, bármilyen állóvíz megfelel számára. A párzás során a hím az ágyéka táján karolja át a nőtényt, s ilyenkor mindkét állat halk, kotyogó és rőfögésszerű hangot hallat a víz alól. A nőtény igen sok – több ezer – petét rak, melyek mintegy másfél cm vastag és maximum 50 cm hosszú, de inkább jóval rövidebb petezsinórba vannak foglalva, melyet növények közé teker, vagy a fenékre süllyeszt. Egy-egy ilyen petezsinórban 1000-3000 db 2-2,5 mm átmérőjű pete látható.

A lárvák 6-8 nap múlva kelnek ki. A kifejlett ebihalak feltűnő nagysága 8-10 cm, de esetenként akár 15 cm-esek is lehetnek – egyedülálló a hazai békafajok között, ezért mérete alapján minden más fajtól elkülöníthető. A barna ásóbéka ebihalainak egy része csak a peterakást követő év júliusára alakul át békává, de vannak adatok 4 éves lárvastádiumra is.

Az ebihalak kizárólag növényi táplálékot fogyasztanak. Az átalakult állatok táplálékában szinte minden éjszaka hozzáférhető rovar szerepel, de megeszi a gilisztát, meztelencsigát és különféle férgeket is.

A kifejlett állat a téli időszakot maga ásta, mély, földi lyukakban tölti, ahová általában október közepén húzódik.

Egy ízben találkoztam vele a működő kőbánya területén, este.

Védett! (Természetovédelmi értéke: 10 000 Ft)

BARNA VARANGY (*BUFO BUFO*) LINNÉ, 1758

Barna varangy (fotó: Völgyi Sándor)

Leírás: Egyik legnagyobb béka-fajunk, a nőstények erős, zömök teste elérheti a 11-13 cm-t. Feje széles, orra lekerekített, a két szeme közötti rész lapos. Dobhártyája kicsi és alig látható. A szivárványhártyája rezesen vörös vagy aranyszínű. A szeme mögött a fej két oldalán nagy és feltűnő, sima felületű, bab alakú fültómirigy látható.

A bőre mirigyekben gazdag, dudoros tapintású, sőt esetenként a dudorokon szarutüskék vannak. Végtagjai zömökek, s a mellsők és a hátsók nagyjából egyforma hosszúak. A lábujjakon az ízületi gumók párosan helyezkednek el. Színe sárgás vagy vörösbarna, kávébarna, de lehet szürkésbarna vagy olajzöld is, általában mintázat nélkül. A hasoldal világos sárgásbarna, esetenként piszkosfehér, melyen apróbb, sötétebb, szabálytalan alakú foltok láthatók.

Az ebihalak kikelésükkor 8-12 mm-esek, karcsúak, testük hosszabb, mint amilyen széles. Színük sötét- vagy feketésbarna, a hasoldaluk szürkésfekete.

Elterjedés: Igen nagy az elterjedési területe. Európában – Írország kivételével – mindenütt megtalálható. Előfordul Afrika északnyugati részén, valamint Japán kivételével egész Ázsiában.

Élőhely: Magyarországon szinte nincs olyan élőhely, ahol ne lenne jelen, de elsősorban a sík- és dombvidékeken fordul elő. Hegyvidékeken 900 m magasságban is ismertek szaporodóhelyei. Erdőkben, emberi települések közelében, tanyákon, kő- és homokbányákban, gyümölcsösökben, szőlőkben, s számos egyéb élőhelyen fordul elő.

Életmód: Február végén, március elején, a magasabb régiókban április elején ébred fel a több mint öt hónapig tartó téli álmából. Azonnal elindul felkeresni a megszokott peterakó helyeit, illetve azokat a vizeket, ahol kifejlődött, melyek akár 2 km távolságra is lehetnek. Ilyenkor a több száz vagy több ezer varangy, más fajokkal együtt – leküzdvé a különféle akadályokat, utakat, vasúti töltéseket, árkokat – vonul a peterakó hely felé. Azt, hogyan képesek a vonuló állatok a vizeket ekkora távolságból

megtalálni, ma még nem tudjuk. A vonulás elsősorban éjjel történik, s a tapasztalat azt mutatja, hogy a tömegben lényegesen több a hím, mint a nőstény. Ennek megfelelően a szaporodóhelyen egy nőstényre több hím is jut. A hímek a vonulás során semmilyen akadályt nem kerülnek ki, sokszor 5-6 méteres zuhanás után folytatják útjukat. Szekeres T. megfigyelése szerint a petékkal telt nőstények sokkal óvatosabbak.

A peterakó helyeket elérve a hímek szinte minden béka nagyságú tárgyra rávetik magukat és átkarolják azokat, így sűrűn előfordul, hogy egy másik hímmel akarnak párizni. Ilyenkor az átkarolt hím hangjelzéssel, fejét mozgatva és testét erősen dobálva adja tudtára „lovagjának”, hogy tévedett. Egyébként a petéit már lerakott nőstény ugyanígy viselkedik, de nem ad hangot. Nemegyszer az is előfordul, hogy egy nőstényt 4-5 hím is szorongat, s az sem ritka, hogy a nőstényt egyszerűen belefojtják a vízbe, mivel azt a rákapaszkodott hímek súlya lehúzza, és nem tud feljönni a felszínre levegőt venni. Az egymásra talált párok a mélyebb vízbe húzódnak, a hím hónaljtajékon ragadja meg a nőstényt, amelyik elkezd kibocsátani a dupla zsinórba foglalt petéket, melyeket a hím a hátsó lábával felfog, és közben megtermékenyít. Mikor a peterakás szünetel, a hím elengedi a nőstényt és a petezsinórt a közeli növényekre csavarja. Egy-egy nőstény 3-8000 petét is rakhat, s a petezsinór hossza akár 5-7 méter is lehet.

A peterakást követően a barna varangyok elhagyják a vizet – előbb a nőstények, majd néhány nappal később a hímek –, és ekkor az állatok újra megteszik a hosszú utat, vissza a megszokott tanyahelyükig, amelyhez erősen ragaszkodnak. Akár 3 km-ről is visszatérnek.

A lerakott petékből az ebihalak a víz hőmérsékletétől függően 14-18 nap múlva kelnek ki, és zárt alakzatban, szinte egyszerre mozognak, fordulnak. Ilyenkor nem túl félnek, kevésbé riadnak meg, de ha valamelyik megsérül, a bőreből a vízbe kerülő anyag szétrebbenti a csoportot. Az ebihalak moszatevők, átalakulásuk kb. egy hónap alatt történik meg, de ez függ a víz hőmérsékletétől is.

Az átalakult apró varangyokat június végétől, július elejétől láthatunk a szaporodóhelyek környékén.

Meg kell említeni még e béka rendkívüli „gazdasági” jelentőségét. Gyors anyagcseréje és viszonylag nagy teste miatt igen jó étvágya van, és szinte mindent megeszik, amire éjszakai vadászata során rábukkan. Táplálékában szerepel a lótetű, meztelencsiga, hernyók, giliszta, legyek és egyéb rovarok. A nagyobb termetű, ivarérett nőstények kisebb gerinces állatokat is zsákmányolnak. Lippenszky megfigyelése, hogy egy 10 cm-es nőstény varangy terráriumában egymás után 2 darab 22 cm-es homoki vipérát nyelt le.

A fajt több ízben találtam a déli oldalon a Szoborpark, illetve a hegylábi cserjések területén. A lejtőn feljebb az állatot nem észleltem. Lippenszky szerint az itt élő varangyok nagyon nagyra nőnek, kb. 5-10 mm-rel nagyobbak, mint pl. a Bükkben találhatóak. Ez annak tudható be, hogy a meleg miatt gyorsabb az anyagcseréjük, több táplálékot tudnak felvenni, és testükbe beépíteni.

Az északi oldalon viszonylag gyakran találkozhatunk velük.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 10 000 Ft)

ZÖLD VARANGY (*BUFO VIRIDIS*) LAURENTI, 1768

Zöld varangy (fotó: Völgyi Sándor)

Leírás: Kisebb és karcsúbb, mint a barna varangy, a 10 cm-t alig haladja meg. A feje kissé hegyesebb, orrlyukai egészen elől helyezkednek el, dobhártyája jól látható. Szembogara vízszintes, szivárványhártyája zöldes árnyalatú. Fejének hátsó részén, a nyak két oldalán egy-egy körte alakú halántékmirigy van. Lábai zömökek, erősek, különösen a mell-

sők. A lábujjakon az ízületi gumók egy sorba vannak rendeződve. A hátsó láb ujjai között úszóhártya feszül, és feltűnő sarokgumó látható rajta. Bőre bibircsókos-szemölcsös, különösen az oldalakon látszik ez erőteljesen.

Színe fehéressárga, világos szürkéssárga vagy barnássárga, melyet nagy, sötétzöld vagy feketészöld foltok mintáznak. A foltok olykor feketével szegettek. Esetenként, elsősorban a háton vöröses szemölcsök láthatók. A két nem elkülönítése szín alapján alig lehetséges, bár a hímnél általában sötétebb az alapszín, és a foltok világosabbak. A nőténynél ez fordítva van. A hímeket inkább a nagy, torokállású hanghólyagjáról és párzási időben a mellső végtag harmadik ujján lévő érdes, fekete bőrkiválasztásról ismerhetjük fel.

Az ebihal zömökebb, mint a barna varangyé, színe nem annyira sötét, inkább világos olaj- vagy szürkésbarna. A hasa piszkosfehér, barnásan foltozott, a farokszegélyen barnás pontozással.

Elterjedés: Középkelet-Európában elterjedt. Földrészünkön a Brit-szigetektől, valamint az Ibériai-félszigetről, Franciaország nyugati területeiről

és a Benelux államokból hiányzik. Északon Svédország déli területein még megtaláljuk. Nagy területen van jelen Ázsiában egészen Mongóliáig, valamint Észak-Afrikában. Közép-Ázsiában 4200 m-ig felhatol. Magyarországon mindenütt előfordul, síkvidéken csakúgy, mint a domb- és hegyvidéki területeken.

Élőhely: Élőhelyeivel szemben nem túl válogatós. Nedves rétek, száraz hegyoldalak, mészkősziklás dombvidékek, kertek, gazdasági udvarok, bányák mind megfelelnek számára, ha azon elegendő táplálékot és megfelelő búvóhelyet talál.

Életmód: Április közepén-végén jön elő telelőhelyéről, s nem sokkal utána, május elején-közepén párzik. Nem ragaszkodik annyira a megszozott szaporodóhelyéhez, ennél fogva vándorlási útvonala is rövidebb. A szaporodóhelyül szolgáló vízzel szembeni igénye nagyon széles határok között változik. Megfelelnek számára a sóderbányák növényzetmentes sekély pocsolyái, a halastavak, út menti árkok, szikes tocsogók is.

A hím a párzási időszak alatt – főleg este és éjszaka, de nappal is – jellegzetes, hosszan tartó pirregő hangot hallat, így próbál nőtényt csalogatni magához. Hangja a lőtücsök hangjához hasonlít, de attól mégis jól elkülöníthető, mert halkan indul, és fokozatosan fölerősödik. Néha 50-60 m-ről is jól hallható. A hangnak területjelző funkciója is van. Mindegyik egyed más hangmagasságon pirreg.

A párzás lényegében ugyanúgy folyik le, mint a barna varangy esetében, azzal a különbséggel, hogy a nőtény 10 000 petét is rakhat, melyek átmérője 1,5 mm. Az ebihalak 3-4 nap elteltével fejlődnek ki. Nem verődnek rajokba mint a barna varangy lárvái, és sokkal bizalmatlanabbak. Általában 2-3 hónap múlva alakulnak át – többnyire egy időben –, és csapatosan hagyják el a vizek környékét.

Az éjszaka táplálkozó zöld varangyok nappal kövek alatt, földi üregekben tartózkodnak, onnan csak szürkületkor jönnek elő, és akár 100 m-t is bejárnak táplálék után. Táplálékuk mindenféle rovar, illetve kisebb gerinctelenek. Telelni október közepén húzódnak el lyukakba, gyökerek közé, farakások alá stb.

A faj a hegyen mindenhol megtalálható, a hegylábi lejtőktől a csúcsig, mind az északi és a déli oldalon is. Több ízben találtam kövek alatt a legmelegebb, legszárazabb részeken is, és a felhagyott tárokban is előfordul.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 10 000 Ft)

ZÖLD LEVELIBÉKA (*Hyla arborea*) LINNÉ, 1758

Zöld levelibéka (fotó: Dudás György)

Leírás: Ez a kis termetű, alig 5 cm-re megnövő állat a hazai fauna legszebb békája. Terme-
te viszonylag karcsú, feje lapos, elkeskenyedő. Szemei nagyok, pupillája vízszintes állású, szivárványhártyája aranyos árnyalatú. Kerek dobhártyája jól látható. A bőre sima és fényes, csak a hasoldal szemölcsös. A hímek torokbőre redőzött, és a színe sötétsárgás vagy barnás, ez az ún. hangzacskó, mely fel-

fújtt állapotban akár testnagyságú is lehet. A nőténynél ugyanez egészen világos, megegyezik a has színével és nem redőzött. Végtagjai viszonylag hosszúak, az ujjak hegyén tapadókorongok vannak.

Színe legtöbbször fűzöld, de az állat hangulatától és a környezettől függően változhat. Lehet világossárga, szürkészöld, kékesszürke, barnászürke, vagy akár egészen feketésbarna. A hasoldal fehér, piszkosfehér vagy sárgásfehér. Az oldal és a has találkozását, az orrlyuktól kiinduló, a szemek keresztülhaladó és a dobhártyát magába foglaló, hol keskenyebb, hol szélesebb, felső élén fehérrel szegett, a has színébe beleolvadó, sötét színű sáv választja el, mely lefut egészen a hátsó combhajlatig. Ebből kb. a csípőnél indul egy rövid, elkeskenyedő sáv, mely a gerinc irányába mutat, de azt sosem éri el.

Az ebihal zömök, színe feketésbarna vagy barnászöld, hasoldala szürke vagy piszkosfehér. Farokszegélyén barna pontozás látható.

Elterjedés: Egész Európában elterjedt, kivéve a Brit-szigeteket. Hiányzik Franciaország és Spanyolország déli-délkeleti részeiről, itt a mediterrán levelibéka (*Hyla meridionalis*) helyettesíti. Ázsiában egészen a Kaszpi-tóig megtalálhatjuk, és jelen van Kis-Ázsia északi vidékein is. Magyarországon általánosan elterjedt.

Élőhely: Vízközeli területeken szinte mindenütt jelen van, a hegyvidékeken éppúgy, mint a síkságokon. Lombos erdők közelében lévő folyók, csatornák, halastavak, kertek, bokrosok mind lehetővé teszik megtelepedését. A felnőtt állatok gyakran nagy távolságra találhatók a víztől.

Életmód: Meglehetősen korán, már március elején, magasabban lévő területeken április elején bújik elő a telelőhelyéről, és az ivarérett egyedek (négyéves korára válik ivaréretté) elindulnak a legközelebbi peterakó helyek felé. Általában előbb a hímek jelennek meg a víznél, majd néhány nap múlva a nőstények is. A hímek alkonyatkor kezdenek el szólni, hangos brekegéssel hívják fel magukra a nőstények figyelmét. Egy-egy peterakó helyen messzire hallatszó levelibéka-kórus alakul ki a nagyszámú hím miatt. A nászidőszak több hétig elhúzódik, mert a nőstények nem egyszerre érkeznek meg a peterakó helyre. A nőstény a petéket kisebb csomókban rakja le, számuk meghaladja az ezret. A lárvák június végére, július elejére alakulnak át, s azonnal elhagyják a vizet.

Ez a faj az egyetlen falakó békánk. A kifejlett állatok bokrokon, fákon, nádon tanyáznak. Ilyenkor nehezen észrevehetőek, de a kora reggeli és a szürkületi órákban hangjuk elárulja jelenlétüket. A levelibéka kifejezetten igényli a napsütést. Órákon keresztül sütkeznek a napon, bőre mégsem szárad ki, szemben más békafajokkal.

A nászidőszak után a felnőtt állatok szétszélednek a vizek környékén, sőt esetenként attól igen távolra, kifejezetten száraz helyekre is eljutnak. Elsősorban éjszaka aktív. Ősszel, telelésre készülődés előtt, a vizes élőhelyek közelében mindenütt találkozhatunk vele.

Tápláléka elsősorban repülő rovarokból áll, de megfogja a pókokat, különböző férgeket, csigákat is. Téli álmra szeptember végén, október elején vonul szárazföldi fagymentes helyekre, vagy mélyen befúrja magát a víz iszapjába.

Szintén mindenütt megtalálható a hegyen, de főleg az északi oldali területeken jellemzőbb. Felmérésükhöz jó útmutatást ad a hímek hangadása, mely szinte egész nyáron hallható.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 10 000 Ft)

ERDEI BÉKA (*RANA DALMATINA*) BONAPARTE, 1840

Leírás: Meglehetősen karcsú testalkatú béka, feje lapos, hosszú, orra elkeskenyedő. Hossza 6-7 cm. Szemei kevésbé kidülledők, pupillája vízszintes állású, szívrághártyája ovális, felül aranyos, míg alul barnásfekete színű. Mellső lábai vékonyak, a hátsók hosszúak, s ha előrehajtjuk őket, a bokaízületek túlérnek az orrcsúcson. A háton e fajnál is megtaláljuk a mirigypárkányokat, de ezek nem annyira kiállóak és általában többször megszakítottak. A sarokgumója a gyepi és a mocsári békánál fejlettebb, szembetűnőbb.

Erdei béka (fotó: Dudás György)

Az alapszíne a barna valamelyik változata, barnássárga, vörösesbarna, szürkésbarna, vagy enyhén rózsaszínes. Általában egyszínű, de lehet apró fekete pontokkal is tarkított. A vállak között jól látható a hegyével előre mutatató, sötét „V” rajzolat. A mirigypárkányok színe világosabb, mint a hát, és általában nincs rajta sötét foltozás. A halántéktájon szintén megtalálható a sötétbarna vagy fekete-

tésbarna, nagy kiterjedésű folt, melynek alsó élét világos csík szegi. Az oldalain nincsenek sötét pontok vagy foltok, mint a mocsári békánál. A hátsó végtag felső felszínén harántsávok vannak. A torok és a hasoldal sárgás- vagy piszkosfehér, mely általában egyszínű, jobbra csak a torokon látható vörösesbarnás érezés.

Az ebihalak színe barnásfekete, melyen sárgás, hálószerű csíkozás látható. A hasa gyöngyházfehér. Vitorlája megegyezik a test színével, de különösen a felső része sötéttel foltozott.

Elterjedés: Közép- és Dél-Európában honos, az Ibériai-félszigetről hiányzik. Jelen van Törökország északi területein is.

Magyarországon sík-, domb- és hegyvidéken egyaránt megtalálható.

Élőhely: Lomblevelű erdőkben, azok melletti nedves réteken él. Kedvelt élőhelyei az ártéri erdők.

Életmód: Telelésből csak március második felében jön elő, s nem sokkal később megtörténik a peterakás. Kizárólag ebben az időszakban találhatjuk a vizekben. Erdei tavakban, pocsolókban, keréknyomokban stb. rakja le petéit. A peterakás általában éjszaka történik, a nőstény 800-1200 petét rak, melyek átmérője 2-2,5 mm. A petecsomó körte alakú és víznövényekhez vagy vízbe süllyedt ághoz van ragasztva. Peterakás után a vizektől nagyobb távolságra is elkóborol. Az ebihalak június és augusztus között alakulnak át, és rögtön elhagyják a vizet. Ivarérettségét 2-3 éves korában éri el, s csak ekkor tér vissza ismét a vízbe. A kifejlett állatok napközben a növényzet vagy az avar alatt tartózkodnak, de borús, párás időben többnyire nappal is aktívak.

Tápláléka a legkülönfélébb rovarokból, bogarakból, férgekből és csigákból áll. Hosszú hátsó lábai segítségével hatalmas – néha 2 méteres – ugrásokra képes. Ennek is köszönheti, hogy a vizektől viszonylag nagy távolságokra is eljut. Telelni szeptember végén, október elején megy, és vagy a víz iszapjába fúrja magát, vagy föld alatti, fagymentes lyukakba húzódik. Kivételesen még november elején is aktív lehet. Főként az északi oldal lakója, de találkozhatunk vele a hegylábi cserjésekben és a gerincen is. Érdekeség, hogy megfigyeltem fiatal állatokat a felhagyott tárók bejáratánál is.

Védett! (Természetoédelmi értéke: 10 000 Ft)

HÜLLŐK (REPTILIA) OSZTÁLYA

A hüllők rendszertani besorolásával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy egyre szélesebb körben válik elfogadottá az az osztályozás, mely szerint a Hüllők (*Reptilia*) osztálya megszűnik, és az új besorolás szerint két új osztállyá válik szét; az Anapsidára mely a teknősöket, valamint a Diapsidára, mely az összes többi hüllőt foglalja magába. Mivel azonban az új rendszer itthon még általánosan nem elfogadott, így a magyarországi fajok besorolásánál a régi rendszertant követem.

GYÍKOK (SAURIA) RENDJE

NYAKÖRVÖSGYÍK-FÉLÉK (*LACERTIDAE*)

Zöld gyík (*Lacerta viridis*)

Fürge gyík (*Lacerta agilis*)

Fali gyík (*Podarcis muralis*)

LÁBATLANGYÍK-FÉLÉK (*ANGUIDAE*)

Lábatlan gyík (*Anguis fragilis*)

KÍGYÓK (*SERPENTES*) RENDJE

VALÓDI SIKLÓFÉLÉK (*COLUBRIDAE*)

Haragos sikló (*Coluber caspius*), syn. (*Dolichophis caspius*)

Erdei sikló (*Elaphe longissima*), syn. (*Zamenis longissimus*)

Rézsikló (*Coronella austriaca*)

Vízisikló (*Natrix natrix*)

ZÖLD GYÍK (*LACERTA VIRIDIS*) LAURENTI, 1968

Zöld gyík hím (fotó: Dudás György) *Zöld gyík nőstény (fotó: Dudás György)*

Leírás: Legnagyobb testű gyíkfajunk, maximális hossza eléri a 40 cm-t. Feje magas és széles, viszonylag hosszú, lábai erősek és hosszúak. Farka, amely eléri a teljes hossz 60%-át, fokozatosan elvékonyodó. A nyak alján az örv jól kivehető. A törzs színe a barnászöld és a fűzöld között változik, fekete pontokkal, foltokkal tarkított. Az öregebb hímeken fehér gyöngyözés látható, mely egészen sűrű is lehet. Egyes területeken, pl. a Duna–Tisza-közén gyakori az ún. márványmintás változat, melynél a világoszöld alapszínt sűrűn tarkítják fekete foltok. A has kékes vagy piszkosfehér, illetve sárgásfehér, mintázat nincs rajta.

A kifejlett hímek nagyobbak a nőstényeknél, melyek maximális hossza 32–35 cm. A színük határozottan zöld. Nászydőszakban, sőt még jóval utána is – április elejétől június közepéig – torkuk kobaltkék, mely szín felhúzódik az arcra is. Ilyenkor egyébként az egész állat élénkebb színben pompázik. A szexuális aktivitás csökkenésével a torok kékje mindinkább kifakul, és piszkosfehérré válik.

A nőstények színe barnászöld vagy fűzöld, de sötétbarna vagy fekete foltokkal tarkított. Az oldalukon, melynek színe barnásszürke is lehet, sötétbarna foltok, illetve gyűrűk láthatók. A torkuk és hasuk sárgásfehér. Az első éves fiatalok háta barnászöld, mintázat nélkül, de az oldalakon két-két, esetenként négy-négy fehér pontsor fut végig.

Elterjedés: Elterjedési területe a 41. és az 50. szélességi kör közé esik. Előfordul Franciaországban, Spanyolország északi szegélyében, Svájcban, Ausztriában, Olaszországban, Csehországban, Németország és Lengyelország déli részén, Szlovákiában, Magyarországon, a Balkánon, Görögországban. Kelet-Európában a 31. hosszúsági fokig hatol. Törökország északnyugati részén is él.

Élőhely: A zöld gyík úgy a síkvidéken, mint a hegyvidéki régiókban is előfordul, egészen 1800 m tengerszint feletti magasságig. Magyarországon általánosan elterjedt. Kedveli a napos erdőszéleket, sztyeppréteket, de a nedves kaszálókat is, különösen azok fákkal szegélyezett széleit. Ugyancsak találkozhatunk vele a kiskunsági homokos sztyeppéken, borókásokban, a fenyvesekben, ez utóbbiakban a széli részeken. A mészkősziklás domb- és hegyoldalakon, szőlőhegyeken, esetenként halastavak közelében is megtalálható. Különösen kedveli a bokrokkal elszórtan benőtt, napsütötte domboldalakat. Sok esetben lakott területek közelében, különösen tanyákon is láthatjuk.

Életmód: Április első felében már elől van, először a hímekkel találkozhatunk, majd néhány nap múlva követik őket a nőstények, végül a fiatal állatok. Május második felében párzik. Ilyenkor a hímek keményen harcolnak egymással, különösen a nagyobb egyedsűrűségű területeken, ami sokszor eredményez csonkolt farkat vagy harapásnyomokat, elsősorban a fejen, a tarkón vagy a torkon. A nőstény június közepén, végén 6-14, esetenként 20 fehér, puha héjú tojást rak, melyeket laza földbe temet. A fiatalok kikelése általában 80 nap körülre tehető, de ez függ a tojásokat rejtő közeg hőmérsékletétől és nedvességétől. 28 °C-on és 80% páratartalom mellett a kelési idő 73 nap.

A fiatalok augusztus végén vagy szeptember elején bújnak ki, és azonnal önálló életet kezdenek. Október közepén faodvakba, földi lyukakba, kövek alá, fagymentes helyekre vonulnak téli álmra. A fiatal állatok általában egy-két héttel később bújnak el, mivel fel kell készülniük a hosszú hibernációra. Ezért még az október végi néhány órás napsütést is kihasználják. Táplálékukat elsősorban különböző rovarok, sáskák, bogarak teszik ki, de esetenként megfog apróbb gyíkokat, fiatal rágcsálókat, sőt frissen kikelt madárfiókákat is. Ha megzavarják, eltűnik a közeli lyukban, amelyik az esetek többségében közvetlenül egy fa vagy bokor tövében, vagy szikla alatt van. Rendkívül ügyesen mozog a bokrokon, a fa törzsén is, nem ritka, hogy zavarásra magasan felfut a fára. Ragaszkodik lakóhelyéhez, azt csak akkora távolságra hagyja el, ahol elegendő ételmet talál. A párok általában együtt tartózkodnak, sőt sok esetben évekig együtt maradnak. A déli oldalon és a hegyláb lejtőin többezres állománya él. Nemcsak a törzsalak honos itt, hanem több színváltozata is jellemző, pl. az egyszínű zöld nőstények előfordulása. A hegyen mért kifejlett állatok hossza 27–34 cm között változik, de előfordulnak akár 40 cm-es példányok is. A 10–15 éves példányok még nem ritkák, terráriumban akár 30 évig is élhetnek.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 25 000 Ft)

FÜRGE GYÍK (*LACERTA AGILIS*) LINNÉ, 1758

Füрге gyík (fotó: Wágner László)

Leírás: Teste zömök, feje rövid, széles és magas. Maximális hossza 20-23 cm. Farka a testéhez képest viszonylag hosszú, feltűnő, hogy a tövében enyhén lapított. Végtagjai vastagok és rövidek. A két nem hátoldalának alapszíne lényegében megegyezik egymással, szürkésbarna vagy barnásszürke. Egyes területeken élő egyedeken azonban a hát közepén világosabb vagy sötétebb, egybefüggő, rozsdavörös

sáv húzódik. A háton közepén sötétbarna vagy barnásfekete, foltokra szakadozott hátsík látható, melyen piszkosfehér foltok és csíkok vannak. Ritkán fekete színű példányok is előfordulnak.

Az oldalak és a végtagok alapszíne más a hímnél és a nőténynél. Míg az utóbbi oldala megegyezik a hát színével, addig a hímnél ez sárgás vagy fűzöld. Párási időszakban a hímek hátán a gerincvonal mentén zöld sáv látható. A has sárgászöld, feketén pettyezett.

A fiatalok alapszíne sárgásbarna, és a hát közepén sötétebb hátsík húzódik, melyben sötétbarna foltok sorakoznak, bennük fehéres foltokkal. Hasoldaluk halványsárga, esetenként halványkék.

Elterjedés: Igen nagy elterjedési területtel rendelkezik. Egész Európában megtalálható, kivéve a mediterrán régiót, Írországot és Skandinávia északi területeit. Ázsiában egészen a Bajkál-tóig honos. Magyarországon általánosan elterjedt.

Élőhely: Meglehetősen változatos biotópokat hódított meg. A sík- és dombvidéki gyepeken, kaszálókon, legelőkön, szántók széleiben, alföldi erdőkben is otthon van. Különösen kedveli a magasfüvű, nedves, helyenként mocsaras réteket, vasúti töltéseket, füves árokpartokat. Esetenként 3-3500 m-ig is felhatol. Hazánkban 1000 m tengerszint feletti magasságig találkozhatunk vele.

Életmód: Március végén bújik elő téli rejtekeiből, majd május elején megtörténik a párázás. Ebben az időszakban a hímek többnyire ártalmatlan, de heves harcot vívnak egymással, aminek esetenként egy-egy elvesztett fark az eredménye. Öt-hat hét múlva a nőtény 5-12 puha héjú tojást rak kövek, avar alá, melyeket földdel betakar.

A kis gyíkok július végén, illetve augusztus első felében bújnak ki, és azonnal önálló életet kezdenek. A kikelés ideje erősen függ a tojásokat őrző talaj hőmérsékletétől. Kétéves korukra válnak ivaréretté. A fűrgye gyík az éjszakát védett helyen tölti, földi lyukakban, kő vagy farönk alatt. Reggel már korán előbújik, még akkor is, ha a fű erősen harmatos, sőt azt gyakran nyalogatja. Egész nap aktív, de kerüli a tűző napot. Az időjárástól függően általában október első felében húzódik téli álmra földi lyukakba, farönkök alá, kövek közé, fagymentes helyekre. A fiatalok tovább maradnak elől, mint az öregek. Táplálékát különböző bogarak, lepkék, sáskák, tücskök, pókok stb. teszik ki. Nevével ellentétben kevésbé gyors és fűrgye, mint más gyíkfajunk, pl. lényegesen lassabban mozog, mint a zöld gyík.

A Szársomlyón nagyon ritka, csak 1-2 példánnyal találok a hegylábi szőlők között.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 25 000 Ft)

FALI GYÍK (*PODARCIS MURALIS*) LAURENTI, 1768

Leírás: Testalkata karcsú és nyúlánk, feje viszonylag hosszú és lapos. Maximális hossza 16–20 cm. Végtagjai vékonyak, farka, mely hosszú és fokozatosan elvékonyodó, eléri a teljes hossz 60%-át. A nyakörv vonala egyenes, a torokrác könnyen felismerhető. A hát szürkésbarna és sötétbarna, illetve piszkosfehér foltokkal tarkított, mely foltok mozaikszerűen mintázzák a hátat és az oldalakat, sőt a végtagok felszínét is. A hasoldal halvány fehéres-rózsaszín vagy miniumvörös. Teljesen fekete színű példányok is előfordulnak. A fali gyík hazai gyíkfaunánk egyik legkönnyebben felismerhető tagja.

Fali gyík (fotó: Dudás György)

A két nem hátoldalának színe alig tér el egymástól, a hasoldal azonban különböző. A hímek hasa és torka miniumvörös, és a haspajzsok széleit világos kobaltkék foltok mintázzák. A nőstények hasoldala világos fehér-rózsaszín és a torkot téglavörös pettyek díszítik. A fiatalok színezete a nőstényéhez hasonló, de a hátoldal kissé zöldes árnyalatú.

Elterjedés: Európa nagy részén elterjedt, de hiányzik a Brit-szigetektől, Lengyelországból, Skandináviából, Belgiumból, Hollandiából és Dániából is. Spanyolországban foltszerűen él. Kis-Ázsiában is honos. Magyarországon nagy területeken gyakori.

Élőhely: Hazánkban a köves domb- és hegyvidékeken fordul elő 1000 m magasságig. Jellemző gyíkfaja a kőbányáknak, kőfejtőknek, romos épületeknek, várrmoknak, homokfalaknak, szőlőhegyeknek, vasúti töléseknek. Rendszeresen felbukkan a városokban, lakott területeken is, ahol kerítések, épületek tövében él egy-egy kolóniája. Ezek fennmaradása gyakran szinte érthetetlen, hiszen sokszor más állománnyal való találkozásuk lehetősége kizárt.

Életmód: Rendkívül gyors mozgású gyík. Április elején-közepén bújik elő a téli álomból, de esetenként már márciusban is találkozhatunk vele, sőt enyhébb téli, napsütéses napokon is láthatunk egy-egy példányt. A többi gyíkfajunkkal ellentétben előfordulási helyein gyakran nagy számban van jelen, sok egyedből álló kolóniát alkot. Rendkívül ügyesen mozog nemcsak a talajon, de a függőleges falakon is. Nagyon bizalmatlan, ha az embert megpillantja, azonnal eltűnik a fal repedésében vagy földi lyukban. Ahol azonban nem üldözik, jóval bizalmasabb, az embert karnyújtásnyira bevárja. A leginkább melegkedvelő gyíkfajunk. Naphosszat képes ellapított testtel sütkérezni, vagy a tűző napon szaladgálni. A párzás időszakában, mely május első felére esik, a hímek üldözik egymást. A nőstény július második felében 2-8 tojást tojik, melyeket kövek közé, sziklák alá rak.

A fiatalok augusztus végén, szeptember elején jönnek a világra. Jellemző rá a kannibalizmus, sok fiatal a felnőtt állatoknak esik áldozatául. Elég későn, október második felében vonul téli álomra, előbb az öregek, majd akár egy-két héttel később a fiatalok. Tápláléka különféle kisebb bogarak, legyek, lepkék, férgek stb.

A Szársomlyó leggyakoribb hullóje, egyedszáma több tízezerre tehető. Elsősorban a déli oldalra jellemző, de a hegy környékén, sőt az északi oldal egyes részein is gyakori.

Érdekesség, hogy a telelése nem folyamatos, több ízben láttam télen köveken napozó gyíkokat, sőt a havon megdermedt állatokkal is találkoztam. Valószínű, a nap csalta elő őket, de mikor a havas területre értek, lehültek és lelassultak.

A fali gyík sok állatnak tápláléka, így nagyon fontos szerepet tölt be a hegy ökoszisztémájában.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 25 000 Ft)

LÁBATLAN GYÍK (*ANGUIS FRAGILIS*) LINNÉ, 1758

Leírás: Testalkata kígyószerű, lábai nincsenek. Feje kicsi és magas, farka tompán lekerekített. Szemei feltűnően kicsinyek és csukhatók. Maximális hossza 40-45 cm lehet. A testét borító pikkelyek simák és fényesek, a hát- és a hasoldalakon lévő egyformák, míg az oldalakon kisebbek. A hátának színe a világosbarnától a sötétbarnaig változik és fémes csillogású. A gerincvona-

Lábatlan gyík (fotó: Völgyi Sándor)

lon gyakran sötétbarna csík húzódik, egészen a farokvégig, valamint ugyanilyen, a szemzugból induló vonal látható a hát és az oldalak találkozásánál. Az oldalak ugyanolyan színűek, mint a hátoldal, de világosabbak. A has palaszürke, esetenként majdnem fekete.

Hazánkban az *Anguis fragilis var. colchicus syn. Anguis colchicus* is megtalálható, melynek jellemzője, különösen a hímeknek, hogy hátukon többkevesebb égszínkék petty látható.

A fiatal állat háta általában sárgásfehér, az oldalak és a has fekete.

Elterjedés: Egész Európában elterjedt, kivéve az északi sarkkörön túli területeket, valamint a Krím-félszigetet, a Földközi-tenger néhány szigetét és Írországot. Hiányzik Spanyolország déli területeiről is. Jelen van Kis-Ázsiában, a Kaukázus vidékén és Délnyugat-Ázsiában is, egészen Iránig. Magyarországon a hegy- és dombvidékeken mindenütt fellelhető, az Alföldön csak az erdőkben él.

Élőhely: Kedvelt élőhelyei az üde talajú, de dús növényzetű erdők. A hazai középhegységeken, a tölgyesekben is rendszeresen találkozhatunk vele.

Életmód: A telelésből április közepe táján jön elő, és nem sokkal később, április végén, május elején párzik. „Elevenszülő”, a gravid állapot 11-13 hétig tart. A fiatalok – (6-22 db) – augusztus végén vagy szeptember elején átlátszó vékony burookban jönnek a világra, melyet azonnal elhagynak. Mintegy 10 cm hosszúak. Csakúgy, mint az elevenszülő gyíknál, itt sem valódi eleven szülésről van szó. A tojásokat nem rakja le, hanem a testében tartja addig, amíg a fiatalok kifejlődnek. Ezzel a stratégiával elkerülhető a tojások megsemmisülése, mely a tojásrakó fajok esetében fennáll. A lábatlan gyík fiataljainak nagyobb része még az első évben elpusztul. A túlélők ivarérettségüket hároméves korukra érik el. Rejtőzködő életet él, főleg éjszaka aktív, nappal többnyire csak eső előtt vagy után van elől, de ilyenkor is ritkán találkozhatunk vele, mert jobbára a sűrű növényzetben mozog. Téli álmra október közepén húzódik, mély föld alatti lyukakba. Gyakran előfordul, hogy egy-egy telelőhelyen több állat is összegyűlik, esetenként más fajok is csatlakoznak hozzájuk. Lassú mozgású, ezért tápláléka is elsősorban olyan állatokból kerül ki, melyeket könnyen el tud fogni. Főleg gilisztákkal és meztelencsigákkal táplálkozik, melyekre nyelvének folyamatos öltögetésével, illetve szaglása segítségével talál rá. Látása gyenge, a szeme egyáltalán nem segíti a táplálék megszerzésében. Más gyíkfajokhoz hasonlóan a lábatlan gyík is képes elveszteni a farkát, sőt esetenként az akár több darabra is szakadhat. Mind a hegy déli és északi oldalán is találkoztam a fajjal, főleg kőforogás közben. Egyedszáma az előző fajokhoz képest nagyon alacsony.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 25 000 Ft)

HARAGOS SIKLÓ (*DOLICHOPHIS CASPIUS*) GMELIN, 1789

Haragos sikló (fotó: Bellaagh Mátyás)

Taxonómia: *Serpentes, Colubridae*. Törökországi vizsgálatok alapján a korábban a *Coluber jugularis jugularis* és a *Coluber jugularis caspius* alfajokként számon tartott alakokat, faji rangra emelték (*Coluber jugularis, Coluber caspius*). Tudtommal a magyarországi állományt nem vizsgálták meg ebből a szempontból, ezért jelenleg a hazai szakirodalomban alfaji és faji szinten emlegetve egyaránt megtalálható. A legújabb taxonómiai vizsgálatok a (*Dolichophis caspius*) nevet adták a fajnak.

Leírás: Maximális hossza elérheti a 160-180 cm-t, de kivételesen még ennél hosszabb is lehet. Teste karcsú, feje viszonylag nagy, szemei nagyok. Háta szürkésbarnam esetenként tompán barna, a pikkelyek közepén sárga csík látható, hasa mintázat nélküli világossárga. Csak a kifejlett állatok ivara állapítható meg a farokhossz, illetve a kloákaduzanat segítségével, de ez is nagy gyakorlatot igényel. A fiatal állatok alapszíne szürkésbarna rajta fekete foltokkal. A hasoldal piszkosszürke.

Fiatall haragos sikló (fotó: Völgyi Sándor)

Elterjedés: A Colubridae Európában, Afrika északi részén, Ázsiában, valamint Észak- és Közép-Amerikában elterjedt. Az eddig ismert 30 faja közül Európában 5 él. Magyarországon 1 faj honos.

A haragos sikló (*Dolichophis caspius*) földrézünkön csak a Balkán-félsziget nagyobb részén és a Fekete-tenger mentén fordul elő, de Görögország déli részéről már hiányzik. Kis-Ázsia északnyugati részén is megtalálható.

Hazánkban foltszerűen él, és csupán két helyről, Budapest környékéről és a Dél-Dunántúlról ismert előfordulása.

Élőhely: A napsütötte, erősen felmelegedő, bokros, sziklakibúvásos hegy- és domboldalakat kedveli. Gyakran sűrűn kúszónövényekkel átszőtt területeken találkozhatunk vele. Mindkét hazai élőhelyén, mészkősziklás területen fordul elő.

Életmód: A teletésből későn, május első felében jön elő, és május végétől június közepéig megtörténik a párzás. A nőstény június második felében vagy júliusban 6-16 tojást rak, melyeket avar, moha vagy kőtörmelék alá rejt. A kicsik, melyeknek hossza születéskor mintegy 40 cm, augusztus végén, szeptember elején bújnak ki a tojásokból.

Rendkívül gyors, erőteljes kígyó, amelyik ha veszélyben érzi magát, azonnal támad. Harapása veszélytelen, de kellemetlen fájó sebet ejt apró fogaival. Nagyon óvatos, gyakorlatilag mindig ő látja meg előbb a közeledő embert. Ezt úgy éri el, hogy soha nem napozik nyílt területen, hanem mindig növényzet között. Menekülése zajos, így könnyen felfigyelhetünk rá.

Tápláléka elsősorban rágcsálók, gyíkok, madárfiókák. Szársomlyón főleg gyíkokkal táplálkozik (fali-, zöld gyík), de földön fészkelő madarak fészket is kifosztja (bajszos sármány). Egy ízben láttam, hogy egy kb. 1,5 m-es haragos sikló egy vakondot nyelt le.

Haragos sikló (fotó: Bellaagh Mátyás)

Státusz, védelem: Nincs pontos információnk arra vonatkozóan, hogy egyes élőhelyeken mekkora állományok élnek. Ismereteink szerint régebben a Sas-hegyen és a budapesti Gellért-hegyen is élt, és a mainál nagyobb volt az elterjedési területe. Néhány mondatot idézünk Schmidt Egontól: *„Budaörsön 1996-ban már nem láttam, csak egy vedlett bőrt találtam. Az ötvenes-hatvanas években a jó vedlőhelyeken – sűrű bokrok és cserjék – néha 3-4 példányt is láttam egyszerre. Ma Budaörsön, ha egyáltalán megmenthető még a haragos sikló, csak a teljes zárlat lenne eredményes. Nem csak a kutyák veszélyeztetik, de a hétvégeken és máskor is odalátogató rengeteg ember, akik miatt állandó stresszben él, nem tud napozni, megfelelően táplálkozni, párosodni stb. A nagy példányok állandó helyen tanyáznak, egy-egy sűrű bokorcsoport, vagy sziklacsoport közelében. Jó néhányat már ismertem, s ha kint jártam, megpróbáltam alva meglesni őket. Sosem sikerült, mindig ők vettek észre előbb. Menekülésük után, ha néhány óra múlva visszamentem, sosem láttam őket. Ez is bizonyítja, mennyire fontos volna a teljes zavartalanság.”* Sürgős feladat lenne a még meglévő állomány pontos helyének és nagyságának felmérése, ami szükség esetén alapja lehet egy gyakorlati védelmi

programnak. A hazai állomány a területek védelmével és azok jelenlegi állapotának megtartásával valószínűleg megőrizhető. Különösen szigorúan kellene lezárni a Budapest környéki élőhelyét. Ügyelni kell arra is, hogy ne történjen illegális befogás. Ez annál inkább is megakadályozandó, mert a haragos sikló fogságban szinte sosem szelídül meg, s az állandó stresszhatástól hamarosan elpusztul.

Haragos sikló (fotó: Bellaagh Mátyás)

E faj kutatását és védelmét ritkasága, hazai és nemzetközi megítélése is indokolja. Magyarországon a haragos sikló fokozottan védett, Vörös Könyves, kipusztulással veszélyeztetett faj. Szerepel a Berni Egyezmény és az IUCN listáin.

Természetes ellensége, főleg a fiatal állatoknak a sün és különböző ragadozó madarak. A felnőtt, nagy testű, rendkívül gyors állatot alkalmanként a kígyászölyv zsákmányolja, de ez nem befolyásolja az állományát.

Fokozottan védett! (Természetvédelmi értéke: 500 000 Ft)

A HARAGOS SIKLÓ TERRÁRIUMI TARTÁSA ÉS SZAPORÍTÁSA

Ezt a fejezetet azért tartottam fontosnak itt leírni, mert egy hatékony mesterséges szaporítási program segíthet a faj fennmaradásában, és – az olyan élőhelyekre, ahonnan a haragos sikló kipusztult már – eredményes visszatelepítésében. Nekem ilyen irányú tapasztalataim e fajjal kapcsolatosan nincsenek, ezért Lippenszky Gábor terráriumai megfigyeléseit írom le: A hazai hüllőfauna egyik legértékesebb faja a haragos sikló. Mivel védett állat, fogságban tartása tilos. Indokolt, rendkívüli esetekben engedélyt adhat befogására, tartására az OKTVH területileg illetékes kirendeltsége. Magánszemélyeknek ilyen engedélyt nem adnak ki, így tehát én sem kaptam. Egy herpetológus barátom segített rajtam, és bulgáriai gyűjtőtűjáról három haragos siklót hozott ajándékba.

A külföldről származó kígyókat terráriumi körülmények között megfigyelve sok érdekességet tudtam meg életmódjukról. Feltételezem, hogy a Szársomlyó haragos siklói ugyanúgy viselkedtek volna terráriumban, mint a külföldi példányok.

	1. sz. állat	2. sz. állat	3. sz. állat
Teljes hossz	157 cm	144 cm	152 cm
Farokhossz	42 cm	39 cm	40,5 cm
Súly	47 dkg	40 dkg	42 dkg
Fejhossz	4 cm	3,7 cm	3,9 cm
Fejszélesség	2,5 cm	2,3 cm	2,4 cm
Törzskerület	9 ± 0,5 cm	8 ± 0,5 cm	8,5 ± 0,5 cm

Táblázat. A három bulgáriai haragos sikló adatai

Haragos sikló vedlett bőr
(fotó: Bellaagh Mátyás)

A Szársomlyón megfigyelt haragos siklók hossza 25 cm-től 160 cm-ig változott. A sikló, már csak méreténél fogva is, nagy terráriumot igényel. Ideális, ha egy állatra 0,5 -1 m² alapterület jut. A terrárium legyen széles és magas, így elkerülhető, hogy a frissen fogott állat az üveg csapkodásával összezúzza a fejét. Több állat együtt tartása esetén még nagyobb férőhely szükséges, több búvóhellyel.

A terrárium egyik rövidebb oldalába szellőzést biztosító légrostélyt kell építeni, de számítani kell rá, hogy a kígyók orruk bőrét ledörzsölhetik rajta, ezért magasan kell elhelyezni. A fedőlemez is perforált legyen, hiszen csak száraz és szellős terráriumban érzik jól magukat.

A haragos sikló nem ideális terráriumi állat. A befogottak egy része eleve nem alkalmas tartásra, visszautasít minden táplálékot. Ezeket szabadon kell engedni a befogás helyén. Más részük táplálkozik ugyan, de csak kizárólag gyíkot fogad el, a könnyebben beszerezhető egeret, kis patkányt visszautasítja. Ráadásul a labilis idegrendszerű kígyóknak hullámzó a kedélyállapotuk. Gyakran próbálják támadni ápolójukat még üvegen keresztül is, olykor véresre sebezve orrukát. Máskor kitör rajtuk a szabadságvágy és a terráriumból való kiútkeresés, turkálás közben összezúzva ábrázatukat. Ezek a sebek aztán rendszerint nehezen gyógyulnak, újra és újra felsértik a pikkelyeket. Az ilyen állatokat is ajánlatos szabadon bocsátani.

Azok a haragos siklók, amelyek rendszeren táplálkoznak, könnyen takarmányozhatók. Három haragos sikló ellátását pl. egy kisebb laborpatkány-tenyészet (4-5 tenyészállat) vagy egy fehéregér-tenyészet (20-25) már biztosítja.

Elfogadják esetleg a fiatal szíriai aranyhörcsögöt, sőt a pár napos tengerimalacot is. A verébfiókákat, pár napos gerle- és galambfiókákat szintén fel lehet használni takarmányozásukra.

Nekem szerencsém volt, mindhárom siklóm jól táplálkozott. 6-10 naponra kínáltam őket, általában eredményesen.

A haragos sikló terráriumát kétféleképpen rendezhetjük be: 1. természetes anyagokból, 2. mesterséges anyagokból.

A természetes anyagokból (talaj, kő, avar, fűcsomó, faág) készült terrárium előnye annak természetessége, esztétikus volta. A szépen berendezett biotóp terrárium alkalmas fotózásra is.

A műanyagokból készült terrárium fő előnye, hogy higiénikus, kezelhető, praktikus. Élősködők, baktériumok stb. behurcolása kizárt.

Az általam készített mesterséges berendezés a következő: padlószőnyeg, esetenként újságpapír aljzaton egy-egy szájával lefelé fordított virágcserep, melynek oldalán 3 cm átmérőjű lyuk van. A padlószőnyeg aljzat könnyen tisztítható, komfortérzetet biztosít a kigyóknak, a cserep pedig búvóhelyet. A műanyagokból készült terráriumban kizárt, hogy a sikló turkáláskor bezúzza az orrát.

A haragos sikló tartásának alapfeltétele a megfelelő hőmérséklet biztosítása. Nem elég arra törekedni, hogy a terrárium levegője meleg legyen, hanem az állat testhőmérsékletét sugárzó hőforrással kell a megfelelő hőfokra emelni. Erre azért van szükség, mert a hullók változó testhőmérsékletűek és anyagcseréjük mértéke ettől függ.

Sugárzó hőforrásként nagy teljesítményű villanyégőt (tungsraxflex, tungsraxpár, infrasec), melegítőpárnát alkalmazhatunk. Kedvező, ha a terráriumot napos helyre tudjuk állítani, de ilyenkor is szükséges kiegészítő fűtés. Arra vigyázni kell, hogy az állatok ne tudják megégetni magukat, és ne hevítsük túl őket. A 28-30 °C hőmérséklet az optimális, 36 °C felett már rosszul érzik magukat, és 38 °C testhőmérsékletnél magasabban már elpusztulnak. A haragos sikló a hazai kigyók közül a legmelegigényesebb és aránylag jól tűri a magas hőt.

*Haragos sikló kutatás
(fotó: Bellaagh Mátyas)*

A terrárium megvilágításával 10-14 órás nappalt (évszaktól függően) szükséges biztosítani, és éjszaka teljes sötétséget. Az éjszakai erős lehűlések (8-10 °C) e fajnál nem ártanak, sőt fontos szerepük van a napszakos bioritmus fenntartásában. Fiatal állatok fejlődését meggyorsíthatja az éjszakai talajfűtés. A kígyók nappal is el-elszundítanak, de szükségük van az éjszakai nyugalomra is.

A haragos sikló igen nagyétkű kígyó. A másfél méteres példány képes arra, hogy egymás után 6-7 egeret vagy egérnyi kis patkányt lenyeljen. Nagyobb példányok 2-3 süldő patkányt is elfogyasztanak. A rekord-nagyságú (2,5-3 méteres) elvileg tengerimalac méretű zsákmányt nyelhet le. A csupasz kis egeret, kis patkányt élve nyelik le s az csak a gyomorban pusztul el.

A kígyó nem törődik áldozata kapálózásával, mohón falja azt. Ez néha megbosszulja magát, ugyanis a rúgkapáló állat felsértheti érzékeny nyelőcsövét. A nagyobb rágcsálókat először testgyűrűivel megfojtja, és csak aztán nyeli le.

*Elütött haragos sikló
(fotó: Bellaagh Mátyás)*

Más hazai siklótól eltérően gyakran úgy pusztítja el áldozatát, hogy testével a földhöz szorítja. Olyan erővel támaszkodik rá, hogy az 2-3 perc alatt elpusztul. Általában a megfojtott zsákmányállatot azonnal nyelni kezdi és fejénél kezdve, egészben 5-10 perc alatt lenyeli. Néha rászoktatható a már kimúlt egér elfogadására is, főleg, ha az még meleg és nem állt be nála a hullamerevség.

Némelyik kígyó rendszeresen csak egy zsákmányállatot nyel le. Ezeket be lehet csapni: orvosi cérnával össze kell varrni a tetemeket, így kénytelen lenyelni a második és többi egeret is. A fiatal haragos siklók némelyike elfogadja a kis egeret, de általában csak gyíkot fogyasztanak. Gyíkot (falit) legkönnyebben hurkos pálcával foghatunk, vagy nagy ügyességgel kézzel. Nálam a kezdetben együtt tartott kígyóknál, etetéskor mindig felborult a rend. Az éhes állatok egymás szájából lopták ki az egeret, vagy próbálták elvenni. Ilyenkor a „jogos tulajdonos testével próbálta fedezni magát, ellökni riválisát. Előfordult, hogy egy egeret ketten próbáltak elnyelni, ami veszélyes lehet. Ilyenkor számítani kell arra, hogy az egyik állat az egerrel a másik állatot is nyeli kezdi. Ebben az esetben természetesen a hátrányosabb pozíciójút kell közbelépéssel eltávolítani.

Vigyázni kell arra is, nehogy túlegyék magukat állataink. Ha a nyelőcső is megtelik táplálékkal, az összenyomódott tüdő nem képes megfelelő működésre, s az állat kihányhatja egész gyomortartalmát. Ebből a szempontból a 2-4. nap a legveszélyesebb. Ilyenkor ugyanis a zsákmányállat beleiben termelődő gázok felpuffasztják kétszeresére is az egeret, vagy patkányt. A puffadást megakadályozhatjuk, ha az elpusztult egér hasfalát felvágjuk. Persze erre csak akkor van szükség, ha a zsákmányállat a kelleténél nagyobb.

Etetéskor ne zavarjuk állatainkat. Ellenkező esetben megtörténhet, hogy nyelés közben kiköpi a táplálékot, otthagyják a megölt állatot.

A haragos sikló meglehetősen kiegyensúlyozatlan, ideges állat. Az első hetekben különösen ijedős. Célszerű ekkor etetés előtt letakarni terráriumát, hogy ne vonhassa el semmi a figyelmét.

A siklót célszerű 6-10 naponként kínálni, az állat életkorától, kondíciójától és a hőmérséklettől függően. Kevésbé hajlamos az elhízásra, mégis célszerű néha koplaltatni (főleg ha szaporítani kívánjuk).

A természetben folyamatosan táplálkozik, állandóan vadászik, így etethető úgy is, hogy naponta, 2-3 naponta kapjon egy-egy egeret.

Haragos sikló (fotó: Dudás György)

Néha minden ok nélkül leáll az evéssel. Ilyenkor nem kell megrettenni, rendszerint nemsokára visszatér az étvágya.

A haragos sikló rendszeresen iszik, ezért ha nem is naponta, de legalább hetente szüksége van néhány milliliter vízre. Fürdeni nem szokott (száraz az élőhelye). Így elég egy kisebb itatótál, lehetőleg súlyos, hogy ne tudja felborítani.

Az ivóvízbe havonta, félévenként tegyünk kevés philasol combi vitamint. Lehetőleg tartsuk szárazon a kigyók környékét. A 30-50 %-os páratartalom az ideális.

Kigyóink ürülékét, a levedlett bőroket el kell távolítanunk. Takarítás idejére helyezzük vászonzsákba a siklókat.

A haragos sikló hajlamos a kannibalizmusra. Lehetőleg egy terráriumban csak azonos méretű állatok legyenek. Ha sok állatot tartunk kis helyen, zavarni fogják egymás nyugalmát.

Szaporítás szempontjából biztosabb a siker, ha szabadtéri terráriumot építünk. A szabadban tartott kigyók bioritmusa kedvezőbb a tenyésztéshez. Nem tekinthető tenyésztésnek az, ha a vadon fogott nőstény kigyó nemsokára tojást rak.

Párázásra csak akkor számíthatunk, ha siklóink legalább három hónapig 4-10 °C hőmérsékleten telelnek. A telelés után elővett állatok terráriumát ne fűtsük túlságosan, és ne is etessük nagyon őket.

Pároztatásnál minél kevesebbet zaklassuk állatainkat. Fialat siklónál nem minden pázás eredményes. A sikeres pázás után 7-20 db 50 mm hosszú tojásra számíthatunk. Ezeket termosztátban kb. 50 nap alatt keltethetjük ki.

ERDEI SIKLÓ (*ZAMENIS LONGISSIMUS*) LAURENTI, 1768

Leírás: A hazai példányok maximális hossza 160 cm körül mozog, míg Dél-Európában akár a két métert is elérheti. Teste karcsú, farka hosszú, feje megnyúlt. Hátának és az oldalainak színe világos olajzöldtől a sötétbarnáig változhat, de előfordulnak szürke, illetve szürkésbarna színű példányok is, bár ezek meglehetősen ritkák. A törzs pikkelyeinek felső részén fehéres vonalkák lehetnek. Gyakori a halántékon látható világos-sárga félhold, de a fiatal állatokon mindig látható. A hasa egyszínű sárgásfehér, de inkább sárga.

Erdei sikló (fotó: Dudás György)

A fiatal állatok alapszíne általában világosabb, mint az öregeké, rajtuk sötétbarna foltok láthatók, és az arcuk feltűnően sárga, azon a szemtől induló és majdnem az állig húzó sötét arccsík van. Hasoldaluk általában sötéten foltos.

Fiatal erdei siklók
(fotó: Dudás György)

Elterjedés: Közép- és Dél-Európában egészen Franciaországig jelen van, Spanyolországból hiányzik.

Megtalálható még Kis-Ázsia keleti és a Fekete-tenger nyugati területein. Magyarországon általánosan elterjedt a domb- és hegyvidéki erdőkben, illetve azok közelében.

Élőhely: Hazánkban elsősorban a napsütötte lomberdőket kedveli. Gyakran találkozhatunk vele az erdőszéleken is. Gyakran láthatjuk lakott területeken is, az erdőtől távolabb, de mindenképpen azok körzetében.

Életmód: Április végén, a magasabb régiókban május elején-közepén bújik elő a fagymentes zugokból, és június közepe táján párzik. A nőstény június végén vagy július elején 5-8 meglehetősen nagy és hosszú sárgásfehér, puha héjú tojást rak, melyek általában egy csomóba vannak ragadva. A tojásokat avar, föld vagy korhadó növényi anyagok alá rejti. A fiatalok a környezet hőmérséklete és páratartalma függvényében augusztus végén, szeptember első heteiben kelnek ki.

A fiatal siklók a kibújást követő mintegy 6-8 napig – első vedlésig – nem táplálkoznak. Az erdei sikló táplálékában minden olyan erdei gerinces állat szerepel, amelynek mérete számára megfelelő és a sikló hozzá tud férni. Így különböző rágcsálók; egerek, pockok, azonkívül cickányok is szerepelnek táplálékában. Mivel ügyesen mozog a fákon is, képes kiszedni a fészkekből vagy odúból a tojásokat, madárfiókat, mókust vagy peleivadékat is. Gyakran előfordul, hogy az odúlakó énekesmadarak számára létesített odútelepre „beköltözik” egy-egy példány és sorra látogatja a fészkeket, hogy a tojásokat és a fiókákat felfalja. A nagyobb testű áldozatát gyűrűinek szorításával megfojtja, s csak ezután nyeli le. A kisebb állatokat élve kezdi el nyelni.

Téli álmra általában október közepén vonul, fagymentes sziklarepedésekbe, fák gyökerei alá, a földbe mélyen lenyúló üregekbe. Sok esetben behúzódik a település széleibe, ahol egyrészt az aktív időszakban

bőséges táplálékot és búvóhelyet talál, másrészt a téli állomhoz megfelelő fagymentes zugot. Gyakran telelnek csoportosan egy erre alkalmas területen, néha más kígyófajokkal együtt.

A Szársomlyón ritka, inkább a hegylábi erdős területen és az északi oldalon fordul elő, de a Villányi-hegység más részein, illetve a hegy előtti sík területen gyakorinak mondható. Ebből arra következtettem, hogy a hegyen valószínű a haragos sikló szorította ki élőhelyéről.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 50 000 Ft)

RÉZSIKLÓ (*CORONELLA AUSTRIACA*) LAURENTI, 1768

Rézszikló (fotó: Bodó János)

Leírás: Maximum 70 cm-re megnövő sikló. Teste viszonylag zömök, farka kevésbé hosszú, feje inkább háromszög alakú és rövid. A törzs melegsürke, szürkésbarna vagy bronzosbarna, esetenként szinte narancsvörösbe hajló, vagy homoksárga. A hát két oldalán a tarkótájéktól kiinduló sötétbarna foltos húzódnak, mely lefut egészen a fark végéig. A fejtetőn jellegzetes mintázat látható, mely egy kiterjesztett madárszárnyra hasonlít, s a két foltos tulajdonképpen

ebből a rajzolatból indul ki. Az arcon az ornyílástól kezdődő és a szemek között az állkapcsos túlvezető sötét csík látható. A hasoldal kékeszürke vagy vörössárga.

Az irodalomban szinte mindenütt az áll, hogy a nőstények háta szürke, míg a hímeké barna, bronzosbarna. Ez azonban tapasztalataink szerint nem egyértelmű elkülönítő bélyeg.

Az elsőéves fiatalok hátszíne határozottan szürke, rajta fekete mintázat látható. A hasuk téglavörös.

Elterjedés: Egész Európában elterjedt, csaknem az északi sarkkörig felhúzódnak, de Skandinávia nagy részéről mégis hiányzik, csakúgy, mint az Ibériai-félsziget déli, valamint Nagy-Britannia legnagyobb részéről. Kis-Ázsiában a Fekete-tenger déli partja mentén és a Kaukázusban is jelen van. Magyarországon domb- és síkvidéken egyaránt előfordul.

Élőhely: Élőhelye igen sokféle lehet. Megtalálhatjuk a száraz talajú köves, bokros hegyvidéki területeken, mészkősziklás oldalakon, hegyi kaszálókon, de réteken, legelőkön, sőt nedves, helyenként a tavaszi magas vízborítású területeken is.

Fiatal rézsikló (fotó: Dudás György)

Életmód: Március közepén, április elején-közepén bújik elő telelőhelyéről, s áprilisban már párzik. A párzás általában éjszaka történik, s a két állat több órára összefonódik. „Elevenszülő”, a nőtény általában augusztus második felében fial, mindig közvetlenül a területen élő gyíkok fialása után. A 12-15 cm hosszúságú utódok száma 8-15 lehet. A kis siklók átlátszó burokból jönnek a világra, melyből szinte azonnal kibújnak. Az első vedlésig – mely 6-9 nap múlva következik be – nem táplálkoznak, hanem kövek alá, üregekbe bújva rejtőzködnek.

A rézsikló elsősorban gyíkokkal, esetenként más kígyókkal táplálkozik. A gyíkot nyelés előtt általában gyűrűivel megfojtja, de a fiatal, kis termétt állatokat a megfogás után rögtön nyelni kezdi. Nem egyszer előfordul, hogy egy-egy nagyobb termetű és rosszul megfogott gyík visszaharap, s ilyenkor akár több órán át is fogják egymást, végül azonban ebben az esetben is a kígyó győzedelmeskedik, mert állkapcsának lassú mozgásával egyre jobban megközelíti a gyík fejét, s amikor annak már szinte el akar törni a gerince, kénytelen a harapásán lazítani, aminek az eredménye, hogy a kígyó fokozni tudja gyűrűinek szorítását.

Tápláléka főleg gyíkokból áll. Alkalmanként rágszálókat is fog, de a rágszálóévs nem minden példányra jellemző. A fiatalok rendszeresen fogyasztanak rovar (sáskát, tücsköt) is.

Teelni meglehetősen későn, október második felében bújik el, földi üregekbe, sziklarepedésekbe, gyökerek alá. A temetőben találtam egy példányt 20 év alatt, így kijelenthetjük, hogy a Szársomlyón nagyon ritka, a hegység többi területén főként a déli oldalakon viszonylagos gyakorisággal előfordul.

Védett! (Természetovédelmi értéke: 50 000 Ft)

VÍZISIKLÓ (*NATRIX NATRIX*) LINNÉ, 1758

Vízisikló (fotó: Dudás György)

Leírás: A hazai példányok maximális hossza nem éri el a 120 cm-t. Hátának színe vagy kékes-feketés-szürke, vagy világos, illetve sötét olívvzöld, melyet 3-6, pontokból álló, nem összefüggő foltos tarkít. A halánték mindkét oldalán egy-egy változó tónusú, sárga színű félhold látható, melynek hátsó, domború ívét fekete folt szegélyezi. A hasoldal szürke, melyet a zongora billentyűzetéhez hasonló fekete-

fehér mintázat tarkít. Egyes példányok hátszíne világos olajzöld, melyen a tarkótól a farok végéig lefutó, két vékony sárgásfehér csík látható. Ebben az esetben a foltos lényegesen kisebb pontokból tevődik össze. Ritkán fekete példányokat is lehet látni.

A fiatal állatok csupán méretben különböznek az öregektől, színük vagy mintázatuk alapján nem különíthetők el.

Elterjedés: Egész Európában honos, kivéve a Brit-szigetek északi területeit, valamint a 67. szélességi körön túli területeket. Nagy területen él Kis-Ázsia nagy részén, a Kaszpi-tenger környékén és a Kaukázusban is előfordul. Magyarországon a sík- és dombvidéki, esetenként a hegyvidéki vizek közelében honos.

Élőhely: Valamennyi élőhelytípus alkalmas lehet megtelepedésére. A folyóvizek közül a gyors folyásúakat nem kedveli. Megtaláljuk mocsarak, lápok, kubikgyödrök, holtágak, természetes és mesterséges tavak közelében és minden más vizes helyen. Annak ellenére, hogy kötődik a vízhez, sokszor attól nagy távolságra is elkóborol. A mesterségesen létesített élőhelyekre rövid idő alatt betelepül.

Életmód: Síkvidéken igen korán, már március első felében, míg a magasabb régiókban csak április elején jön elő, majd május végén, június elején párzik. Párzási időben gyakran nagyobb számban figyelhetők meg. Ennek oka, hogy egy-egy nőtényt több hím is követ és próbál párzásra bírni. A nőtény júliusban vagy augusztus elején, korától függően 12-20, de akár 25-40 tojást is tojik, melyek végüknél fogva összeragadnak, és így fűzért képeznek. A tojásokat nyirkos helyre, üregekbe, avar

alá, korhadék közé rakja. Nem ritka, hogy több nőstény is összetojik, így egy-egy alkalmas üregben akár 100, sőt több ezer tojás is összegyűlhet. A kis siklók az időjárás függvényében, 4-6 hét elteltével bújnak ki, s azonnal önálló életet kezdenek. A vízisikló jól úszik és bukik a víz alá, ezért elsősorban békákkal és apróbb halakkal táplálkozik, de esetenként megfogja a rágcsálókat is. Az áldozatait nem öli meg, hanem élve kezdi elnyelni őket. Sokszor olyan nagy termetű békát zsákmányol, hogy több órába telik, míg el tudja nyelni. Ilyenkor gyakran hallani a kétségbeesett béka „sírását”. Bár vízhez kötődő állat, igen sokszor elkóborol messze a vizektől, s ha megfelelő mennyiségű táplálékot talál, ott ver tanyát. Előszeretettel behúzódik az emberi települések közelébe, ahol elsősorban varangyokkal táplálkozik. Ha veszélyben érzi magát, hanyatt fordul, nyelvét kiölti, és holtnak tettet magát. Ha megfogjuk, végbélnyílásából kellemetlen szagú, sokáig érződő, bűzös váladékot bocsát ki. Téli álomra későn, október második felében, de ha az idő engedi, csak november elején húzódik, földi lyukakba, falrepedésekbe, szalmakazalba, pincék védett zugába. Mind az északi, mind a déli oldalon találkozhatunk rendszeresen a fajjal.

Védett! (Természetvédelmi értéke: 25 000 Ft)

ÖSSZEFOGLALÁS

A Szársomlyó-hegy speciális természeti adottságai folytán hazánk kiemelkedően értékes területe. Szubmediterrán klímája, geológiai, talajtani, vízrajzi viszonyai lehetővé tették egy különleges, egyedi élővilág kialakulását és fennmaradását.

Minden kételtű és hüllőfajról egy általános leírás található, mely remélem, hozzájárul ezen „nemszeretem” állatok jobb megismeréséhez. Itt szeretnék megemlékezni a tragikusan elhunyt herpetológusról, Lippenszky Gáborról, kinek terráriumi és terepi megfigyelései nagyban hozzájárultak hazánk és a Szársomlyó-hegy herpetofaunájának minél teljesebb megismeréséhez.

Az itt élő herpetofauna jelentősége óriási. Ha meg akarjuk védeni a hegyet, ezt kígyóival, gyíkjaival, békáival együtt kell tennünk.

„A Szársomlyó számos titkának megfejtése még várat magára. Így pl.: kételtűek szaporodása, a felbukkanó új fajok kérdése, az itt élő hüllők etológiája stb. Pedig a Szársomlyót akkor tudjuk megvédeni a legjobban, ha megismerjük titkait.”
(Lippenszky Gábor)

IRODALOMJEGYZÉK

- Cihar, Cepicka (1979): *Taschenatlas der Terrarien*
- Böhm, W. (1993): *Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas*. Band 3/I: Schlangen I. p. 82–95.
- Brehm (1958): *Az állatok világa* II. kötet. Bibliotheca.
- Dely Olivér (1978): *Hüllők (Reptilia). Magyarország állatvilága* XX. kötet, 4. füzet.
- Dely Olivér (1969): *Kétéltűek (Amphibia) Magyarország állatvilága* XX. kötet, 3. füzet.
- Dudás Gy. (1998, 1999, 2000): *Beszámoló a haragos sikló kutatási és védelmi program eredményeiről.*
- Frivaldszky I.: *Monographia serpentum Hungariae*. – Pestini: 1-62.
- Günter Diesener, Josef Reichholf (1997): *Kétéltűek és hüllők*. Magyar Könyvklub.
- Günter Peters (1966): *Halak-kétéltűek-hüllők*. Uránia állatvilág. Uránia Verlag.
- Janisch Miklós (1976): *Kígyók-békák*. Búvárzsebkönyv. Móra.
- Jiri Felix (1983): *Kígyók*. Natura.
- Kerek, Varga (1989): *A haragos sikló előfordulása a Zselicben*. – Fol. Hist.
- Korsós Z. (1996): *Kétéltűek és hüllők*. Pannon Enciklopédia: Magyarország Állatvilága, p. 148–173. Dunakanyar 2000, Budapest 1996.
- Lanka, Lobin, Knotek (1984): *Lurche und Kriechtiere in Europa*. Verlag Verner, Dausien.
- Lehmann Antal (1998): *Tanulmányút Pécsről a Villányi-hegység területére és vissza*. Részlet a Földrajzi tanulmányutak a Mecseken és környékén című könyvből.
- Lehmann Antal: *A Szársomlyó-hegy növényzete*. MTA. Dunántúli Tudományos Intézet kiadványa.
- Lippenszky Gábor (1986): *A Szársomlyó-hegy herpetofaunája*. Szakdolgozat. Janus Pannónius Tudományegyetem. Állattani Tanszék.
- Ludwig Trutnau (1975): *Europäische Amphibien und Reptilien*. Belser Verlag.
- Majer József (1988): *A Szársomlyó gerinctelen faunájának mennyiségi és minőségi felmérése, illetve a herpetofauna vizsgálata*. Janus Pannónius Tudományegyetem. Állattani Tanszék.
- Uherkovich Ákos (szerk.), (2000): *A Villányi-hegység botanikai és zoológiai alappelmérése*. Dunántúli Dolgozatok (A) Természettudományi Sorozat (10). Pécs 2000.
- Újvári, Bellaagh, Bakó, Korsós (2000): *Peremre szorult haragos sikló populáció*. 11. 193.

- Újvári, Korsós, Bellaagh, Dudás (1999): *A haragos sikló (Coluber caspius) kutatása a Duna-Dráva Nemzeti Park területén. Beszámoló.*
- Péchy T., Haraszthy L. (1997): *Magyarország kétéltű és hüllői.* MME. Budapest.
- Pénzes Bethen (1983): *Terrárium.* Natura.
- Pénzes Bethen (1991): *Kétéltűek és hüllők a lakásban.* Mezőgazdasági Kiadó. Bp.
- Rakoncay Z. (szerk.) (1989): *Vörös Könyv.* Akadémiai Kiadó. Bp.
- Schätti, B. (1987): *The phylogenetic significance of morphological characters in Holarctic racers of genus Coluber, Linnaeus, 1758 (Reptilia, Serpentes).* – *Amphibia-Reptilia*, Leiden, 8, 401–408.
- Schätti, B. (1988): *Systematic und Evolution der Schlangengattung Hierophis Fitzinger, 1843–* Diss. Univ. Zürich, 50 S.
- Schmidt Egon (1977): *Kígyókról, békákról.* Natura
- Stidworthy, J. (1989): *Hüllők és kétéltűek. Az állatvilág enciklopédiája.* Helikon Kiadó. Bp.
- Zinner, H. (1972): *Systematic and evolution of the species group Coluber jugularis Linnaeus, 1758 – Coluber caspius Gmelin, 1789.* – Thesis, Univ. Jeruzsálem.

ERDEI ÉVA

ÍGÉRETES TEHETSÉGEK LÁTOGATÁSA A MÚZEUMBAN (2017. 09. 30., SZOMBAT)

Kíváncsi érdeklődés, remek hangulat, tartalmas párbeszéd, és persze önfelelt kikapcsolódás jellemezte azt a vendégváro programot, amelynek szeptember végén a Mecsek Egyesület Király utcai múzeuma adott otthont. Az állandó kiállítás látogatói olyan hátrányos helyzetű diákok voltak, akiknek kiemelkedő tanulmányi eredményei lehetővé tették, hogy középiskolai tanulmányaikat a dél-dunántúli megyeszékhely egyik patinás oktatási intézményében, a Leőwey Klára Gimnáziumban kezdjék meg. Ők valamennyien az Arany János Tehetséggondozó Program diákjai.

Előzetes egyeztetést követően, szervezett program keretében, egy napfényes szombat délelőtt látogatott egy osztálynyi, mintegy 30 főből álló kilencedikes diák a Mecsek hegység, illetve Pécs-Baranya környezeti, természeti értékeit, hagyományait féltve őrző egyesületi múzeumba. Ők valamennyien az Arany János tehetséggondozó program aktív résztvevői voltak. Az önfelelt kikapcsolódást kínáló hangulat a hely szelleméhez méltán adott volt, hiszen az egyik kiállítóterem falát elfoglaló több mint száz fokos és turistabot mellett számos olyan, a turisztikához, erdőjáráshoz, kiránduláshoz kapcsolódó tárgyat is megtekinthettek a diákok, amelyeknek a zömét – a fiatal életkorukra való tekintettel – ez idáig egyáltalán nem is láthatták. Ezért aztán nemcsak rácsodálkozva érdeklődtek a gyerekek a különböző, egykori használati tárgyak, illetve írásos korabeli dokumentumok iránt, de a témához kapcsolódó kérdések is sorra záporoztak Baronek Jenő, a Mecsek Egyesület örökös tiszteletbeli elnöke felé.

A szakember nemcsak válaszolt a kíváncsisággal teli, érdeklődő kérdésekre, de röviden, számos anekdota kíséretében, megismertette a vendégekkel az egyesület történetét is. Emellett többek között hangsúlyozta azt is, hogy amit a múzeumban látnak a diákok, az hosszú, több évtizedes gyűjtő- és kutatómunka eredménye.

A tanulókat kísérő pedagógusok örömmel szembesültek azzal, hogy a látogatás nemcsak szemléletes volt, de néhány tanulóknak valóban felkeltette az érdeklődését a természet szépsége iránt. Mint azt Gyenes-Börzsök Zsófia, a csoport vezetője elmondta, örömmel szembesült például azzal, hogy az osztály egyik legvisszahúzódebb tanulója hosszú percekig beszélgetett az egyesület örökös tiszteletbeli elnökével, akitől folyamatosan kérdezett a múzeum létrejöttével kapcsolatban is.

A pedagógus szerint az Arany János tehetséggondozó programnak – amely 17 évvel ezelőtt indult útjára – éppen az volt az egyik legfontosabb célja, hogy zömében a kistelepülési, főként családi okok miatt hátrányos helyzetbe került, ám rendkívül tehetséges fiataloknak utat

nyisson a továbbtanuláshoz. E speciális projekten belül folyamatosan zajlik a résztvevők humán, művészeti és természettudományos ismereteinek szélesítése is – tette hozzá a szakember. A mostani múzeumi látogatás ötlete is épp az előbb elmondottak alapján született.

A tanulmányi célú látogatás szerény vendéglátással ért véget, a búcsúzó diákok közül pedig többen ígérték: visszalátogatnak, sőt elhozzák barátaikat is a Mecsek Egyesület különlegesen érdekes múzeumába.

A fotókat készítette: Gyenes-Börcsök Zsófia, a Kodály Zoltán Kollégium Arany János Tehetséggondozó Program előkészítő évfolyamának csoportvezetője.

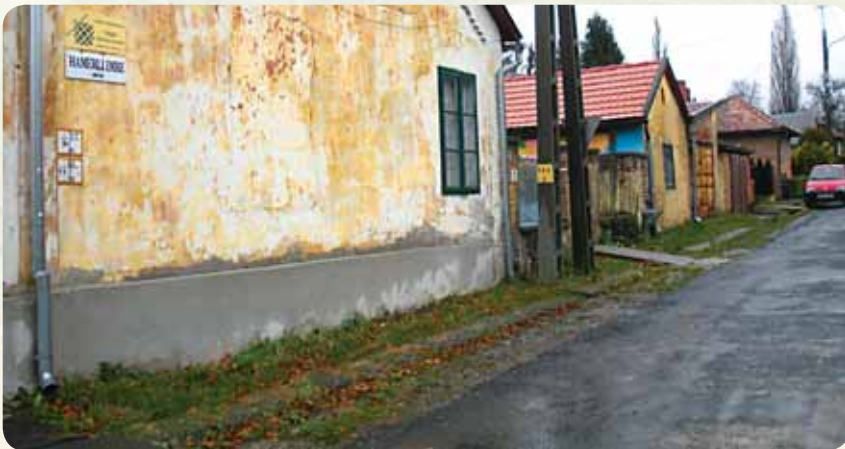

SEY GÁBOR

EGY UTCANÉVADÁS MARGÓJÁRA. HAMERLI IMRE UTCA

Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlése 7/2015. (III. 31.) önkormányzati rendeletével Pécs város közterületjegyzékében bekövetkező változásokról a Helyi Választási Iroda vezetője 2015. május 1-jén adott ki tájékoztatást a városlakók számára. Többek között itt szerepel, hogy a Szabolcs városrészen, a Hősök tere és a Mol benzinkút között fekvő Gorkij utca nevét Hamerli Imre utcának nevezték át.

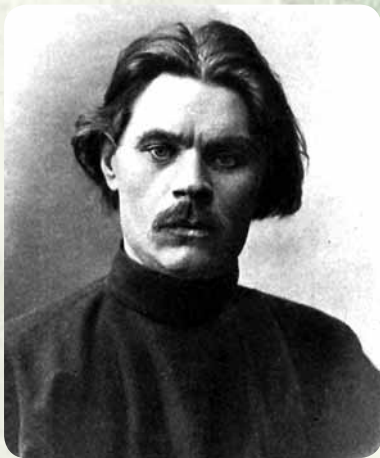
A valamikori Csendőr és Gorkij utca, ami új nevet kapott

A valaha Csendőr sor, majd Csendőr utcaként titulált, pár házacsából álló tulajdonképpeni nyúlfarknyi zsákutcát Gorkij utcának keresztelték át először. Eredeti elnevezése arra utalt, hogy az utcában csendőr őrszoba volt, s feltehető, hogy nevét a környéken lakó bányászok adták.

Maxim Gorkij szovjet-orosz író, aki munkásságával és kiadók létesítésével a szovjet szocialista irodalom egyik megteremtője volt.¹ Gorkij eredeti nevén Alekszej Makszimovics Peskov. Regény- és drámaíró, elbeszélő, publicista. Nyizsnyij Novgorodban (ma: Gorkij) született 1868. március 28-án. Nyolcéves korától inaskodott, kifutófiú, ikonfestő, hajósinas és teherhordó volt. Igen fiatalon kapcsolatba került már a narodnyikokhoz

¹ Pesti J.: Pécs utcanevei 1554–2004 (Kronosz Kiadó, 2013)

tartozó ifjú értelmiségiekkel. 1884-ben nem vették fel a Kazányi Egyetemre. A korán megjelenő írásai miatt (Makarcsudra, Ocserki, Éjjeli menedékhely) mégis, 1902-ben az Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta, ám a cár személyes utasítására érvénytelenítették a döntést, mire Csehov, Korolenkó és mások is lemondtak tagságukról. Ellentmondásos személyiség volt úgy a politikai, mint az irodalmi életben, bár a bolsevik pártnak korán tagja lett és Leninnel is baráti kapcsolatot ápolt, mind a pártot, a forradalmat és Lenint is nyíltan bírálta. A szentpétervári Tudósok Háza vezetőjeként nyílt

Maxim Gorkij

levélben bírálta és elvakultsággal, politikai dogmatizmussal vádolta meg Lenint, mikor a Tudósok Háza néhány tagját a helyi bíróság agyonlövötte. Előkészítője, majd elnöke és programadó előadója volt az egységes írószervezet 1934. évi első kongresszusának. Az irodalmi központ tevékenységét ő irányította, és döntő szava volt az állami könyvkiadás külföldi irodalmat közvetítő területén, viszont nem volt hajlandó arra, hogy politikai szemszögből ítélje meg, jó vagy rossz egy mű.

Többször kényszerült emigrációba. Megfordult az USA-ban, Németországban, Csehországban, majd Itáliába utazott. 1924-től Sorrentóban élt. Hosszabb ideig és többször tartózkodott Caprin. Tüdőbetegségét is külföldön gyógyíttatta.

1928–29-es hazalátogatása után, 1931-ben végleg visszatért a Szovjetunióba. Lenin halála után kezdetben Sztálinnal szimpatizált, ám – egy az Izvesztyijában megjelent cikke miatt, ami egy vádirattal is felért a sztálinizmus ellen – végképp szembekerült vele.

1936. június 18-án halt meg Gorkiban, Moszkva mellett. Hivatalosan tüdőbajban. Vélhetően azonban megmérgezték. Halála mögött Genrich Jagoda, az NKDV akkori vezetője állhat.²

Az utcácskát elnézve a hajdanvolt névadók – talán Gorkij ellentmondásos személyiségét is figyelembe véve – nem a legelőkelőbb utcák közül választottak, hogy az az író nevét viselje.

² https://hu.wikipedia.org/wiki/Makszim_Gorkij
<http://enciklopedia.fazekas.hu/palyakep/vilag/Gorkij.htm>

Hamerli Imre

Gorkijt Hamerli Imre váltotta. De ki is volt ő, hogyan kötődik a városhoz?

Pécsett kevesen emlékeznek az egykor a város iparát, kereskedelmét, vendéglátását meghatározó családra.

A család első képviselője – Hamerly Ferenc (1803–1883) – még katonaként került Nádasdra, majd püspöki hajdúként élt Pécs városában. Gyermekai közül Hamerly János (1840–1895), a kesztyűgyár létrehozója, tulajdonosa kétkezi munkával, otthoni kis műhelyéből fejlesztette ki a méltán világhírűvé vált kesztyűgyárát, üzemeltette a város első fiákerjeit és a Három Varjú vendégfogadót. Gyermekai közül Imre

(1867–1927), István (1868–1903), Károly (1881–1960) vezették tovább apjuk halála után a kesztyűgyárat; Izabella (1865–1942) és József (1878–1953) hozták létre a Hamerli vaskereskedő hálózatot, üzemeltették a Sopiana Gépgyár elődjét, s az 1930-as évektől gépkocsi-kereskedéssel is foglalkoztak. De a család nevéhez fűződik a Király utcai Pannónia Szálló megépíttetése és egy ideig üzemeltetése is.

Hamerli Imre atyja és István öccse halála után vonta be a gyár vezetésébe legkisebb öccsét, az akkor 22 éves Károlyt.

Az ez időben kitört I. világháború Károlyt a harctérre sodorta. Imre a gyárat vezette és igyekezett vagyonukat megőrizni, gyarapítani. A manufaktúrának és a családnak otthont adó Király utca 5. számú házból a műhelyeket folyamatosan költöztették át a Tettye oldalban épült új gyárépületbe, majd az 1906-tól életveszélyesnek nyilvánított épületből a család is kiköltözött 1913. február 1-jével.

Még ugyanez évben kezdték el gyorsított ütemben a Király utcai ház lebontását, s helyén Pilch Andor tervei alapján Jaulus Gyula budapesti vállalkozó kivitelezésében a 70 szobás impozáns, modern szálloda építését, amit Hamerli Imre álmodott meg a régi családi ház helyére.

Hamerli Imre 1896-ban vette nőül Novy Saroltát. Érdemes megjegyezni, hogy a bécsi születésű – osztrák állampolgár – Sarolta édesatyja Novy András – bécsi udvari cukrászmester, Sisi és Ferenc József cukrásza a Burgban –, édesanyja pedig Wöß Karolin, egy bécsi kávéház leánya, aki maga is a Burgban dolgozott.

Az 1917-es év fordulatot hozott a Hamerli család életében. Károly harc-térről való megérkezése után – 1917 végén – a testvérek véglegesen felosztották maguk között az eddigi közös vagyont. A végleges szerződést 1918. február 1-jén írták alá. Ennek értelmében Imre az 1915-ben átadott Pannónia Szálló, míg Károly a Kesztyűgyár kizárólagos birtokosa lett.

*Az 1907. évi Pécsi Országos Kiállítás Szervező Bizottsága.
Jobbról hátrafelé a harmadik Hamerli Imre.*

Imre, aki atyja halála után hosszú évekig a kesztyűgyár pénzügyi és műszaki irányítását is végezte, Pécs városának meghatározó személyisége, köztiszteletben álló polgára volt. A nagy család – hat gyermeke volt – és a szálloda igazgatása mellett jutott ideje a városért, a közért való munkálkodásra is. Pécs közigazgatási, kulturális, gazdasági-pénzügyi életében egyaránt munkálkodott. Tagja volt több albizottságnak, és kivételes eset volt, ha valamelyik ülésről elmaradt. Társelnöke volt a Pécsi Háztulajdonosok Szövetségének, választmányi tagja a Nemzeti Casinónak, 1913-tól tagja a Julián Egyesület Pécsi Bizottságának. Feladatot vállalt az 1907. évi Pécsi Országos Kiállítás Szervező Bizottságában. Elnöke volt a Dunántúli Bank Rt.-nek, az Iparos és Kereskedő Tanonciskolák Felügyelő Bizottságának. 1908-tól haláláig, önkéntes vállalás alapján, ellenszolgáltatás nélkül látta el a gondnoki feladatait a városi Matessa és Rudolfineum Árvaházaknak, amiket magánvagyonából is támogatott. Igazgatósági tagja volt a „Pannónia” Sörfőző Rt.-nek

és a Dunántúli Malomipari Rt.-nek. Vezetőségi, elnökségi tagja, illetve alelnöke volt a Kőipari Rt.-nek és a Pécsi Tárházak és Kereskedelmi Rt.-nek, a Sopiana Gépgyár Rt.-nek, a Dunántúli Szállodai és Élelmiszerüzemi Rt.-nek, s nem utolsósorban tagja volt haláláig a *Mecsek Egyesületnek* is.³ Ezeket a funkciókat nemcsak névleg, hanem a valóságban is betöltötte, a testületek munkájában tevékenyen részt vett. Pécs törvényhatósági és közigazgatási bizottságában szókimondásáról és városa iránti szeretetéről volt híres. Ez motiválta (természetesen az üzleti érdekeken túl) abban, hogy megépítse a Pannónia Szállót és Vendégfogadót a kávéházzal együtt, melyek a városban nagy hiányt pótoltak. A Pannónia üzelmeltetése azonban nem sok sikert hozott számára, így a szállodát és a kávéházat először funkciója megőrzésével, majd később a bankok konjunktúrája idején az egész épületet a Dunántúli Banknak bérbe adta. Majd hosszas töprengés után, 1923. július 22-én az épületet végleg eladta – 105 millió koronáért – a Dunántúli Banknak.

A vételár tekintélyes része (75 000 000 korona) 75 000 részvény átadásával került kiegyenlítésre, ami Hamerli Imre számára az abszolút részvénytöbbséget jelentette. A bankkal kötött egyezség szerint Hamerli Imre a pénzügyi vezetésében is helyt kellett, hogy kapjon. A bank azonban 1923. november 23-i közgyűlésén – még mielőtt Hamerli az igazgatóságba került volna – újabb részvényeket bocsátott ki, s az addigi 100 000 darab ezer koronás részvény helyett 250 000 db ugyanilyen értékű részvényre emelte alaptőkéjét. Az igazgatóságba ezek után bekerülő Hamerli csak újabb részvények megvásárlásával tudta vezető pozícióját megőrizni. A bank további tőkeemelései és a pengő 1927. évi bevezetése is (12 500 K. = 1 P.) Hamerli pozícióját tovább rontották. Nem hozta meg a várt sikert Hamerli részére az 1923. október 28-i szindikátusi megállapodás sem, melyet a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesülettel és társaival (Hazai Bank Rt., Első Duna Gőzhajózási Társaság, Forbáth Arnold, Szegő Pál, Pilch Andor, Bruck Sándor, Dúsbaba Vilmos, Halász Béla, dr. Szegő Sándor) kötött, személyének súlya a bank vezetésében egyre csökkent. Személyes levelezéséből kitűnik, hogy az idő múlásával szerződő feleivel a kapcsolata nem volt felhőtlen.

Hamerli Imre erősen kötődött a Pannónia épületéhez, ezért banki részvényeitől és a bank vezetésében betöltött funkciójától megválni nem akart. Ez az épülethez való görcsös kötődés, hibás pénzügyi manőverei, az üzleti életben túlzottan bizonyult jóhiszeműsége, nagyvonalú jótékonykodásai, az időközben megváltozott gazdasági helyzet, a pengő bevezetése

³ A kései leszármazók örömmel vették tudomásul, hogy a Mecsek Egyesület vezetősége nem feledkezett meg egykori tagjáról a temetőben rendezett legutóbbi koszorúzás alkalmával sem.

vezettek oda, hogy 1927. november 15-én bekövetkezett halálakor a bank részvényeiből már csak 5992 db, 571-gyel kevesebb volt birtokában, mint ami az abszolút többséghez kellett volna. Egészségi állapotának megromlásához nemcsak a nyomasztó gazdasági helyzet, sokirányú tevékenysége, hanem sikertelen politikai kísérletei is hozzájárultak.

Politikai téren tántoríthatatlan híve volt a demokratikus világfelfogásnak. 1908-ban lépett fel először, mint képviselőjelölt, 48-as programmal, de néhány szavazatkülönbséggel vereséget szenvedett dr. gr. Zichy Jánostól. A város szerb megszállása alatt először 8 napra, majd a nagy sztrájk ideje alatt végig túszként fogva tartották a megszállók. Többször indult még, mint képviselőjelölt, de sohasem került be az országgyűlésbe. Csak az 1926. évi decemberi választásnál, az egységes polgári párt listáján jutott a pótképviselői mandátumhoz. Tényleges politikai tevékenységet így nem fejthetett ki a képviselőházban.

Hamerli Imre ránk maradt végrendelete már nem volt végrehajtható az örökösök akarata szerint. Az örökösöknek, feleségének és hat gyermekének közjegyző előtti egyezségéből derül ki, hogy 185 605 pengőt kitevő örökséget, mely ingatlanokból és gazdasági felszerelésekből áll, a temetés 777,06 pengős költségén kívül 127 323 pengő adósság terhelte. A fennmaradó hagyaték tiszta összege 57 105 pengő, alig több mint az ingatlanok értéke.

Hamerli Imre élettörténetéből kitűnik, hogy egész életében szeretett városáért dolgozott és vállalt magára önként terheket. Idejét, energiáját, s főként pénzét és egészségét nem kímélve tevékenykedett. Élete ezer szállal kapcsolódik a városhoz, a belvároshoz. Róla – akinek személyisége és tevékenysége mentes volt az ellentmondásoktól – elnevezni a külváros szegényes utcáskáját szintúgy méltatlan, mint Gorkijról volt.

A mai Hamerli Imre utca

Miközben a nagy múltú Pécsi Jótékony Nőegylet aktív tagjai korabeli kalapokban, hosszú, elegáns, igazi úrhölgyekhez illő korhű viseletben fogadták az adományozni szándékozó polgárokat, addig a szomszédos sátorban hatalmas érdeklődés

mellett nyílt lehetőség az élő virágokból elkészíthető koszorúk felpróbálására, sőt elvitelére is. Miközben a frissen sült kürtőskalács illata kellemesen átjárta a helyszínt, a kötetlenül jó hangulat szinte tapintható volt. Béke és nyugalom honolt a sétálgató párok, a kézen fogva andalgó szerelmes fiatalok, vagy éppen a gyerekeiket pesztráló szülők között, hiszen a mosoly a rendezvény egyik védjegye is volt.

Úgy szintén számos kíváncsi érdeklődő kereste fel a Mecsek Egyesület sátrát, ahol az e célra felállított asztalon az egyesület múltja és jelene volt tetten érhető színvonalas kiadványok formájában. A farönkön kiállított bakancs, illetve a sátorban felfüggesztett hátizsák, mászókötel, turista kalap akár vizuális noszogatásként is hathatott az aktív turizmusra való biztatás szempontjából.

Az egyesület sátrához ellátogató idősebb érdeklődők szívesen forgatták a kiadványokat, lapozgatták az egyik legrégebb óta működő szervezet múltba kalauzoló írásos emlékeit. De többen érdeklődtek az évkönyvekről, és szívesen fogadták az ez évi turista programfüzetet is. A Mecsek Egyesület asztalánál természetesen helyet kapott a Pécsi Természetbarát Szövetség vezetője. A szóban forgó civil szervezet csodálatos kiadványára szintén sokan kíváncsiak voltak.

A kiváló hangulatban lezajlott második pécsi Tüke-napra az egészen különös hangulatot teremtő sanzonest – Bonyár Judit és Edit Piaf „találkozása” –, illetve éjjel 23 órakor a Tettyét övező falakon lezuhánó látványos görögtüzet szimbolizáló tűzijáték adta. Azok, akik elégedett részesei voltak a rendezvénynek, biztatóan ígérték: jövőre veletek ugyanitt találkozunk.

OMACHT ZOLTÁN

AZ ÉLTETŐ ÁRADÁSOK FÖLDJE

A víz az élet bölcsője, mely különösen igaz a folyókat kísérő kiterjedt árterekre, ahol a növény- és állatvilágot egyaránt meghatározza. A Béda-Karapanca Tájegység a magyarországi Duna-szakasz legdélibb részén, Mohács térségében helyezkedik el. Az ártéri területet két fő részre bonthatjuk: a Duna által ma is elöntésre kerülő hullámtérre és az árvíz-védelmi töltéssel „védett” mentett oldalra. Az itt található ártéri élővilág kialakulásának és fennmaradásának fő tényezője és letéteményese a Duna folyó. A folyamszabályozás előtt az ártér folyamatos alakulásával, dinamizmusával „működtette” az ártéri rendszereket. A folyamszabályozás után ez a dinamizmus minimálisra csökkent, és a Duna szerepe csak a működtetésre szűkült. Az itteni élővilág életében ma is a legfontosabb szerepet játssza, hiszen áradásai a hullámteret elöntve hozza az éltető vizet, míg a mentett oldalra a talajvízen keresztül közvetve, a műtárgyakon kijuttatva közvetlenül gyakorol hatást.

A víznek az éltető szerepe mellett fontos a tájformáló, tájképi szerepe is. A terület több mint 22%-a vízhez kötött művelési ágú, mely az erdők, gyepek, nádasok közt húzódva jelentős hatást gyakorol a tájképre. A tájegység gerincét a Duna folyó képezi, amely mentén még megtalálhatók a természetes állapotú, alámosott szakadt partok, ahol a kimosott gyökerű, bedőlt fák jellegzetes képe tárul szemünk elé. A folyamszabályozások hatásaként a folyó építő munkája a gátak közötti viszonylag szűk területre korlátozódik, mely a vízügyi műtárgyak, kövezések közötti üledéklerakásból és feltöltésből áll, illetve a csekélyebb sodrású részekben az egyre ritkább zátonyképződést figyelhetjük meg. A lefűződött ágak mellett szerencsére még szép számban találhatunk a folyóval közvetlen kapcsolatban lévő élő mellékágakat, és a víz által szabadon bejárható hullámtereket. A holtágak fokozatosan töltődnek föl, növényesednek el, fokozva ezzel a táj és az élővilág változatosságát.

A folyónak nem csak a víz szállításában van szerepe. A talaj megtermékenyítésében is nélkülözhetetlen a vízzel érkező szerves anyag. Áradáskor a tápanyagban gazdag vízzel együtt a hullámtér vizes élőhelyeire „költöznek” a bentikus élőlények, amik terített asztalt jelentenek a halaknak,

madaraknak. Az itt élő emberek évek óta beszélnek a Duna ezen jótékony hatásainak csökkenéséről. A szabályozási munkákat követően – ami gyakorlatilag a Duna kiegyenesítését jelentette – a Duna nem változtatta medrét, és új medrek nem keletkeztek. A főmederben meggyorsult a víz, elkezdte mélyíteni saját medrét, míg a mellék- és holtágak öregedésük során föltöltődtek.

A Duna kisvizes időszakában csak a főmederben folyik a víz, a mellékágakban csekély a vízmennyiség, az ártéri élővilág nem jut többletvízhez. Középvizes időszakban a Duna feltölti mellékágait, kilép a medréből és a fokrendszeren keresztül fokozatosan feltölti az árteret. Az ártéri élővilág számára ez a tartomány hasznosul. A talaj feltöltésre kerül vízzel, a halak ívóhelyeikre vándorolnak. A nagyvizes tartományban megszűnik a fokon való töltődés, a Duna átlépi a medret kísérő övzátonyokat és előnti a teljes hullámteret. A hordaléklerakódás megnő, az élővilág nagyobb részének a feltételek kedvezőtlené válnak. A XIX. század utolsó negyedében – az élővilág szempontjából optimálisnak tekinthető – középvizek uralkodtak (60%), míg a XX. század hasonló időszakában ez az arány 27%-ra esett vissza. A nagyvizek aránya csökkent, de a másik kettőhöz viszonyítva viszonylag állandó, 5%-ról 1%-ra esett vissza. A kisvizek aránya pedig jelentősen növekedett, megduplázódott, 35%-ról 72%-ra. A Duna kapcsán látható trendek nem adnak optimizmusra okot. A vízállás átlaga csökken, az utolsó időszakban gyorsuló ütemben. A középvízi tartományt elhagyva már csak kisvízi tartományban lévő átlagok várhatók. Az éves minimum vízállások jelentős csökkenést mutatnak, értékük meglehetősen csökkent. A kisvízi tartomány 2/3-os dominanciája tovább fog növekedni, a középvizes időszakok rovására.

A folyó vízjárásának kedvezőtlen folyamatai mellett nagy kihívást jelent az – alapvetően nagy vízigényű – élővilág számára a folyómeder folyamatos mélyülése és a hullámtér feltöltődése, valamint a mentett oldalon tapasztalható alacsony talajvízszint.

A folyó áradásaihoz alkalmazkodó ember évszázadokon keresztül élt együtt e rendszerrel. Megtanulta működését, haszonvételeit – mai szóhasználattal élve fenntarthatóan – vette igénybe. A foggazdálkodásnak nevezett rendszer halászat, legelésre alapozott állattartás, gyümölcsészet-méhészet, gyékény-, fűz-, nád- és faművesség elemeiből álló közösségi önellátó gazdálkodási forma volt. Az egyes elemek még ma is fellelhetőek, de sajnos rendszerszintű működésük megszűnt, és az ezzel járó tudás nagy része is feledésbe merült.

Az általános közvélekedéssel ellentétben az árterek élővilága nem magában a főmederben koncentrálódik, hanem az áradások során a folyó által megjárt hullámtér számtalan gödrében, kobolyájában, ártéri erdejében, tocsogós gyepeiben, sásosaiban. A különböző növénytársulások az alapján alakulnak ki, hogy az áradások alkalmával az adott terület mennyi ideig áll vízborítás alatt. A nyílt vízfelszíntől kezdve a nádas, sásos területeken át a mocsaras helyekig számtalan élőhely alakult ki. Igaz ez az erdőkre is, ahol a vízborítást leginkább tűró bokorfüzesektől, a fűz-nyár ligeterdőn keresztül az elöntést már csak ritkán kapó tölgy-kóris-szil ligeterdőig változatos élőhelyeket találunk.

A mára egyre ritkább háborítatlan erdőkben található a rejtett életet élő fekete gólya, réti sas és a csak ritkán szem elé kerülő vadmacska.

A vizek egyik legjellemzőbb fajcsoportja a halak, melyeknek legfontosabb életciklusai az árvizekhez kötődnek. Tájegységünk természeti értékeinek mi sem jobb mutatója, minthogy a hazai halfajok közül több mint 50 faj megtalálható nálunk.

Optimális esetben a folyó életében évente legalább két nagy árhullámnak kell lennie. Az egyik az ún. zöldár, mely általában májusban érkezik és a Duna vízgyűjtő területének hóolvadásaival függ össze. A folyóban élő halfajok szaporodási időszaka – nem véletlenül – erre az időszakra esik. Az ilyenkor a medréből kilépő folyó a hullámtér nagy részét elönti, feltöltvén az ott található mélyedéseket, lapokat, kobolyákat, lehetőséget biztosítva a halak szaporodásához és bőséges táplálkozásához. Az árhullám levonultával az anyahalak visszatérnek a mederbe, de a számtalan sekély vízű, táplálékban gazdag vizes élőhelyen az ivadékok optimális életfeltételeket találnak. Ezeknek a természetvédelmi szempontból kiemelt szerepű élőhelyeknek a beszédes neve: „halbölcső”. Az itt található halbőségre épül a legendás ártéri madárvilág, a gólyák, récék, gémekek, kócsagok sokszínű világa.

Az őszi esőzéseket követő újabb árhullám ismét megönti az árteret, melynek levonulásával a megerősödött ivadékok visszatérnek az anyamederbe, ahol biztonságban telelnek. Az ősz – a tavaszhoz hasonlóan – igen mozgalmas a madárvilágban, hiszen ekkor a vonuló fajok sokasága lepi el a területet. Amíg a halak a mederfenéken vermelenek, addig a felszínen nemcsak a jég zajlik, hanem a nálunk telelő madarak mozgalmas élete is. Megtalálhatóak közöttük különböző ludak és récék – melyek részben tovább vonulnak, részben nálunk töltik a telet –, illetve az őket követő réti sasok is. A fagyott talaj felszíne alatt téli álmukat alusszák a pelékek, sünök, a fák kérgében rovarok várják az idő jobbra fordulását. Az ilyenkor dermedt és kietlennek tetsző táj azonban az első tavaszi napokban nagyot nyújtózva kezdi megújuló életét.

Nekünk, akik hivatásul választottuk a természet védelmét itt az ártéren, néhány faj különösen kedves és olyan üzenet hordozója, melyet a ma embere már talán meg sem ért. A fekete gólya és a réti sas már megjelenésével is impozáns, lenyűgöző és tiszteletet ébresztő. Nekünk azonban egy kicsit többet, mást is jelent. Hogy miben is áll ez? Valamikor az ártéri ember áldásnak és magának értetődőnek vette az árvizet, ahhoz alkalmazkodott. Az árteret otthonának választotta, és megélhetését, boldogulását biztosította. Amennyiben megjött az árvíz és bőséges volt a halszaporulat, a fekete gólyák és a sasok sok fiókát tudtak felnevelni és kiröptetni. Ilyen években az ártéri embernek is biztos jövedelmet jelentett a hal, az ártéri gyümölcs, méz, a dús füvű legelő, kaszáló. A kétféle bőség összekapcsolódott. Számunkra a jelenkorban – mikor az árterek már csak nyomokban lelhetőek fel, és mindent a pénz irányít – egy-egy ilyen madár költése azt jelenti, hogy a „rég”i bőségből, az egykori varázsos tájból még VAN, még működik az ártéri rendszer, még létezik a harmónia. És egyben jelent reményt és célt is; igazolva látszik munkánk, és ebből erőt meríthetünk.

SEY GÁBOR

TRAIBER, HAJTÓS, VASVÁRY

Egyik szokásos városi sétám a Vasváry-ház Király u. 19. sz. előtt vitt el. Bár már régebben is jártam az épületben, most mégis kényszert éreztem magamban, hogy ismét betérjek. A Martyn-émlékmúzeum, a Vasváry-émlékszoba, a Péchy Blanka-émlékkiállítás és a hajdanvolt Déry-féle Hamerli kesztyűs kiállítás töredékének megtekintése ismét kellemes élmény volt, ami gondolatokat is ébresztett bennem. Ajánlom minden kedves pécsi polgárnak és idelátogató turistának, hogy ne hagyja ki ezt a lehetőséget, és tekintse meg a kiállításokat.

A Péchy Blanka-émlékszoba közelsége a Pécsi Nemzeti Színház épületéhez felveti annak lehetőségét, hogy a kiállítás anyagát – a színházzal közösen –, ki lehetne bővíteni több más híressé vált pécsi színész bemutatásával. A Martyn Ferenc-kiállítás jól illene a Káptalan utcai múzeumok sorába, s a Déry-féle Hamerli kesztyűgyárat bemutató kiállítás teljes egésze megérdemelné, hogy ismét láthassák a teljes anyagot az érdeklődők. Igaz, meg kell jegyezni, hogy függetlenül a múzeumi anyagtól, a Széchenyi téren létrejött egy kisebb Pécsi Kesztyű kiállítás Marczi Mihály jóvoltából,¹ és a Zsolnay-negyedben Petőházi Szilveszter a maga nemében egyedülálló ipartörténeti kiállításon mutatja be az „1861 Kesztyűmanufaktúra”, a kesztyűviselet és -gyártás történetén kívül a pécsi kesztyűgyár történetét, és a pécsi kesztyűgyártást méltán híressé tevő Hamerli családot.

A Vasváry-émlékszoba külön érdekességgel is szolgált számomra. Köztudott, hogy különös vonzódásom van a címerekhez, igyekszem azokat leírni, történetüket felkutatni és közreadni a hasonló érdeklődésűeknek.

Nos, a Vasváry-ház több érdekességgel is szolgál. Pécs város címeres emlékei című könyvemben, ami 2013-ban jelent meg a Házmaster Kiadó jóvoltából, már foglalkoztam a Vasváry–Traiber címerekkel, ám a mostani látogatásom a Vasváry-házban számomra is új ismeretekkel szolgált. Felkerestem dr. Nádor Andrászt is, aki amellet, hogy a Vasváry család

¹ Azóta már a Ferencsek utcája 17. alatt látható a kiállítás.

leszármazottja, Krautszack ágon többedízigleni unokatestvérem is – mily kicsi a világ, s hogy kapcsolódnak itt Pécssett egymáshoz a régi polgárcsaládok –, hogy első kézből juthassak hiteles adatokhoz.

Nos, a Vasváry családhoz kapcsolódó épületekről és magáról a családról nem kívánok értekezni. Ezt a szükséges mértékben megtettem a címeres könyvemben. Sőt, az általam leírtaknál sokkal bővebben, kimerítőbben tárgyalta e témákat dr. Romváry Ferenc² kitűnő munkáiban, illetve Trebbin Agost a Hetedhéthatár internetes folyóiratban megjelent cikkében.³ Gyors, ám nem teljes körű ismeretet nyújtanak még az internetes oldalak⁴ is.

Az 1507-ben adományozott címert

uralkodó!) címere látható. A Bajorországból való származást a családi tudat őrizte meg. A címert rajzolata jól illik is a korbá, ám az eddig legteljesebb címertgyűjtemény J. Siebmacher Wap-penbuchja nem tesz róla említést. Romváry a következőképp írja le a címert: „ún. reneszánsz, hasított címert, koronás sisak felett szárnyakkal”. A címert heraldikailag pontos leírása a következő: Kékkel és ezüsttel hasított álló, tar, damaszokolt tárcsapajzs, felette szembe néző stilizált, vörössel bélelt, korona nélküli sisakkal, melyből jobbról kék, balról vörös sasszárny nő ki. Takarók: jobbról fekete-arany; balról vörös-ezüst.

Én a címerekkel, illetve a névváltoztatással szeretnék foglalkozni. A címertek közül az első az 1507-es állítólagosan bajor címert. A kiállítóterben német szöveggű írás feletti akvarell mutatja a címert. A Romvárynál hivatkozott, a család tulajdonában lévő, mindhárom címert ábrázoló festményt volt szerencsém magamnak is tanulmányozni dr. Nádor Andrásnál. Ezen a három címert ábrázoló festményen mindhárom címert kerete felső élén középütt, a címert kibocsátó ország (nem az

² Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 32 (1987) (Pécs, 1988) Művészettörténet A pécsi „Vasvári-telep” története. Vasvári György műgyűjteménye; Pécsi Szemle 2002. (5. évf.) 2. szám, 28–60. oldal. A néhai Vasváry-ház;

³ [http://hethedhethatar.hu/hethatar/?p=14967Hetedhéthatár A Vasváry család](http://hethedhethatar.hu/hethatar/?p=14967Hetedhéthatár%20A%20Vasváry%20család)

⁴ www.iranypecs.hu/hu/info/kiosk-latnivalok/vasvary-haz.html
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_utca_\(P%C3%A9cs\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_utca_(P%C3%A9cs))

A heraldika szabályai szerint a címereken csak tiszta színeket ábrázolunk. Így ha hinni lehet a címer alkotójának, akkor a pajzs jobb oldala és a jobb oldali sasszárny kék, a jobb oldali szalagok pedig feketék, arannyal. Ám ez lehet a festő hibája is, hogy egy világosabb és egy sötétebb, feketének tűnő kék színt alkalmazott. A sisakra korona vagy tekercs kívánkoznék a heraldikai jó ízlés szerint, ami sajnos elmaradt. A sisak erősen stilizált, rostélyá inkább hatágú csillagot formáz, mint rácsot, tehát nem igazi tornasisak. A hármasképen megörökített sisakról arany medál csüng alá, míg a bemutatóterem akvarelljéről ez lemaradt.

A kiállítóteremben elhelyezett bekeretezett okmány címere felett „Wappen Familie”, alatta „Traiber” szöveg olvasható. Az íromány szerint a Traiber család az előke-lő Augsburgi nemzetségből ered, akik különböző alkalmakkor, harcokban is kitüntették magukat. Közülük Georg Traibertet jutalmazta meg címerrel és nemesítette meg 1507-ben I. (Habsburg) Maximilián⁵ német-római király, akit az utolsó lovagnak is neveznek.

A második, magyar nemességgel járó címet I. Lipót királytól Traiber János és felesége, Tsapy (Chapy)

Dorottya, továbbá általuk a három fivér, Miklós, György és Márk is, valamint örökösök és mindkét nembeli leszármazottjaik nyerték 1688. május 22-én, s még ebben az évben Zalában hirdették is.⁶ A nemeslélén lévő címer a következő: *Kék mezőben zöld földön kétfarkú arany oroslán felemelt jobbában három piros rózsát tart; zárt sisak. Sisakdísz: kiterjesztett szárnyú galamb, csőrében zöld ággal. Takaró: kék-arany; vörös-ezüst.*⁷

A nemesség elnyerésének indoka a Vasváry György által 1883-ban összeállított díszes családfa írásbeli kiegészítése szerint „a keresztény államnak tett hű szolgálataik és érdemeik által szerzett érdemeik alapján” kapták a magyar nemességet. A címer leírása ugyancsak Vasváry György szerint:

Az 1688-as címer

5 Winer Neustadt, 1459. 03. 22. – Wels Felső-Ausztria, †1519. 01. 12. 1477-ben burgundiai herceg, 1486-tól német-római király, 1493-tól osztrák főherceg, 1508-tól a Szent Római Birodalom császára)

6 Kempelen B.: Magyar nemes családok

7 Uo.

„Egyúttal a valódi és kétségtelen nemesség jeléül a család a következő fegyver, azaz jelvény viselésére jogosult: *„Felállított égkék színű katonai pajzs, melynek talaja zöld színű tág mező, amelyen természetes nagyságban oroszlán: szája nyitva, vöröses nyelve kidugva, kettős farka dereka fölé emelve, két szétterpesztett hátulsó lábára felegyenesedve, úgy hogy mellső bal lábát a prédára kiterjeszteni, jobb lábával három piros rózsát tartani és a pajzsnak jobb oldala felé fordulni látszik; végtére a pajzson nyugszik egy rostélyos katonai sisak és fejedelmi jelvényül fölötte egy fehér galamb kiterjesztett szárnyakkal, mintegy örövendezve, a csőrében zöld gallyal. A sisak csúcsáról szalagok lógnak le. Eminnen sárga és kék, amonnan fehér és vörös színűek, melyek a pajzs végéig szelíden lelógnak azt illően ékesítik.”*

Mindkét leírás némi kiegészítésre szorul. Kempelen nem említi a sisakon lévő lombkoronát és a galamb fehér színét; Vasváry leírása ugyancsak nem említi a sisak levélkoronáját, a sisakot rácsos sisaknak említi, pedig az nyitott tornasisak; a takarók illetően ábrázolását pedig nem szalagnak nevezi a heraldika. Az oroszlán fegyverzetének említése (piros nyelv és körmök) nem szükséges, ám nem is hiba.

Ez a címer található a Király utca 19. számú ház homlokzata felett is a két pajzstartóval. *A címer két oldalán egy-egy allegorikus, derékig meztelen női figura, csípőtől lefelé lepelbe borítva, lábukon saruval, fejükön babékoszorúval, mint címertartók. A címertartók kezében – akik a vasipart jelképezik – jobbról kalapács, balról fogaskerék látható. A bemutatott képet Tám László készítette a „Pécs város címeres emlékei” könyvemhez.*

A Király utca 19. sz. épületen elhelyezett címer a címertartókkal

I. Ferenc császár és magyar király 1803. június 14-én 13.574. sz. kelt elhatározásával erősítette meg a nemesi előjogokban a Traiber családot. Sajnos sem az 1688-as nemesség- és címeradományozásról, sem az 1803-as megerősítésről sem Siebmacher, sem Nagy Iván nem emlékeznek meg munkájukban. Az Illésy-gyűjteményben azonban két alkalommal is előfordul a család neve, határozottan TRAJBER formában.⁸ A Királyi könyvekben a név a Vasvármegyei nemesek igazolása között szerepel (megjegyzem, a saját családommal együtt), miszerint Mária Terézia Bécsben 1763. 10. 12-én kelt okmánnyal igazolja a felsorolt családok valódi nemességét.⁹ A név itt is TRAJBER-ként szerepel.¹⁰ A nemességszerző Györgynek Márton nevű fiától született unokája István nemessége 1803. évi május 13-án a m. kir. helytartótanácsnak 13.574/1803. sz. leirata alapján¹¹ megerősítésre került, majd a nemesség Vas vármegyének 1804. évi május hó 28-án és Tolna vármegyének 1804. évi szeptember hó 11-én tartott közgyűlésén kihirdetésre került. A leszármazók Baranya vármegyéitől 1805. március 26-án, Vas vármegyéitől 1807. szeptember 7-én, Tolna vármegyéitől 1807. december 16-án kaptak nemesi bizonyáglevelet. Ám érdekes, hogy Kempelen külön említ egy Bács megyében élt családot TREIBER néven, akik nemességüket ugyanekkor, 1803. május 13-án kapták volna.¹² Kérdéses, hogy ez névelírásból adódó ferdtítés, avagy két különböző családról esik szó. Azért is érdekes az 1803-as dátum, mert akár megerősítés, akár új adomány történt, rá szinte pontosan egy évre ismét adományban részesült a család egyik tagja. Ha ennek az adományozásnak az időpontját vizsgáljuk, a fent említett megyékben történő kihirdetések időpontja ez utóbbi adomány kiadásának idejéhez is igazodhat. Andrertzky József „Baranyavármegye nemesei” c. munkájában¹³ a család kétségtelen nemességét tényként közli.

Ami megmaradt

8 A 23. Magyar Kancelláriai Levéltár – Literae Consilii Regie Locumtenentialis Hungarici 1757. No.793. Trajber János, Miklós, György, Márk. Utaló: Treiber T440 és C 53 Helytartótanácsi Levéltár – Departementum publicum – politicum 1846 – F. 23 – No. 32 11934.

9 Levéltári jelzet: Az 57. Magyar Kancelláriai Levéltár Liber regi 46. kötet 452–459.old.; A 35. Magyar Kancelláriai Levéltár Conceptus Expeditionum 1763. No. 71.

10 A név helyesen TRAIBER.

11 Kempelen: Magyar nemes családok 10. kötet.

12 LR. LXI/63.

13 Pécs, 1909. 80. o

Mielőtt a harmadikként elnyert címer tárgyalásába kezdenék, szót kell ejtenem az épület felújításakor a város tulajdonába kerülésekor történt eseményekről. A ház utolsó, a Vasváry családhoz kötődő lakója, az államosítás után bérlőként ott lakó Majorossy Kálmánné sz. Nádor Mária, Vasváry Flóra leánya, Vasváry György unokája volt. Végrendeletében ő hagyta a városra a ház (lakás) megmaradt berendezését. A ház felújítása ezután kezdődött. *„Teljesen azonos címeres szoborcsoport volt látható a ház udvari hátsó traktusának homlokzati részén VASVÁRY-UDVAR felirattal, illetőleg a volt VASVÁRY-TELEP, ma MTA SZÉKHÁZ épületoromzatán. Klein Ármin mintázta a Zsolnay-gyárban, anyaga a balusztrádokkal azonos minőségű és színű, vörösés máz nélküli terrakotta. E két utóbbi egy évvel később, 1884-ben került felállításra, ekkor készült el az udvar végleges kialakítása és a szkóki villa is. Valamennyi kerámiadísz a Zsolnay-gyárból származik.”¹⁴*

Lukenits Ferenc kőművessegéd 1924. június 18-án; Reszner K. tanuló 1884. XI/5.; 1898. XII/15.; GRESZ N. tanuló; Szeghő Gyula bádogos 1929. III/5.; és az első dátum, ami bevésésre került 1884.

A ház udvari traktusának címere és a címertartók – Nádor András emlékei szerint – a „műemlékvédők” jelenlétében kerültek szétverésre. Szerencsére Nádor Andrásnak sikerült a szétvert relikviát – közel hatvan-egynéhány darabban – megmenteni és a család tulajdonában lévő épület udvarán valamelyest összeállítania.

Ezeknek a megmentett pajzstartóknak az érdekessége, hogy hátukra a tetőn járt dolgozók rajtahagyták kézjegyüket!¹⁵

Lássuk sorban a szétvert, jobb sorsra érdemes, hajdan büszke címertartókat, és a hátukat, amin a mesterek megörökítették annak tényét és dátumát, hogy a „Vasváry-ház”-on végeztek munkálatokat.

¹⁴ Romváry Ferenc: A néhai Vasváry-ház. Pécsi Szemle 2002. (5. évf.) 2. szám, 28–60. oldal.

¹⁵ 2016. június 21-én adott hírt a Dunántúli Napló és a BAMA internetes oldal arról, hogy egy felújítás során ráleltek az egyik parkettalap hátoldalán a mester kézjegyére: „MAHO Janos parkettarako 1910. januar ho 4”

*BONDOR; Lantos M. kőműves
1934–1942*

*I.18; APARÁ CZ J; B g; 1924; NI Á;
HA 1896; H. G; HARÁNT 1889.*

1968 J; UTZER SY; ha

TERKOV Miklós ÁCS

Jól látszik hány és hányféle mesterember fordult meg a tetőn. Már csak az ő nevük megőrzéséért is több megbecsülést élvezhettek volna ezek a csodás alakok! A dátumok is érdekesek, hiszen azokat az időpontokat örökítik meg, amikor a tetőn felújításokat, javításokat végeztek. Különösen érdekes az 1884-es évszám, mivel az 1840-ben a család tulajdonába került házat harminc évvel később átépítették Ivánkovits István és Szánthó Antal építészek tervei alapján. Ennek az átépítésnek a során került a főhomlokzat párkányára a „Vasváry-ház”, a ház hátsó udvarának homlokzati részére pedig „Vasváry-udvar” felirat 1883-ban. Valószínű azonban, hogy a munkálatok csak 1884-ben kerültek befejezésre.

De térjünk vissza eredeti témánkhoz, a családi címerekhez.

A család kiemelkedő tagja Traiber József, Kienmayer huszárezredbeli százados, 1804. május 4-én II. Ferenc német-római császártól birodalmi nemességet, címet és Löwenschwerdt¹⁶ előnevet nyert.

¹⁶ Írták: Löwenschwerdtnek is.

A Kempelen-féle címerábrázolás

*A Rihmer János által
1891-ben festett kép a címerről*

vármegyei 1804. évi szeptember hó 11-i közgyűlésén való kihirdetése, majd ezektől a megyéktől a nemesi bizonyáglevél elnyerése. A baranyai ágat ez a legfelsőbb helyen történt 1803-as megerősítés tehát csak közvetve érintette, hiszen a pécsi ág képviselői a nemességszerző Márk leszármazottai és Lipót György Péter (1813–1850), pécsi kereskedő és

Az új címer: kék mezőben zöld földön ket-
tősfarkú arany oroszlán jobb mellső lábával
kardot tart. Sisakdísz: a pajzsalak növek-
vőn. Takaró: kék-arany.¹⁷ A közölt rajz
alapján azonban jobbról kék-arany; balról
kék-ezüst.

Kempelen határozottan kétfarkú
oroszlánról ír. Ám ha szemre vesz-
szük a család birtokában lévő hármas
címerábrázolást, hamar észrevehet-
jük az eltéréseket. A színes ábra mind-
két oldalt kék-arany takarót mutat és
a kardot villogtató oroszlán egyetlen
farokkal bír.

Az 1688-as címerszerző Traiber János,
Miklós, György és Márk testvérek
voltak. A nemesítés mind a négyük-
re és valamennyiük mindkét nembeli
leszármazójára vonatkozott. Mint fen-
tebb hivatkoztam, a nemesség 1803-
as megerősítése a nemességszerző
György, Márton fiától származó uno-
káját, Istvánt illette valójában, a többi
ágot nem. István még Körmenyden szü-
letett 1750. december 25-én, és Szek-
szárdon hunyt el 1809. október 31-én.
Kétszer nősült. Gyermekai: fia: Ignác,
akinek fia Tolna vármegye esküdt
ülnöke, ennek fia: Tivadar (sz. 1822),
szekszárdi kir. törvényszéki irodatiszt;
leánya: Eleonóra (Szekszárd, 1786.
– Szekszárd, 1879. február 6.). Ezzel
érthetővé válik a nemesség Vas vármegyei
1804. évi május hó 28-i és a Tolna

¹⁷ Kempelen B.: Magyar nemes családok (lásd Vasváry)

birtokos (Hk.: Pécs, 1838, neje: Berecz Ágnes 1818–1869); István másodfokú unokatestvére. Bács megyei vonatkozásra nem találunk. Dudás Gyula a bácskai nemes családok között említi a Treiber (!) családot,¹⁸ amit Kempelen átvett tőle. Dudás a bácskai nemesek összeírásánál a nyomtatott forrásokon kívül főleg Bács-Bodrogh vármegye levéltárának nemesi összeírásait, a meghirdetési lajstromokat és családi iratokat használta fel, kiegészítve azokat az Országos Levéltár és néhány család levéltárának adataival. Munkájának eredménye a nevek abc szerinti felsorolása. Meggyőződésem, hogy a Bács megyei Treiber családnak a Traiberekhez semmi köze nincs, és tévesen szerepel esetükben az 1803-as dátum, mint a nemesség megszerzésének időpontja.

Az 1804-es II. Ferenc német-római császártól nyert adomány sem illeti az egész Traiber családot, mint ahogy az 1882. évi Vasváryra történő névváltoztatás is csak a pécsi Traiber György ágára vonatkozott. A birodalmi nemességet és a „Löwenswerdt” előnevet nyerő József százados nem más, mint az 1803-as megerősítést nyer István öccse, kinek fia, ugyancsak József, Tolna vármegye esküdt ülnöke. Tehát ez utóbbi József és a pécsi György harmadfokú unokatestvérek.

Járjuk körbe egy kicsit a névváltoztatást.

„1882-ben teljesült a család nagy álma” – írja Trebbin Ágost¹⁹ –, „a Traiber nevet Vasváry névvel cserélték fel. Érdekes ennek a története is: 1882. november 29-én kelt leiratában I. Ferencz József császár és apostoli király engedélyezte Traiber György vaskereskedőnek és törvényes utódainak, hogy magyar nemességük... megtartása mellett nevéket Vasváryra változtassák.”

Valójában ez a névváltoztatás nem „nagy álom” beteljesülése volt, hanem a névnek tudatos magyarítása, amit hosszú töprengés előzött meg. Nádor András birtokában lévő irat bizonyítja, hogy a névváltoztatás, a név kiválasztása tudatos, megfontolt döntés volt, aminek alapja a névváltoztatást kezdeményező Traiber György magyarságtudata volt. Traiber György saját vallomása szerint nevének magyarításának gondolatával már kora ifjúsága óta foglalkozott. *„Első terve az volt, hogy a német Traiber családnevet értelme szerint magyar nyelvre fordítja és ennek a fordításnak a magyar neveknél szokásos alakot kölcsönöz: Traiber=Hajtó=Hajtós=Hajtósi=Hajtósy=Hajtóssy. Ezt a tervét azonban nem valósította meg, arra való tekintettel, hogy a magyar nemesi családnevek nagyrészt magyar községeknevekből erednek, és ennek a feltételnek a magyarítás ilyen formája nem felelt volna meg. Figyelme a későbbiekben azon magyar határ menti községek neve felé fordult,*

¹⁸ Turul 1893–3

¹⁹ Hetedhéthatar 2011. július 9. Trebbin Á.: A Vasváry család

ahol a Traiber család tagjai magyar földön legelőször letelepedtek. Ezen három vármegyében fekvő hat község a következő: Zala vármegyében: Sümeg. Vas vármegyében: Baksafalva (Bocksdorf), Szentelek (Stegersbach) és Körmend. Sopron vármegyében: Dörfoly (Dörfl, utóbb Déröld) és Kóhalom (Steiberg, utóbb Répcekóhalom). Így a következő kilenc név között kellett a választásnak történnie: Zalay, Sümeghy, Vasváry, Baksafalvy, Szenteleky, Körmendy, Soprony, Dörfölyi és Kóhalmy. Traiber György választása a »Vasváry« névre esett. A névváltoztatás iránt általa Bánffay Simon pécsi kir. közjegyző útján megindított eljárás folyamán I. Ferenc József ausztriai császár s Magyarország és társországi királya Gödöllőn 1882. évi november hó 29. napján kelt elhatározásával megengedte, hogy Traiber György pécsi vaskereskedő családi nevét régi magyar nemességének épségben tartása mellett »Vasváry«-ra változtathassa.²⁰

A döntés kifejezetten briliánsnak mondható, hiszen a család Magyarországra való betelepülésének helye mellett a névváltoztatást kérelmező foglalkozására (vaskereskedő) is utal.

A Vasváry–Traiber család méltán érdemes arra, hogy több más, pécsi polgárcsaláddal egyetemben – akik közül nem eggyel családi kapcsolatba is került –, a város megőrizze képviselőit jó emlékezetében.

20 Idézet dr. Nádor András szíves engedelmével a rendelkezésemre bocsátott iratból.

BAUMANN JÓZSEF

VÁLTOZÁSOK A FEKETE-TISZA-FORRÁSNÁL

Immár 8 éve, hogy a Mecsek Egyesület és a GEO-ENVIRON Környezetvédő Egyesület tagjainak összefogásával újjáépítettük a Fekete-Tisza-forrást. A régi forrás teljes bontására volt szükség egészen az alapokig. Új foglalómedencét képeztünk ki a régi közelében, és újjáépítettük a teljes forrásfalazatot az előtérrel. Küzdelmes és fárasztó hat nap alatt sikerült a kitűzött tervet megvalósítani és egy új vízhozamban gazdagabb szép forrást adni az erre járó turistáknak, kirándulóknak. Egri Sándor, a Kárpátok-Tisza Nemzetközi Fejlesztési Egyesület szervezésében és anyagi támogatásával a forrás falazatának két végébe 2009-ben esőbeállót készítettett, hogy a forráshoz érkezőket megvédjék a gyakran előforduló esőtől. Az esőbeállók készítésében, szállításában, festésében az ukrainai barátai segítettek.

Romos forrás

A forrás bontása

A forrás avatása

Esőbeállók elhelyezése

A forrásról készült képes beszámoló olvasható a Mecsek Egyesület honlapján a következő címen: <http://www.mecsekegyesulet.hu/wp-content/uploads/2015/11/feketetisza.pdf>

Az építők a forrásnál elhelyeztek egy három nyelven írt táblát ukrán, angol és magyar nyelven, és arra kértük az arra járókat, hogy küldjenek képes vagy írott információt a forrás és környezete állapotáról a megadott e-mail-címre. Néhány hónap után megérkezett az első fényképes beszámoló a forrás állapotáról, és azóta is érkeznek június végétől szeptember közepéig. A kieső időszakban a nagy esőzések és hózáporok miatt az út nehezen járható. A levelek küldői nagyrészt ukránok, magyarok, oroszok.

Eső a forrásnál

EMLÉKJEL A TISZA FORRÁSÁNÁL

2011. június 25-én emléktáblát avattak a Fekete-Tisza forrásánál az öt tiszai ország, Ukrajna, Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia képviselői. A táblaavatásról az április 11-i ungvári miniszteri találkozón döntöttek az érintett államok képviselői. Sajnos az általunk elhelyezett fekete márványtáblát kivették, és helyére az ukrán tábla került, ettől balra az új magyar tábla, jobbra pedig a román tábla lett elhelyezve a többi ország tábláival. Évekig nem tudtunk a kivésett táblánkról biztosan, csak azt, hogy valamelyik hivatal irodájában egészen megvan. 2017 nyarán dr. Tót Imre tanár úr, a forrásépítés szervezője kint járt Ukrajnában, felkutatta a táblát, és barátai segítségével a forrás kifolyócsövétől

jobbra a falazat tövénél bebetonozta. Most ismét látható az eredeti szege-
dikiek által készített forrástábla az eredeti felirattal „ITT ERED A FEKETE-
TISZA”. A Mecsek Egyesület címeres táblája a forrás jobb oldalánál az
oldalfalba van beépítve, ezt nem bántották.

Új táblák a forrás falazatán

A Mecsek Egyesület táblája

Sajnos a szélsőséges nacionalista érzelmek a forrást sem kímélik. Elő-
ször egy nagy Magyarország matricát tettek fel a magyar táblára, ezt
követte a válasz ukrán részről, hogy a forrás falazatának egy részét
és az esőbeállót kék-sárgára festették, majd a magyarok a kék festé-
ket zöldre változtatták, majd ismét kék került a zöld helyére. A forrás
kifolyója alá az ukránok visszatették a nem oda illő betonmedencét,
amihez az előtér köveit is meg kellett bontani. A nehéz tárgy a kézi
mozgatás miatt megrepedt, majd egy darabja levált róla. Ukrajnai
magyar barátainkat arra kértem, hogy hagyják abba a festékháborút, és
a törött betontálat távolítsák el és az eredeti épített formát állítsák hely-
re, megbeszélve ezt az ukrán hatósággal. Bízom benne, hogy az ukrán
és magyar emberek ha józanul gondolkodnak, akkor békében együtt
tudnak élni és megőrizni közös értékeiket.

Ukránosítás 2016. 10.

Tiltakozás 2017. 06. 25.

Visszakerült az eredeti tábla, de a forrás előterébe 2017. 08. 22.

Ukrajnában élő magyar barátaink szervezett formában óvják közös kultúránk még megmaradt emlékeit. 2018 tavaszán egy információs táblát szeretnének kihelyezni a Fekete-Tisza-forráshoz, melyre a forrás építésének rövid történetét írják le.

„Kedves Vándor!

Örülök, hogy túrád során eljöttél a Fekete-Tisza-forráshoz. A forrás néhány éve romos állapotban volt és a falazatának dőlése miatt életveszélyes. Ezt az állapotot szüntettük meg 2009 júliusában. Magyar természetbarátok fogtak össze, hogy újjávarázsolják a forrás falazatát és környezetét. Az alapokig lebontottuk az omladozó, dőlő kőfalat. A köveket egyenként megtisztítottuk, és mindent megőriztünk, amit lehetett a régi forrásból. Öt nap állt rendelkezésünkre, hogy a forrást és környezetét újraépítsük. Reggeltől estig dolgoztunk, esőben, szélben, szikrázó napsütésben. Az épülő kőfal fölé hatalmas sátorlapot feszítettünk ki hegymászó kötelekre, hogy folyamatosan dolgozhassunk. Öt napon keresztül folyt a gigászi küzdelem a mázsás kövekkel, a sziklás talajjal és a változékony időjárással. Az építőanyagokat szállító terepjárók többször elakadtak, és kilométereken keresztül hordtuk fel hátizsákokban, vödörökben a homokot, hogy a munka haladhasson. Hitünket, hogy elvégezzük a vállalt feladatot, nem tudta megtörni semmi, és öt nap elteltével állt a teljesen újjáépített forrás. Néhány hónapra rá elkészült a két esőbeálló, és a lépcsők mellé korlátokat építettek magyar diákok.”

EMLÉKJELEK A FEKETE-TISZA FORRÁSÁNAK FALAZATÁN

2011. június 25-én emléktáblát avattak a Fekete-Tisza forrásánál az öt tiszai ország, Ukrajna, Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia képviselői. A táblaavatásról az április 11-i ungvári miniszteri találkozón döntöttek az érintett államok képviselői.

Kedves Vándor! Pihenj meg e csodás helyen, élvezd a természet szépségét, és poharad friss forrásvízzel megtöltve igyál a forrásépítők egészségére! Óvjad, védjed munkánk eredményét, vigyázz a környezet tisztaságára!

Építők: GEO-ENVIRON Környezetvédő Egyesület (Szeged), Mecsek Egyesület (Pécs), Kárpátok-Tisza Nemzetközi Fejlesztési Egyesület (Szolnok).

RÓNAKI LÁSZLÓ

AZ ORFŰI MÉSZÉGETŐ-FORRÁSOK ÉS A BARLANG KUTATÁSTÖRTÉNETE

A DOLGOZAT CÉLJA ÉS A KEZDETEK ÁTTEKINTÉSE, VALAMINT A KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A 2015-ben elkészült anyag eredeti tartalma a Vízfő forrásbarlang jelenlegi helyzetét is bemutatta, majd utóbbi rész elhagyásával átdolgozott változat készült, ugyanis Orfűn az évben megrendezett MKBT Barlangnapra a DDNPI által kiadandó nyomtatott füzet elkészítésének terve nem valósult meg, így itt rövidített változata lát alább napvilágot. Ez főleg a barlangkutató szakemberek számára történt összeállítás.

A Nyugati-Mecsek két nagy karsztforrása (a Vízfő és a Tettye) karsztvízföldtani és barlangtani (speleológiai) feldolgozása jelen szerzőtől közreadva a Hidrológiai Közlöny hasábjain (2011-3, 2008-4)¹ megismerhetők.

Alább pedig egy jelentős vízhozam-ingadozású forráscsoport kutatásainak eredményeit kívánjuk bemutatni. E forrás és barlangjának kutatási eredményei több barlangkutató csoport tagságának munkája révén ismert. Kezdetben a kutatócsoportokat megelőzve a Magyar Állami Földtani Intézet geológusa dokumentálta az orfűi kőbánya földtani viszonyait (Venkovics 1954). Az intézeti jelentésben közreadott munkatérkép mellékletén két forrásjelet is rögzített. Mivel leírásában nem dokumentálta a két víz megjelenés mibenlétét, így nem tudjuk, hogy azóta a mesterséges tó vízszintje alá került Iker-forrást vagy a kőbánya melletti csaknem állandó kifolyású – később foglalt – forrást az előbivel együtt jelölte, mely utóbbit a nyaralótelep vízellátásához törpe vízműként évekig használtak. Ugyancsak a MÁFI égisze alatt végzett megelőzően kutatásokat egy közismert geológus, aki a kőbányában leírt „Víz tározó üreg” mellett egy kis 9 m hosszban járható barlangot térképezett (Vértes 1952). Ezt a 60-as években már nem találtuk. Feltehetően időközben lebányászták.

¹ A csatolt irodalomjegyzékből jelen szerző anyagát terjedelmcsökkentés miatt kihagyva, a hivatkozási évszám szerint interneten megtalálhatók. www.origo-haz.hu/kezdok/mkcs/tagjainak-munkassaga/47-hagyatek-ronaki-laszlo-irodalmi-munkassaga.html annotálva.

Ezek után a dr. Szabó Pál Zoltán által alapított Dunántúli Tudományos Intézet barlangos csoportja Kevi László vezetésével – köztük Vass Bélával – mindössze a Gubacsos aktív víznyelő és abban az időben még névtelen kőbányai forrással (a jelenlegi Mészégető-források) való összeköttetést mutatta ki festékes víznyomjelzéssel. (Szabó P. Z. 1961.) Ez volt az első kutatási eredmény a területen, mely jelentős barlangfeltárás lehetőségére utalt. A hajdani mészégető kemencék és a mögöttes felhagyott kőbánya környékén egy nagy eső után megfigyelt árvízi kitörést követően 1963-ban a jelentősnek feltételezett barlang feltárásába kezdett a Vass Béla által alapított és vezetett Baranya Megyei Idegenforgalmi Hivatal barlangkutató csoportja (BIH BCs.). A forrásdelta alsó barlangjának feltárását végezték 1963–67-ben, párhuzamosan az orfűi Vízfő forrásbarlang feltárásával. A hajdani kőbánya művelési szintjén nyomozható litoklázisok (a kőzetmozgások nyitott hasadéakai) árvízi utakat nyitottak. Ezek a forrásmegjelenések – mint később bebizonyosodott – a Mészégető-forrásbarlang föld alatti deltájának részei.

[A BIH kutatócsoportból 1972 szeptemberében kivált a jelen írás szerzője, mivel Vízfőnek a Komlói Vízmű számára történő hasznosítási munkáival az általa javasolt (Rónaki 1963) előzetes kutatás mellőzése miatt sem értett egyet.² Ezek után tudományos munka céllal a MÉV támogatása révén megalapította a Mecseki Karsztkutató Csoportot (MKCs).

Az MKCs tagságával, mint a harmadik gárda vette kezébe a(z) – akkor már Mészégető-források elnevezésű – kőbányai források hidrogeológiai vizsgálatait és folytatta a hozzá tartozó korábban általuk meghatározott vízgyűjtő terület barlangtani vizsgálatait. A negyedikként – az előző csoportból kivált tag – Zalán Béla által megalakított Pro Natura barlangkutató csoport (időközben névváltozással Pro Natura Karszt- és Barlangkutató Egyesület) napjainkig jelentős kutatási tevékenységével dicséretes eredményt tudhatnak magukénak. Egyébként a csoportalakítást megelőzően Zalán még mint magányos kutató, 1986-ban Bertáné (Zsuzsa) segítségével a víztároló üregként ismert barlangmaradványból a vizet szivornyával eltávolította és a dugóként szereplő hordalékot kitakarítva felfedezték a Mészégető patakos forrásbarlangot. Ekkor elsőként nekik sikerült a mintegy 200 m hosszú barlangfolyosót a második

2 A hatósági engedély nélkül végzett barlangbeli robbantások, betonozások, majd a műszakiterv-dokumentáció nélkül történt gátbeépítéssel nem tudtam egyetérteni. A gátépítést a geofizikai mérések és további feltárás után a szifon előtti feltárandó barlangszakaszra javasoltam. Ezzel szemben a gát a „Cseppkőerdőben” megépült. Egy nagy esőt követő áradás hatására a duzzasztógát nyitott állapota ellenére is visszaduzzasztott harmadik szifon vize a Zuhatagos terem tava alatt az ősi eltömődött szifonkerülő járaton át kitört. Ezzel további sikertelen tamponálási cementezésekre került sor, mely munkákban már nem vettem részt.

szifonig bejárni. Utóbbi kutatócsoport „Évi jelentései” alapos beszámolókkal szolgálnak. A további feltárásaként búvármunkák és a szifonok leszívásával az 1986–2001. évek során bejárhatóvá vált a jelenleg 358,5 m hosszú, az ötödik szifonnal végződő Mészégető-források-patakos-barlangja. A DDNPI megrendelésére elkészült részletes barlangtérkép további vizsgálatok alapját képezi. (Szabó R. Z. 2004.)

Az eddigi eredmények áttekintése immár időszerű, egyrészt azért, mert még e tárgyban nem készült ilyen összefoglaló munka, másrészt a természetjárók érdeklődését fölkeltheti e barlang, ugyanis a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága által felügyelve az overallos turisták számára biztosítják a barlang látogatását. A Pro Natura kutatói a Mészégető-barlang vízgyűjtő területén, attól Ny-ra feltártak még egy 29 m mély, 130 m hosszúságot meghaladó barlangot. Ez a Pietro-barlang, melyet ugyancsak látogathatóvá tettek az overallos turisták számára.

A jelen dolgozat alapját képező bő összeállítást lektorálásra eljuttattam a Pro Natura csoport vezetőjének, miután jelentéseiből származó adatok utólagos korrekcióját lehetővé akartam tenni, azonban visszajelzés nem érkezett. E cikk megírásához nyújtott segítőimnek, Havasi Ildikónak és Lotz Tamásnak köszönetemet nyilvánítom. A saját régi fotóim mellett dr. Bukovinszky Anna újabb színes fotói is láthatók az illusztrációk között. Végül a szerkesztői és lektorálási munkában elévülhetetlen érdemeiért hálával tartozom neki.

A HELY MEGHATÁROZÁSA, A NÉV EREDETE ÉS A FÖLDTANI KÖRNYEZET

A nyugati-mecseki karszt területén, az Orfíi-hegy tövében lévő kőbánya és mészégető alatt névtelen iker forrás ismeretes. A völgybeli kis vízkilépések láthatók voltak mindaddig, míg a mesterséges Orfíi-tó ezeket el nem lepte. A kőbánya mellett, attól a község felőli oldalon meredek vízmosást alakított ki egy csaknem állandó kifolyású, ugyancsak névtelen forrás. Ez mellett kissé magasabban rókalyukszerű árvízi nyílás van. A mészégető mögött a felhagyott kőbányatalpon figyelhettük meg a nagy csapadékok hatására feléledő árvízi kifolyókat. (Rónaki 1962.) A mészégetőtől északi irányban, a tó gátjának vonalában ugyanezen hegyoldalban a völgytalptól mintegy 20 m-rel magasabban található az időszakos működésű Sárkánykút. Hajdan e forrás mellett is fejtették a mészkövet. (Rónaki 2012.) Mindkét helyen rég megszűnt a bányászat és a mészégetés. Jelenleg a terület Orfúhöz tartozik, mely község bővítéseként üdülőtelep létesült a tó partján egészen a kőbányáig. Ez időben a mészégető aknáit fedő sík területen évekig büfé üzemelt. (Jelenleg magánház áll a helyén.) Ez mögött, a régi kőbánya függőleges falának tövében észlelhettük a nagy vízhozamú

árvízi kitörést. Korábbi kutatásaink forrásdokumentációi lehetővé tették a karsztforrások mögött feltételezhető barlangok bizonyos jellemzőinek kiszámítását az ismert Abaligeti-barlang adataival hasonlítva. Ily módon a kőbánya mögötti hegy alatt feltárássra érdemes barlang létezését állapítottuk meg. A mészégetőnél megtalált árvízi forrásnyílások bontásakor kézenfekvő volt a névadás igénye a jellegzetes építményre történő utalással. A barlangfeltárással kezdett megelőzően (és folytatólag) a forrás vízgyűjtő területét igyekeztünk kijelölni a helyszíni bejárásokkal térképre rögzített barlangnyílások és a víznyomjelzési eredmények figyelembevételével. Természetesen ez a felderítő munka kiterjedt a nyugat-mecseki karszt egész területére a nagy hozamú karsztforrások – mint az ismert, vagy felfedezésre váró barlangok végpontjai – vízgyűjtőinek kijelölésére.

A vizsgált terület felépítő középső triász anizuszi mészkő sok helyen nagy kiterjedésű, másodlagos dolomitzárványokat tartalmaz, melyek az országos előfordulásoknál megfigyeltekkel szemben a Mecsekben a mészkőhöz hasonló barlangképződésekben egyaránt szerephez jutnak. (Rónaki-Konrád 1981.) A vízgyűjtő területen változó vastagságú, néhol jelentősnek számító löszös talajtakaró található. Mindezek részletezésére még visszatérünk.

A HIDROLÓGIAI KUTATÁS ADATGYŰJTÉSE

Az előzőekben már utaltunk arra, hogy Kevi László Vass Bélával közösen 1955 tavaszán fluoresceines-festést végzett a Gubacsos-víznyelőben. Erről a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társaság Tájékoztatójában olvasható bejelentés szerint a festett víz a kőbánya alatti névtelen „kis forrásban” jelent meg. (MKBT. Tájékoztató 1956. jan.–febr. p. 29. Később ez elnevezésünk szerint a Mészégető-források kilépésének egyike.) Az első nyomtatásban megjelent barlang kataszterben (Szabó P. Z. 1961) is szerepel e víznyomjelzés.

1. sz. ábra: Térképvázlat Orfű környékéről

A festett víz megjelenési idejét és a távolságot is közli. Így az 166 óra és a víznyelőtől való légvonalbeli távolság 1,1 km. Meg kell még említeni a terület első részletes vízföldtani vizsgálatának leírását (Venkovics 1954). A Mészégető-forrás nagymértékű vízhozamváltozására és a víznyomjelzés eredményére figyelemmel a kutatók (Rónaki 1962, Vass 1964, Rónaki 1972) publikációkban rögzítették, hogy önálló, jelentős méretű, még ismeretlen barlang feltárásának lehetősége feltételezhető. Ezek nyomán indokolt volt feltárásának betervezése és megkezdése. A BIH Barlangkutató Csoportban 1958-tól tagként jelen szerző a feltáró munkák mellett a felszíni karsztkutatást is fontosnak tartotta, melyhez megfelelő szakmai alapként járult munkahelyi beosztása.³ Miután munkaköri kötelességeként már 1957-ben az uránbánya környékén kezdett forrásadatokat gyűjtésébe, így kézenfekvő volt a távolabbi területek – különösen a karszt – ilyen vonatkozású mérése és kataszterezése.

A nyugati-mecseki források kataszterezését a '70-es években kezdtük nagyobb területre kiterjedően az MKBT Dél-dunántúli Területi Szervezetének munkabizottsági kezdeményeként a Mecseki Karsztkutató Csoport tagjainak gyűjtéséből forrásnév-katalógusként tízezres ma.-ú térképsorozattal. (Molnár és tsi. 1987.) Ez a kataszter azóta minden ilyen irányú munka alapjául szolgál, ugyanis a szerzők használatára készített leírást a térképekkel a Pécsi Természetjáró Szövetség vezetője is megkapta 1990-ben. A forrásnyilvántartást követően a nyugati-mecseki karszt monográfia (Rónaki 1979–1984) során különböző feldolgozásokban mint kéziratok, bekötött anyagokként könyvek formájában is elkészültek. Közülük jelen irodalomjegyzékünkben e témát illetően csak egyetlen kéziratot munkára (Rónaki 1980) hivatkozunk.

A VÍZGYŰJTŐ TERÜLETEK FELDERÍTÉSE

A mecseki nagy karsztforrások vízgyűjtő területeinek felderítését munkahelyi támogatással alapvető munkacélként tűztem ki. Ennek kézenfekvő első vizsgálati módszere a víznyomjelzés. Nem mellőzhető e célból még a földtani képződményhatárok – a topográfiai és tektonikai viszonyok – megismerése. Így megvalósítása éveken keresztül gépkocsihasználat és gyalogos terepbejárás mellett még a munkaidőn túl hétvégi elfoglaltságokkal járt, nem beszélve a víznyomjelzésekhez szükséges megfelelő vízszállító kocsik használatáról és a mintavizsgálatok kivitelezéséről.

³ A Mecseki Ércbányászati Vállalatnál 1956-tól hidrogeológus az 1989 évi MÉV felszámolás miatti nyugdíjazásáig. Még a MÉV támogatásával 1972-ben zömmel munkatársai részvételével szervezte meg a tudományos igényű kutatásokra is hangsúlyt helyező munka céllal a Mecseki Karsztkutató Csoportot.

A Mecseki Karsztkutató Csoport (MKCs) 1972. évi megalakulása kezdetén a felderített objektumok térképre történő rögzítésének néhány problémájával is találkoztunk. Így az akkori időszak általános gyakorlata a „titkos-ügykezelés” volt, ami különösen érvényesült a 25 és 10 ezres méretarányú katonai térképekre vonatkozóan. Másolatuk minden formája csak illegális megoldás lehetett a következmények vállalásával. E kényszerhelyzetet megkerülve (a célszerű tízezres méretarány választásával) a szigorúan titkos koordináta-rendszerek mellőzésével térképeinken polár koordináta-rendszert vezettünk be, mely megoldás révén az objektumok visszakeresendő sorszámoknál szűk, meghatározott területre korlátozva helyezkednek el. (E dolgozatban nem tüntetjük fel, de lásd a kataszteri számaink és a korábbi publikációkban, így Rónaki 2011-ben közölt 3. és 4. ábra.)

A Nyugati-Mecsek 8 nagy karsztforrásához tartozó vízgyűjtő területek lehatárolása többéves munkaként 1970-re elkészült, majd 2 év múlva egy-egy konferencián számoltam be a karsztos kutatási eredményekről Pécsen és Budapesten. Ennek bővített anyaga fellelhető a Magyar Hidrológiai Társaság Pécsi Csoportjának Jubileumi Évkönyvében (Rónaki 1972). Ezt megelőzően és később is számos írásos publikációmban lehet találkozni egyrészt a víznyomjelzési adatokkal (Rónaki 1966, 2007), másrészt a vízgyűjtő területeken végzett vizsgálatok ismertetésével és határaiknak rögzítésével (Rónaki 1970, 1975, 1984, 2008). A Mészégető-források vízgyűjtő területének lehatárolása a szomszédos területek biztosabb határkijelölését követően, mint maradék terület, csupán a topográfia spekulatív értékeléseként történhetett. E szerint fogadható el annak bizonytalan realitása. A szomszédos területekkel határos vonala valójában nem tekinthető olyan bizonyosnak, mint azt valamennyi más nagy karsztforrás vízgyűjtőjének esetében elérhettünk. Meghatározásunk szerint mindeddig a Mészégető-források vízgyűjtő területét 1,796 km²-ként (kerekítve 1,8) publikálva tartjuk nyilván azzal a feltevéssel, hogy a Ny-i határvonal későbbi ismeretek miatt történő esetleges változtatása a Kisaplika-forrás vízgyűjtőjének jelenlegi 0,857 km²-ben nyilvántartott terület mértékében is változást okoz. Ennek térképét lásd lejjebb a 2. sz. ábraként. A vízgyűjtő területek térképi bemutatása különböző szempontok szerint számos publikációban fellelhető.

A Pro Natura évi jelentései között 2010-ből egy ismeretlen szerző által készített térkép található, mint a Mészégető-források vízgyűjtő területének 2 km² nagyságú lehatárolása. Nem vitatva a lehatárolás szakszerűségét, mivel az általam közzétett térképvázlaton kiemeltem egyes határrészek bizonytalanságát, tehát minden újabb erre vonatkozó vizsgálódást csak dicsérni tudok. A déli határon észrevehető a

1 sz. kép: Az 1970-es kartonon bemutatott tízezres méretarányú térkép a mecseki nagy karsztforrások vízgyűjtőiről. (Hidrogeológiai térkép a karsztvízszintek és a víznyomjelzések ábrázolásával. A szerző irattárának falán a „Kulipintyóban” készített fotó.)

terület növelése a Vízfő vízgyűjtőjének rovására. Lásd lejjebb a 3. sz. ábrát. Ugyancsak lejjebb látható 7. ábrán a barlang topográfiai térképre szerkesztett nyomvonala, mely a vízgyűjtő annak környezetében meg gondolt korrekciót igényel.

A MÉSZÉGETŐ KÖRNYÉKÉN KILÉPŐ FORRÁSOK ÉS UTÁNPÓTLÁSUK

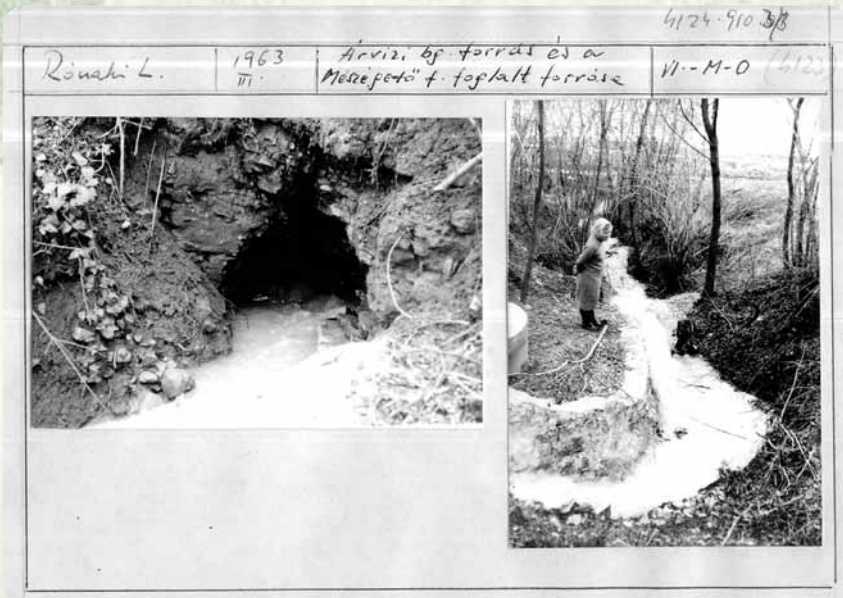
Mészégető-forrásoksoport alsó iker forrását a mesterséges Orfűi-tó több dm-mel elfedte a +183,45 m Af.⁴ üzemi vízszinttel. Csak a tó részleges leengedésekor vált láthatóvá. Lásd: 2. sz. kép.

⁴ 1949-től a SZU-ban használt Balti-tenger (Kronstadt) szintre kellett átdolgozni a magyarországi térképeket. Korábban a Monarchia idejében 1875-től kezdték használni az Adriai-tenger szintet, majd hazánkban nadapi fix ponttal 1921-től ugyanez volt használatos. Mivel a két rendszer közötti szinteltérés 67,5 cm, így az átszámításnál a nadapi magasságból ez a különbség levonandó. A régi és új bányatérképek szintadatai alkalmanként katasztrófális hibákhoz vezettek. Ezért a bányáknál (így a MÉV-nél is) visszatértek az Adriai szint használatára. Esetünkben a MÉV bányamérője, néhai Pál János kutatótársunk által végzett mérési adatait használtuk számos objektum dokumentálásakor. A topográfiai térképek egyébként balti magassági adatokkal készültek. A tó üzemi szintjét a DVIZIG-től nem tudtuk megszerezni.

2. sz. kép: A tó leengedésekor láthatóvá váló alsó-források. Az álló személy (Partényi Zoltán) előtt és attól jobbra ~ 1 m-re láthatóvá vált a két eredeti forrásszáj is. (A terepi dokumentációnk formáját bemutató adattlap a szerző II. sz. iratgyűjtőjéből való.)

A közelmúltban megnyitott patakos barlangszáj – mint eredeti forráskilépés – a természetes eldugulás miatt a bánya működését megelőzően megszűnt (?), így vette át a természetes korábbi barlangbejárat forráskénti szerepét a föld alatti forrásdelta és ennek több felszínre nyíló vízjárata. Az ősi patakos barlang medrében kialakult víznyelőkön át táplálta alsó barlangból árvízi forráskilépő nyílások apasztották a dugulás mögötti elárasztott barlang vizét. A kőbánya víztároló ürege, mint forrásszáj csak az azt eltömítő hordalék kiásása után 1986-tól vált ismertté. Az első árvízi nyílás +193,59 m Af. abszolút magassággal rókalyukszerű megjelenésű. Ez a később foglalt forrás árvízi túlfolyója. Ezek vize a kőbányától délre látható vízmosás eróziós formáját alakították. A Rókalyuk alatt lévő forrás egy repedésen át kilépve szinte állandó kifolyónak bizonyult, ezért Vass Béla a közeli üdülőtelep vízellátásához kútgyűrűs foglalással biztosította. (Lásd 3. sz. kép.) A kifolyó csöve +190,87 m Af. volt akkoriban. Árvíz esetén a kifolyó vízhozama a felette lévő árvízi forrással együtt percnként meghaladhatja az 1 m³-t. A foglalt forráshoz a vízellátó rendszer kiépítése során szivattyúház és a foglalásból átvezető csővel egy tárolómedence létesült. A kútgyűrű túlfolyócsövének megszüntetésével a tárolómedence jelenlegi mélyebben kialakított túlfolyója jelenti jelenleg a forrásmegjelenést, de a vízműfoglalás már sok év óta nem üzemel.

3. sz. képpár: Árvízkor a rókalyukszerű és a Foglalt-forrásból ömlő víz a kőbánya melletti vízmosásban. A foglalási kútgyűrűből egy rész látható a képen. (II. sz. iratgyűjtőből.)

A kőbánya hajdani művelésével feltárult tektonikus litoklázisok összeköttetést teremtettek az eredeti barlangfolyosó alatt kifejődött ún. Alsó-barlanggal, és e litoklázisokon ugyancsak felszínre juthatott a patakos-barlang árvize. A Foglalt-forrás és a rókalyukszerű Árvízi kifolyóegyüttestől 32 méterre +139-es bányatalp legbővebb árvízi nyílásán alkalmanként percenként több köbméter víz távozhatott az elárasztott Alsó-barlangból mindaddig, míg a Víztoroló-üreg mögötti eredeti forrásjárat hordalékdugója nagyrészt lezárta az ottani kifolyást. A hajdani bányatalpon ez mellett lévő

4. sz. kép: Az üzemem kívüli szivattyúházzal épített Foglalt-forrás, balra felette a rókalyukszerű Árvízi-kifolyó. (A szerzővel volt kutatótársunk, Kéki Antal, aki MKCs-tagként 2003-ig a Spirál-víznyelő Labirintusán túli részek feltárásában jeleskedett.)

5. sz. kép: A patakos-barlang bejárata
(korábban a Víztaroló-üreg)
és az Alsó-barlang hibontott nyílása.
(Utóbbi a szerző két lába alatt van.)

karvastagságú nyílás mintegy szökökút, ilyenkor – mint láthattuk – sugárban több deciméter magasra lövelte a vizet. Jelenleg a megnyitott eredeti barlangbejáratot képező forrasszáj (ami korábban Víztaroló-üregként volt számon tartva) csak árvíz során működik ismét eredeti forrásként.

Az 5. sz. képen jelzett Alsó-barlangi bejárat Szabó R. Zoltán alább 6-os ábrán szereplő térképrészletén is megtalálhatjuk. A forrásdelta különböző magasságban felszínre lépő nyílásain megjelenő barlangi patak vize csak a mindenkor aktív, barlangi patak szakaszon lévő nyelők működésének függvénye. Így a Foglalt-forrás szinte állandó vízfolyással bíró barlangszakasz nyelőjeivel van kapcsolatban.

A KARSZTOS VÍZGYŰJTŐK MORFOLÓGIÁJA

A morfológiai térképünkre a nyugati-mecseki karszt területen a dolinák általunk készített nomenklátúra szerint a méret alapján⁵ osztályozva a 8 nagy mecseki karsztforrás 30 km² karsztosodó felületén összesen 2210 került berajzolásra. Az értékeléskor kiderült, hogy a dolinasűrűséget nem a forrásvízgyűjtőkön, hanem a tektonika szerint lehatárolható blokkok területén kell vizsgálni. Az ily módon elvégzett értékelés (Rónaki, 1972) alapján megállapítható, hogy a legnagyobb dolinasűrűség a mészégető vízgyűjtőjével nyugatra szomszédos Kisaplika-forrás vízgyűjtő területén van. (24,3 db/km²). Viszont a Mészégető-forrás vízgyűjtőjén találtuk a Lipóci-nyelőt dolinájával. Ennek az átmérőjét és a hozzá tartozó vízgyűjtő nagyságát értékelve a legnagyobb területet elfoglaló dolina, ami a Mecsekben előfordul. Fontosnak tartjuk e méreteivel kiemelkedő, jellegzetes felszíni karsztformát közelebről bemutatni. Nomenklatúránk szerint nagy méretűeknek soroltuk be azon dolinákat (magyarul: töbröket),

5 Nagy, jelentős, közepes, kicsi és nagyon kicsi – utóbbi 10-20 m átlójú –, mivel a tízezres méretarányú térképen az ennél kisebbet nem jelöltük be.

melyeknél a határukon belül rajzolható legnagyobb kör átmérője az 50 m-t meghaladja, vagy a határ köré rajzolható legkisebb kör átmérője 100 m-nél nagyobb. A Mészégető-forrástól DNy-ra mintegy 1,4 km-re találjuk a ponorként is nevezett 0,032 km² területű alakzatot, melynek a dolinákat jellemző körátmérőjük 140-280 m-nek adódik. A dolina vízgyűjtője 0,211 km², ami 700 m-es átlóval rendelkezik. (Lásd: 2. sz. ábrán a vízgyűjtő ÉNy-i részén.)

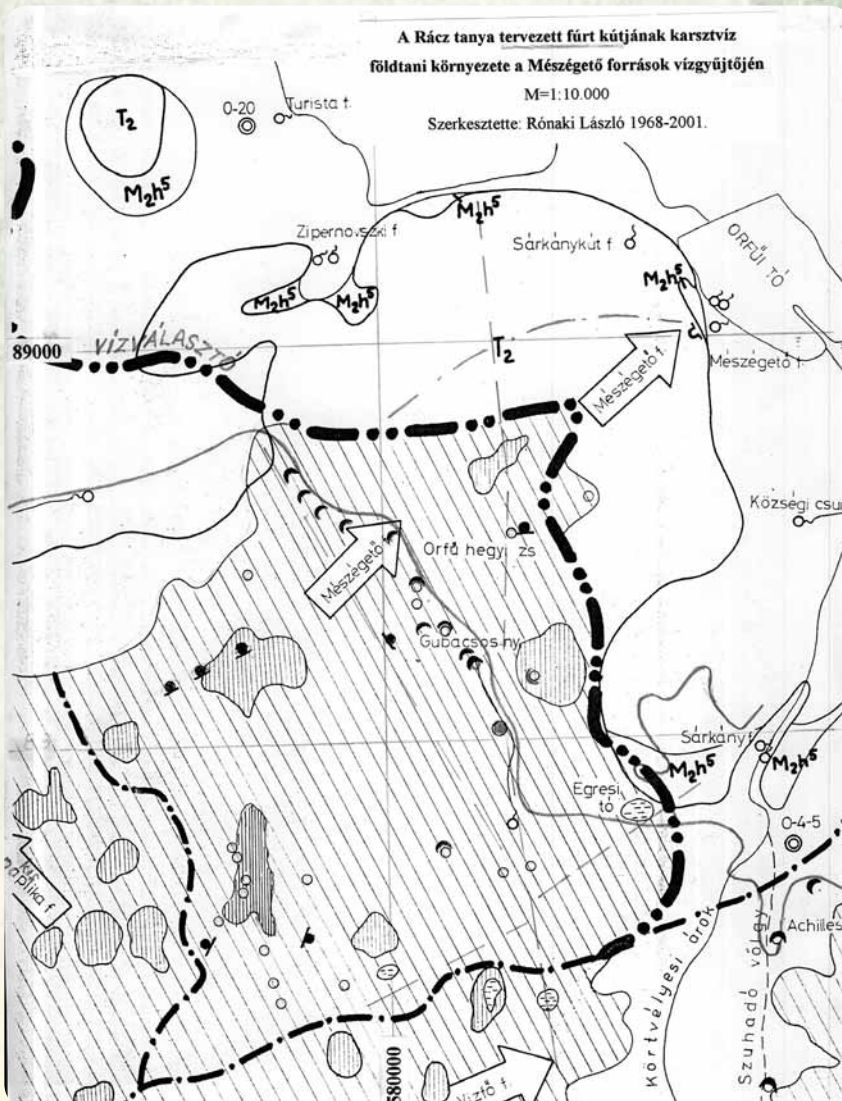
A Mecseki Karszt (MK) 1980-as anyagban szerepel a mecsekrákosi tízezres földtani térképlap 1968-as vízföldtani értékelése, melynek DNy-i sarkán a Mészégető-források vízgyűjtő területe szerepel. A táblázatban közlésre került az egyes vízgyűjtők e térképlapon szereplő területein kataszterbe vett karsztfeltáró objektumok darabszáma. Ezek közül a mészégető vízgyűjtőjére vonatkozó dolinanagyságok felsorolása: nagy 6 db, jelentős 30, közepes 15, kicsi 24. Ezek tehát az aktív (1 db) és az időszakos (4 db) víznyelőkkel teszik lehetővé a barlang felé jutó csapadékvíz gyors lejutását, ami a vízhozam-ingadozási arány anomáliáját okozza (lásd alább).

A VÍZFÖLDTANI VISZONYOK ÉS EGYÉB VIZSGÁLATOK

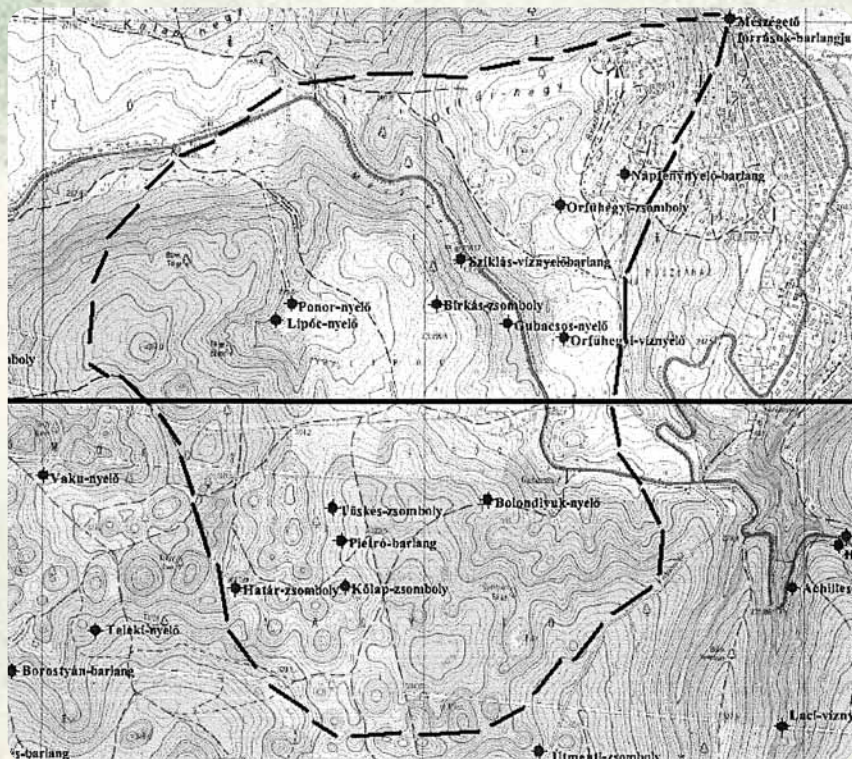
A témakör első publikált anyaga Venkovics István munkája. Az általa készített térképen a tektonikai viszonyokat emelte ki, míg később a MÁFI tízezres földtani térkép sorozatának magyarázója volt hivatott e kérdéskör közzétételére. Ennek során felkérésre jelen szerző terjedelmes anyagot készített. (Lásd irodalomjegyzék és a feljebb hivatkozott kézirat monográfia 1980-as kötete.) Ennek a térképmellékletéből származó részlet a 2. sz. ábra.

Az ábrán látható térkép eredeti méretarányát őrző koordinátaháló kiadja a kicsinyített léptéket. A fedetlen földtani térképen ferde vonalkázással jelölt középső triász mészkő és másodlagos dolomit alapkőzet látható. Ennek holocén porózus üledékkal fedése helyenként jelentős vastagságú. Az eredményvonal jelzi a karsztos képződményeken kijelölt Mészégető-források vízgyűjtő határát. Ettől Ny-ra a Kisaplika-forrás vízgyűjtőjének egy része látható. Ezen a források, víznyelők, zsombolyszerű barlangok és nyitott lyukak vannak jelölve. Szerepelnek továbbá a nagy méretű dolinák (függőlegesen vonalkázva) és a mélyfúrások dupla körrel.

Itt mutatjuk be a fentebb említett vízgyűjtő kijelölés újabb változatát a barlangok helyének feltüntetésével.

2. sz. ábra: A Mészégető-források vízgyűjtőjének karsztvízföldtani térképe
(Szakvéleményből Rónaki, 2001)

3. sz. ábra: A feltételezett vízgyűjtőterület újabb változata ismeretlen szerzőtől a PN 2010-es anyagban

Itt kívánom felhívni a szakmai érdeklődők figyelmét, hogy nemrég megjelent monográfiaértékű publikációmban (Rónaki, 2008) a 2. és 3. ábra magyarázat jó tájékoztatást nyújt egyrészt metszetben a Ny-i-Mecsek vízföldtani helyzetéről, másrészt térképvázlaton a nagy karsztforrások vízgyűjtőinek lehatárolásáról az 1974-es állapot rögzítésével.

A lipóci területen régen felhagyott állattartás itatásához a Gubacsos-forrástól lejjebb, az Abaligetre vezető út közelében gémeskút is volt. Közelében találjuk a völgyfenéken sorakozó víznyelőket. A sorkezdő – legnagyobb befogadó-képességgel rendelkező, Kevi Lászlóék által bontani kezdett, majd megfestett – a Gubacsos-víznyelő. Ezt később Zalán Béla társával újra bontva kb. 60 méter hosszban feltárta. Munkájuk után a bejáratot rácsos ajtóval lezárták. (Azóta nyilván a bemosott szilárd hordalék újra járhatatlanná tette, mint ahogy azt az 1955-ös bontás közben már tapasztalták. Lásd: Vass, 1964).

A Mészégető-forrásokot tápláló barlangi patak vize több mederalji víznyelőn át jut a hozam függvényében a forrásdelta különböző magasságú nyílásaihoz. A közelmúltban feltárt eredeti forrásszáj (a barlangbejárat) mögött a térképen sziklahalmaz alatt sejthető a legnagyobb nyelőképességű alakzat – az I. barlangi víznyelő –, ami a bejáratú dugó eltávolítását megelőző állapotban árvízkor előntött barlang vizét apasztotta. Tovább a barlangfolyosóban a 24-31 m között a bejáratától 1,67-2,83 m-rel magasabban található két nyelő. Ezek a forrásdelta árvízi kifolyását képesek aktivizálni. A második és harmadik szifon között újabb két víznyelő működik a bejáratától 6,29-12,04 méterrel magasabban, melyek a tó alatti és a foglalt forrás csaknem állandó működését biztosítják. Mindezeket túl is valószínűsíthetünk víznyelőket a barlangban.

A barlangkataszterhez tartozó dokumentáció (fenti adatokon kívül a barlangban történt megfigyelések) mellett bizonyos, hogy a legfontosabb a térképi megjelenítés. Ezeknek a mért adatok alapján készült vázlatos, vagy az igényes kivitelű barlangtérképig számos változata ismert. Méretarányuk 1:100-ként általános igényű. A mecseki kutatásokra vonatkozó térképleltár közzététele korábban (Rónaki 2010) megtörtént. Abban felsoroltak között található a szerző által készített, a Mészégetőhöz tartozó anyagok címlistája is. E munka célszerűen kiegészítendő a Pro Natura később készített számos térképének listájával.

Az egyéb vizsgálatok tárgykörében említést érdemel a barlangi képződmények ásványtani megfigyelése, valamint a radiológiai mérések közzététele. E terület vizsgálata során feltűnik, hogy számos helyen a föld alatti képződmények felületén a mangán-dioxid és egyéb mangános kiválások fekete bevonatát észlelték. Így a korábban feltárt Mészégető alsó barlangjában, később megismert patakos fő ágban, de a területen további barlangokban is, mint a Pietro-barlang vagy a Lipóci-barlang, hogy csak a jelentősebbeket említsük. E megfigyelés és publikálása első esetben a Mecsek területén az Orfűi-Vízfő-barlanggal vált nyilvánossá. A barlang feltárasakor szurokfeketén csillogott a cseppkövek felületén a mangánbaktériumok tevékenységének következménye, melynek vastagsága helyenként cm-es méreteket öltött. (Rónaki, 1962) Érdekes megfigyelésként említhető Vízfőnél, hogy a forrás szifon által zárt barlangtér a tárónyitással megváltozott helyzetében idővel ez élénk csillogású felületek tompa és barna színűvé történt változása a mikroorganizmusok elhalására utalt. E színváltozás más nyitott légterű barlangokban csak mint végtermék volt megfigyelhető. E publikációt követően számos barlangfeltáras esetében találtak más helyeken is a fekete színnel feltűnő vékonyabb mangánkérgekkel.

A Ny-i-Mecsek karsztját vizsgáló első radiológiai mérések során (Rónaki, 1968) már Orfű-Rákos területére vonatkozóan a kőfejtői Mészégető foglalt forrása is szerepel a Sárkánykút és a langyos vizű Toplica-forrás mellett. A 4. sz. ábrán bemutatott térképen a felszín alatti vizek fizikai jellemzői mellett az oldott urán, radon és rádium tartalmáról tájékozódhatunk. A Mészégető-forrás 1966. VI–VII. havi vizsgálata 11,4–11,8 C°, ~50 l/p-nél az oldott urán 1–2x10⁻⁶ g/l, a Rn 1,89–2,21 eman, a Ra <2 x 10⁻¹² g/l értékeket mutatott.

4. sz. ábra: Részlet a nyugati-mecseki karszt radiohidrogeológiai térképéből. Szerk: R. L. 1966. (Lásd: Rónaki, 1968)

Az újabban használt radiometrikus egységek a radon mértékegységénél 1 eman = 3,7 kBq/m³ mint azt kérésemre (Várhegyi, 2015) táblázatba foglalt írásában átadta. Mindezek után az MKCs közreműködésével nyomdetektoros vizsgálatokra is sor került az ATOMKI értékelésével, de ezek nem terjedtek ki a jelen vízgyűjtőn lévő barlangokra. Ezzel szemben a Pro Natura jelentéseiben több e területen történt nyomdetektoros és műszeres mérésről számoltak be a PN 1995., '96., '97. évi jelentéseiben Várhegyi András tollából. (Figyelmet érdemel utóbbi jelentésben Hakl vizsgálatainak táblázata.) A Mészégető-barlangban történt mérések szerint nyáron a „rendkívül magas (>50 kBq/m³-es) radoncsúcsok hazai barlangokban szokatlanok”. Várhegyi 1996-os összeállítás a PN évi jelentésének anyagában általános áttekintést nyújt jelentős dolgozatként a barlangokban történt mérések alapismeretéhez.

Meg kell még említeni a vízkémiai vizsgálatokat is. PN 1993 Kurtán Andrea majd PN 1996 Szatyor M. által. Mindezt megelőzte a Ny-i-Mecsek területén vizsgált karsztvizek adatainak közzététele (Rónaki, 2006) melyben a Mészégető-forrás 1963–71. között 5 mintavétel ion ekvivalens százalékainak szalagdiagramja szerepel összehasonlítás lehetőségét adva a Vízfő, az Abaligeti-barlang, a Kispaplika, a Tettye-forrás és -akna, a Kőlyuk, a Mélyvölgy és a Melegmány vizeinek kémiai jellegzetességeivel. A MK (Mecseki Karszt) 1980-ban közzétett

vízkémiai elemzések táblázata a mészégetőre vonatkozóan 1966 és '68-ból vett minták adatait is tartalmazza a Vízfőből ugyanakkor mintázott adatokkal. Bakterológiai vizsgálatokkal igyekeztek a mészégető szennyezettségét felderíteni a Pro Natura kutatói (Illés-Feketéné, 2010). Különlegességnek számít, hogy a tríciumvizsgálatokra a szerző által vett vízmintáink korábbi értékelése (Dénes-Deák, 1981), mely több karsztforrás között a Mészégetőre is kiterjedt.

A denevér monitoring vizsgálatokról pedig Szatyor Miklós a Pro Natura számos Évi Jelentéseiben ad beszámolót. Így megállapítja, hogy a Mészégető-barlang és a Pietro-barlang bejáratának feltárását követően rövid idő múltával a denevérek is szállást találtak.

A VÍZGYŰJTŐN MEGISMERT BARLANGOK

Mint a 2. sz. ábraként csatolt térképen kitűnik, a barlangkezdemenyre utaló kis lyukakat és a zsombolyként nyilvántartott barlangokat is bejelöltük.

Az adatok bővebb dokumentálása az idézett írásokban található: „A Mecseki Karszt” 1980-as kötetében (a továbbiaknál utalás: „M. K. 1980”). A Pro Natura Barlangkutató Csoport (később Egyesület) megalakulásával a megkezdett barlangfeltárások és -felfedezések folytatódtak, melyek beszámolói 1989-től a DDNPI-nál leadott évi jelentésekben vannak rögzítve. (Nem készült jelentés az 1991 és a 2000 években). A jelentésekre utalok „PN és a dátum” megjegyzéssel, valamint a jegyzett szerző nevével.

A nyilvántartott és fontosabbnak ítélt barlangok adatt felsorolását az eredeti kéziratban szereplő II. sz. táblázatban 26 barlangról adtam közre. Itt viszont terjedelemcsökkentés miatt e barlangok részletes ismertetését mellőzve csak a legfontosabbak leírását mutatom be. Egyébként eredetileg azokon kívül még az alább felsorolt objektumok szerepeltek az origótól mért irány és távolság (polárkoordináta sorszámok) sorrendben: Gubacsos-víznyelőbarlang, Orfű-hegyi-víznyelőbarlang, Bolondlyuk-víznyelő, Úttörőtábori-nyelőlyuk, Vándortábor-nyelőlyuk, Kőlap-zsomboly, Határ-zsomboly, Tüskés-zsomboly, Orfű-hegyi-zsomboly, Napfénynyelő-barlang, Orfű-hegyen nagy töbör megbontása, Patkós bontás, Napfény-nyelő, Berogyás az Orfű-hegyen (Nagy töbörben), Birkás-zsomboly, Sziklás-víznyelő-barlang, Névtelen-nyelő lyuk, Lyukas-nyelő.

RÉSZLET A „BARLANGISMERTETŐ” TÁBLÁZATBÓL

PIETRO-BARLANG

Zalán B. 1991-ben találta a huzatos szűk lyukat. A névadó olasz fiúval megbontva, akkor 35 m hosszú, 17 m mély barlangot ismertek meg. Erről készült első térkép a PN 1994-nél található. Az 1997-es PN évi jelentésben Várhegyi András által telepített emanáció mérő műszer eredményeinek kiértékelése a további feltáráshoz figyelmet érdemeltek. A PN 2001-ben Tegzes Z. részletes élményszerző, egyben szakzerű beszámoló ad a rendkívül cseppkódús barlang feltárájáról. Szerkesztésében mellékelte a 2001-ben feltárt szakasz térképét, a kiterített hosszmetsetét és a keresztmetszeteket. Kutatása azóta is folyamatban van. A 2014-ben nyilvántartott méretei: mélysége 29 m, hossza 133 m. A bejáratról kb. 45 fokos dőlésű járat kb. 27 m-nél szintesen folytatódik. A közzétett prospektus szerint overallos túrákat szerveznek az érdeklődőknek.

PONOR-NYELŐ V. LIPÓC-NYELŐ

A nagy dolina É-i szélén, annak mélypontján 3 m átmérőjű függőleges falú, 3 m-nél szál kőzetet érő kútszerű alakzatot dokumentáltunk Vass Bélával, 1965-ben fotóval is. A '80-as felvételnél a dolinafenék 2 méterrel történt süllyedését és a lösz kút folytatásaként mészkőben 4 méternél mélyebb üreget észleltem. E fejlődés szelvényrajza a M. K. 1980-ban szemléltethető. Újonnan a Pro Natura kutatói feltáráruk révén Lipóc-nyelőként 16 m mélységűnek jegyzik. PN 2001 Tegzes Z. írása fotóval és térképpel.

A PONOR ÚJABB NYELŐJE (A LIPÓCI NYELŐBEN)

A Lyukas-nyelőként is emlegetett objektum elzáródása utáni 10 év múltán fejlődött ki jelentős méretűvé ez az időszakosan működő újabb nyelő, melyhez 14 m hosszú meredek vízmosás vezet, ami 4 m mély függőleges fallal végződik. Szelvényét lásd: M. K. 1980. Azóta 9,9/39 m barlangként van nyilvántartva. 2001-ben a PN kutatói az újra megnyílt nyelő nyílásán a Ponor-nyelő alá vezető csaknem 20 m hosszú járatot megismerve – a további feltárást kitermelt anyagának könnyebb felszínre szállítási útját megteremtve – mélyítették a 10 m-nél hosszabb, korábban vízjárta, közel függőleges nyelőt, és ezáltal összekötötték a két objektumot. (Lásd fönt hiv. Tegzes.) A végpontot képező kis teremre 14 m mélységben lyukadtak. Ennek alján kis vízfolyás nehezítette a további feltárást. A korábban az MKCs által ismert 2 barlang összekötése után a PN 2001-ben Lipóci víznyelőként egyetlen barlang adata szerepel 16/35 m-ként.

MÉSZÉGETŐ-PATAKOS-BARLANG

Bejárata a kőbánya víztároló üregén* át Zalán B. 1986. évi feltáró munkája nyomán a mintegy 200 méterre lévő II. szifonig ismertté vált. 1986-ban a BIH BCs-vel a szifon leszivatása után eljutottak a 20 m-el távolabbi III. szifonig. Az Amphora Könyvübvár SC tagjai 1988-ban átúszták a III. és IV. szifont. Az utóbbi mögött talált magasba vezető hasadék állta útjukat. A PN 2001-ben a Bauxit Barlangkutató Csoporttal közösen rendezett tábor eredményéről olvashatunk Tegzes Z. tollából. Ekkor sikerült eljutni az V. szifonig. Erről később készített térképet is mellékeltek. (Tarnai Tamás 2001 nov. 4. M = 1:100.) Mint azon látható, a szifon több mint 30 m hosszú a Kúttól a Galéria nevű végpontig. A térképen jelölték, hogy a feltételezett folytatás a végponttól 10 m-rel vissza, a Szivattyús-tóból Ny-i irányban van. Azóta végzett további feltárást nyomán +14,5/358,5 m jellemző méretekkel vált ismertté a barlang, melyet belső ajtóval lezártak. Több felmérés összegzéseket Szabó R. Zoltán által szerkesztett térkép mutatja be részletesen a barlangot. (Lásd: 6. ábra.) A prospektus szerint overallos túrákat vezetnek az érdeklődők számára.

A MÉSZÉGETŐ-FORRÁSOK ALSÓ-BARLANGJÁNAK BEJÁRATA

Kitágított árvízi-hasadék. A BIH BCs munkája nyomán 3 m mélyen 12 m hosszban feltárt szűk üreg, a felette később megismert patakos barlang felszín alatti forrásdeltájának egyik része. Térképének és kutatásának első publikációja (Berényitől 1968), majd a mellékelte térképünk ugyancsak a '67-es felmérésünk eredménye, mely a MK 1980 anyagából való.

A MÉSZÉGETŐ-FORRÁSOK RÓKALYUKSZERŰ ÁRVÍZI KIFOLYÓJA

Lásd: 3. sz. kép

MÉSZÉGETŐ-FORRÁS ŐSI IKER-FORRÁSA

a mesterséges Orfűi-tóval elárasztva. Lásd: 2. sz. kép.

A MÉSZÉGETŐ KÚTGYŰRÉS FOGLALT-FORRÁSA

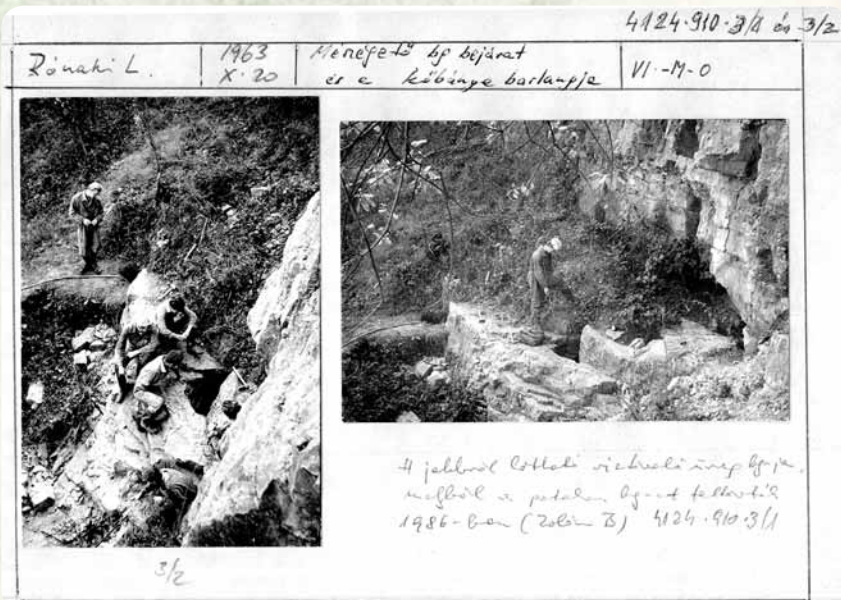
Lásd 4. sz. kép. Eredetileg ez is árvízi nyílásként kezdett működni, miután a patakos barlang természetes bejárata eltömődött. A kőbányatopalp árvízi nyílásának megbontása után került sor a forrásfoglalásra a közeli üdülőépületek vízellátása miatt. Jelenleg e célból nem működtetik. A víztároló túlfolyója úgyszólván állandó forrásként működik, tehát a barlangban magas helyzetű víznyelőből táplálkozik.

*A kőbánya víztároló ürege előteréből északi irányban mintegy 5 m hosszú – a vége előtt elágazó – szűk barlangocskát tartottunk nyitva 1946. évi felmérés nyomán. Ennek tájolási hibáját javítva újra rajzolt térképe szerepel a M. K. 1980-as kötetben. Akkor már e barlangocskát lefejtették. Ezért nem szerepel itt barlangként.

AZ ORFŰ-HEGY ALATT KORÁBBAN FELTÉTELEZETT BARLANG

ALSÓ JÁRATÁNAK FELTÁRÁSA

A BIH Barlangkutató Csoportja 1963. augusztus 20-án Vass Béla vezetésével kezdte meg kompresszor és légkalapács igénybevételével a kőbányatalpon korábban megfigyelt nagy hozamú árvízi forrásként észlelt É-D-i hasadék feltárását.

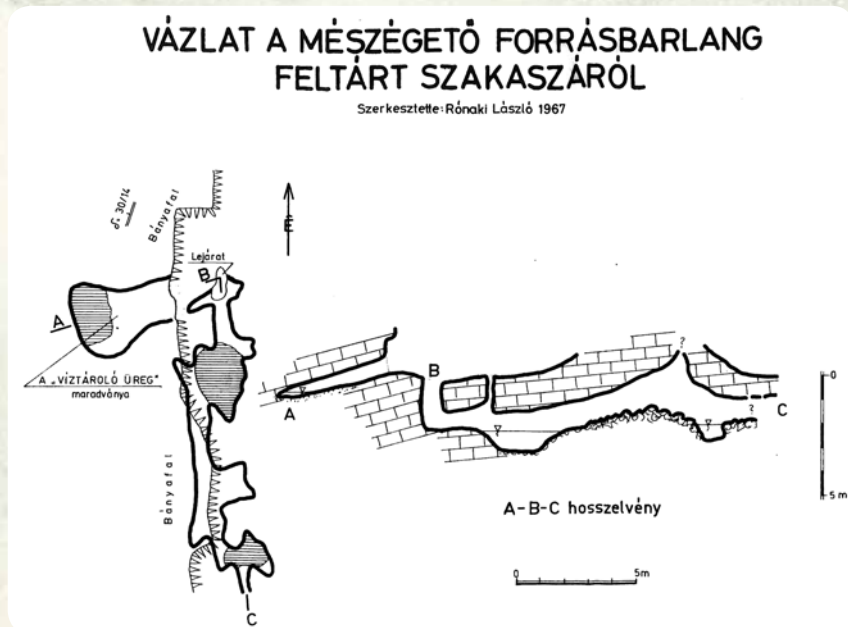

6. sz. képpár: Az Alsó-barlang feltárása. (Adatlap a II sz. iratgyűjtőből.)
A kutatócsoport munkában. A jobb oldali képen a kötéllel biztosító társunk és jobb oldalon a sziklafal alatti „Víztoroló üreg” barlangjának nyílása is látszik.)

A feltárás befejezése után az első nyomtatottan megjelent publikáció (Berényi 1968) ismerteti e kutatás eredményét a feltárt barlang 1967. VIII. 20-án készített térképével és a térképező munkában részt vevők neveivel. (Ezek: Berényi Ü. István, Kutas György, Rónaki László, Zsitkovszky István.) [Dolgozatában található még a (Vértes 1952) víztároló üreg térképe és az Orfű-hegyi zombolyról készített rajza 1967-ből.] Berényi dolgozatában az 1963 augusztusától kezdett kutatómunkák részleteiről és a résztvevő személyekről is beszámol. A szövegből sajnos nem derül ki, hogy az akkor feltárt barlangrész elszűkülő végpontja miatt felhagyott munka milyen hosszú barlangot eredményezett. A publikált ábrája méretarány

nélküli. Ez végül is a későbbi munkában (Rónaki 1980) az időben együtt végzett felmérésről ismertetett poligon hossz alapján 15,11 folyóméterben vált ismertté. Irodalomjegyzékéből a Karszt- és Barlangkutató Tájékoztatóban munkája előtt megjelent két egyéb publikáció hiányolható. Az eredeti térkép-vázlatomat a 4. sz. ábraként bemutatom.

5. sz. ábra: A Mészégető-forrás alsó feltárt barlangja. (Felmérésében résztvevőket lásd az 1967-es Berényi térképén szereplők felsorolásaként. A víztároló üregtől ÉK-re már nem létezik a Vértes által felfedezett barlangocska.)

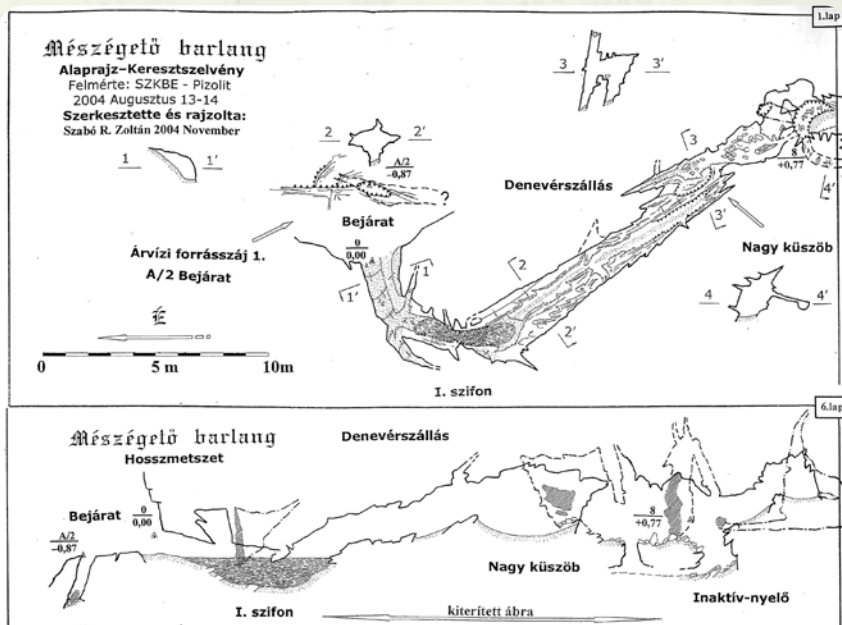
Ezen berajzolt „víztároló üreg” a Vértes által közölt térképtől annyiban tér el, hogy azóta az É-ra kiterjedő barlangocska lebányászásával már nem látható. Mint Berényi írja: „Az első kis üregből szűk járat (A–B szelvény) vezetett az I. kürtő alatti vízmedencéhez. Ebbe belehasalva jutottunk az E-F szelvény szűkületéhez.” Ezt egy robbantásos szelvénybővítés után Fodor Attila, Partényi Zoltán és Párkányi György vették ki a következő évben. Mint terep-füzetemben is olvasható, az 1700-as irányú litoklázis mentén kifejlődött barlangot 95-2450-os csapású hasadékok harántolják. A mérésünk poligonja 15,11 m volt. A térkép-vázlatunk kiterített hosszszelvényén a barlang első tavacsájának kezdete fölött felszínre nyíló repedésen az árvizek jelentkezésekor több dm magasra szökő sugár alakult ki. Ugyanakkor a bejárat eredeti

meg nem bontott nyílásán percenként több ezer liter víz zúdult a felszínre. A pados szürke mészkő $\delta = 30/140$ -os. A bejárat beszintezett magassága +194,13 m Af. (Pál János geodéta kutatótársunk mérése). A barlang mélysége közel 3 m-nek bizonyult. A továbbjutást akadályozó végponti szűkület – mint a későbbi barlangfeltárást követő térképezés eredménye szerint kiderült – a patakos barlang első időszakos víznyelője alá vezet.

A FELTÁRT PATAKOS-FORRÁSBARLANG

Mivel a II. sz. táblázat barlangismertetője a Mészégető patakos barlangjának feltárási adatait közreadja, így e fejezetben csak a térképező munkával kapcsolatos ismeretekről adok számot.

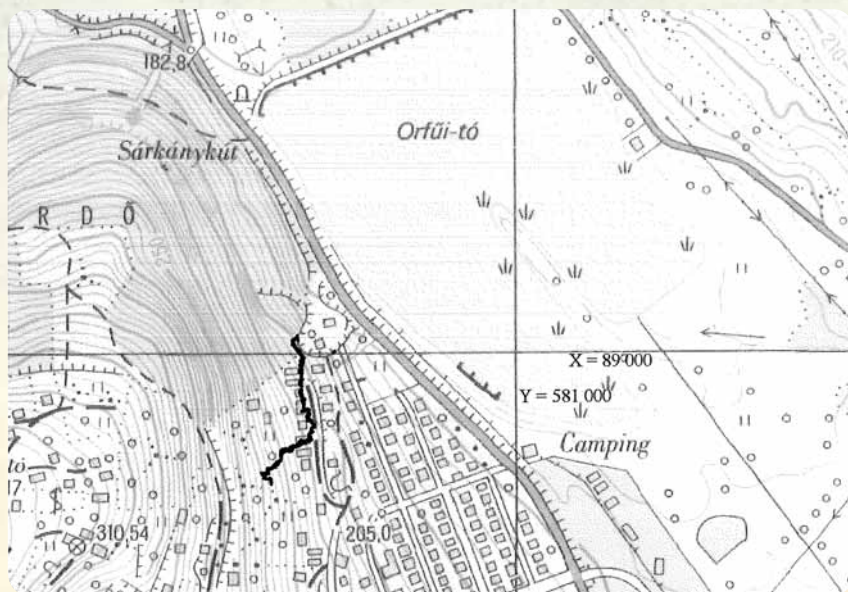
Az első felmérést a Pro Natura csoport tagjai végezték. Később a SzKBE és a PIZOLIT kutatói, majd az utolsó szakaszt a Bödör Csaba – Horváth Attila páros mérte. A végleges térképet Szabó R. Zoltán készítette el a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságának megrendelésére. Ennek a 2004 évben szakszerűen szerkesztett térképsorozatnak az 1. és 6. lapokon ábrázolt bejárat szakaszát idéző térkép- és szelvényrészletét mutatjuk be.

Ezen az „A/2”-ként feltüntetett 0,87 m-el lejjebb ábrázolt és törmelékkel 2 m mélyen eldugult függőleges hasadék (szaggatott vonal végén kérdőjellel) látható, mely a bejáratról K-re 3 m-re van. Ez ugyanis a 4. sz. ábrán bemutatott alsó barlang bejárata, mint a bányatalpon eredetileg észlelt egyik árvízi kifolyó. Ha a 4. sz. ábra térképét a Mészégető-barlang bejárat részéhez illesztjük, akkor az alsó barlang végpontja a Vértes által térképezett kis barlang felé mutat. Ebből annak lehetőségét feltételezhetjük, hogy a Víztorló üreg dugója mögött duzzasztott árvizek korábban az alsó barlangot megtöltve e kis barlangjáraton át is felszínre léphetett, nem csak a bányatalpon lévő litoklázisokon. Az I. szifon valójában a korábban „víztároló üreg”-ként nyilvántartott barlangcsanak névadója, mely mögött az árvíz az első barlangi nyelőn át az alsó barlangot töltötte fel. A záródugó felszámolásával megnyitott szakasz később a Denevérszállás elnevezést kapta. A bejárat mögött, a 8. mérési pontnál feltüntetett „inaktív nyelő” valójában az első (I.) barlangi víznyelő, ami időszakos, mivel csak az árvízi hozamokra korlátozottan működik.

A patakos barlang eddig feltárt hossza 278,70 méter. A folyosó emelkedése a bejáratról 13,15 méternek adódott. A kanyargós folyosó légvonalbeli kiterjedése 148 méter. (Szabó R. Z. 2004.) A barlang helyzetéről a tízezres topográfiai térképre Szóke Emília által szerkesztett kép ad felvilágosítást. Ezt az alábbi ábrán mutatjuk be.

7. sz. ábra: A Mészégető-források barlangja a topográfiai térképen

A MEGISMERT BARLANGRENDSZER KIALAKULÁSÁNAK FOLYAMATA ÉS A JELENLEGI ÁLLAPOT

A vízkilépések a hozamváltozás függvényében régóta különböző szinteken jelentkeznek. Ennek megfelelően a barlangban megismert és még a feltáratlan szakaszban is előforduló víznyelők működése során fokozatosan aktivizálódnak a felszíni vízmegjelenések.

A Vízfő-forrástól eredő, völgybeli patak mellett megfigyelt hegylábnaál (a régi kőbánya tövében létesített mészegető kemencék alatt még az Orfűi-tó létesítése előtt) két egymás melletti vízkilépés nyílt, miután az ősi barlangnyílás lezárult. E „dugó” kialakulását segíthette elő a barlangi víznyelő létrejöttével a mélyebb vízjáratok fokozatos kitágulása (lásd „alsó barlang”). A folyamat során az eredeti ún. ősi barlangbejárat (egyúttal az eredeti egyetlen forrás kilépő nyílása) a hordalék és a hegylábi törmelék által elzáródott. A kőbányanyitást megelőzően bizonyos, hogy kevesebb árvízi kifolyó működött. Még az Orfűi-tó feltelése előtt az erózió révén kialakult forrásdelta nagy része az eredeti barlang szintje alá került. A litoklázisoktól szabdalt forrásdelta árvízi elöntéseikor kezdetben a természetes felszínre szakadó ún. rókalyukszerű nyíláson és alatta nyílt hasadékból a nagy szárazság időszakától eltekintve jelenleg is állandó forrás működik. Ezt vízellátásra foglalták, de jelenleg használaton kívül van. A Foglalt-forrás, a Rókalyuk és a hegylábi Iker-forrás bizonyára a barlang legtávolabbi víznyelőjéből táplálkozik. A többi árvízi nyílás – kivéve a Rókalyuk – a közeli víznyelőkől aktivizálódnak. Különösen igaz ez az Alsó-barlang árvízi elöntésére, melynek végpontja alig néhány méterre van a térképen (5. sz. ábra) a 8/+0,77 jelű mérési pontnál ábrázolt időszakos víznyelő alatt. A bánya által feltárt hasadékokon át az alsó barlanggal szomszédosan szabad utak nyíltak az árvizek számára. E folyamat tanúsága a kőbánya víztároló ürege, mely a már eltömődött ősi barlangnyílásig vezető rész leművelése után került felszínre. A hivatkozott barlangtérkép vizsgálatából kitűnik, hogy a patakos barlang medrében több helyen alakult ki víznyelő, melyek a forrásdelta felé továbbítják a barlangi patak vizét. Így a kisebb vízhozamnál csak a legtávolabbi nyelő (a bejáratától 24 és 31 m között van, mely utóbbi pont magassága +2,83 m) működik, miáltal az első 25 m-es barlangfolyosó a tócsáktól eltekintve úgyszólván száraz. (Lásd: 5. sz. ábra.) A „dugó” kialakulását követő árvizek – minden bizonnyal teljes keresztmetszetben elöntött barlangszakaszból – a bejáratú „0” ponttól 8 méterre +0,77 m-nél megfigyelhető szikla omladékkal fedett nyelőn keresztül távozhattak. E nagy nyelőképességű csatorna bizonyára az eredeti barlangi forrászáj 1986-os megnyitását követően is működik. Ettől befelé haladva a Nagy-tó, a Lépcsős-vízesés, a Robbantott-vízesés és a II. szifon látható.

A 8. sz. ábra a Mészégető-források „forrásdeltájának” függőleges szelvényben történt ábrázolása a barlangbejárat és folyosójának folytatását idéző patakos-tavas részletével. Az ábra magyarázója a dolgozatban rögzítettek vizuális megjelenítője.

8. sz. ábra: A forrásdelta kifolyói és a barlang

A barlangrendszer létét bizonyító víznyelők elhelyezkedését a 3. ábrán áttekintve anélkül, hogy feltételezésekbe bocsátkoznánk, megfigyelhetjük, hogy a Mészégető-barlangtól a Pietro-barlang a Gubacsos aktív víznyelő légvonalbeli egyenes vonalán van. Mégpedig a nyelő 1 km-re – időszakos nyelősorral bővülve – és a Pietro további 770 m-re található. A csapadékok esetében nagy nyelőképességgel rendelkező ponor a mészégetőtől 1,4 km távolságban van. Ezekon kívül még további időszakos nyelők találhatók a vízgyűjtőn szerteszéjjel, melyek további mellékjáratokon vezethetik a csapadékvizet a Mészégető-források barlangrendszerébe. Végül nem árt figyelembe venni a barlang nyomvonalának a 6. sz. ábrán rögzített helyzetét, ami a vízgyűjtő területének legújabb apró korrekcióját igényli.

Végül néhány tájékoztató megjegyzés a jelenlegi környezetről. Bemutatjuk a névadó mészégető maradványt és a barlangbejáratot, melyen nagy csapadékok hatására jelentős hozamú vízkifolyás látható.

7. sz. kép: A régi mészégető kemencék feletti lakóépület

A feltárt barlangbejárat közvetlen közelében (a természetvédelmi területen a barlangoktól mindössze kb. 3 m-re) magánházat véd a bánya területével együtt a kapubejáratos kerítés. Az érdeklődő járókelőket több esetben a ház korábbi gazdája (?) által inzultus érte, amint a barlangot megközelítették, pedig a tulajdoni lap szerint a bánya területén belül csak az épület minősül magánterületnek.

8. sz. kép: Az árvizek során kifolyó barlangnyílások előtere és a magánterület sarka. (Az időszakos kifolyás melletti kőrakás jelzi a magánterület határát. Fotó: Bukovinszky 2014. november 20.)

A barlangkutató csoportok kutatóinak vezetésével lehetőséget biztosítottak az overallos turisták barlanglátogatásaira. Ezt a DDNPI szórólapokkal is népszerűsíti. (Lásd prospektusok.)

A FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT – RÉSZBEN ANNOTÁLT – IRODALOM A SZAKIRÁNYÚ ÉRDEKLŐDŐK SZÁMÁRA

- Berényi Üveges István: *Az orfűi Mészégető-forrás barlangja* – Pécsi Műszak Szemle XIII. évf. 3. sz. 1968. július-szeptember. pp. 2-5. 3 ábrával. [A Vértes L. által felmért és publikált orfűi kőbánya víztároló ürege alatti barlangfeltárás ismertetése a térképezésben részt vevők név szerint felsorolva.]
- Dénes György – Deák József: *Felszín alatti vizek környezeti izotópvizsgálata* – VITUKI Budapest. 1981. p. 400. [Mészégető 21 tríciumadata 1973–1981-ből a 324. oldalon].
- Illés Andrea – Feketéné Kertész Andrea: *„Mikro utakon” a Mészégető barlangrendszerében* – Pro Natura 2010-es évi jelentés pp. 28–41.
- MKBT Tájékoztatóban megjelent hírek a Mészégető-források (alsó) barlang feltárásával kapcsolatban. 1963. 6. Berényi pp.115–116. 1964. 5–6. Vass p. 99. 1964 5–6. Vincze – Berényi p. 100.]
- Molnár István és tsi: *Mecseki forráskataszter kéziratként kemény kötéssel* Pécs 1987 p. 45+98 térképlap (Navratil Géza által rajzolt tízezres méretarányú térképek).
- Pro Natura Karszt- és Barlangkutató Egyesület évi jelentései a Mészégető-barlang feltárásával kapcsolatos munkákról* 1990, 1993, '94, '96, '98, 2000, 2001. Hasonlóan a Pietro-barlanggal kapcsolatban 1990, 1994, 2000, 2001, 2002, 2003. Elektronikusdokumentálásuk: <http://www.termeszetvedelem.hu/barlangkutatasi-jelentesek#1990> valamint a http://www.termeszetvedelem.hu/_user/browser/File/barlangkutat%C3%A1si%20jelent%C3%A9sek/2001/pro_natura_2001.pdf

PROSPEKTUSOK

1. Márton Gábor – Ollé Péter összeállításában színes nyomat A/5 formátummal dátum nélkül 2 oldalon: *Pro Natura Karszt- és Barlangkutató Egyesület Pécs* címmel „Bemutatkozik...” „A Mészégető-források barlangja és a Pietro-barlang” „Az Abaligeti barlangrendszer Abaligeti-barlang” „Barlang- és denevérvédelem” „Túrák, expedíciók” fejezetcímekkel, 10 fotóval.
2. Anonim szerző, dátum nélkül a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága kiadásában *Barlangi kalandtúra a Mecsekben – Igazi kaland – Mészégető-források barlangja* című 10x21 cm-es 2 oldalon színes kiadvány 7 képpel.
3. Anonim szerző, dátum nélkül. „*Rácz lovastanya Reiterhof*” Orfű-Lipóc A/4 formátum 2 oldalon magyar–német nyelvű ismertető 10 színes képpel.

- Rónaki László – Vass Béla: Az „Orfúi Vízfő” forrás barlangjának kutatása és feltárása – Karszt- és Barlangkutató Tájékoztató Budapest 1960. szept.–okt. pp. 447–450. [A kezdeti feltárások ismertetése.]
- Rónaki L.: *Terepfüzetek 1–8. (1965–82) és a napi jelentések II. sz. (A/5 Mészégető vízgyűjtő 1961–) iratgyűjtője.*
- Rónaki L.: *A Mészégető-források barlangrendszerének és vízgyűjtőjének kutatási eredményei, valamint a Vízfő forrás-barlang jelenlegi helyzete* Kézirat, Pécs, 2014–15 p. 22. + illusztrációk (7 ábra, 12 kép).
- Rónaki 19 kihagyott publikációja a terjedelemcsökkentés miatt az 1. sz. lábjegyzetben adott internetes honlapon megtalálhatók. [www.origo-haz.hu/kezdlo/mkcs/tagjainak-munkassaga/47-hagyaték-rónaki-lászló-irodalmi-munkassaga.html annotálva.]
- Szabó Pál Zoltán: *A Mecsek és a Villányi-hegység barlangjai* – Karszt- és Barlangkutató 1961. I. félév pp. 3–20, 3 térkép, 9. ábra, 6 kép.
- Szabó R. Zoltán által szerkesztett térképek a DDNPI-nál: *Mészégető barlang felmérési dokumentáció* 2004. dec. p. 9+3 melléklet. [Mészégető barlang alaprajz, kereszttszelvények és hosszmetesz az SzKBE – Pizolit 2004 augusztusi felmérése nyomán 62 m-es szakasról a III. szifonig.] Kiegészítés 2005. jan. p. 6. [Bödör Csaba – Horváth Attila nyomán átrajzolt 30 m-es szakasz a III–V. szifonok között.]
- Várhegyi András: *Beszámoló a mecseki karszterületen végzett monitoring eredményeiről* – A PNBCs '95-ös kutatási jelentéséhez Kézirat pp. 16 + 6 ábra. Pécs. 1996. jan.
- Várhegyi András: *Monitoring jellegű vizsgálatok az Abaligeti cseppkő-barlangban* – kézirat a Pro Natura 1996-os jelentéséhez. Pécs. 1997.
- Várhegyi András: *Monitoring jellegű vizsgálatok a mecseki és villányi karszt barlangjaiban* – A PNBCs 1997-es évi jelentéséhez. Kézirat Pécs, 1997. p. 3 + táblázat [a 3. rész: „Az orfúi Pietro- és Mészégető-barlangokban végzett vizsgálatok”]
- Várhegyi András: *Régi és új radiometrikus egységek átszámítása.* Kézirat. Pécs, 2015. p.1.
- Vass Béla: *A Nyugati-Mecsek Barlangjai* – Természettudományi Közlöny 1964. január.
- Vass Béla: *Visszaemlékezések a mecseki barlangkutató hősökéről*, pp. 25–40. In. Barta-Tarnai. *A Nyugati-Mecsek karsztja*, GeoLitera 2012.
- Venkovics István: *Orfú környékének (Mecsek hegység) vízföldtani viszonyai* – A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése az 1952. évről, Budapest 1954.
- Vértes László: *A Mélyöölgyi-kőfülke és néhány más mecseki barlang kutatásáról* – Földtani Közlöny 1952.
- Vizikönyv CI/78-1: *Orfú Rácztanya ivóvízellátása és szennyvízelvezetése.* Méhes és fia Kft. Tervező Stúdió, Pécs 2002. WATERPLÁN Kft.-től a 2002. 03. 01 – 06. 14 során fűrt kút műszaki dokumentációja.

TÓTH ISTVÁN ZSOLT – STEIB GYÖRGY – CHLEBOVICS MIKLÓS

A BONYHÁDI PERCEL-KASTÉLY PARKJÁNAK BOTANIKAI ÉS TÖRTÉNETI ÉRDEKESSÉGEI

Előszó

Kedves Olvasó!

A tanulmány a „Solymár Imre” Városi Könyvtár parkjáról készült, amely Bonyhádon található. A város a Völgységi járás központja. Tolna megye déli részén, a 6-os számú főút mellett terül el. Címe: 7150 Bonyhád, Perczel Mór utca 50. Helyrajzi száma: 1926. Területe: 2 hektár és 1232 m². A terület tulajdonosa Bonyhád Város Önkormányzata.

Bonyhád Város Önkormányzata Helyi Építési Szabályzata 2. számú melléklete szerint az épület országos műemléki védelemre javasolt Örökségvédelmi Hatástanulmány alapján. A 3. számú melléklet helyi értékek nyilvántartási jegyzékében az épület egyedi védelem alatt áll, a park helyi területi védelem alatt áll.

„Az épített és természeti környezet védelméről” szóló 12/2013./V.31. helyi rendelet 3. számú melléklete is védettnek említi.

A park szabadon látogatható.

A kastély és parkja több mint 100 éves múltra tekinthet vissza.

A tanulmány megírásának több célja is volt.

Néhányat az alábbi felsorolás tartalmaz.

1. Ezzel a tanulmánnyal szeretnénk előkészíteni, hogy a park játékos biológiai oktatást szolgáló botanikai kertként legyen kialakítva tájékoztató táblákkal és térkép kihelyezésével. A táblákon a növénynevek mellett QR kódok, azaz kockás kódok is szerepeljenek, melyek által a részletesebb információk elérhetőek legyenek honlapokon keresztül. Például a Városi Könyvtár és az Értéktár Bizottság honlapján.
2. Szeretnénk, hogy nemcsak a városi, megyei és országos Értéktárba kerüljön be ez a különleges természeti érték, hanem a helyi védettség túlmenően országosan védetté is lehessen nyilvánítani a parkot.
3. Ehhez kapcsolódóan a védettségre utaló tábla kihelyezésére is meglegyen a jogosultság.
4. Ezzel a kiadvánnyal emléket kívánunk állítani a Bonyhád Városi Könyvtár névadójának, Solymár Imrének, a kiváló tájkatatónak és helytörténésznek, aki sokrétű kutatási és irodalmi munkássága során „A bonyhádi régi Perczel-kúria történeti és botanikai érdekességei” című tanulmány társszerzője volt. A mű nyomtatásban megjelent a Mecsek Egyesület 2002. évi évkönyvében.

A tanulmány tartalmaz egy térképvázlatot és egy GPS-koordinátákkal ellátott listát – a legjellegzetesebb 26 növényről – melyek segítik a helyszíni tájékozódást. A kiemelt növényekről fotókat és leírásokat tartalmaz az anyag. Ez a rövidített változatú kiadvány a többi növényt csak felsorolja részletes leírás nélkül. Befejezésül egy rövid helytörténeti összefoglaló olvasható. Mint a tanulmány készítésének ötletgazdája, szeretnénk köszönetet mondani a szerzőtársaknak: Tóth István Zsolt botanikusnak és Steib György helytörténésznek, Tauth Józsefné természetfotósnak, Tengelic Zoltán geodétának, Szentés Olivér térképésznek, és a lektoroknak: dr. Szóts Zoltán történésznek, Teleki Balázs botanikusnak.

Bízva Bonyhád Város Önkormányzata, az Értéktár Bizottság és a Solymár Imre Városi Könyvtár kedvező hozzáállásában, reméljük, hogy javaslataink a közeljövőben megvalósításra kerülnek.

Bonyhád, 2017. október

Chlebovics Miklós szerkesztő

BEVEZETÉS

Az ember alapvető igénye a körülötte levő terület, táj átalakítása, és ez már ősidőktől így van. Természetesen először a megélhetése szempontjából fontos növényeket kezdte kiválasztani és termesztetni, amelyek között volt olyan is, amely a termése, levele vagy más részei felhasználása mellett még olyan szerephez is jutott, hogy árnyat adott a jószágainak vagy neki, de akkor még esztétikai értékekre nem volt annyira igénye. Az is az évezredek homályába vész, hogy mikor is kezdett tudatosan szép kerteket kialakítani. Ha az ókori emlékek között kutatunk, akkor először az olyan neves kultúrákban, mint az egyiptomi, mezopotámiai és kínai vagy egyes vallási központokban alakult ki, „szent növények” és „szent fák” telepítésével. Később a gyógynövények termesztésével a kolostorokban, ez is egy lépés volt a kertkultúra kialakulásában. Majd az uralkodók palotáinak udvara vált festői szépségű kertekké szökőkutakkal, szobrokkal tarkított sétautak és pihenők kialakításával, de ez már a reneszánsz ember életszemléletével magyarázható szükségletként jelentkezik. Itt már nagyon gondosan megtervezett és megépített kertek jöttek létre. A gondos tervezést és építést nem véletlenül hangsúlyozom, mert az, hogy egy kicsi facsemete elültetésekor tudni kell, hogy az néhány évtized vagy egy évszázad múlva mekkora is lesz. Milyen a jellemző formája és milyen talajon él meg, és milyen életkort érhet meg. Ez csak néhány kiragadott példája annak, hogy a kert tervezőjének komoly szak tudásra volt szüksége, hogy szép és maradandó alkotást hozzon létre, éppen úgy, mint egy műalkotás, kastély vagy egy templom megtervezésekor. Nyilvánvaló, hogy az uralkodói paloták mintájára a főnemesek, nemesek és földbirtokosok is a saját palotájuk udvaraiban is kialakítottak az uralkodói paloták mintájára az ő szerényebb kereteikhez mért kerteket és parkokat. Nyugat-Európában a francia, angol, spanyol, holland, olasz, portugál kereskedők és felfedezők a világ addig nem ismert területeiről hozták a különböző áruikat, közöttük ismeretlen növényeket, de Kelet felől az arabok közvetítésével is számtalan egzotikus növény érkezett. Évszázadokon keresztül is fennmaradhatnak és maradhattak ezek a pompás kertek, de ehhez komoly gondozás és ennek következtében komoly anyagi ráfordítás szükséges. Nyugat-európai országokban, vagy éppen még Ausztriában is csodálatos parkok vannak. Hazánkban a második világháborúban úgy a régi kastélyok, mint a parkjaik komoly károkat szenvedtek, de az utána következő évtizedekben nem fordítottak pénzt ezek helyreállítására, sőt még romlott is a helyzetük. Az értékes és

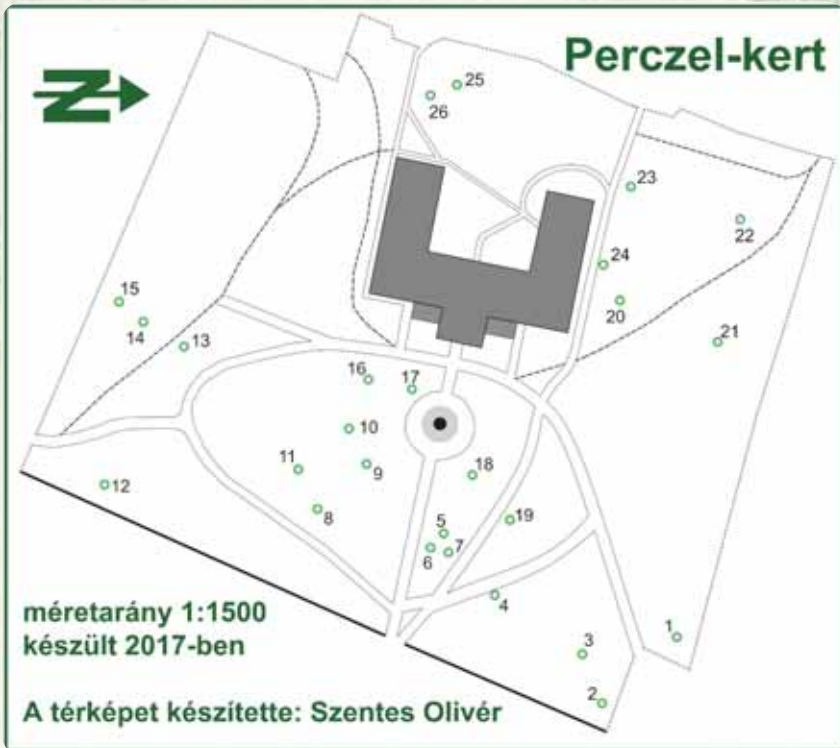

gyönyörű kastélyok tsz-telepek, laktanyák, kórházak, iskolák lettek, de ezeknek az intézményeknek vagy egyáltalán nem volt érdekük a parkjaik gondozása, vagy csak annyira, amennyire a környezetük szépségét a szívükön viselték az intézmények vezetői. Sok közülük viszont elhagyottan romokká vált, és a parkjaik a meggondolatlan építkezések áldozataivá váltak, vagy egyszerűen kivágták az évszázados és ritka fákat. Régi szép parkokból csak egy-egy töredék maradt, pedig ezek éppen úgy egy korábbi kor emlékei, mint a kastélyok, paloták és kúriák, amelyeket műemlékké nyilvánítva védünk, habár ezeket se kellő figyelemmel. A parkok idős fáival és tájképi értéket nyújtó hangulatával még mostoháiban bánunk, mert ha műemlék épületeket kell restaurálni, akkor azt néhány év alatt, még a nagyon leromlottakat is, eredeti pompájába lehet hozni. Viszont ha egy park egy részét elveszik út építése, néhány lakótömb építése miatt, vagy egyszerűen játszótér vagy sportpálya építése érdekében, akkor az egész hangulata és korábbi pompája vesz el, amit már „restaurálni” se lehet, vagyis megfizethetetlen és helyreállíthatatlan károk keletkeznek egy rossz döntéssel, de sajnos ennyire becsüljük mai rohanó világunkban az elődeink emlékeit, tetteit, alkotásait. Ha arra gondolunk, hogy egy-egy fa kivágása is könnyű szívvel megtörténik, pedig több évtized vagy évszázad alatt nőtt meg, és még arra is gondolva, hogy helyette ismét ekkora fa legyen a helyén, ahhoz pont annyi év kell, amekkora eltelt a kivágott ültetése óta, tehát messze nem olyan hamar történhet, mint egy műemlék épület helyreállítása, vagyis megfizethetetlen kár keletkezik a park életében. Persze vannak esetek, amikor egy fafaj egyede elérte a biológiai korának a végét (ez fafajonként nagyon nagy szórás lehet), és pusztulásnak indul, ekkor el kell távolítani. Ezt hamar meg is tesszük, mert a közlekedést, épületet vagy embereket veszélyeztet, de pótlásáról nem gondoskodunk, vagy éppen nem az oda illő, olcsóbb fával tesszük, akkor megbonthatjuk a park és kert hangulatát és eredeti hatását, értékét, szépségét, mintha egy helyreállított műemlék épületet csúnya színnel festenénk be, vagy az ablakait nem régi hagyományos faablakokkal pótolnánk, hanem műanyagokkal.

A PERCZEL-KASTÉLY PARKJÁNAK JELLEGZETES FÁI ÉS CSERJÉI

Sorszám	Fák, cserjék neve	X koordináta	Y koordináta
1.	Atlaszcédrus	609866,07	105596,08
2.	Ezüst hárs	609886,35	105578,54
3.	Kislevelű hárs	609876,43	105569,03
4.	Tiszafa	609863,77	105555,41
5.	Bibircses nyír	609849,90	105543,88
6.	Nyugati tuja	609853,36	105540,80
7.	Malonyai oszlopos tuja	609853,06	105544,05
8.	Simafenyő	609818,93	105510,76
9.	Kaukázusi jegenyefenyő	609829,00	105523,44
10.	Tulipánfa	609820,68	105522,92
11.	Szívlevelű szivarfa	609829,33	105507,30
12.	Kocsányos tölgy	609838,74	105462,71
13.	Barkócaberkenye	609809,92	105493,53
14.	Juharlevelű platán	609799,37	105478,26
15.	Magas kőris	609801,93	105475,24
16.	Ezüstfenyő	609810,92	105527,77
17.	Oregoni hamisciprus	609812,14	105535,68
18.	Bükk	609833,70	105550,38
19.	Zselnicemegy	609834,79	105570,99
20.	Kínai páfrányfenyő	609791,37	105584,09
21.	Mezei juhar	609800,11	105605,46
22.	Csertölgy	609772,66	105607,56
23.	Hegyi juhar	609767,70	105584,18
24.	Örökzöld puszpáng	609785,33	105579,58
25.	Piros vadgesztenye	609745,78	105543,95
26.	Fehér vadgesztenye vagy bokrétafa	609748,59	105542,28

Atlasz cédrus (1.) *Cedrus atlantica*

Észak-Afrikában az Atlasz-hegységben honos, 30-40 m-es magasságot és több száz éves kort is megélhet. Nálunk arborétumokban már régóta ültetik, egyre több helyen látható parkokban, kertekben is. Fiatalkorban fagyérzékeny, későbbi korában a kemény teleken fagykárt is szenvedhet a klímánkon, de a kékes tűjű kertészeti változata télállóbb, mint a zöldes tűjű alapfaj. Tüi a vörösfenyőhöz hasonlóak, pamacsokban, csomókban fejlődnek a rövid hajtásain, de merevek és nem lehullók ősszel. Tojás alakú és méretű tobozai 2-3 év alatt érnek meg, utána széthullanak. Jellemző formás alakjával fenséges hangulatot adhat a parknak vagy kertünknek, de főleg, ha szabadállásban, magányosan, szoliterként alkalmazzuk.

Ezüsthárs (2.) *Tilia tomentosa*

Hazánkban őshonos fa és virágzóskor kellemes illatot árasztó virágai miatt kedvelt, a szárazságot és a városi levegőt is jól tűri. Főleg a Dél-Dunántúl erdeiben élő faj. Levelei fonákja ezüstösen csillog, mert apró csillagszőrök borítják, innen ered a magyar neve. Június végén, július elején virágzik, jó mézjelő. Így kedvelt parkfa is lett már a korai időkben a kastélyok, kúriák parkjaiban.

Kislevelű hárs (3.) *Tilia cordata*

Hazánk középhegységeiben és a Dunántúli-dombvidéken fordul elő, valamint az Alföld peremvidékein él ez az őshonos fafajunk. Hársfajok között a leglassúbb növekedésű. Szabadállásban fejlődő példányai több száz évig is élhetnek, de olyan magas kort és méretet, mint a nagylevelű hárs, nem ér el. Különböző összetételű talajokat és az éghajlati szélsőségeket is jól tűri. Árnyéktűrő, lombja bőséges és könnyen lebomló, ezért a talaját nagymértékben javítja. Fája nem vetemedik, ezért rajztáblák, vonalzó és képkeretek készítésére kiváló,

és kitűnően faragható is, hogy csak néhány dolgot említsek a sokoldalú hasznosíthatóságára. Virága illóolaj-, cserzőanyag- és nyálkatartalma miatt kiváló gyógytea, de a bőséges virágpór- és nektártermelésével számos hártvászárnyú rovar létfeltételét biztosítja, és dús olajtartalmú magja a madarak és rágcsálók számára fontos táplálékforrás. Hársas elegyes erdőknek gazdag az élővilága.

Tiszafa (4.) *Taxus baccata*

Hazája Európa, Kis-Ázsia, Észak-Afrika. Hazánkban a Bükk-hegységben, a Mátrában és a Bakonyban található meg őshonosan, ahol gyertyános-tölgyesekben és bükkösökben él. Lassan nő, de nagyon hosszú életű. A tűző napot és a félárnyékot is elviselő mezofita faj, de száraz termőhelyen is megélhet. Radikális metszést is jól elviselő, ezért nyírott sövényként is alkalmazható, különböző alakokra nyírva a barokk kertek egyik kedvelt növénye volt. Virágai kétlakiak. Az egyesével fejlődő zöldes-barna

magvait, toboz helyett csúcsán nyitott, piros színű, húsos magköpeny (arillus) burkolja. A növény minden része, a piros magköpeny kivételével, erősen mérgező. Fája rendkívül kemény, nehéz jellegzetes barnászörös színű és cersav tartalma miatt igen tartós, esztergályosok és műbútorasztalosok számára nagyon értékes, jól fényezhető és pácolható.

Bibircses nyír (5.) *Betula pendula*

Eurázsiai flóraelem. Elterjedése Írországtól az Altáj-hegységig, illetve a közép-szibériai felföldre húzódik. Skandináviában a 65. szélességi fokig hatol fel, délen Észak-Spanyolország, Korzika, Szicília, Macedónia és a Rodope-hegység képezi elterjedésének határát. Nálunk a közép-hegységekben és a Dunántúlon gyakori faj. Síkvidéken szórványos, de a Tiszántúlon nem fordul elő. A jégkorszak után az Alföldön, amikor a mainál hűvösebb és csapadékosabb volt az éghajlat, uralkodó, erdőalkotó fafaj volt. Gyorsan növekvő, üde termőtalajt szerető, mészkerülő, pionír fafaj. Szerény igényű és nagy alkalmaz-

kodóképességű fa. 15-25 m magasságot érhet el. Nálunk a 100 éves kort ritkán éri meg. Kedvelt parkfa, csoportosan ültetik, de szoliterként is a fehér kérgével és ősszel sárgára színeződő lombjával, laza, vékony, csüngő ágaival nagyon dekoratív tud lenni egy üde zöld gyepes térben. Szabadgyökerű csemetéje csak addig ültethető, amíg a kérge nem fehér. A latin nevében szereplő „pendula” szó jelentése is ágainak csüngő, lelógó tulajdonságára utal. Vesszői kopaszak, és viasztermő mirigyektől sűrűn bibircsesek, ebből ered a magyar neve, hogy bibircses nyír. Levelei háromszög vagy rombusz alakúak, kétszeresen fűrészesek, 3-6 cm hosszúak, 2-3 cm hosszú levélnyéllel. Fája egyenletes szövetű, szívós, nehezen hasad, lágy, furnér- és lemeziparban keresett, de cénaorsók, cipőszegek és fogvájók készítésére is használják.

Nyugati tuja (6.) *Thuja occidentalis*

Hazája Észak-Amerika atlantikus része a kanadai Quebec tartomány, a Nagy-Tavak-vidéke és az Appalache-hegység. Európába a XVI. században került. Nálunk kedvelt és többféle

változatában ültetett növény. Mélyrétegű és tápanyagban gazdag talajon, csapadékos, párás környezetben érzi jól magát. Nyírott és nyíratlan sövénynek is alkalmas. A városi levegőt közepesen tűri. Oldalhajtásai vízszintesen állnak, felül sötétzöldek, fonákukon halványzöldek.

Malonyai oszlopos tuja (7.) *Thuja occidentalis 'Malonyana'*

A nyugati tuja egy nagyon szép szabályos, 10-15 m magas, oszlopos növésű változatát a neves magyar dendrológus, gróf Ambrózy-Migazzi István állította elő (szelektálta) malonyai birtokán (ma Szlovákiához tartozik) 1913-ban.

Simafenyő (8.) *Pinus strobus*

Hazája Észak-Amerika keleti része, Délkelet- Kanadában, a Nagy-tavak környékén és az Appalache-hegységben honos. Európába már az 1700-as években betelepítették. 5 tű található a törpehajtásokon. 6-10 cm hosszú szürkés-kék tűi nagyon szép finom hatást kölcsönöznek a fának, amely időskorában a vastag ágaival és természetes tobozaival, amelyek a 20 cm-t is meghaladhatják, igen impozáns látványt nyújtnak. A tobozok két évig fejlődnek a fán, és a második év telén fenyőnek és egészben lehullanak.

Kaukázusi jegenyefenyő (9.) *Abies normanniana*

Hazája a Kaukázus, nálunk egyik legszebb alakú parkfa, de a városi levegőt rosszul tűri. Párás levegőt és mélyrétegű talajt igényel. Tűi sötétzöldek, fénylők, fonákjukon ezüstösek, megdörzsölve narancsos illatúak. Ágai kisse felfelé állók, közel vízszintesen, örvösen helyezkednek el, nagyon szép szabályos alakot adva a fának. Tobozai gyertyaként felfelé állók, de az érést követően nem egészben hullik le, mint a lucfenyőé, hanem pikkelyekre esnek szét, és csak a ceruzavékonyaságú toboztengelyek meredeznek az ágakon.

Tulipánfa (10.) *Liriodendron tulipifera*

Észak-Amerika az eredeti hazája, ott messze északra felhatol, a fagyot jól tűri, szép terebélyes fa. 1663-ban hozták be Európába, parkfaként ültetik. A nyirkosabb talajokat kedveli, de átlagos kertvi viszonyok között is jól fejlődik. Ez a valódi tulipánfa és nem a magnolia. A tudományos elnevezése Lirion = lilium és dendron = fa görög szóösszetételből ered, és ennek szó szerinti fordítása a magyar neve. Magas, dús lombú, szabályos koronájú fa. Különös kicsipett csúcsú levelei között május végén – június elején jelennek meg a szép sárgászöld, tulipán formájú nagy virágai.

Szívlevelű szivarfa (11.) *Catalpa bignonioides*

Hazája az Egyesült Államok déli államai, ahol az üde talajú folyóvölgyekben él. Catalpa a faj amerikai indián neve, erről kapta tudományos nevét a szivarfafélék családjá. Hazánkban kedvelt díszfa a természetes – 10-20 cm-es – szíves, tojásdad alakú, hatalmas leveleiért, felálló bugában nyíló fehér virágaiért, és a lomb hullását követően is egész télen a fán maradó szivar alakú csüngő terméseiért, amelyek 20-40 cm hosszúak és kb. 8 mm vastagok.

Kocsányos tölgy (12.) *Quercus robur*

Hazája Észak-Afrika, Európa, Kis-Ázsia. Nálunk sík- és dombvidéken állományalkotó faj. 30-40 m magasra is megnő, robusztus termetű, hosszú életű, fényigényes fa. Levelei karéjosak, majdnem ülők, levélvágla szíves-füles, de a makktermése hosszú kocsányú és innen ered a kocsányos tölgy elnevezése.

Barkócaberkenye (13.) *Sorbus torminalis*

Hazája Európa nyugati, déli és középső része, de kisebb előfordulásai vannak Németországban és Lengyelországban is. Európán kívül

megtalálható Észak-Afrikában és Kis-Ázsiában, de még a Kaukázusban is. A latin nevében szereplő „tormalis” szó jelentése „kólikát enyhítő”, mivel termését gyomor- és bélbajok orvoslására ajánlották már a rómaiak idejében is. Termése 2-3 cm-es körteforma, szeptemberben-októberben érő és szotyosodva lehulló, ehető, sőt befőttet, szószt és lekvárt is lehet belőle készíteni. Angliában a sört ízesítették vele, mielőtt a komló kiszorította volna. Hazánkban tipikusan száraz tölgyesek második koronaszintjében élő elegyfa, de cseres-tölgyesekben és bokorerdőkben is találkozhatunk vele. Lombja ősze sárga, bíborszínre vagy pirosra is színeződhet, nagyon dekoratív látvány. Májusban nyíló virágai kiválóan mézelők. Vöröses-barna fája kemény, finom szövetű és kiválóan alkalmas egyedi bútorok, szobrok, dísztárgyak készítésére.

Juharlevelű platán (14.) *Platanus hybrida*

Meglehetősen változatos megjelenésű kultúrfaj, és az eredete is bizonytalan. A szakkönyvek többsége a keleti és a nyugati platán hibridjének tartja, amely a 17. században Angliában keletkezett, de vannak, akik úgy vélik, és a kutatások is ezt támasztják alá, hogy a keleti platán egyik természetes alakköre, amely a Balkán-félszigetről került Közép-Európába, így hazánkba is. Gyors növekedésű és hatalmas fává képes fejlődni. Mélyrétegű, nem túlságosan kötött talajon fejlődik a legjobban. Az ártereken a mozgó vízzel történő hosszabb elárasztást is jól tűri. Kedvező élőhelyen igen magas kort és hatalmas méretet érhet el. Igen

szívós faj, még kikorhadt, odvas törzssel is képes évszázadokat élni.

Hazánkban Pápán a Várkertben van a legnagyobb törzskerületű platánfa, kerülete meghaladja a 10 m-t. A magyar elnevezése, hogy juharlevelű platán, a korábbi szakkönyvekben használt másik latin nevéből vezethető le, ami *Platanus acerifolia*, acer = juhar és folia = levél latin szavakból adódik, és arra utal, hogy levelének alakja nagyon hasonló több juharfaj levelének formájára. A platán- és a juharfajok között semmi faji rokonsági kapcsolat nincs.

Magas kőris (15.) *Fraxinus excelsior*

(Excelsior = magasabbat, kimagaslóbbat jelent) levelének kivonata enyhe hashajtó, kergéé lázcsillapító a kinin helyett. Hazája Európa és Nyugat-Ázsia. Gyors növekedésű és jellegzetesen fekete rügű faj. Hazánkban hegyvidéki erdőkben gyakori, főleg bükkösökben, gyertyános-tölgyesekben és hárs-kőris sziklaerdőben. 20-30 m-es magasságával és sudaras termetével parkjaink szép díszé tud lenni, üde jó vízellátottságú talajokon. A szárazságot nem szereti, de a városi, szennyezett levegőt elviseli.

Ezüstfenyő (16.) *Picea pungens*

Hazája az észak-amerikai Sziklás-hegység déli része, főleg Kolorádó állam. Viszonylag lassú növekedésű, fényigényes faj. Tűi merevek, vastagok és szúrósak. Ebből fakad a latin nevében szereplő *pungens* = szúrós név. Tobozai közepes nagyságúak, 8-10 cm hosszúak, puha pikelyűek. A lucfenyőfajok közül a városi száraz és szennyezett levegőt a legjobban tűri, és talajjal szemben sem igényes. Az ezüstös színével és szabályos karcsú alakjával, emlékművek, díszsírok és középületek körüli, különösen reprezentatív célú fásításra teszi alkalmassá.

Oregoni hamisciprus (17.) *Chamaecyparis lawsoniana*

Tujákhoz hasonló megjelenésű örökzöld fa, de tobozuk gömb alakú, kisebb mogyoró nagyságú, halvány vagy kékeszöld színű. A növények csúcsa jellegzetesen bókoló. Hazája Kalifornia és Oregon csapadékban gazdag vidéke. 20-40 m magasra növő, oszlószereűen kúpos koronájú fa. A hamisciprus nemzetségből ez a faj bírja legjobban a klímánkat. Parkokba, kertekbe gyakran ültetik formában és lombszínéletben igen változatos fajtáit.

Bükk (18.) *Fagus sylvatica*

Hazája Európa, így nálunk is sok helyen él a magasabb hegységeken és dombságokon, vagy szurdokvölgyek párás klímájában. Igényes, hűvös, párás klímát és jó vízellátottságú talajt igénylő fafaj. 20-30 m magas. Egyik legszebb formájú és méltóságot árasztó fafajunk szabályos, hengeres törzsével, szürke sima kérgével, mélyárnyékot adó sűrű sötétzöld lombjával, boltozatos koronájával. Lombja ősszel szép arany-sárgára színesedik. Ha egy nyári napon, tűző melegből lépünk be egy bükkerdőbe, akkor rögtön érezzük, hogy mennyivel hűvösebb és sötétebb van sűrű és jól árnyékoló lombsátra alatt, és a beszűrődő fényeknek olyan hatása van, mintha egy nyári városnézés során egy templomba lépnénk be, ahol a színes üvegablakokon szűrődnek be a fények, és az oszlopok pedig emlékeztetik az embert a sima vastag törzsekre a bükkerdőben.

Zselnicemeggy vagy májusfa (19.) *Prunus padus*

Kisebb fa vagy nagyobb cserje méretű. Fürtökben lógó és lombfakadáskor virágzó fehér virágai miatt egyik legszebb április elején nyíló, gyors növekedésű, de 40 éves kornál ritkán tovább élő fácskánk.

Hazája Eurázsia Írországtól a Jenyiszegig és északra az 50 szélességi fokig terjed. Délre, Észak-Olaszország és a Balkán-félsziget északi részéig nyúlik. Hazánkban is – az Alföld kivételével – mindenütt előfordul, de nem túl gyakori faj. Nem kifejezett mézkerülő, de mézmentes talajokon gyakoribb a természetes erdeinkben.

Kínai páfrányfenyő (20.) *Ginkgo biloba* (bi loba = két karéj)

Ősi család, ma egyetlen nemzetség egyetlen faj, a többi kihalt. A kínai páfrányfenyő az egyik legkülönlegesebb fája a növényvilágnak, élő kőületként is emlegetik. A Ginkgo nemzetség legősibb képviselői a jura korszak elejéről kerültek elő növényi lenyomatokként alsó jura korú szárazföldi rétegekből. Mára ez az egyetlen élő faj maradt, és Engelbert Kaempfer (1651–1716) német tudós fedezte fel Japánban 1690-ben, de már évszázadokkal korábban ültették Japánban és Kínában a buddhista

kolostorok kertjében. Természetes élőhelye csak egy kis szűk terület Kelet-Kínában.

Kétlaki fa. Termései szilva méretűek, és húsos, sárga magköpeny veszi körül a magokat, amik ehetőek. A magköpeny vajsavat tartalmaz, ősszel lehullva és rothadásnak indulva elég átható, kellemetlen szagot áraszt. Első példányait 1754-ben hozták Európába. Legyező formájú levelei ősszel gyönyörű sárga színűre színeződnek, de egyik kínai elnevezése ja csio, ami kacsalábat jelent, és valóban, mint az úszóhártyás kacsaláb, olyan a levelek alakja.

Mezei juhar (21.) *Acer campestre*

Európában már a jégkorszak előtt is jelen volt a kontinens déli felében. Mai elterjedési határa északi irányba a Balti-tengerig megy, és onnan az 52. szélességi fok táján húzódik a Volga menti hátságig. Keleten a Don-medencéig terjed, de megtalálható a Krím félszigeten, a Kaukázusban és Észak-Perzsiában. Elterjedésének déli határát Kis-Ázsia északi fele, a Korinthoszi-öböl, Calabria, Észak-Szicília, Algéria mediterrán partvidéke és Közép-Spanyolország képezi. Nyugat-Európában a Skótfelföld kivételével mindenhol megtalálható. Síksági-dombvidéki faj. Hazánkban elterjedt, gyakori faj, de az Alföldnek inkább csak a peremrészein fordul elő. Az Északi-középhegység jelentősebb magasságú csúcsait már nem éri el, mert 750 m tengerszint feletti magasságig hatol föl. Lassú növekedésű juharfaj. Erdőben, zárt állásban 25 m-es magasságot is elérhet, de szabadállásban fejlődő fák csak ritkán érik el a 15

m-es magasságot, ilyenkor szép gömbös koronát növeszt. Hosszú életű fa, nálunk 200 éves példányai is ismertek. Vannak példányai, amelyeknek fiatal hajtásain vastag paralécek fejlődnek és ezek a példányok cserje méretűek maradnak, és nagyon dekoratív látványt nyújtanak, ha téli sétánk során ilyenekkel találkozunk. Az ikerlependék termések szárnyainak hátvonala vízszintes, erről a többi juharfajtól könnyű megkülönböztetni. A termések 2-4 cm hosszúak, a magházuk lapos. Szeptember végén érnek és október–november hónapban hullanak le. Az erdeink többféle társulási típusában fontos elegy

fafaj, mert társulási képességét széles ökológiai tűréshatárai biztosítják. Többnyire második koronaszintben foglal helyet. Bőséges lombja van, amely gyorsan lebomlik az őszi lehullása után és elősegíti a csertölgy magas cseresavtartalmú lombjának a lebomlását is. Jól sarjad és ezért a téli vadrágást jól tűri, és ezért fontos vadtáplálék is. A juharok közül a legkevésbé dekoratív, ezért kertekbe és parkokba ritkán ültetik. Jó sarjadó képessége miatt élősvények kialakítására kiválóan alkalmas.

Csertölgy (22.) *Quercus cerris*

30-35 m magasra megnövő fafaj, koronája terebélyes, laza. Kérge idősebb korában hosszanti irányban mélyen repedezett, vastag, kemény. Fiatal hajtásai molyhosak, a molyhosság őszi-re lekopik. Rügyei kicsik, kúposak, jellegzetesen sallangosak. Levelei változatos alakúak, 8-18 cm hosszúak, lekerekített vállúak és hegyes csúcsúak, különböző mélységű karéjokkal. A lemez kifejlődve bőrnemű tapintású, felülete sötétzöld, fonákja molyhos. A lomb őszen nagyon sokáig fent marad, sőt, a fiatal fák levelei csak tavasszal hullanak le. Termései az első évben csak borsó nagyságot érnek el, és csak a második év szeptemberére fejlődnek ki teljesen. A kupacs kehely alakú, a visszahajló kupacspikkelyek miatt bozontos. A kifejlett makk 1/3-ig vagy mélyebben ül a kupacsban.

Gyors növekedésű, de elég rövid életű faj. Fája kevés cseranyagot tartalmaz, farontó gombákkal szemben nem ellenálló. Ezek 60-70 éves korában általában megtámadják, egészsége ezután gyorsan romlik. Azonban a dél-dunántúli fás legelőkön, ahol szabad állásban nőnek, találhatóak 200 éves példányai is.

Dél-európai elterjedésű, de őshonos fafajunk. Elterjedése északi határát a Kárpát-medencében; a Garam menti dombságon éri el. Északkeleten a Cserehátig hatol, a Zempléni-hegységben már nem őshonos. A Dunántúlon és az Északi-középhegység nyugati részén, melegebb kitérőben tömeges.

Mivel délies elterjedésű, ezért fény- és melegigényes. Szárazságtűrő. Meszes és savanyú talajokon egyaránt jól fejlődik.

Jól társul más fafajokkal, általában a többi melegkedvelő tölgygel együtt fordul elő. A cseres-kocsánytalan tölgyesek egyik névadó faja.

Hegyi juhar (23.) *Acer pseudo-platanus*

Európa középső, déli és keleti felében elterjedt juharféle. 1500 méterrel a tengerszint felett is megtalálható.

Hazánkban a szurdokerdők jellemző fafaja. Kedveli a páradús, hűvös klímát. Elsősorban a tápanyagban dús talajokat kedveli. A korai juharhoz hasonlóan ez a faj is jól tűri a fiatalkori árnyalást, később mérsékelten fényigényes. Kérge fiatalon sima, majd később nagyobb cse-repekben leváló (innen eredeztethető a latin neve is – pseudo-platanus – „ál-platán”. Levele karéjos, a karéjok csúcsa hegyes, a levél széle fűrész. Virágai a lombfakadással egy időben

nyílnak, a virágok színe sárgászöld. Termése ikerlependék, a szárnyak egymással hegyesszöget zárnak be. A „hangszerek fája” a hegedű hátlapja és nyaki része ebből a fából készül.

Örökzöld puszpáng (24.) *Buxus sempervirens*

Hazája Dél-Európa, Nyugat-Ázsia és Észak-Afrika, de már a középkortól ültetik Nyugat- és Közép-Európában. Lassan nő, 8-10 m-nél magasabbra hazájában sem nő. Igénytelen örökzöld, az árnyéket jól tűri, meszkedvelő faj és változatos termőhelyre telepíthető. Különböző alakzatok kialakítására nyesséssel vagy utakat szegélyező sűrű sövények kialakítására nagyon alkalmas és dekoratív, de kúpos formájú szoliter formákat is lehet belőle nevelni. Kezdetek óta kedvelt eleme a kertkultúrának. Gyakori díszei a síroknak is. A császárkori Rómában is kedvel dísznövény volt, de a barokk korban is a különböző formákra nyesett bokrai kedvelt elemei voltak az akko-

ri kertkultúrának. A növény egy jellegzetes, kellemetlen szagot áraszt maga körül. Kemény és nehezen faragható fáját fúvós hangszerek készítésére használják. A kuruc kor híres tárogatói is buxusfából készültek, de a mai napig készülnek belőle fúvós hangszerek. Szintén készítenek és a régi korokban is készítették belőle díszdobozokat, amiknek a görög neve pyxisz, a kis fácskát pedig pyxosznak nevezték, innen eredeztethető a buxus név és a dobozkákra használt pikszis szó a magyar nyelvben.

Piros vadgesztenye (25.) *Aesculus x carnea*

Sajnos ebből a dekoratív vadgesztenyéből mára már csak egy példány található a parkban és a pótlására nem történt intézkedés, pedig a park eredeti hangulatát csak a folyamatos pótlással és a fajok megtartásával lehet megőrizni az utókor számára, éppen úgy, mint egy műemlék épület eredeti állapotát is a folyamatos karbantartással és restaurálással lehet megőrizni és átmenteni az utókor számára.

Hibrid eredetű faj, amely a kis-ázsiai és balkáni eredetű fehér vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) és a vörös vadgesztenye (*Aesculus pavia*), amely Észak-Amerikában honos, keresztezésével jött létre 1819-ben Franciaországban. Kisebb termetű, mint a fehér vadgesztenye, és valamivel később nyílnak világos piros virágai. Termései tüskétlenek, vagy csak néhány puha tüskével borítottak. Viszonylag keveset terem, de a faji bélyegeket generatív szaporításnál is megtartja.

Fehér vadgesztenye vagy bokrétafa (26.) *Aesculus hippocastanum*

Hippo = ló; castanea = gesztenye, vagyis lógesztenye néven is emlegetik, mert Elő-Ázsiában és a Balkán-félszigeten, ahonnan származik, a lovak kehecskéjének gyógyítására is használták a termését a magas szaponintartalma miatt, de finomabb kelmék mosására is használható. Gyakorlatilag viszont semmi rokonságban nincs a gesztenyével, csak a hasonlóan tüskés termései miatt hasonló a nevük. Carolus Clusius (1526–1609), a kor neves botanikusa 1576-ban hozta Törökországból Bécsbe és innen terjedt el egész Nyugat- és Közép-Európában a park- és kertkultúra fejlődésével. Április végi, május eleji virágzásakor gyönyörű fehér virágpompába öltözik a fa. Egyike a legszebb parkfáinknak, de csak kevésbé árnyékos és üde, jó talajon válik nagy fává. Park- és sorfaként egyaránt ültetik, de szereti, ha nagy tere van a növekedésre. Nem bírja a nagyvárosok száraz és meleg klímáját, a levegőszennyeződésre és különösen a szózsra igen érzékeny. Ilyen helyen sokszor már júliusban leszárad a lombja, majd rügyeit szívogató atkák szívogatásától ősszel újra kihajt. A fák alatt – más vadgesztenyefajokhoz hasonlóan – minden

más növény kipusztul, részben a mély beárnyékolás miatt, részben a lehulló levelekből kioldódó anyagok hatására, mert ezeknek úgynevezett allelopátiás hatásuk van. Viszonylag gyorsan fejlődik, nem túl hosszú életű fa. Idősebb korban nagy ágai a viharban letörhetnek és a puha fája a sebesülés helyén könnyen bekorhad, vagyis gombák támadják meg a fa szöveteit, amely a fa kiodvasodásához vezet, majd a pusztulásához.

A PERCZEL-KASTÉLY PARKJÁNAK TERÜLETÉN ELŐFORDULÓ FÁK ÉS CSERJÉK

NÖVÉNYRENDSZERTANI FELSOROLÁSA

GINKGOACEAE – PÁFRÁNYFENYŐFÉLÉK CSALÁDJA

Kínai páfrányfenyő (20.) *Ginkgo biloba*

PINACEAE – IKERMAGVAS FENYŐFÉLÉK CSALÁDJA

Erdei fenyő *Pinus sylvestris*

Simafenyő (8.) *Pinus strobus*

Ezüstfenyő (16.) *Picea pungens*

Kaukázusi jegenyefenyő (9.) *Abies normanniana*

Atlasz cédrus (1.) *Cedrus atlantica*

CUPRESSACEAE – CIPRUSFÉLÉK CSALÁDJA

Oregoni hamisciprus (17.) *Chamaecyparis lawsoniana*

Nyugati tuja (6.) *Thuja occidentalis*

Malonyai oszlopos tuja (7.) *Thuja occidentalis* 'Malonyana'

Keleti tuja vagy életfa *Thuja (Biota) orientalis*

TAXACEAE – TISZAFÁFÉLÉK CSALÁDJA

Tiszafa (4.) *Taxus baccata*

MAGNOLIACEAE – LILIOMFÁFÉLÉK CSALÁDJA

Csillagvirágú liliomfa *Magnolia stellata*

Nagyvirágú liliomfa *Magnolia x soulangeana*

Tulipánfa (10.) *Liriodendron tulipifera*

BERBERIDACEAE – BORBOLYAFÉLÉK CSALÁDJA

Sóskaborbolya *Berberis vulgaris*

PLATANACEAE – PLATÁNFÉLÉK CSALÁDJA

Juharlevelű platán (14.) *Platanus hybrida*

BUXACEAE – PUSZPÁNGFÉLÉK CSALÁDJA

Örökzöld puszpáng (24.) *Buxus sempervirens*

TILIACEAE – HÁRSFÉLÉK CSALÁDJA

Ezüst hárs (2.) *Tilia tomentosa*

Kislevelű hárs (3.) *Tilia cordata*

BETULACEAE – NYÍRFÉLÉK CSALÁDJA

Bibircses nyír (5.) *Betula pendula*

CORYLACEAE – MOGYORÓFÉLÉK CSALÁDJA

Közönséges gyertyán *Carpinus betulus*

FAGACEAE – BÜKKFÉLÉK CSALÁDJA

Bükk (18.) *Fagus sylvatica*

Kocsányos tölgy (12.) *Quercus robur*

Csertölgy (22.) *Quercus cerris*

ROSACEAE – RÓZSAFÉLÉK CSALÁDJA

Zselnicemeggy vagy májusfa (19.) *Prunus padus*

Barkócaberkenye (13.) *Sorbus torminalis*

Közönséges gyöngyvessző *Spiraea van-houttei*

Cseresznyeszilva, mirabolán *Prunus cerasifera*

Vérszilva *Prunus cerasifera* „*Atropurpurea*”

MORACEAE – EPERFAFÉLÉK CSALÁDJA

Fehér eper *Morus alba*

CAPRIFOLIACEAE – BODZAFÉLÉK CSALÁDJA

Ükörke lonc *Lonicera xylosteum*

Hóbogyó *Symphoricarpos albus*

Fekete bodza *Sambucus nigra*

ULMACEAE (INCL. CELTIDACEAE) – SZILFAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Nyugati ostorfa *Celtis occidentalis*

ACERACEAE – JUHARFAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Mezei juhar (21.) *Acer campestre*

Hegyi juhar (23.) *Acer pseudo-platanus*

Korai juhar *Acer platanoides*

Kőrislevelű vagy zöldjuhar *Acer negundo*

FABACEAE (PAPILIONACEAE) – PILLANGÓSVIRÁGÚAK CSALÁDJÁ

Fehér akác *Robinia pseudoacacia*

OLEACEAE – OLAJFAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Magas kőris (15.) *Fraxinus excelsior*

Virágos kőris *Fraxinus ornus*

Aranyfa *Forsythia suspensa*

Közönséges orgona *Syringa vulgaris*

Közönséges fagyal *Ligustrum vulgare*

HYDRANGEACEAE – HORTENZIAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Jezsámen vagy fehér jázmin *Philadelphus coronarius*

CORNACEAE – SOMFÉLÉK CSALÁDJÁ

Húsos som *Cornus mas*

Veresgyűrű som *Cornus sanguinea*

SAPINDACEAE – SZAPPANFAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Csörgőfa *Koelreuteria paniculata*

HIPPOCASTANACEAE – BOKRÉTAFAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Fehér vadgesztenye vagy bokrétafa (26.) *Aesculus hippocastanum*

Piros vadgesztenye (25.) *Aesculus x carnea*

ELAEAGNACEAE – EZÜSTFAFÉLÉK CSALÁDJÁ

Keskenylevelű ezüstfa *Elaeagnus angustifolia*

BIGNONIACEAE – SZIVARFAFÉLÉK CSALÁDJA

Szívlevelű szivarfa (11.) *Catalpa bignonioides*

SIMAROUBACEAE – BÁLVÁNYFAFÉLÉK CSALÁDJA

Bálványfa *Ailanthus altissima*

PARK-, KASTÉLY- ÉS CSALÁDTÖRTÉNET

Az 1890-es évek végén a bonyhádi vásárokat a Kálvária környezetéből erre a területre helyezték át. A vásártér déli irányban a mai Mátyás király utcáig terjedt. A vásártartási jogot a Perczel és Kliegl családok birtokolták. A területet az akkor Budapesten lakó Perczel Béla III. – valószínűleg 1908-ban – megvásárolta, mert a Magyar Zománcmű és Fémárugyár (a dominógyár és a zománcgyár) felépítése, majd működtetése szülővárosába való visszatérésre készítette. Vásártérnek új helyet jelöltek ki, a területre pedig Perczel felépíttette a gyár irodaépületét (melyet 2001 táján a gazdasági épületekkel együtt lebontottak és akkor a Perczel M. u. 54. házszámot

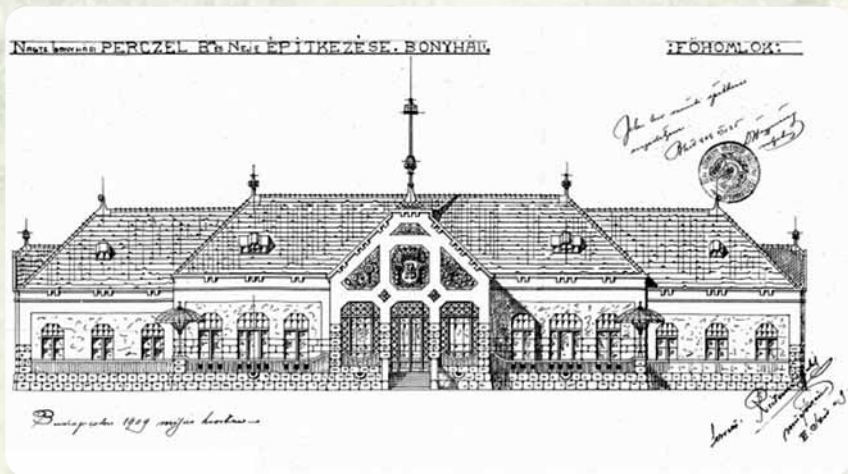
Perczel (Bonyhád) Béla

viselte), a gazdasági épületeket és lakóházát. Perczel (születéskori családnevén Bonyhád) Béla pályáját a közigazgatásban kezdte: Pécsváradon gyakornok, tiszteletbeli szolgabíró (1884–86), Pécsen tiszteletbeli aljegyző, árvaszéki jegyző, másodaljegyző (1886–92).

Siklóson (1892–93), majd Mohácson (1893–94) beosztott szolgabíró, tiszteletbeli főszolgabíró (1894–95), Sásdon tiszteletbeli főszolgabíró (1895–96) volt. 1895. dec. 16-án a Völgységi járás főszolgabírójává választották. Szolgálatát 1896. jan. 1-jével kezdte meg Bonyhádon. 1903-ban lemondott állásáról, majd vállalkozásokba fogott, melyek majd mindegyike kudarccal végződött. Tabi gazdálkodása idején elpusztult sertésállománya. Bonyhádon társaival villanytelepet létesített, de ráfizetéssel dolgoztak. Mozit üzemeltetett, de beruházásait követően elvtették tőle az üzemeltetési jogot. A zománcgyár azonban – elsősorban fia, József Mihály jóvoltából – üzemképes maradt. A gyári épületek felhúzása után fogtak hozzá ófalusi kőművesek Perczel Béla 600 m² alapterületű, 17 szobás lakóházának, kastélyának a felépítéséhez. Itt lakott népes családjával 1929-ben bekövetkezett haláláig. 1948-ban Perczel József

Mihálynak, a kastély akkori tulajdonosának és lakójának, valamint testvérének, Vilmának ki kellett költözniük. Az épületet ezt követően rövid ideig gabonatarolásra használták. 1949 tavaszán a Magyar Szabadságharcos Szövetség és a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság bérelte ki. 1949 végén a Magyar Dolgozók Pártja.

Az épületet Reitener Gyula budapesti műépítész tervezte

Völgyeségi Járási Bizottsága vette használatba pártiskola céljára. Az ingatlant 1952-ben államosították. Valószínűleg 1955. jan. 1-jétől 1967. szept. 1-jéig József Attila Nevelőotthon: 50–70 állami gondozásba vett, 10–18 éves, általános iskolás és cipőipari tanuló lány részére biztosított szálláshelyet. Átalakítását követően 1968-tól Vörösmarty Mihály Művelődési Központ. Itt kapott helyet a zeneiskola és a könyvtár is. Helyszűke miatt 1980-ban kiköltözött a művelődési központ, majd 1988-ban a zeneiskola. 1982-től kezdődően – Sebestyén Lajos és Urbán László tervei alapján – az épületet könyvtárrá alakították át, melyet 1985. nov. 10-én avattak. Gyönyörű, védett fáktól árnyékos parkja gyermekek játszóhelye, idősek sétaterre, pihenőhelye.

Forrás: Bonyhád Lexikon (Kézirat, 2016)

(Steib György)

IRODALOM

- Dr. Nagy Béla (szerk.) *Díszfák, díszcserjék termesztése és felhasználása. Kertészeti dendrológia.* Mezőgazdasági Kiadó. Budapest 1980.
- Dr. Nagy Béla – Dr. Schmidt Gábor: *Kertészeti Dendrológia.* Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem. Budapest 1991.
- Dr. Debreczy Zsolt: *Fák, bokrok.* Búvár zsebkönyvek, Móra Könyvkiadó Budapest 1973.
- Galács András: *Élő kövületek.* Gondolat zsebkönyvek, Budapest 1983.
- Dr. Gencsi László – Dr. Vancsura Rudolf: *Dendrológia Erdészeti növénytan II.* Mezőgazda Kiadó Budapest 1997.
- Molnár V. Attila: *Növények és emberek. Egy szeretetre méltó tudomány története.* Kitaibel Kiadó, Biatorbágy 2009.
- Jereb Ottó – Kondor Antal – Tuskó Ferenc: *Erdészeti növénytan.* Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 1963.
- Király G. (szerk.): *Új magyar fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok.* Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvaló 2009.
- Rácz János: *Növénynevek enciklopédiája.* Tinta Kiadó, 2010.

<http://naturpiktor.hu/jonnek-a-medvek-jonnek-a-medvek>

<http://naturpiktor.hu/a-kozonseges-boroka-juniperus-communis>

<http://richpoi.com/cikkek/életmod/a-vadgesztenye-sokoldalufelhasznalasa-es-hatasa.html>
greenfo/mti

GERGELY TIBOR

KÜLÖNLEGES KAPCSOLATOM A MECSEKSEL

2. RÉSZ

Az elmúlt tél a gyűjtemény rendezésével, fajmeghatározással, kis elméleti képzéssel telt, és elkészült néhány gyűjtődoboz. A tárolt anyagot legalább havonta ellenőrizni kellett, hogy időben felfedhessem kártevők megjelenését. Minden évben izgalommal várom a tavaszt, mert sok mindent eldönt az időjárás. A március csaknem nyár eleji időt hozott, aztán menetrend szerint megjött a hideg, április és május a kettő keverékét hozta. Az élővilág nehezen alkalmazkodott, megzavarta a lárvák fejlődését és az imágók megjelenését ez az időjárási zűrzavar. Ez történt a cincérekkel is. Az ilyenkor jellemzően lágyszárúakban fejlődő fajok nagyon kis számban és késve jelentek meg. A fűhálózás május közepén is gyér eredményt hozott. Kopogtatással szemfoltos-, tarka-, kettő- és négytövises-, feketelábú-, szeder- és szőrös cincéreket sikerült fognom. Rönkökön a darázscincérek is megkezdték rohanó életüket, a kis hőscincérek rajzása most sem maradt el, zömük kisméretű. Virágzatokon is kevés bogarat láttam, így cincért is. Összességében elmondható, ez az év is nehezen indult, de bizakodóan várom a júniust, a főszezon kezdetét.

AZ ÁLTALAM EDDIG MEGTALÁLT CINCÉRFAJOK LISTÁJA

Prioninae Latreille, 1802 – Csőzcincérformák

Aegosoma scabricorne (Scopoli, 1763) – diófacincér

Prionus coriarius (Linnaeus, 1758) – csőzcincér

Lepturinae Latreille, 1802 – Virágcincérformák

Rhagium (Megarhagium) mordax (DeGeer, 1775) – cser-tövisescincér

Rhagium (Megarhagium) sycophanta (Schrank, 1781) – tölgyes-tövisescincér

Rhagium (Rhagium) inquisitor (Linnaeus, 1758) – fenyves-tövisescincér

Anisorus quercus (Götz, 1783) – tölgy-gyökércincér

Akimerus schaefferi (Laicharting, 1784) – szilfacincér

Dinoptera collaris (Linnaeus, 1758) – vörösnyakú virágcincér

Cortodera femorata (Fabricius, 1787) – fenyves-cserjecincér

Cortodera flavimana (Waltl, 1838) – boglárkacincér

Cortodera humeralis (Schaller, 1783) – négyfoltos cserjecincér
Cortodera villosa (Heyden, 1876) – bozontos cserjecincér
Grammoptera abdominalis (Stephens, 1831) – fekete galagonyacincér
Grammoptera ruficornis (Fabricius, 1781) – gyűrűscsápú galagonyacincér
Grammoptera ustulata (Schaller, 1783) – aranszörű galagonyacincér
Alosterna tabacicolor (DeGeer, 1775) – barna juharcincér
Anoploclera rufipes (Schaller, 1783) – vöröslábú virágcincér
Anoploclera sexguttata (Fabricius, 1775) – foltos virágcincér
Vadonia unipunctata (Fabricius, 1787) – kétpettyes virágcincér

Kétpettyes virágcincér

Pseudovadonia livida (Fabricius, 1776) – barnás virágcincér
Paracorymbia fulva (DeGeer, 1775) – vörhenyes virágcincér
Stictoleptura erythroptera (Hagenbach, 1822) – bordó virágcincér
Stictoleptura rubra (Linnaeus, 1758) – vörös virágcincér
Stictoleptura scutellata (Fabricius, 1781) – hegyi virágcincér
Anastrangalia sanguinolenta (Linnaeus, 1760) – kétszínű virágcincér
Pachytodes cerambyciformis (Schrank, 1781) – változékony virágcincér
Pachytodes erraticus (Dalman, 1817) – rajzos virágcincér
Leptura aurulenta (Fabricius, 1792) – sárgaszörű szalagoscincér
Leptura quadrifasciata (Linnaeus, 1758) – feketeszörű szalagoscincér
Rutpela maculata (Poda, 1761) – tarkacsápú karcsúcincér
Stenurella bifasciata (Müller, 1776) – kétöves karcsúcincér
Stenurella melanura (Linnaeus, 1758) – feketevégű karcsúcincér
Stenurella nigra (Linnaeus, 1758) – fekete karcsúcincér
Stenurella septempunctata (Fabricius, 1792) – hétpettyes karcsúcincér
Strangalia attenuata (Linnaeus, 1758) – nyurgacincér

Spondylidinae Audinet-Serville, 1832 – Félcincérformák

- Spondylis buprestoides* (Linnaeus, 1758) – erdei félcincér
Arhopalus ferus (Mulsant, 1839) – sötét fenyőcincér
Arhopalus rusticus (Linnaeus, 1758) – gödrösnyakú cincér
Asemum striatum (Linnaeus, 1758) – komor fenyőcincér
Anisarthron barbipes (Schrank, 1781) – szőrös cincér

Cerambycinae Latreille, 1802 – Hőscincérformák

- Trichoferus campestris* (Faldermann, 1835): Hegyessy & Kutasi (2010a) – szállóvendég éjicincér
Trichoferus pallidus (Olivier, 1790) – sápadt éjicincér
Cerambyx cerdo (Linnaeus, 1758) – nagy hőscincér
Cerambyx scopolii (Füsslin, 1775) – kis hőscincér
Axinopalpis gracilis (Krynicky, 1832) – kecses selymescincér
Obrium cantharinum (Linnaeus, 1767) – rőt hengercincér
Stenomalus (Obriopsis) bicolor (Kraatz, 1862) – kétszínű hengercincér
Nathrius brevipennis (Mulsant, 1839) – kosárcincér
Callimus angulatus (Schrank, 1789) – zöld tölgycincér
Callimoxys gracilis (Brullé, 1832) – frakkos cincér
Stenopterus flavicornis (Küster, 1846) – sárgacsápú keskenyedőscincér
Stenopterus rufus (Linnaeus, 1767) – tarkacsápú keskenyedőscincér

Tarkacsápú keskenyedős cincér

- Molorchus minor* (Linnaeus, 1758) – kis légycincér
Glaphyra kiesewetteri (Mulsant et Rey, 1861) – mandula-légycincér
Glaphyra schmidti (Ganglbauer, 1883) – fűz-légycincér
Glaphyra umbellatarum (Schreber, 1759) – foltoslábú légycincér
Deilus fugax (Olivier, 1790) – zanótcincér
Aromia moschata (Linnaeus, 1758) – pézsmacincér

- Rosalia alpina* (Linnaeus, 1758) – havasi cincér
Purpuricenus kaehleri (Linnaeus, 1758) – hosszúcsápú vércincér
Hylotrupes bajulus (Linnaeus, 1758) – házicincér
Ropalopus clavipes (Fabricius, 1775) – feketelábú facincér
Ropalopus macropus (Germar, 1824) – kis facincér
Leioderes kollari (L. Redtenbacher, 1849) – vörössárga facincér
Callidium violaceum (Linnaeus, 1758) – kék korongcincér
Pyrrhidium sanguineum (Linnaeus, 1758) – tűzpiros facincér
Phymatodes testaceus (Linnaeus, 1758) – változékonny korongcincér
Poecilium alni (Linnaeus, 1767) – apró háncscincér
Poecilium rufipes (Fabricius, 1776) – kék háncscincér
Lioderina linearis (Hampe, 1870) – mandulacincér
Xylotrechus antilope (Schönherr, 1817) – fűrge darázscincér
Xylotrechus arvicola (Olivier, 1795) – kerti darázscincér
Xylotrechus rusticus (Linnaeus, 1758) – egérszínű darázscincér
Clytus arietis (Linnaeus, 1758) – közönséges darázscincér

Közönséges darázscincér

- Neoclytus acuminatus* (Fabricius, 1775) – amerikai darázscincér
Plagionotus arcuatus (Linnaeus, 1758) – bársonyos darázscincér
Plagionotus detritus (Linnaeus, 1758) – sárgafarú darázscincér
Plagionotus floralis (Pallas, 1773) – lucerna-darázscincér
Chlorophorus figuratus (Scopoli, 1763) – rajzos darázscincér
Chlorophorus sartor (Müller, 1766) – feketevállú darázscincér
Chlorophorus varius (Müller, 1766) – díszes darázscincér
Isotomus speciosus (Schneider, 1787) – nyírfa-darázscincér
Anaglyptus mysticus (Linnaeus, 1758) – juhar-dízcincér

Lamiinae Latreille, 1825 – Takáscincérformák

- Monochamus galloprovincialis pictor* (Germar, 1818) – foltos enyvescincér
Lamia textor (Linnaeus, 1758) – takáscincér
Morimus asper funereus (Mulsant, 1862) – gyászscincér
Herophila tristis (Linnaeus, 1767) – selymes alkonycincér
Carinatodorcadion aethiops (Scopoli, 1763) – fekete gyalogcincér

Fekete gyalogcincér

- Carinatodorcadion fulvum fulvum* (Scopoli, 1763) – barna gyalogcincér
Pedestredorcadion pedestre (Poda, 1761) – kétsávós gyalogcincér
Pedestredorcadion scopolii (Herbst, 1784) – nyolcsávós gyalogcincér
Neodorcadion bilineatum (Germar, 1824) – kétsávós földcincér
Acanthocinus aedilis (Linnaeus, 1758) – nagy daliáscincér
Acanthocinus griseus (Fabricius, 1792) – szürke daliáscincér
Aegomorphus clavipes (Schrank, 1781) – tarka cincér
Leiopus femoratus (Fairmaire, 1859): Hegyessy & Kutassy (2010b) – vas-tagcombú gesztcincér
Exocentrus adspersus (Mulsant, 1846) – tölgyfa-rózsecincér
Exocentrus lusitanus (Linnaeus, 1767) – hársfa-rózsecincér
Exocentrus punctipennis (Mulsant et Guillebeau, 1856) – szilfa-rózsecincér
Pogonocherus fasciculatus (DeGeer, 1775) – öves ecsetcincér
Pogonocherus hispidulus (Piller et Mitterpacher, 1783) – négytővises ecsetcincér
Pogonocherus hispidus (Linnaeus, 1758) – kéttővises ecsetcincér
Mesosa curculionoides (Linnaeus, 1760) – szemfoltos cincér
Mesosa nebulosa (Fabricius, 1781) – ködfoltos cincér
Tetrops praeustus (Linnaeus, 1758) – közönséges négyszemű cincér
Anaesthetis testacea (Fabricius, 1781) – szedercincér
Saperda carcharias (Linnaeus, 1758) – nagy nyárfacincér
Saperda octopunctata (Scopoli, 1772) – nyolcpontos cincér
Saperda perforata (Pallas, 1773) – díszes nyárfacincér
Saperda populnea (Linnaeus, 1758) – kis nyárfacincér

- Saperda punctata* (Linnaeus, 1767) – pettyes szilcincér
Saperda scalaris (Linnaeus, 1758) – létracincér
Saperda similis (Laicharting, 1784) – kecskefűzcincér
Stenostola dubia (Laicharting, 1784) – fémes hársfacincér
Stenostola ferrea (Schrank, 1776) – ólomszürke hársfacincér
Oberea (Amaurostoma) erythrocephala (Schrank, 1776) – pirosfejű kutyatej-cincér
Oberea (Oberea) linearis (Linnaeus, 1760) – erdei mogyorócincér
Oberea (Oberea) oculata (Linnaeus, 1758) – vörösnyakú fűzcincér
Oberea (Oberea) pedemontana (Chevrolat, 1856) – varjútöviscincér
Pilemia tigrina (Mulsant, 1851) – atracélcincér
Musaria affinis (Harrer, 1784) – feketefejú barabolycincér
Phytoecia coerulea (Scopoli, 1772) – fémszöld fűcincér
Phytoecia cylindrica (Linnaeus, 1758) – medvelapucincér
Phytoecia icterica (Schaller, 1783) – murokcincér
Phytoecia nigricornis (Fabricius, 1781) – ürömcincér
Phytoecia pustulata (Schrank, 1776) – parányi fűcincér
Phytoecia virgula (Charpentier, 1825) – pirosponthos fűcincér
Opsilia coerulescens (Scopoli, 1763) – kígyósziszcincér
Agapanthia cardui (Linnaeus, 1767) – sávós bogáncscincér
Agapanthia dahli (Richter, 1820) – sárgagyűrűs bogáncscincér

Sárgagyűrűs bogáncscincér

- Agapanthia intermedia* (Ganglbauer, 1884) – kék varfűcincér
Agapanthia osmanlis (Reiche et Saulcy, 1858) – kék mácsonyacincér
Agapanthia villosoviridescens (DeGeer, 1775) – fehérgyűrűs bogáncscincér
Agapanthia violacea (Fabricius, 1775) – kék somkórócincér
Calamobius filum (Rossi, 1790) – hosszúsápú szalmacincér
Theophilea subcylindricollis (Hladil, 1988) – hengeres szalmacincér

Egy fiók a gyűjteményemből

DR. POLGÁRDY GÉZA

EGYIPTOMI UTAM 2017-BEN — MEG A RÉGEBBIEK

Korábbi, a Mecsek Egyesület évkönyveiben megjelent úti beszámolóimat rendre úgy kezdtem, hogy az esedékes földrész neve mellett szerepelt egy római szám is: jelezve, hogy a soron lévő és ismertetésre kerülő utazásom éppen hányadik az adott földrészben.

Most nincs sorszám, s nincs megnevezett földrész sem, mivel egyáltalán nem lelkesedem Afrikáért. S ha egyszer ez az útra csábító lelkesedés hiányzik, akkor nem is következik majd más afrikai országban tett út meg arról szóló beszámoló.

Mit is lehetne így „beszámozni”?

Ám egyetlen afrikai ország, Egyiptom, kivétel e számomra meglehetősen közömbös Afrikát illető viszonyulás alól. Méghozzá nem is akármilyen kivétel, hiszen 1996 óta többször is felkerestem Egyiptomot, – utoljára idén áprilisban.

E mostani beszámoló „főszereplője” tehát a legutóbbi, 2017 áprilisában tett egyiptomi utam, de olykor utalást teszek majd korábbi egyiptomi utazásaim élményeire, helyszíneire és tapasztalataira is. Mindez ugyanis így lesz kerek.

Nos, meglátni és megszeretni az egykori fáraók országát, ez egyetlen pillanat műve volt, mely számomra még 1996 tavaszán érkezett el. Igaz, ezen első pillanattól kezdve mindmáig óvtam – és ma is óvom – magam attól, hogy akár csak kísérletet is tegyek az ókori Egyiptom történetébe, kultúrájába, művészetébe történő alapos elmélyedésre. Mert ez ugyan rendkívüli mértékben csábító, ám tény, hogy egész embert kíván!

S én soha nem akartam sem egyiptológus lenni, sem egyetlen országnál mintegy „lehorgonyozni”, annak mégoly különleges, egyedi és bámulatos alkotásainál (és csak azoknál) a továbbiakban mindvégig kitaranni. Igaz, írni sem akartam soha a fáraók országáról. Mostanáig!

Ugy gondoltam, hogy az ókori (s egyáltalán nem a mai!) Egyiptom iránt érzett mélyesen mély csodálatom egyrészt a laikus lelkesedése, másrészt – életkoromat illetően – elég későn jött érdeklődésből fakad, amely így kizárólag saját élmények gyűjtésére alkalmas. Arra, hogy a mai Egyiptomot mint turista, újra és ismét felkeresve, egyre csak növekedjék

bennem a hajdani, az ókori Egyiptom keltette ámulat és az iránta érzett áhítat. Egyiptomról pedig írjanak, szóljanak, nyilvánuljanak meg a hozzáértők, a szakemberek, az egyiptológusok!

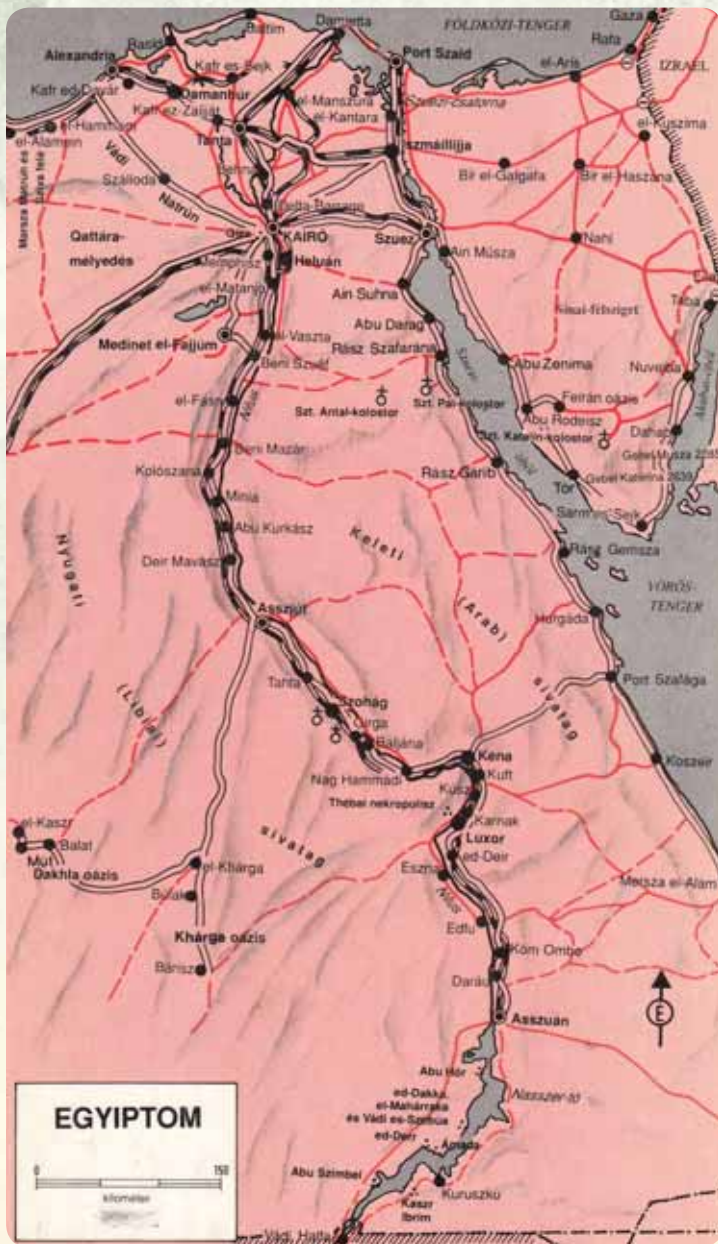
Az idei, a 2017. áprilisban tett egyiptomi utazásom után ez a korábbi elképzelésem megváltozott!

Talán azért, mert vélhetően ez volt az utolsó utazásom a fáraók országában. S végül is egy nem szakember, egy hétköznapi turista is leírhatja azt, hogy merre járt és mit nézett meg. A többi meg valóban a szakemberekre tartozik, s az úti- és szakkönyvekre, amelyek oldalairól mélyebb ismeretek szerezhetők. S még valamit előre kell bocsátanom.

Idei utazásomra – mint a korábban megismételtekre is mindig – a már látott ókori alkotások vizionálásának óhaján túl az késztetett, hogy lásak valami számomra addig ismeretlent, valami nekem újat is! Ilyen „számomra újdonság” volt idén áprilisban egyrészt Nefertari királynő sírja, a Nílus nyugati partján, a Királynők Völgyében. Ezt az 1990-es évek végén, amikor még megnézhettem volna, elmulasztottam. Az ok prózai: sokalltam érte az akkor kért 100 USD-t. Aztán állagvédelmi okokból hosszú évekre lezárták az érdeklődők elől e sírt! Annak teljes falfelületét ugyanis gyönyörűséges, színes, ábrás festés borítja, melynek a látogatók által kilehelt pára nem használt. Sőt! Aztán pechemre csak 2016 novemberében nyitották meg újra a látogatók előtt Nefertari királyné immár restaurált sírját, napi 150 főben határozva meg az oda leengedhetők számát. Ha egy nap ennyi jegy elkelt, a pénztár bezár. A belépés most 1000 egyiptomi fontba kerül. Ha majd jelen írásomban e sír látogatásához érek, bemutatom a belépőjegyet is. De – hozzáteszem – megérte! (A jegyár érzékeltesére megemlítem, hogy én akkor egy USD-t 280 Ft-ért vettem. Ezért az egy USD-ért kinn 18 egyiptomi fontot kaptam. Számoljunk...)

Egy másik ok, amiért idén ismét felkerestem a fáraók földjét az volt, hogy életemben még lássam Luxorban a két templomot (Luxort és Karnakot) valaha, nagyon, de nagyon régen összekötő út, most, kisajátítások után megkezdett helyreállítását. Mert az események (helyreállítások) Egyiptomban nem szünetelnek, nekem viszont már fogytán az időm és energiám. Mindezek előrebocsátása után kezdjük meg a tényleges úti beszámolót, amely Kairó, a főváros és környéke mondhatni parányi szeletének bejárásával kezdődött.

Érdemes az első pillantást a mellékelt térképre vetni. Mi legtöbbször, így idén is Kairótól indulva a lenn, egészen délen – már a szudáni határ közelében – található Abu Simbelig terjedő útvonalat jártuk be. De más-kor előfordult, hogy Kairótól nem délre, hanem északra, azaz Alexandria

Egyiptom térképe

felé indultunk, majd El Alamein katonai temetői és második világháborús múzeumai következtek, végcélunk pedig nyugaton a líbiai határhoz közeli Siwa oázis volt. Máskor kifejezetten „oázistúrát” tettünk, s a Baharija, Farafra, Kharga és Dakhla oázisokban időzve-lakva, ezek hangulatának átélése volt a cél. Aztán volt hogy a Sínai-félszigeten, a Szent Katalin kolostorban megszállva – valaha még ezt is lehetett! –, majd a kolostort s templomát is bejárva, megnézhattuk a hajdani égő csipkeborkor ma is zöldellő – állítólagos – maradványát. Ezeket követően megmásztuk a kolostorral azonos nevű Szent Katalin-hegyet. Máskor nem ez, hanem a Mózes-hegy volt a kolostortól indulva a cél, mert e magaslatokon átélni a hirtelen és szokatlanul gyors lefolyású napfelkeltéket, ez valami egészen más, mint a megszokott...

Ami állandó és változatlan volt, s maradt idén is, az az, hogy földet érve a kairói repülőtéren, első utunk a Pyramids Plaza Hotelhez vezetett. Ez a szálló légvonalban egészen közel van a gízai piramisokhoz, s különlegessége, hogy tíz emelete minden szobájának ablakai a piramisokra néznek. A piramisokra, melyek szinte karnyújtásnyira ott emelkednek előttünk. E piramisok hárman vannak. Középen a legmagasabb, egyben a legrégebbi a Kheopsz (vagy Khufu), amely felépültekor – i. e. 2550 táján – 146 m magas volt, ám az idők során pár centiméterrel alacsonyabb lett, mellette a Khefrén és a Mükerinosz. Közülük csak a Kheopsz belseje látogatható, a másik kettőé nem. Amikor először jártam erre, persze, hogy sorban álltam én is, hogy külön belépővel bemehessek a Kheopsz piramis belsejébe. Hajtott a kíváncsiság!

(Mellékelten GIZA PYRAMIDS felirattal látható az a belépőjegy, amellyel a piramisok körüli területre be lehet lépni. Ez – a Nefertari sír belépőjéhez hasonlíthatóság kedvéért említem – 40 egyiptomi fontba kerül!)

Egyszer tehát bementem, de nagy csalódás volt. Egy rendkívül alacsony, csak meggörnyedve végigjárható, emellett

Belépő a gízai piramisok körüli területekre

szűk, vízszintes járatban tipegve haladtunk egy teremig, ahol egy 40 W-os égő fénye mellett, a félhomályban szinte nem lehetett látni semmit. Egy üres szarkofág sziluettje mégis kivehető volt, a falakon pedig körben olyan vésetek látszottak, amelyek nekünk, laikusoknak nem mondtak semmit. Amikor elzsibbadt lábakkal és derékkal végre kibotorkáltunk a fényre, többen is azt mondogattuk, hogy ez az élmény bizony kihagyható!

Nem így a piramisok körüli tevelés. Csak hát vigyázni kell. Mire? A turista felül a gazdája parancsára hasra leereszkedő tevére, majd az állat, hátán az élő teherrel, feláll. Jó magas, s leszállni csak úgy lehet róla, ha ismét leereszkedik. A tevehajcsár viszont felszólítja a magasban elbűvölten üldögélő turistát, hogy a kialakított „élmény-díjon” felül, adjon neki még 500 fontot. Ha a turista nem ad, ő sem ad parancsot a tevének a leszállást lehetővé tevő leereszkedésre. Szóval észnél kell lenni. S persze mindezt akkor teszi a hajcsár, amikor a többi turisták közeléből már arrébb ballagtak... (A piramisok körüli tevelésemet is „szemlélteti” majd egy kép, mégpedig mellékelten az utolsó. Merthogy utunk végén, Kairóba visszatérve ismét kiballagtam a gízai piramisokhoz, s ismét teveltem, így intve búcsút...)

A gízai piramisok előtt a szerző

A piramisok megtekintése, valamint az „én és a piramis” című fényképek elkészítése után – természetesen magam is lencse elé álltam itt, a képet lásd mellékelten – lehetőség volt az ókori bárka megtekintésére, majd némi séta után következett a szfinx. Egy másik nap programja a Citadella – amelynek magasságából Kairó egy része remekül belátható –, és a Citadellán a Mohamed Ali-mecset, a mohamedán építészet e remekének megtekintése. Természetesen úgy, hogy a bejárat előtt cipőinket a helyi szokásoknak megfelelően levettük, mert benn a teljes felületet szőnyegek borítják. Fenn, a magasban pedig sok tagból álló, hatalmas csillárok ontanak a fényt, ha nem lennének takarékra állítva. A Mohamed Ali-mecsetet – kívül is, belül is – mellékelten több kép is szemlélteti.

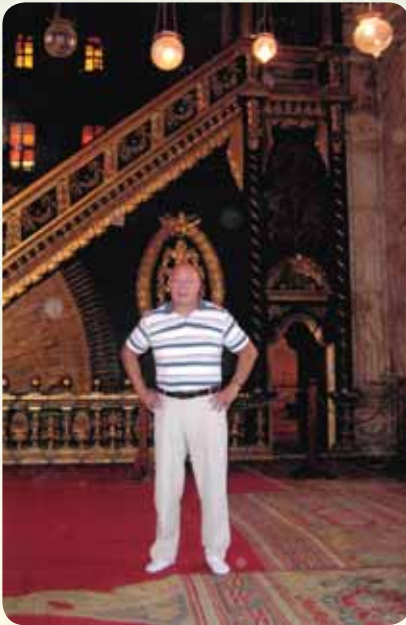
Kairó, Mohamed Ali-mecset

A Mohamed Ali-mecset előtt (a szerző)

A Mohamed Ali-mecset belülről – részlet 1.

A Mohamed Ali-mecset belülről – részlet 2.

A Citadellát és a mecsetet a programban Kairó kopt negyedének meglátogatása követte. A több mint 90 milliós Egyiptom lakosságának zöme muzulmán, mindössze néhány százalék a kopt keresztény. Rájuk viszont vigyáznia kell az állam rendőrségének és katonaságának, mert ott is adódnak eszelősök, akiket irritál a más hitet vallók létezése.

Úgy a kopt negyed bejáratát, mint az összes közösségi épületet még egyiptomi viszonylatban is kiemelkedően nagy létszámú fegyveres erők őrzik. Páncélautók, rohamsakos, géppuskás és gépfegyveres katonák, közülük többen is páncélfal mögött állva, tüzelésre tartott fegyverrel, állandó készenlétben. Itt, a kairói kopt negyedben – tudomásom szerint – mindeddig nem volt merénylet. (Alexandriában

viszont igen, éppen a Kairóba érkezésünk előtti napon. Jöttek is hazulról az SMS-ek: éltek még?) Mi néhány itteni épületet, templomot és más egyházi helyet minden alkalommal felkeresünk, a mellékelt képek hivattak az itteni hangulatot, látnivalókat szemléltetni.

Kairó, a kopt negyed részlete

*Kairó, kopt negyed,
templombelső (részlet)*

*Kairó, kopt negyed
templombelső (részlet)*

Aztán egész napos Kairó környéki program következett: Memphis és Szakkara bejárása.

Memphis, amelyet Kr. e. 3000 körül alapított Ménész király, az óbirodalom fővárosa volt mindaddig, míg a középbirodalomban át nem vette helyét a felső-egyiptomi Théba (Thébáról később). Memphis ekkor hanyatlásnak indult, épületeinek köveit a kairói építkezéseknél használták fel, s mára az egykori virágzó fővárosból nem maradt semmi.

Azaz mégis! A múzeum.

Memphis múzeuma egy emeletes épületből és egy közepes kiterjedésű szabadtéri kiállítási részből áll. Az épület földszintjén látható az egyik legfőbb itteni látványosság, a hátán fekvő, titokzatos mosolyú, sajnos torzó állapotában fennmaradt, mészkőből készült hatalmas II. Ramszesz fáraó-szobor (lásd a

mellékelt képet). E valaha – még csonkolás előtti eredeti állapotában – 13,5 m magas szobor gránitból készült párja jelenleg a kairói vasúti pályaudvar előtt áll. A másik jelentős memphisi szobor a múzeum kertjében áll, a 18. dinasztia uralkodásának elején készült alabástrom-szfinx. Ez egykor valószínűleg a város védőszentjének, Ptahnak egyik temploma előtt állhatott.

Memphis, a fekvő Ramses szobor-torzó

Jobb oldala hosszú időn át a nedves altalajban feküdt, így erősen mállott állapotban leledzik. Mellékelten ez az alabástrom szfinx-szobor is látható. A memphisi múzeumhoz közel található Szakkara, Memphis birodalmi főváros egykori temetője. Itt a sok látnivaló – Unisz piramisa, a Szerapeum, (a szent Ápisz-bikák temetője), valamint Idut, Ptahotep, Ti és Mereruka masztabái – közül most a legfőbb látnivalóra, Dzsószer piramisára térek ki. Dzsószer lépcsős piramisa – mellékelten lásd képen is – a világ első monumentális kőépítménye. Zseniális építője a később istenként tisztelt Imhotep volt. Az egyszerű, pad alakú sírból, a masztabából lépcsőssé fejlesztették. E hat lépcsőből álló síremlék mintegy 60 m magas és égi létrát jellemezett, amelyen az elhunyt király felkászakodhatott az istenek közé.

Memphis, IV. Ramses alabástrom szfinx szobra

Szakkara, Dzsószer lépcsős piramisa előtt

Dzsószer lépcsős piramisa körbejárható, de teljesen lezárt, a belsejébe bemenni nem lehet.

Azt, hogy Kairónak hány lakosa van, még senki sem tudta megmondani. Nem is lehet, több okból sem. Egyrészt azért, mert állandóan, szünet nélkül tart a városba beáramlás és a városból kiköltözés. A helyiek szerint a beköltözés a nagyobb, de akadnak sokan, akik valamilyen okból véglegesen elhagyják Kairót. Mármost ilyen népmozgás mellett – s ez érthető – még soha nem volt a városban népszámlálás. Csak becsülni tudják Kairó lakosainak számát, én legutóbb a 20 millió körüli számot hallottam.

Mármost e két magyarországyi lakossal rendelkező város legnevesebb múzeuma a forradalminak nevezett esztelen randalírozás során elhíresült Tahrir, egészen pontosan Midán et-Tahrir (Felszabadulás) tér szélén álló Egyiptom Múzeum. Noha az Egyiptomból így vagy úgy – legálisan vagy illegálisan – elkerült tárgyi kincsek száma felbecsülhetetlen (London, Párizs, Berlin, Bécs, Budapest és más európai városok állandó egyiptomi kiállításai a bizonyítékok erre), még mindig a kairói Egyiptom Múzeum e csaknem ötezer év régiségeinek leggazdagabb tárhelye. A földszinti és emeleti termek egy nap alatt ugyan bejárhatók, de hogy a látottak és hallottak közül ki mennyit jegyez meg, az nehéz kérdés. Tapasztalatból mondom. Mert én magam hat vezetést jártam itt végig (mindig több száz tárgyat nézve meg), közülük a leghosszabb időtartamú öt óra volt, aminek a végén majd az ájulás kerülgetett. (Nem csak engem.)

Kairó, az Egyiptom Múzeum bejárata

Ezért azt a gyakorlatot honosítottam meg, hogy a hatodik múzeumjárás után ismételen Kairóba érkezve már mellőztem az Egyiptom Múzeumot, s bevettem magam a Tahrir tér szemközti oldalától pár utcányira található híres Groppi

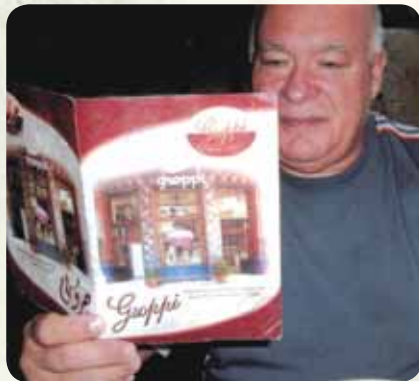

Kairó, háttérben az Egyiptom Múzeum

kávéházba. Amíg a többiek a múzeumban rótták a folyósókat és terme-
ket, én olvasással és kávézással múlattam az időt e kényelmes helyen.
Így, ilyen előzmények után érkezett el az idej, 2017. áprilisi egyiptomi
utam, azzal a helyi idegenvezetőtől nyert lesújtó információval, hogy a
Groppi végérvényesen bezárt. Amikor most két, az Egyiptom Múzeum-
nál készült képet követően ugyancsak két képet is mellékelek e híres és
patinás (volt) kairói kávéházzal, immár a múlt idegenforgalmi és gaszt-
ronómiai nevezetessége előtt tisztelgek.

Kairó, a Groppi bejárata

A szerző a Groppiban

Idén pedig mit is tehettem mást, ismét részt vettem a mostani múzeu-
mi vezetésen! Ami nem is volt baj, mert a Tahrir téri politikai zavargások
idején e múzeumba is betörték, és a korábbi fő műemlékes, Zaki Hawas
meg más illetékesek és minden józan fő nagy bánatára elég sok régisé-
get elloptak. Ennek következtében a múzeumot jelentősen átrendezték,
ismételt megtekintése ugyancsak indokolt volt.

A sok ezer tárgyat felvonultató Egyiptom Múzeum részletes ismerteté-
se persze vaskos könyvnyi terjedelmet igényelne, ezért most csak pár
itt látható tárgyat említek meg. Az egyik a Rosette-kő, amelynek máso-
lata a múzeumba belépve rögtön jobb oldalon, fejmagasságban a falra
felerősítve látható. Az eredeti Londonban, a British Múzeumban várja
az érdeklődőket. Egy másik – szerencsére itt látható – híres múzeumi
„tárgy” Tut-Ank Amon fáraó arany, illetve aranyozott trónszéke, amely
sok más személyéhez kötődő tárggyal egyetemben fenn az emeleten
található. Amint az a besötétített terem is, amelyben a múmiák láthatók!
Itt utóbbiban nemcsak félhomály, hanem teljes csend is honol! Pisszenni
sem szabad, mert a felügyelők menten rászólnak a hely iránt kellő tiszte-
let nem tanúsító, hangoskodó látogatóra.

A Kairó és környéke nyújtotta élmények után délnek fordulva, utunk során Hurghada, a Vörös-tenger partjának nem csupán híres, de rendkívül kellemes üdülőhelye következett. Mert Egyiptom felkeresésére ugyan egyedülálló ókori emlékei készítetnek, de ezen az éghajlaton, amikor még áprilisban is nagy a hőség, bizony jólesik a tengeri fürdés és édesvízi medencézés, meg a gondtalan ejtőzés a pálmafák között, napernyő keltette árnyékban, jeges koktélt kortyolva.

Itt ez következett.

A helyszínt pedig két képen is bemutatom, az első szálláshelyünk homlokzatát, bejárati részét, a második az édesvízi medencerendszer egy mutatós részletét tárja elénk.

A hurghadai hotelünk homlokzata

Mindez nem Hurghada belvárosában, hanem a hozzá tartozó tengerparton, a várostól 14 km-rel lejjebb található. Míg korábban, a kilencvenes évek végén az egyiptomi (partner) utazási iroda még benn a városban foglalt részünkre szállást, az időközben fergeteges sebességgel épülő, immár sok kilométeres szállodasor már nem szorítja be a turistákat a városba.

A hurghadai hotel medencéjének részlete

Hurghada városhoz kötődő legkorábbi emlékeim között a lajtos kocsikat és az oroszokat tartom számon, közöttük a sorrendnek semmiféle szerepe sincs. A várost az első kapavágástól úgy építették fel – önmagában elképesztő gondolat! –, hogy tengerpart ide, tengerpart oda, nem volt egy korty ivó- vagy édesvize sem! Naponta hordták hát ide a vizet, még hozzá lajtos kocsikkal! Aztán a város tele volt orosz feliratokkal díszelgő üzletekkel, mert akkor, a 90-es évek végén Hurghada turistáinak döntő többségét még az oroszok tették ki. Mára ez alaposan megváltozott az amerikaiak, japánok és nyugat-európaiak javára.

Mint régi és megszállott hedonista elmondhatom, hogy a pár itt töltött nap, úgy a szem, mint a száj ingereit a topon kiszolgáló svédasztalos ellátás, a pazar luxuskörülmények közötti henyélés éppen pihenni vágyó turistáknak való foglalatosság. Igazolva is láttam itt a régi mondás igazságát, amely szerint minden tevések közül legkellemesebb a semmittevés.

Egyszer azonban minden tengerparti ejtőzésnek vége szakad, s következnek ismét a látnivalók. Ezek esetünkben most is Luxort jelentették, mely város az egykori Théba földjén terül el, a Nílus folyás szerinti bal partján. Felemelkedése a középbirodalom idején kezdődött, amikor Mentuhotep újra egyesítette a birodalmat, melynek fővárosát az előzőekben már emlegetett (és megjárt) Memphisből Thébába helyezte át. Az eddigi helyi isten, Amon lett a főisten, aki Muttal és Khonszuval alkotta a „thébai triászt.” A város főleg az újbirodalom idején fejlődött, s templomai és palotái tették a Homérosz által is megénekelt „százkapus Thébává”. Ekkor Théba neve még kiterjedt a Nílus keleti partján elterülő fővárosra s a nyugati parti nekropoliszra is. Ma különbséget teszünk Luxor és Théba között.

Luxor látnivalói közül olykor megtekintjük a város múzeumát, vagy a mumifikálását is, olykor pedig nílusi vitorlásra, azaz felukára szállunk, és hajózunk a folyón. Lásd a mellékelt képet a Luxornál kikötött felukákról.

A két említett templomot, a Luxort és Karnakot azonban kivétel nélkül mindig végigjárjuk, mert ezek kihagyhatatlanok! Hiszen így, monumentális mivoltukat jól láttató romjaikban is lenyűgöző látványt

*Felukák (vitorlás hajók) a Níluson,
Luxornál*

nyújtanak. Mint említettem, jelenleg rohamtempóban folyik a Luxor és Karnak templomokat valaha összekötő út rekonstruálása. Mert a két templomot valaha mintegy 3 km-es út kötötte össze, aztán ez megszűnt, a területét beépítették, s meglehetősen csúf, betonból készült, jellegtelen épületek kerültek a helyére. Ez a turisták (és helyi bevételek) szempontjából előnytelen helyzet most kisajátítások révén megszűnni látszik. A korábbi, általunk még látott házkavalkádot a markológépek már letarolták, nem áll már az egykori úton egyetlen „modern” (pontosabban oda nem illő) betonskatulya épület sem. A hajdani út újraépül, mindkét oldalon pedig egyre gyarapodnak a rekonstruált szfinxek.

A Nílus partját követő sétány mellett fekvő Luxor templomot III. Amenhotep és II. Ramszesz emeltették az említett „thébai triász” tiszteletére. A templom bejáratát egykor övező két obeliszk közül ma csak az egyik áll a helyén, mert a másikat Mohamed Ali Franciaországnak ajándékozta, s az a párizsi Concorde téren áll.

Luxor templom, bejárat

2017 áprilisában luxori szállásunk a város centrumában volt, és az olasz hangzású Hotel Emilió névre hallgatott. A Luxor templomot végigjárva éppen ide indultunk vissza, amikor a város sok száz konflisanak egyike éppen mellettünk fékezett. Egyiptológus párommal, Ágival, utazásaink szakmai vezetőjével együtt felszálltunk rá, s hogy ne eseménytelenül és csendben teljenek a percek, belekezdtem az „Egy ócska konflisban” című Ady-vers hangos citálásába. Az első négy sort minden probléma nélkül el is mondhattam:

*Királyném, kigyúltak a lángok,
Aranyos hintónk, íme, száll,
Ma a nép közé vegyülünk el,
Te, a királyné, s én, a király.*

Luxor templom (részlet), az Abu El Haggag-mecset

Igen ám, de mikor a szavalásban idáig értem, látom ám, hogy a bakon, galabejában (férfiak által hordott, földig érő hálóingszerűségben) üldögélő kocsisunk hátrahajolva mondani akar valamit. Gondoltam fontosat. Menten el is hallgattam, mire ő – ostorával a konfliktust húzó kancára mutatva – imigyen mutatta be nekünk az igavonót: „Horse, Lady Gaga”. Majd öklével a mellére csapott, s magát is bemutatta: „Freddie Mercury”. Kedves és közvetlen megnyilvánulás volt részéről e bemutatás, hiszen ő is, lova is egy-egy, feltehetően minden külföldi utasa által ismert híres énekes nevét viselte. S persze, mindent a turistákért!

Befejezve a kocsikázást, természetesen kijárt „Freddie”-nek az amúgy is elengedhetetlen baksis, s még egy fénykép is készült, amint a fiáker mellett állok. E kép, mint más luxoriak is, mellékelten látható.

Az Emílió Hotel vacsorái fenn, a legfelső emelet nyitott teraszán, egy úszómedence mellett fogyaszthatók. Aki a svédasztalról tányérját finom falatokkal megpakolja, majd helyére visszatér, menten belefeledkezhet a langy-puha éjszakába, s átadhatja magát az elé táruló pazar látványnak.

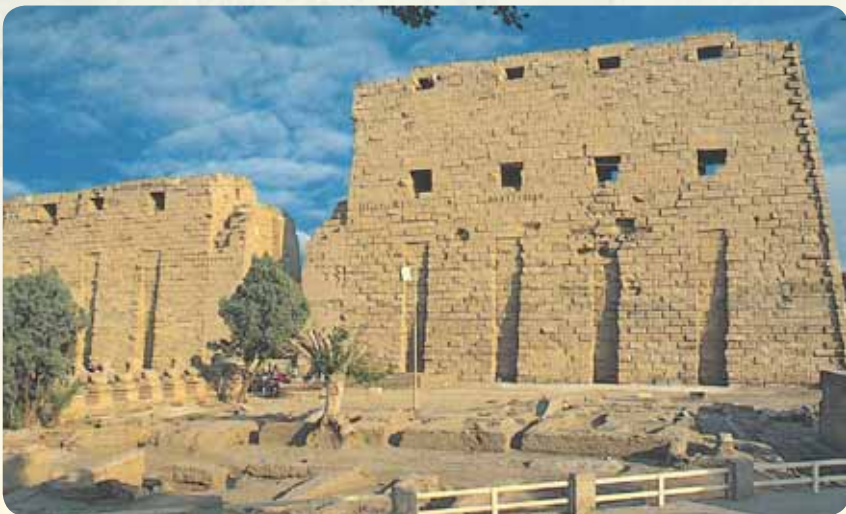

*Luxor – a konflis „Lady Gagával”
és „Freddie Mercuryval”*

Mert pár száz méterrel előttünk ott pompázik a kivilágított Luxor templom, maga a fennkölt szépség és méltóság! Látványa természetesen fényképezhető, de az élményt teljesen visszaadni így biztosan nem lehet. Ezért az agyammal is „lefényképeztem” azt, ami itt élém tárult. S ha bárhol, bármikor, olykor tán elkedvetlenedem, rejtekhelyéről előhívom e képet: a kivilágított, ezer éveket megélt, fényárban úszó, estéli luxori oszlopsorokat.

Köszönöm néked, ókori Egyiptom!

A másik, a Karnak templom története szorosan összefügg Théba történetével. Amikor Théba lett a főváros, Amon pedig a főisten (lásd fentebb) az ezt követő kétezer év során a fáraók itt egymást felülmúló lázas építkezésbe kezdtek. A Karnak templom mai alakját a 18–19. dinasztiák

Karnak templom, bejárat

idején nyerte el és három épületegyüttest foglal magába. Érdeemes végigjárni, már csak azért is, mert aki ezt megteszi, az egyszer csak elérkezik a szkarabeusz piederasztálra emelt szobrához. Ehhez pedig az a legenda fűződik, hogy aki körbejárja ezt az elkerített szobrocskát, az – hát

persze! – visszatér ide. Na, nagy is a nyüzsgés a szkarabeusz körül, a turisták – köztük jómagam is – olykor sűrű sorokban róják a köröket. (Megjegyzem, nekem ezekkel a legendákkal szerencsém szokott lenni! Rómában is a Trevi-kútnál – persze háttal állva, ahogy dukál – szorgalmasan dobáltam be a vízbe fémpénzeket, s a legenda megvalósult, hiszen vissza is tértem az Örök Városba. Mármost oda is.)

Másnap úti programunkban a Nílus nyugati partja következett. Nefertari vára várta sírjával, hiszen – mint fentebb már említettem – végtére ezért (is) jöttem most újra Egyiptomba!

De előbb jöjjen három, számomra kiemelkedően kedves tevelgős

A skarabeusz-szobor Luxorban, a Karnak-templom területén

Tevelgés 1.

Tevelgés 2.

kép, melyek egy mosolygós, jókedvű magyar turistát – azt nem mondhatom, hogy kivételesen, de engem – mutatnak a patás hátán, aki most ezeket a sorokat rovom.

2017-es utazásunk során Luxort követő első megállónk az úttól jobbra, a megművelt területek között emelkedő, két ülő szoboróriás, a Memnon kolosszusoknál volt. A kvarcittből készült 18 m magas

És tevelgés után

szobrok eredetileg III. Amenhotep megsemmisült halotti templomának bejáratát őrizték, nevük pedig egy ókori félreértés eredménye. Az egyiptomiak ugyanis „mennu”-nak neveztek minden egyházi rendeltetésű építményt, így ezeket a szobrokat is. Az ide érkező görögök meg azt hitték, hogy e név azonos az ő hajnal-istenük, Memnón nevével, ennek megfelelően aztán a szobrokat óriási becsben tartották.

A Memnon-kolosszusok. Ketten vannak.

– a felmelegedő kő pattogó hangot hallatott. Amikor aztán Kr. u. 199-ben Septimus Severus a szobrot helyreállította, az véglegesen elnémult. Itt, a Nílus nyugati partján minden, minden csupa sír és temetkezési hely. Csak a kőből épült halotti templomok és sírok maradtak fenn, a vályogépítmények az idők során az utolsó szálig elenyésztek.

Az útikönyvek nem győzik felsorolni az itt, a nyugati parton található és megtekinthető halotti templomokat meg a feltárt sírokat a királyok, majd a királynők völgyében, továbbá a nemesi sírokat. A korai időkben az egyiptomi királyok szokásos temetkezési helye a piramis volt, amely egyesítette magában a sírt és a halotti templomot. Később ezek egymástól elkülönültek. Most viszont következzen végre Nefertari sírja! Mint a bevezetőben ígertem, mellékelem itt a már emlegetett 1000 fontos belépő képét és két fényképet is a sokat dicsért, hihetetlenül

Belépőjegy a Nefertari-sírba

De – mint Sztrabón, a nagy ókori görög utazó és földrajzi író feljegyezte – Kr. e. 27-ben földrengés törte össze az egyik (ma az országúttól távolabb álló) kolosszus felső részét, mely a helyiek hite szerint ettől kezdve minden napkeltekor zenélni – mások szerint „énekelni” – kezdett. Valójában – a hőmérséklet meg a nedvesség éjszakai és nappali különbsége miatt

– a felmelegedő kő pattogó hangot hallatott. Amikor aztán Kr. u. 199-ben Septimus Severus a szobrot helyreállította, az véglegesen elnémult. Itt, a Nílus nyugati partján minden, minden csupa sír és temetkezési hely. Csak a kőből épült halotti templomok és sírok maradtak fenn, a vályogépítmények az idők során az utolsó szálig elenyésztek. Az útikönyvek nem győzik felsorolni az itt, a nyugati parton található és megtekinthető halotti templomokat meg a feltárt sírokat a királyok, majd a királynők völgyében, továbbá a nemesi sírokat. A korai időkben az egyiptomi királyok szokásos temetkezési helye a piramis volt, amely egyesítette magában a sírt és a halotti templomot. Később ezek egymástól elkülönültek. Most viszont következzen végre Nefertari sírja! Mint a bevezetőben ígertem, mellékelem itt a már emlegetett 1000 fontos belépő képét és két fényképet is a sokat dicsért, hihetetlenül dekoratív sír belsejének részleteiről. Nefertari II. Ramszesz imádott felesége volt. Uralkodásának 26 éve alatt ő volt az első számú, a főfeleség. Amikor elhunyt, a fáraó itt, a Királynők Völgyében ezt a párját ritkító sírt készítette neki, Abu Simbelben pedig – amelyről a jelen írás végén esik majd szó – saját templomot is kapott.

Nefertari sírját Ernesto Schiaparelli (1856–1928) olasz régész találta meg 1904-ben, s ez volt a thébai régészeti kutatások elismerten legnagyobb felfedezése. A lépcsőkön a mélybe ereszkedve a festett alakok és hieroglif jegyek valósággal kiugranak a vakítóan fehér háttérből. A falak élénk és friss festéseiről nehéz elhinni, hogy több mint háromezer éve készültek. Az útikönyv szerint előtér, előcsarnok, oldalkamra, belső rámpa és lépcsőzetet követően található a sírkamra.

A sír látogathatóságával kapcsolatos problémát a vakolat okozza. A sírt olyan területen vájták, ahol a kőzetágy rendkívül laza. Az ókori művészek nem tudták simára csiszolni a durva felületet, ezért vastag vakolatréteggel borították, s erre festették a díszítést. Ám a súlyos vakolat egy idő után elkezdett leválni a sziklafalról és deformálódott. A mögötte lévő kőfal már nem tartja a vakolatot, s az bármikor leválhat. A nedvesség – amely a turisták kilehelte pára miatt sem küszöbölhető ki teljesen – meggyorsítja a pusztulást. Csak remélni lehet, hogy a jövőben új, hatásosabb konzerválási módszert fejlesztenek majd ki, amely által biztosan tartósíthatóak lesznek a sír festett részei.

A lejáratanál tábla jelzi, hogy a lenn tartózkodási idő 10 perc, és fotózni szigorúan tilos. Nem is készítettem lenn a sírban fényképet sem én, sem útitársaim. Viszont helyi vezetőnkől – aki gyakorlott ciceroneként ismerte a sír látogatóinak igényeit – több színes felvételt is sikerült megszerezni a Nefertari-sír részleteiről. A most és itt mellékeltem két kép tehát nem az én és nem az útitársaim felvételei.

A Nefertari-sír egy részlete

A Nefertari-sír egy másik részlete

Ezután sorrendben, a Királyok völgyétől keletre Deir el-Bahari következett, ahol a fő látnivaló Hatsepszut királynő halotti temploma. E templom nem mindennapi környezetben épült: hatalmas, kiterjedt és vadregényes sziklatenger tövében. Nemesen egyszerű és nyugalmat árasztó vízszintes vonalaival, méltóságteljes, derűs megjelenésével tökéletes harmóniában olvad bele a környezetébe. Ideális hely a kényelmes nézelődésre, egyben erőt meríteni a további utazáshoz. Persze hogy párommal mi is „merítettünk” itt erőt, mi több, még kép is készült rólunk, háttérben a jeles épülettel. Hatsepszut temploma két akadály leküzdése után közelíthető meg.

A beléptetőhelytől vonat viszi a turistákat a Hatsepszuthoz

A második: a jegyváltást követően egy tetszetős kisvasút nyitott kupéba szállva lehet eljutni ide (lásd a mellékelt képet). Ám a pénztárhoz és a kisvasúthoz kizárólag az első akadályt – egy párszáz méteres, árusoktól hemzsegő „folyosót” – leküzdve lehet eljutni. Kikerülni nem lehet, ezt kerítés akadályozza meg. A helyszín kialakítása olyan, hogy az út mindkét oldalán egymás mellett sorakozó árusbódékat és árusaikat lehetetlen elkerülni. Utóbbiak viszont hallatlanul erőszakosak és szinte lerázhatatlanok. Ezért amikor a sokadik, portékáit rám tukmálni akaró árust már meg sokalltam, „varázsígékhez” folyamodtam. Elővettem három szóból álló teljes arab nyelvtudásomat, s mélyen az árus szemébe nézve közöltem: „Sukran, mus auz!”, azaz „Köszönöm, nem kérem!”

Egyiptom, Hatsepszutnál. Balra egy egyiptológus, jobbra egy turista

A hatás – mint más, hasonló alkalmakkor is – leírhatatlan volt! A turistától, e potenciális csecsebecsevásárlótól egyáltalán nem várt arab nyelvű elutasítás után mindig, minden árus fanyar képpel, szinte „leforrázva” sompolygott el. Azaz bármilyen erőszakosan, valósággal követelték a vásárlást, végre lekoptak!

Na jó, de ki volt Hatsepszut, e nagy nehézségek leküzdése árán elért templom névadója?

Ha származását kutatnánk, bonyolult családi kötelékeket kellene boncolgatnunk, s ebben nem mélyedhetünk el. Annyi azonban megemlíthető, hogy I. Thotmesz lánya volt, s féltestvéréhez, II. Thotmeszhez ment feleségül, akinek viszont egy alsóbb rangú feleségétől származó fia lett az utóda. Hatsepszut, saját jogán Kr. e. 1472–58 között lett Egyiptom királynője, aki felvéve a fáraói címet és jelvényeket, példátlan hatalomra tett szert. Noha már ez előtt – a túl fiatal III. Thotmesz regenséként – kezébe vette az ország irányítását. Nő létére uralkodó fáraóként példátlan sikerét annak köszönhetette, hogy hűséges és befolyásos hivatalnokok csoportjára támaszkodott. A Deir el-Bahari templomot az ő és apja, I. Thotmesz halotti emlékművének tervezték, s domborművein főleg a királynő uralkodásának nagy eseményeit örökítették meg.

Hatsepszut királynő templomát követően két, egy-egy napos kirándulás következett: az elsőn Abydos és Dendera, a másikon Edfu és Komombo.

Abydos a halottak és a megújulás istenének, Ozirisznek szentelt hely, kultusza miatt igen sok helybeli által évezredekken keresztül legalább egyszer felkeresett „célállomás”. Ma már inkább turisták látogatják.

A mitológia szerint, miután testvére Széth a káosz istene darabokra szabdalta Oziriszt, fejét itt Abydosban temették el. S mert Ozirisz a földöntúli ítélet bírójaként is tisztelt volt, a halandók vagy nyughelye közelében akartak temetkezni, vagy haláluk előtt legalább egyszer el akartak ide látogatni. Aztán Ozirisz volt az első múmia akit felesége, Ízisz, a varázslás istennője felélesztett, hogy megfoganhasson fiuk, Hórusz, a sólyomisten. (Aki aztán bosszút állt atyja haláláért.) Itt látható a híres abydoszi királylista, meg Ozirisz és Ízisz nászának képei, gyönyörűséges falfestmények és reliefek. Ozirisz sírja viszont már régóta nincs meg. Utunk során Dendera következett, az itteni Hathor templommal – oszlopait egy mellékelt kép mutatja – melynek névadója Ré, a napisten lánya, egyben Hórusz felesége volt, temploma pedig a mágikus tudományok, a csillagászat, az asztrológia és a matematika szent helye.

A most látható épület a ptolemaioszi korból származik és Tiberius római császár fejeztette be, ám olyan korábbi épületek alapjain nyugszik,

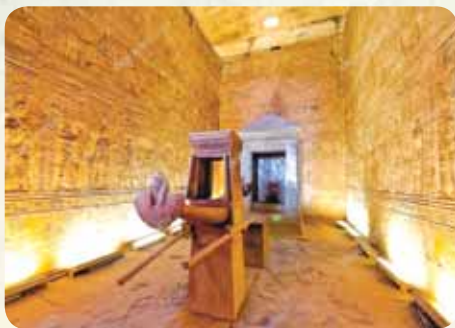

amelyek Kheopszig, a IV. dinasztia (piramisa révén már emlegetett) második fáraójának koráig nyúlnak vissza. Az egyiptomi papok itt, e templomtetőkről tanulmányozták annak idején a csillagképeket.

Dendera, Hathot templomának oszlopai (részlet)

A templom tetején lévő Ozirisz kápolnák egyikének mennyezetén látható a híres zodiákus, az állatöv csillagképeivel. A denderai zodiákus egy kifragott asztrológiai ismerettár, keletkezésének időpontja vitatott. Elhelyezkedése miatt elég nehezen fényképezhető. Sajnálatos, hogy itt, Denderában csak az eredeti helyére illesztett másolat látható, mivel az igazi, az egykor itt volt zodiákust 1821-ben egyszerűen „kiszerezték”, elvitték, innentől a párizsi Louvre-ban tekinthető meg. Európai tudósok egyébként először itt a helyszínen, Napóleon 1798-ban kezdődött egyiptomi expedíciója idején tanulmányozhatták.

Edfu, a szent bárka

Egy másik napon, immár déli irányban haladva a Ptolemaiosz kor újabb két temploma következett, előbb Edfu, majd Komombo. Edfu, a talán legépebb állapotban fennmaradt – ugyancsak a Ptolemaiosz korban épült –, s Hórusznak, a már említett sólyomistennek szentelt templom ugyancsak kihagyhatatlan. Egy hatalmas és masszív, harminc méternél is magasabb pülonon át lépünk be a templomegyüttes nagy udvarába, melyet két, gránitból alkotott sólyomszobor (Hórusz) őriz, s melyet az építkezést befejező XII. Ptolemaiosz, Kleopátra apjának reliefsjei díszítenek. E nagy udvarban valaha áldozatokat mutattak be Hórusznak. Az egyik legszebb itteni dombormű a denderai Hathor és az edfui Hórusz találkozását mutatja be.

A templom és masszív külső fala között keskeny, ún. győzelmi folyosó fut körbe. Domborművei – többek között – bemutatják a Hórusz és Széth

közötti küzdelmet. Itt, az edfui templom egyik kis termében látható a mellékelt képen is bemutatott bárka, amelyet a papok az ünnepi körmenetkor Horusz szobrával körbehordoztak.

Edfutól mintegy 65 km-re délre, a Nílus kanyarulatában található Komombo, ahol valamikor a folyóparton a szent krokodilok napfürdőztek. Az itt található, s Szobek krokodil istenről elnevezett templom, hasonló, mint a többi (Edfu, Dendera) ptolemaioszi templom, noha azoknál kisebb. A templom közvetlen közelében található a krokodilmúzeum, ahol az állagvédelem megkívánta félhomályban tekinthetők meg a befáslizott és alig megvilágított krokodilmúmiák. Érdekes, hogy itt, külön fotósjegyet váltva fényképezni is lehet, s mivel ezzel magam is éltem, néhány egymás mellé helyezett krokodilmúmiát mellékelten bemutathatok. Utunk során Komombót követően a híres gátváros, Asszuán és környéke (Philea, Kitchener-szigetek stb.) következett, ennek részletezésétől azonban terjedelmi okokból el kell tekintenem.

Krokodilmúmiák a krokodilmúzeumban, Komombóban

Mert Abu Simbel, utunk legdélebbi, egyben lefelé haladva utolsó állomása kihagyhatatlan.

Abu Simbel az 1960-as években mesterségesen kialakított Naszser-tó partján, a szudáni határhoz egészen közel található. Ez a délre tartó egyiptomi utak utolsó állomása, innen már visszafordulnak az utazók, így mi is. A Kairó–Budapest repülőjárat elérése érdekében még vissza kellett mennünk Kairóig – mint ide, úgy visszafelé is –, hol a Nílus mentén, hol a Vörös-tenger partján. Visszafelé vezető utunkról azonban már nem szól a fáma.

Abu Simbelben

Abu Simbel, Nefertari temploma

Egyetlen Kairóban – a gízai piramisokhoz visszatérve – készült tevégalmas képpel intek búcsút Egyiptomnak, és egyben az e sorokat végigfutó kedves olvasóknak is. Vagyis úti beszámolómm itt, Abu Simbelben véget is ér. Előbb azonban nézzük: mit látni itt, miért is érdemes megtenni idáig ezt a hosszú utat?

Nos, két templomért: II. Ramszesz nagy templomáért és a már emlegetett Hathor templomért, amelyet szeretett feleségének, Nefertari királynőnek építtetett. Amelyeket bravúros mérnöki és kivitelezői munkának és 50 ország anyagi támogatásának, meg UNESCO segítségnek köszönhetően mentettek meg a pusztulástól. Attól, hogy az asszuáni gát építése során a mesterségesen létrehozott Nasszer-tó vize elárassza és megsemmisítse ezeket a szépséges csodákat. A templomokat eredeti helyükön, – ahol ma a Nasszer-tó vize terjeng – darabokra vágták és elszállították ide, mai, magasabban fekvő és biztonságos helyükre, ahol aztán ismét összerakták a templomokat. Még hozzá úgy, hogy az említett darabolásból, szállításból és ismételt összerakásból az avatatlan szemé mit sem vesz észre. Már mint a laikusok, turisták – de hiszen főképpen mindez nekik, az ő számukra készült.

Az i. e. 1274–1244 között sziklába faragott nagy templomot Ré, Amon és Ptah isteneknek, s az ugyancsak istenként tisztelt fáraónak, II. Ramszesznek szentelték. Az évszázadok során azonban elfeledkeztek róla, s betemette a homok. Merő véletlen, hogy 1813-ban Jean-Louis Burckhardt svájci felfedező erre járva megpillantotta a ma a templom előtt látható négy gigantikus szobor közül a bal oldalinak a homokból kilátszó fejét. A mellette jobbra lévő szobor feje letört, a jobb oldali kettőnek pedig csak a feje teteje látszott. A 25 évvel Burckhardt után erre járt David Roberts rézkarcokat készített a szobrokról, mivel közben, 1817-re már sikerült annyira megtisztítani mindezeket a homoktól, hogy a vizsgálatokat megkezdő Giovanni Belzoni beléphetett a templomba.

Ma a templom bejáratát e négy, egyenként 20 m magas Ramszesz-szobor őrzi, illetve csak három, mert a valaha ledőlt bal oldali belső szobor felsőteste ugyanabban a helyzetben fekszik a homokban, ahogyan annak idején rátaláltak.

A nagy templomhoz közel, északra áll a kis templom, amelyet Hathor istennő és Nefertari királynő kultuszának szenteltek, s amelynek bejáratát a király és királyné szobrai díszítik.

Zárásként még egy magyar vonatkozású érdekesség. A núbiai leletmentő expedíciók során 1964-ben Kákosy László és Varga Edith egyiptológusok az Abu Simbel-i nagy templomot felkeresve, a legbelső szentély II. Ramszesz szobrának mellén e vésetet vették észre: L. GYERTYANFFY 1840. Azt, hogy e nem teljes, ám feltételezetten magyar név tulajdonosa ki volt, Gaboda Péter egyiptológus fejtette meg kitartó kutatás nyomán. Az 1810–1876 között élt, örmény ősökkel is rendelkező Gyertyánffy Lajos hazánkfiában ismerte fel – általa bizonyítottan – a véset tulajdonosát. Rendkívül érdekes kutatásának anyagát *„Egy reformkori magyar utazó feliratai Felső-Egyiptomban és Alsó-Núbiában: A rejtélyes »L. GYERTYANFFY« monogram feloldása»* című tanulmányában tette közzé. (In: Emlékkönyv a Vámbéry Ármin Keleti Szabadegyetem fennállásának 15. évfordulójára. Bp. 2017. Szerkesztette és kiadta dr. Pécsi Ágnes egyiptológus, a szabadegyetem egyik alapítója és vezetője.)

Beszámolómat itt, Abu Simbelben, utunk végére érve, akár be is fejezhetném.

De nem teszem.

Megemlítve még, hogy amint lefelé, hol a Nílus-völgyében, hol a Vörös-tenger partján jöttünk, visszafelé is ugyanígy buszoztunk. Aztán ismét a Pyramids Hotel következett, s a Budapestre minket visszahozó

repülőgép indulásáig szabadprogram. Ennek során volt, aki kiment a híres kairói bazárba elkölteni az utolsó fontjait. Mások gyorslifttel felmentek a Kairó-torony tetejére, ahonnan pompás kilátás tárul a turisták elé, rálátás Kairóra, szinte az egész óriás metropolisra. És volt olyan – jelesül én –, aki még egyszer kiment tevegelni a gízai piramisokhoz. Innen, tevehátról – mondhatnám stílusosan – intve búcsút az utolsó képen...

Ismét a gízai piramisoknál – tevehátról búcsút intve

BAUMANN JÓZSEF

A MUNKA OSZTÁLY 2017. ÉVI BESZÁMOLÓJA

Ez az év is úgy kezdődött a Munka Osztálynak, mint az elmúlt 24 év az egyesület megalakulása óta. Kezdetben spontán végeztük a munkát a Mecsekben, elsősorban a turista útvonalakat tisztítottuk, festettük a természetjárókkal. Egyre többet vállaltunk a közjóléti munkákból, és a Baranya Megyei Természetbarát Szövetség, a Mecsekerdő Zrt., a Mecsek Egyesület anyagilag is támogatta tevékenységünket. Így már készülhetnek az éves munkatervek a források megújításához, építéséhez, keresztek felújításához, újak készítéséhez. A 2017. évi munkáinkról következő sorokban számolok be.

TÉLI MADÁRETETÉSEK

A BLOKOM Nonprofit Kft.-től kaptunk egy oszlopos madáretetőt, amit az Ordas-tanyánál beépítettünk, hogy a madaraknak több lehetőségük legyen az élelemhez jutáshoz a hideg hónapokban. Így már öt etetőben juthatnak élelemhez tollas barátaink. A Mecsekerdő Zrt. ez évben is biztosított a madarak számára 50 kg napraforgómagot, melyet az Ordas-tanya melletti etetőben a téli időszakban helyeztünk ki a madarak nagy örömére. A madarak változatosabb táplálkozása érdekében sertéshajat és dióbelet is kihelyeztünk.

Beköszöntött a tél az Ordas-tanyánál

Beköszöntött a tél az Ordas-tanyánál

MUNKÁINK

Ez évben is folytattuk a források karbantartását, újjáépítését, turistaút-jelzéseket tisztítottunk és festettünk, jelentős részt vállaltunk a Keresztény emlékhelyek megújításában és dokumentálásában. A Széchenyi téri időjárásjelző házikó műszereit ellenőrizzük, szükség esetén beállítjuk, takarítjuk. A Balokányliget forrásait rendszeresen ellenőrizzük és takarítjuk. Újabb hat darab tanösvénytáblát helyeztünk el a fák mellett. Havi rendszerességgel takarítjuk a Petőc-pusztai Mária-kápolnát és a harangláb környékét. Az Ordas-tanyánál a hátsó korhadt gerendát kiváltottuk aláfalazással, a belső részen vakoltuk és meszeltük a sérült falazatot, a vízvezető árkot kibetonoztuk, a padok és az asztal gerendáit újrabetonoztuk és lefestettük. A Koponya-kutakhoz kitisztítottuk a bozótot, eltávolítottuk a kidőlt fákat a Mecsekerdő Zrt. munkatársaival. Új jelzéseket festettünk fel a Koponya-kutakhoz, a Laura- és a Bányász-forráshoz és a Döröm-cseri templomromhoz. A Magyarok kunyhója emlékoszlopának alsó fele korhadásnak indult, ezért favédővel kezeltük és saválló palástot helyeztünk köréje. A Darázs csipte katonai emlékhelyet negyedévente takarítjuk. Egy új anyagot próbáltunk ki a gránit forrástáblák gyakran kipergő festéke helyett, és néhány táblán próbafestést végeztünk. A Gubacsos-forrás közelében lévő kutyasírt és a hozzá vezető ösvényt évente kétszer tisztítjuk a bozóttól. Rendszeresen takarítjuk a forrásvédnökökkel a közel 250 védnökiség alatt álló mecseki forrást. A Természetjárók Panteonját takarítjuk, és sajnos egyre gyakrabban építjük be elhunyt túratársaink fekete gránittábláit.

A Koponya-kútnál

Téli vízesés Mánfa környékén

Téli forrásellenőrzés

*Munka a görgetegi kőkeresztnél
(Baumann József)*

*Bozótirtás a Koponya-kút felé
(Darabont István)*

*Jelzésfestés a Koponya-kúthoz
(Baumann József)*

ÚJABB EMLÉKTÁBLA A BÜDÖS-KÚTI PANTEONON

Jónás István barátommal igyekszünk felfelé az erdészeti úton a kék sáv jelzés irányába. Az autók zaja egyre távolabbról hallatszik, és felérve a tetőre meg is szűnik. Az úton a kiszáradt keréknyomokban ropognak bakancsaink talpa alatt a megszáradt agyagrögök. Az erdő üde zöld levelei közt a hársfák levelei már sárgulnak a szárazság miatt. Lefelé haladunk, és most a mészkősziklák kiálló darabjai koptatják bakancsaink talpát. Lent a völgyben a tisztás szélén feltűnik Rudi esőbeállója és odébb a Büdös-kúti kulcsosház.

Pistának és nekem is a látottaktól azonos emlékek jutnak eszünkbe: szinte látjuk magunk előtt Rudit a gangon állva, kezében egy szerszámmal. Sok éven keresztül ő volt a ház őrzoangyala, az eltévedt kirándulók útbaigazítója, mindenkihez volt egy jó szava. Az erdő csendjét megzavarókat figyelmeztette az írott és íratlan viselkedési szabályokra. Barátai számára mindig lapult tarisznyájában egy kis villányi itóka, amit barátai viszonoztak hátizsákjukból elővett hasonló jó nedűvel. Megbeszéltük, ki merre túrázott a közelmúltban, és melyik túrán találkozunk legközelebb.

Sajnos ő is eltávozott az égi túramezőkre, hogy többi túratársához csatlakozzon, akiknek emlékét őrzi a Természetbarátok Panteonja a Feri-forrás közelében. Most oda igyekszünk Pistával, hogy Rudi fekete márványtábláját beépítsük elhunyt társai mellé. A kis tisztás némán nyúlik el a fák között, zöld színével nyugtatja lelkünket. Hamar a panteonhoz érünk, lepakoljuk szerszámainkat és a hozott anyagokat a tábla beépítéséhez. Bemérjük a tábla helyét és felváltva vésni kezdjük a kemény, durva szemű homokkősziklát. A vésés hangja megzavarja a völgyben pihenő csendet, melynek a helyére acélszerszámok csörömpölése telepszik. Pattognak a kőszilánkok a véső éle alól, és hullnak ruhánkról a földre. Pihenésképpen bepróbáljuk a táblát, majd újabb vésés, és végre jó a méret. Pista vizet hoz a forrástól, én pedig a cementet és homokot keverem össze a kellő arányban, hogy jó legyen a sűrűsége. A kivésett részt bekenem vastagon a habarccsal, és kopogtatva a helyére igazítom a táblát. Benézzük, hogy jól álljon, majd lesimítom a széleit. A kivésett törmeléket feltakarítjuk, majd kis idő elteltével leveszem a tábláról a védőfóliát. Felcsillannak a hófehér betűk, melyeket összeolvasva Baranyai Rudolf neve olvasható. Ismét egy jó barátunk, túratársunk emlékjele került a panteon sziklájába, többi túratársunk közé.

Összepakoljuk dolgainkat, hogy lefotózhassuk az emlékhelyet, majd indulunk a Feri-forráshoz, hogy a szerszámainkat elmoszuk. Hazafelé a Büdös-kútra dőlt combvastagságú farönköket odébb gurítjuk. Az esőbeállótól fotókat készítünk a házról és környékéről, majd elindulva felnézünk a szélkakasra, megbízva őt, hogy vigyázzon a házra és a környékre.

A tábla helyének kivésését Jónás István végzi

Emléktábla

Panteon

Büdös-kúti kulcsosház

FORRÁSOK ÉPÍTÉSE ÉS KARBANTARTÁSUK

AZselicben Kisibafa közelében egy új forrást foglaltunk a földvár alatt a Pinceháti erdőben. A Húsvét-forrást felújítottuk, a sziklamedencébe csövet építettünk be, és a forrásvizet két méterrel a völgy irányába elvezettük, megszüntetve így a forrásvíz felduzzasztását. Kis falazatot képeztünk ki az alumínium kifolyócsőnek. A forrás környezetét a lehullott és kidőlt fáktól megtisztítottuk.

*Pinceháti erdőben
(Sajgó Ferenc, Strasser Péter)*

Pinceháti forrás foglalása

*Takarítás a Húsvét-forrásnál
(Hirth István)*

*Rögztőanyag keverése a Húsvét-
forrásnál (Jónás István)*

*Az első pohár víz a felújított Húsvét-
forrásnál (Baumann József)*

Elkészült a Húsvét-forrás felújítása

ERDŐ- ÉS FORRÁSTISZTÍTÁSOK A CSERKÉSZEKKEL

A 47-es számú Szent László király cserkészcsapat (A Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumának csapata) azzal a kéréssel fordult a Mecsekerdő Zrt.-hez, hogy részükre néhány napra táborhelyet biztosítsanak. A táborozás célja az volt, hogy Árpádtető környékén természetvédelmi munkát végezzenek, pl. turistautakat tisztítsanak meg az eldobált szeméttől, forrásokat tisztítsanak. Az erdészet támogatta kérésüket, és az Extrém park közelében szép környezetben biztosított táborhelyet. A Mecsek Egyesület Munka Osztálya vállalta a munkák szervezését Baumann József osztályelnök személyében. A kitűzött feladat az volt, hogy az igen szemetes zöld kereszt jelzésű turistautat a Hősök terétől a Tripammer-fáig megtisztítsák. Ezen az útvonalon található a Rigó-kút, a Bokor-forrás és a Zsolnay-kút, melyek megtisztítása is feladat volt. Huszonöt cserkész fiatal vett

részt a munkában, és a kitűzött, vállalt feladatot maradéktalanul teljesítették. Huszonöt zsák szemetet szedtek össze és mindhárom forrást és környezetét szépen megtisztították. A vihar okozta letört ágakat a turistaútról félrehúzták, hogy a kirándulóknak ne kelljen kerülgetni őket. Az útra dőlt fákról tájékoztatva lett az erdészet. Az összegyűlt szemetet a Mecsekerdő Zrt. munkatársai elszállították, és a kidőlt fák eltávolítását munkatervükbe felvették. Köszönjük az erdészetnek és a cserkészcsapatnak, hogy a Mecsek egy igen exponált részét segítettek megtisztítani.

Erdő- és forrástisztítás a cserkészekkel

A 47. számú cserkészcsapat fiataljai

FORRÁSVÉDNÖKÖK TEVÉKENYSÉGE

Öt éve hirdetem meg a Mecseki Forrásvédnök mozgalmat, melynek egyre több aktív tagja van. A Mecseken 250 kiépített forrás van, és ezekből 156 forrást vettünk védnökség alá, de a többi forrást is takarítjuk túráink során. A forrásvédnökök közt minden korosztály megtalálható tízévestől a közel nyolcvanévesig. 2017-ben 820 fotót küldtek a védnökök az elvégzett munkáról.

MECSEKI FORRÁSVÉDNÖKÖK TALÁLKOZÓJA A BALOKÁNYLIGETBEN 2017. MÁRCIUS 25.

A mai összeövetelnek az a célja, hogy személyesen is megismerjük egymást, mivel a többséggel csak internetes kapcsolatban állunk. A védnökök többsége rendszeresen küldi számomra az írásos vagy fényképes beszámolót a végzett munkáról. Vannak védnökeink, akiknek erre nincs idejük vagy lehetőségük, az ő munkájukat látjuk a túráink során. A védnökség életre hívása óta a források tisztaságát többen tapasztalják és jelzik, megköszönik önkéntes tevékenységünket. A Mecsekerdő Zrt. és a BOKOM Nonprofit Kft. lehetőségeik szerint segítik a források karbantartását, építését, és az erdőben összeszedett szemét elszállítását.

Mecseki forrásvédnökök találkozója

*Forrásvédnökök az Árnyas-forrásnál
(Siklósi Anikó, Miklovich Csilla,
Édel Zita)*

Gál Péter forrásvédnök

Zipernowskys forrásvédnökök munkában

A délután folyamán diaképeken megmutattam több mint 200 fotót, melyeket a védnökök 2016. évi forrástakarításokból válogattam ki. Megbeszéltük a takarításoknál felmerült kérdéseket, és célszerű forrástakarításra alkalmas eszközöket ismertettünk.

A jó hangulatú összejövetelt a Balokányliget forrásainak, érdekességeinek bemutatásával, egy csoportkép elkészítésével, valamint egy forrásvédnök-kitűző átadásával fejeztük be.

Minden forrásvédnöknek és turistának, kirándulóknak köszönjük a források tisztán tartásában végzett munkáját!

MUNKA A BALOKÁNYLIGETBEN

Minden héten ellátogatok a Balokányligetbe, hogy megnézzem a szép környezetet. Az elmúlt évben ültetett „fáimat, cserjéimet” szükség szerint megöntözöm néhány vödör vízzel, melyet a tóból merítetek. A tanösvényábrák felületét megtisztítom a portól, madárpiszoktól szükség szerint. Ma kora reggel, amikor kilátogattam a ligetbe, még senki nem volt a tó körül, a napsugarak éppen csak ferdén törtek át a koros fák lombkoronái között. A tó felmelegedő betonperemén vízisikló sütkérezik, majd megijedve tőlem a vízbe csúszik. Először mindig sétálok egy kört a tó mentén, és gyönyörködök az elmúlt évek alatt megszépült környezetben. A BÍOKOM tegnap elvégezte a kiszáradt öreg fűzek kivágását, levágták a vihar által megtört balesetveszélyes ágakat. A kivágott fák nagy részét elszállították, az apróbbak még hátra vannak. Az Aranyeső-forrás köré ültetett téli jázmincserjék megerősödtek, ezért egy kis fazonigazítást végzek rajtuk, hogy a forrás fehér koronája szép legyen. A cserjékre kúszott

Girán János felavattja a tanösvényt

Ültetett himalájai selyemfenő

gyomnövényeket letépkedem, mert benőtték a szép zöld ágakat. Néhány bodza is kitört, amit tőben visszametszek. Lassan a forrás legfelső részét is benövi a zöld jázmin, és akkor igazán szép lesz a forrás. A forrás víz-elvezető betonmedrét megszabadítom a zöld és barna algáktól, melyek nagyon csúsznak és balesetveszélyesek. A sásliliomok elvirágoztak, ezért

Ősz a Balokányliigetben

a virágok szárait lemetszem, hogy a szép zöld levelei legyenek láthatóak. Két talicska zöld nyesedéket viszek a komposztálólhelyre, ahol majd újrahasznosításra kerül. Az elvégzett munkák végén beindítom az Aranyeső-forrás szökőkútját és gyönyörködök a szép látványban. A tó körül egyre többen sétálnak, olvasnak a padokon, hűsölnek a fák lombjai alatt és odébb kutyákat sétáltatnak. Örömmel nyugtázom magamban, hogy nem volt hiábavaló az összefogás a liget megmentéséért.

VISSZAJELZÉSEK A FEKETE-TISZA-FORRÁSRÓL

Immár 8 éve, hogy a Mecsek Egyesület és a GEO-ENVIRON Környezetvédő Egyesület tagjainak összefogásával újjáépítettük a Fekete-Tisza-forrást. Kérésünknek eleget téve az arra túrázók, kirándulók képes beszámolót küldenek részünkre, hogy lássuk a forrás állapotát, vízhozamát. Ez évben 64 fotót küldtek júniustól októberig. (Részletesebb információ az évkönyv előző oldalain – „Változások a Fekete-Tisza-forrásnál”.)

Fekete-Tisza-forrás

Kérés a túrázókhöz

TERMÉSZET- ÉS KÖRNYEZETVÉDELEM

Túravezetéseink során felhívjuk a tagok figyelmét a természet szépségeire, azok védelmére, a kulturált viselkedésre. A védett virágok környezetét gyakrabban látogatjuk nyílásuk idején, és védjük a terület épségét az egyre jobban elterjedt amatőr természetfotósoktól, akik óhatatlanul is kárt tehetnek a védett virágokban és környezetükben. Minden tavasszal részt veszünk a Mecsek turistaújtjainak takarításában. A téli időszakban etetjük a madarakat a városban és az erdőben egyaránt. Figyeljük a kihelyezett odúk állapotát, és szükség szerint javítjuk őket.

Leánykökösűn

Tavaszi hérics

A mikrovilág felfedezése

*Kárfelmérés hóviharban
(Kincses Miklós, Golubics István)*

Vihar után

TÚRAVEZETÉSEK

VII. Desztinációs túra, 2017. január 14., szombat.

Péntek este sokan az ablakból néztük az esőt, majd később a széllel jött hóvihart, és reménykedtünk, hogy reggelre minden rendben lesz. Valóban így történt. Csodálatos szép reggelre ébredtünk, mindent hó borított. A túra során varázslatosan szép havas tájakat láttunk.

Az Orfűi Turisztikai Egyesület TDM Szervezete ismét kedves vendéglátással, frissítővel várta a túra résztvevőit a különböző állomásokon. Köszönjük a kedvességüket!

A túraútvonal rövid leírása: Indulás előtt a Tekeresi Lovaspanzióban elfogyasztjuk a rendezők által biztosított finom teát és egyéb finomságokat, majd Tekeres szép főutcáján haladunk a Herman Ottó-tóig, innen a tó partján a fehér szarmatasziklákig megyünk, ahol felkeressük a Horgászforrást. Innen egy szép tanösvényen átsétálunk a Kovácsszénájai-tóhoz. Felkeressük a Ravasz-kutat, és indulunk a tó töltése felé. A töltést elhagyva az erdészeti úton egy kis emelkedő után felérünk egy szép fennsíkra. Innen tovább egy szintes füves útvonalon fiatal erdőben sétálunk Bodolyabér irányába. Kellemes, jól járható erdészeti úton érkezünk egy fiatal erdőbe, ahol a „geoládásoknak” lesz érintési pontjuk. Leereszkedünk a falu szélén lévő tisztán tartott Husztóti temetőhöz. A faluban meleg teával várnak bennünket. Kis pihenés után az Orfűi-patak mentén jutunk vissza Kovácsszénájára és szétnézünk a faluban. A sárga kereszt turistajelzést követve érünk vissza Tekeresre, majd a tó partját követve Orfűre.

Gyülekezés Gonda Tibornál

Haladás a Herman Ottó-tó mellett

Csendélet

TÚRABESZÁMOLÓ A XXXIV. CSOKONAY SÁNDOR-EMLEKTÚRÁRÓL

Kissé borult időben indulunk Árpádtetőről a XXXIV. Csokonay Sándor emléktúrára 53 fővel. Az Erzsébet útról hamar letértünk a régi Komlói útnál, és haladtunk felfelé az enyhe emelkedőn. Felérve a kis magaslatra többen úgy döntünk, hogy egy réteg ruhától megszabadulunk, mert szélcsend van, és a hőmérséklet is elég meleg a gyalogláshoz. A párás levegőben, a távolban a Zengő és a Hármas-hegy vonulata látható. Sétálunk a másik oldalon lefele, a szép fiatal erdőben, és megsodáljuk a magasra nőtt illatos hunyorokat. Kiérve az Erzsébet úton haladunk, majd jobbra letérünk egy erdészeti útra és azon közel szintesen haladunk a szép szálerdőben. Megnézünk egy suvadást, földcsuszamlást, ahol a miocén korú szép gömbkavicsokból válogatunk néhányat. Fotózzuk a nyíló bókoló fogas íreket, orvosi tüdőfüveket, salátaboglárkát. Elhaladunk egy forrásmező mellett, és néhány perc gyaloglás után megállunk

a Jószerencsét-forrásnál. Megmérjük a forrás vizének hőmérsékletét és a kifolyó víz mennyiségét. Felsétalunk a közeli Jó szerencsét vadászházhoz, és a kiépített pihenőt kihasználva többen elfogyasztják szendvicseiket. Pihenés közben feltörünk néhány gömbkavicsot és nagyítóval megnezzük a törésfelületen a sok apró kőzetszemcsét és kristályokat. Ismét útra kelünk, betérünk a közeli Kálmán-forráshoz, majd felgyalogolunk az Erzsébet út végétől a Melegmányi-tetőre. Fent a tetőn egy szép vadlest látunk automata etetővel és a szóró mellett sózót. Itt van lehetőség, hogy a májvirágot tüzetesebben megvizsgáljuk nagyítólencsén keresztül. A lencsén túl a virág porzói és bibéi csodálatos tulipánkertet idéznek fel. Lefelé haladva jobbra kitágul a látómező, és látni lehet a hegyet szabdaló völgyeket a följük magasodó gerinccel egészen a Tubes csúcsáig. A turista útelágazáshoz érve jobbra lefelé haladunk a Petnyák-völgy felé. Félúton találkozunk a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnázium népes diákcsoportjával, akik felfelé igyekeznek. A pataknál lévő turista útelágazásnál megkérdezem ki nem járt még a Melegmány-völgyi mésztufa vízesésnél. Meglepődöm a sok magasba emelt kéz láttán, ezért a kiírt Petnyák-völgyi szakaszt kihagyva a másik völgyön haladunk a mésztufa vízesésig. Itt ismét kis pihenőt tartunk, hogy legyen elegendő idő gyönyörködni a természet alkotta mésztufacsodában, és meghallgatni keletkezésének történetét. Mivel sokunknak buszjárathoz kell igazodni, ezért lassan indulnunk kell. Az Anyák-kútjánál megállva a bővizű forrás vizéből iszunk néhány kortyot, közben elmondom, hogy a víz egy patakos barlangból tör a felszínre, mellette egy oldalággal. Innen egy hosszabb emelkedő következik egészen a Baglyas-tetőig, ahonnan a borult idő ellenére nagyon messzire el lehet látni. Innen kellemes sétával érünk a Tripammer-fához, és itt várjuk be a közelben medvehagymát gyűjtő társainkat. A komlói túratársainktól elbúcsúzunk, mert ők a kék sávjelzésű turistaúton indulnak Árpádtetőre a buszhoz és gépkocsikhoz. Mi tovább folytatjuk a tervezett útvonalat, és felkeressük a Zsolnay-kutat, a Bokorforrást és a Rigó-forrást. A források történetének ismertetése közben többen tisztogatják a források előterét a lehullott ágaktól, levelektől. Sajnos a Rigó-forrástól a Hősök-teréig a szép szálerdőben sok az eldobált pillepalc és egyéb szemét. Az erdőből kiérve a benzinkúttal szemközti oldalon nagy hirdetőtáblán olvasható „Köszöntjük Pécsét, a kultúra városában!” A tábla alatt és körülötte jól láthatóan sok-sok szemét éktelenkedik. Az egész napos szép élmények után ez a látvány elszorít bennünket. Arra gondolunk, hogy a városunkat felkereső külföldiek és hazánk lakosai vajon mit gondolhatnak rólunk, pécsiekről. A négyes busz hátulját látjuk, amint elindul a megállóból. Elkezd szitálni az eső, így a várakozás perceit a megálló fedele alatt töltjük, felidézve a mai túra szépségeit.

Indulás a túrára

Geológiai érdekességek

Mész-tufa vízesés

Az Anyák kútjánál

V. MÚLTIDÉZŐ TÚRA

Kellemes nyári reggelen indultunk az orfű–abaligeti elágazástól az V. Múltidéző túsára. A vásáros úton haladtunk, majd letértünk a jelzett útról és töbrök közt haladtunk párhuzamosan a Körtvélyesi-völgygel. Lassan ereszkedtünk le a patak medréhez, majd azzal párhuzamosan haladtunk felfelé a szép bükkös erdőben a Bögrés-kútig. A forrásnál lehetőség volt hús tiszta ivóvizet vételeznünk. Továbbhaladva felfelé többször kereszteltük a kis patakot, majd egy szép fiatal erdős szakaszon haladva elértük a Pipás-forrást. A forrás történetének ismertetése után egy kis emelkedőn feljutva elértük a piros sávjelzést, melyet követve hamar elértük a Magyarok kunyhóját. Itt mindenki kényelembe helyezte magát a kiépített pihenőnél, és elfogyasztotta ebédjét. A pihenés után a Magyarok kunyhója történetének és az emlékoszlop jelképeinek ismertetése következett, mely már az elhelyezett információs táblán is olvasható volt, melyet a Mecsek Egyesület Munka Osztálya készített. Megemlékeztünk a múlt eseményeiről, és egy nemzeti színű szalagot kötöttünk az oszlopra tiszteletünk jeléül. Ezután a frissen festett piros és zöld sávjelzésen haladtunk tovább, majd később már csak a piros sávjelzést követve értünk a Jancsi-forráshoz, a Fenyves-forráshoz, majd a közeli Négybarát-forrásnál álltunk meg egy kis megemlékezésre. Innen már szépen lefelé haladva elértük a Farkas-forrást, majd az Éger-völgyben egy csoportkép elkészítéséhez a nagy tűzrakó mellett felsorakoztunk. A túrán 22 fő vett részt.

A múltidéző túra résztvevői

Forrásvíz vételezés a Pipás-forrásnál

Pihenés a Magyarok kunyhójánál

Magyarok kunyhója információs tábla

ORDAS-TANYA

Erdei fenyőrönkből készült faház, amely már elmúlt százéves és folyamatos karbantartást igényel, melyet ez évben is elvégeztünk. Tisztán tartjuk a ház környezetét, a védett virágok magaszórása után lekaszáltattuk az erdészettel a kis tisztást, melyet ez úton is köszönünk. Új madárodúkat helyeztünk ki, a régi madárodúkat és etetőket kijavítottuk. Egy új oszlopos madáretetőt ástunk be, ezzel tovább gazdagodott a madáretetők száma. Figyeljük az élővilág változásait, az erdészeti tevékenységet és mindent lejegyzünk az Ordas-tanya naplójába. Az Ordas-tanyát heti rendszerességgel, a környék forrásait és a Petőcz-pusztai kápolnát havi rendszerességgel ellenőrizzük, takarítjuk. Megmutatjuk a ház „kinceseit” az erre túrázóknak, gombázóknak, akik a házra lelnek. Elmondjuk a ház évszázados történetét, megmutatjuk az Ordas-naplók gyűjteményét, melyek immár huszonnégy éve rendszeresen megjelennek nyomtatásban, fotókkal színesítve tartalmát.

A Mária-kápolna virágokkal

Madáretetők felkészítése a télre

Az Ordas-tanya

Üzenőfüzet ellenőrzése

*Jónás István
a gerenda kiváltásánál segít*

Téli csend a kápolnánál

VENDÉGEK AZ ORDAS-TANYÁNÁL

Bejegyzés az üzenőfüzetben:

Kedves József!

Kedves Barátom!

2017. 04. 16-án, húsvét vasárnap jártam itt nálad, a Béke szigetén. 10 óra 20 perckor érkeztem, és 11 órakor távoztam. Bükkösdről indultam 7 óra 15 perckor a piros sávjelzésen, gyönyörködtem a tavasi erdőben. Az Ordas-tanyához a Balog fájától jöttem tőkön-paszulyon. Itt fogyasztottam el a húsvéti sonkámat, tojástart, erős paprikát, zöldhagymát, és finom házikenyeret és söröcskémét. Szép az élet, kár, hogy olyan, mint a tyúklétra. Rövid és szarus. Megyek haza Pécsre, de a Magyarok kunyhóját, a Tixi-forrást, a Laci-forrást és a Cinke-tanyát is meglátogatom.

Üdvözlettel: SZLA (Szabó László Attila)

Kézcsókom Áginak!

Bejegyzés az üzenőfüzetben:

Pál Krisztával bejárás alkalmával jártunk itt. (is) Minden rendben. 2017. október 25. 12 óra 30 perc. „KEKE” Keresztes Nagy József Ui: A kis legyek molesztálják a békés turistát, kérjük eltávolítani őket!

Bejegyzés az üzenőfüzetben:

2017. október 26. 13 óra 30 perc. Rég jártam erre, most már messze van! Jónás István

*Golubics István erdőgondnok
és Kecskés Kristóf gyakornok*

Keresztes Nagy József

EGYÜTTMŰKÖDÉS

Munkánk eredményességét az teszi lehetővé, hogy jó a kapcsolatunk a Mecsekerdő Zrt.-vel, a BMTSZ tagjaival, a DDNPI munkatársaival, a JPM régészeivel és az ÁNTSZ munkatársaival. Kapcsolatunk közel húsz éve tart, és bízunk benne, hogy a jövőben is így lesz.

Minden együttműködő partnerünknek, ezúton is köszönöm a segítséget, támogatást.

Mecsekerdő Zrt.: Az elmúlt év is eredményes volt, mert segítőkink – elsősorban a Mecsekerdő Zrt. – lehetőségei szerint mindent megtett azért, hogy a közjóléti létesítmények minél jobb állapotba kerüljenek. Ebben az évben több építőmunkánkat támogatták szállítással, közmunkásokkal. Közösen alkottuk meg a Keresztény emlékhelyek projekt szöveges anyagát és a terepmunkáit.

Baranya Megyei Természetbarát Szövetség: A szövetség vezetésével rendszeresen tartjuk a kapcsolatot és segítjük egymás munkáját. Segítünk a túravezetésekben, teljesítménytúrák lebonyolításában és a turista útjelzések karbantartásában, új útszakasz festésében, turistaház karbantartásában. Segítjük az új spirális Mecsek és Villányi-hegység szerkesztőinek munkáját fotóinkkal, információkkal.

Pontőrök Rékavár alatt: Baumann Józsefné, Feketéné Cífra Éva

Segítők: Patkó Gizella, Vass Aranka, Baumann Józsefné

A DDNPI munkatársaival tartjuk a kapcsolatot, és a természetvédelmi őreikkel megbeszéljük közös dolgainkat. A DDNPI munkatársaival források védetté nyilvánítását beszéltük meg Baranya, Somogy, Tolna területén. A természetet járva jelezzük feléjük észrevételeinket jelentjük a természetkárosításokat.

Kassai József kőfaragó mester tizenöt éve készíti a mecseki forrásokhoz a gránit forrástáblákat, nagy igényességgel. A forrástáblák elkészítésénél jelentős kedvezményeket ad számunkra, és több esetben díjmentesen elkészíti a természetjárók panteonjára elhunyt társaink emléktábláit.

*A Dagonyázó-forrás táblája
(tervezte: Horváth Ákos tanuló)*

Készül az estebéd (Szabó Sándor)

Az elmúlt évben ismét sikerült szorgos munkánkkal megőrizni elődeink épített emlékeit, és újakat is tudtunk létrehozni.

MUNKÁINKAT SEGÍTETTÉK

Baumann József, Baumann Józsefné, Feketéné Czifra Éva †, Földesiné Kövi Ildikó, Golubics István, Hágendor Norbert, Hirth István, Hohn Miklós, Hofmann Ákos, Horváth Ákos, Jancsi Attila, Jónás István, Józsa Zoltán, Kámi Róbert, Kriston Barnabás, Kincses Miklós, Kiss Milán, Keresztes Nagy József, Kovács Szabó János, Kulcsár Péter, László József, Nagy Attila, Nagy Balázs, Pintér Ottó, Ripszám István, Sajgó Ferenc, Stalenberger Tibor, Strasser Péter, Szabó-Dalecker Ibolya, Szilasi Tamás, Tóth Klára, Tóth Péter.

Köszönet a forrásvédnököknek, akik ez évben is hozzájárultak szorgalmas munkájukkal a mecseki források megtisztításához.

Köszönöm tagtársainknak és segítőknek az elvégzett munkát, mellyel hozzájárultak a Mecsek hegység és környezetének megóvásában, szépítésében. Segítségük nélkül nem lehetett volna ilyen eredményes és szép munkát végezni.

Köszönjük a szorgos munkát azoknak a „névtelen” segítőknek is, akik 2017. évben kirándulásaik alkalmával kitisztították a források előterét, összeszedték a szemetet és óvták környezetünk tisztaságát.

BIKI ENDRE GÁBOR

A TERMÉSZETJÁRÓ OSZTÁLY 2017. ÉVI BESZÁMOLÓJA

Osztályunk idén is folytatta az erdei értékek és turistalétesítmények megóvását és karbantartását. E mellett heti rendszerességgel vezetünk nyílt túrákat és szerveztünk különböző programokat.

NYÍLT TÚRÁK, PROGRAMOK

Ebben az évben 95 nyílt túrát hirdettünk meg, és valamennyit a terv szerint levezettünk. Az év csapadékban viszonylag szegény volt, ami túrázás szempontjából előnyt jelentett, a legtöbb túrán esőmentes időben barangolhattunk. A legnépszerűbb programok a következők voltak: Szentháromság vasárnapi német búcsú Máriakémeden, melyre 600 fő jött el. Sokan a népviseletbe öltöztek és úgy álltak zászlókkal a zarándokmenet élére. Ezt követte a Törökvári teljesítménytúra 157 fővel. Magas létszámok voltak még a máriakémedi kegytemplom főbúcsúján, melyre egy történelmi túrát is vezettünk (110 fő), a marázai kápolnabúcsún 100 fő, a máriakémedi Sarlós Boldogasszony búcsún és zarándoktúrán 90 fő, a kisnyárádi kápolnabúcsún 80 fő, és a máriakémedi emmauszi nyitott pincék túrán 68 fő.

Az őszi hagyományos, 4 napos túratáborunk terecsényi bázissal került megrendezésre, ahonnan csillagtúrák formájában ismerhették meg a résztvevők a Zselic értékeit, pl. a Sasréti-vadászkastélyt, a kisvasutat, a Csepegő-szikla ritka természeti képződményét, vagy a bőszenfai szarvas-farmot. A túrák egy részén különböző kóstolókat, bemutatókat szervezünk. Az innen befolyó díjakból, adományokból és felajánlásokból tudjuk fedezni az erdőben található létesítmények felújítását, eszközök és festékek megvásárlását.

A vékényi túra résztvevői

A Villányi-hegység bércein

Nyílt túra résztvevői Szászvár felé

Nyílt túrázók a Keleti-Mecsekben

*Hajnali túra résztvevői
Zobákpusztá felé*

Nyílt túra Óbánya felé

Éjszakai túrán Máriakémend felé

Gitározás az éjszakai túrán

Éjszakai túrán a Margaréta-szobornál

Éjszakai túrán Máriakémend felé

Nyílt túra résztvevői Szászvár felé

Emmauszi túra résztvevői

Pincejáró túra

Nyitott pincék rendezvényünk

A máriakéméndi pincesoron

Nyitott pincék rendezvényünk

Nyitott pincék rendezvényünkön

*Parkerdei túracsoport
a Dömörkapunál*

Parkerdei túracsoport a Kis-réten

Parkerdei túracsoport Vasas felé

Parkerdei túracsoport a Misina-tetőn

Parkerdei túracsoport a Mandulásban

Parkerdei túracsoport a Mandulásban

*Gyaloglók az éjszakai túrán
Kéménd felé*

Éjjel a Törökvári-pihenőnél

A szederkényi éjszakai túra résztvevői

Liptód felé

Túrászok a Héhwald-kereszt felé

Nyílt túrászok csapata

A Keleti-Mecsek rengetegében

A kápolnabúcsú résztvevői

Szarvasfarm látogatása

Fürdőtúra Szulokra

Szuloki termálfürdő

A híres szuloki gyógyvíz

Somogy megyében túráztunk

Fürdőtúra Pettendre

Orfű felé jártunk

Árnyas erdőben jártunk

*Túránkra a Dél-Dunántúli
Közlekedési Központ
biztosít másodrészfáratot*

TÖRÖK-VÁRI TELJESÍTMÉNYTÚRA

Nincs könnyű dolga annak, aki a Baranyai-dombságba szervez teljesítménytúrát. A dombvidéket a Mecsekkel ellentétben hamar benövik a gyomnövények, a fű és a csalán. Az erdei utak kaszálás híján egy kiadós májusi eső után egy-két hétre már majdnem járhatatlanok. Ezért fontos ilyenkor a kaszálás. A Schlossberg Vadásztársaság vállalta a réteken és erdei földutakon a fűkaszálást. A géppel nem elvégezhető szakaszokon kézi erővel vágtuk le a fűvet és a csalánt. A teljesítménytúrán összesen 35 km hosszú útszakasz lett kijelölve, ebből 15 km kaszálásra szorult. Idén 8. alkalommal rendeztük meg a Török-vári túrát. Először még nem teljesítménytúrának indult, hanem az új turistautak átadására szerveztünk egy túrát a Baranyai-dombságban a Török-várhoz. Akkor 60 fő vett részt azon a túrán. 2011-ben egy tájékozási túraversenyt hirdettünk, de mivel ez még szokatlan volt, és talán sokan megijedtek tőle, hogy nem tudják teljesíteni, így csak 31 fő vett részt rajta. 2012-ben már teljesítménytúrát rendeztünk egy távon, de mivel a késői meghirdetés miatt a TTT füzetben és országos honlapon még nem tudtuk megjelentetni, ezért csak 43 indulónk volt. 2013-ban két távot (20, 10 km) hirdettünk, és 74 résztvevő volt. 2014-ben szintén két távon már 124 résztvevőnk volt. 2015-ben a két távon 131 indulónk volt. 2016-ban 3 távot hirdettünk (30, 20, 10), és az esős időszak ellenére is 129 indulónk volt. Idén már 4 távot hirdettünk (30, 20, 15, 8), amire ezúttal 157 túrázó + 1 kutya nevezett be. Látható tehát, hogy egy lassú növekedés jellemzi a Török-vári teljesítménytúrát, ahogy terjed a híre.

*Nevezés a
Török-vári teljesítménytúrán*

*A Török-vári túra indítóállomása
Liptódon*

*A Törökvári teljesítménytúra
segítői*

*Célba érkeznek a teljesítménytúra
résztevői*

A túrázók az alábbi településekről érkeztek: Pécs (innen érkeztek a legtöbben), Üszögpusztá, Bogád, Pogány, Nagykozár, Baja, Budapest, Budaörs, Mohács, Pécsvárad, Komló, Kaposvár, Kozármisleny, Veszprém, Kartal, Bóly, Nagykanizsa, Selye, Szalánta, Hajdúböszörmény, Bonyhád, Szekszárd, Váralja, Siófok, Mikepércs, Somberek, Szederes, Siklós, Pellérd, Erdőkertes, Véménd, Máriakéménd, Szajk, Szederkény, Udvar, Bár, Várda és Lánycsók.

A teljesítménytúra idén lipotódi bázissal került megrendezésre, ahol már péntek esetétől összejöttünk a segítőkkel, és 3 napig itt is aludtunk. Összesen 32 rendezőnk volt, aki segédkezett a rendezvény napján, és sokan már az előző napokban is. A jelzetlen szakaszokat kiszalagoztuk, és egy-egy helyre fénymásolt lapot is kihelyeztünk a könnyebb tájékozódás végett. A túrázók többsége így gond nélkül teljesítette a távokat. A 15 km-es távon vezetett túra is indult Feketéné Móró Erzsébet vezetésével. Az egyes távokon az utolsó induló után a söprűk indultak el, akik jeleztek az állomásponatokon, hogy nincs már senki mögöttük.

Az ellenőrző pontokon különféle ellátmánnyal fogadtuk a gyaloglókat. Az István-kútnál pálinkát, süteményt, gyümölcsöt, a Vályús-forrásnál mézes puszedlit, a Margaréta-szobornál cukorkát, a máriakéméndi kegytemplomnál mogyorót és tökmagot, a Török-vári pihenőnél kuglófot, a marázai Mária-kápolnánál müzliszeletet, a Lókúti-pihenőhelyen pedig almát kaptak a túrázók. A célba beérve a rendezvénysátorban babgulyást osztottunk valamennyi táv résztvevőjének. A túra után a résztvevők még maradhattak a lipotódi Pünkösdi találkozón, melyen egész estig programok, fellépők és koncertek voltak. A koncerten fellépett az egyik túravezetőnk és pontőrünk, Baumgärtner Norbert is a 7végi Zajongás rockzenekar tagjaként. A lipotódi önkormányzat egész

nap óránként ingyenes buszokat indított, mellyel a rendezvényre érkezők az 57-es útról bejuthattak Liptódra és vissza, ahol a menetrend szerinti járatokhoz volt csatlakozás. Ezúton szeretném megköszönni a Mecsek Egyesület nevében a rendezvény kiemelt támogatójának, Liptód Önkormányzatának a segítségét, a Marázai Önkormányzat támogatását, valamint a Schlossberg Vadásztársaságnak, hogy vállalta a turistautakon a fűkaszálást. Köszönöm valamennyi segítőnek, rendezőnek a sok-sok munkát, a pontörkődést, bejárást, fűkaszálást, a főzésben nyújtott segítséget, a süteményeket és egyéb felajánlásokat, amivel hozzájárultak a rendezvény sikeréhez. Külön köszönet Markesz Istvánnak és családjának, aki szervezte a bevásárlást, főzést, és biztosította számunkra a 3 napban vendégházában a szálláshelyet.

TÚRATÁBOR

Egyesületünk idén hatodik alkalommal szervezte meg hagyományos őszi túratáborát. A helyszín ezúttal a Zselic volt, és szállásunk Terecsnyben az Aligvár és Zrínyi kulcsosházban volt. Ez a kis falu Boldogasszonyfához tartozik, és mindössze 42-en lakják. Valamikor közel 300 lakója, és még iskolája is volt. A csendes kis település egy csodaszép völgyben fekszik, erdőkkel, patakokkal körülvéve, mely ideális a falusi turizmus és a bakancsos természetjárók számára.

Szeptember 29-én, pénteken délután érkeztünk 21 fővel. Első nap egy rövid falu környéki sétát tettünk bemelegítésnek, ahol a temetőt és a jó vizű Aligvár-forrást kerestük fel. A túra után a szálláson elfogyasztottuk vacsoránkat, ami Jókai babléves + sertésszelet volt vegyes körettel, uborkával. Második nap a túrát Treitz Károly vezette. Gyönyörű szép erdőkön át értünk le a hangulatos Sas-rétre. Itt Biedermann báró vadászkastélyában megebédeltünk. Szarvaspörköltet ettünk nudlival, hozzá finom almalevet ittunk. Ezután a tanösvényen az ősbükkösben tettünk szép sétát az Almás-forrásokhoz. Sokat nem időzhettünk, mert délben indult a kisonatunk, mellyel Almamelléig utaztunk. A szerelvényt éppen most újították fel, a fél évszázados kocsik olyanok, mintha most jöttek volna ki a gyárból. Szép lassan, mintegy 25 perc alatt tettük meg az utat Sas-réttől az Almamelléki vasútállomásig. Az épület gyönyörűen felújítva, éppen úgy néz ki, mint 1900-ban az átadásakor. Csak egy valami hiányzik, a nagyvasút, ami 1900-tól 1976-ig közlekedett erre Szigetvár és Kaposvár között, felfűzve útvonalára a sok kis zselici falut és pusztát. Az állomáson a peront is felújították, új remíz és tároló épült a szerelvényeknek. Bent az épületben szép vasúttörténeti kiállítást tekinthettünk meg, melyet szintén most adtak át megújult formájában.

Innen a piros túra útvonalán folytattuk gyalogosan utunkat. Szinte végig Terecsenyig a régi vasút nyomvonalán haladtunk. Útközben egy régi fel nem szedett talpfát is észrevettünk, illetve különböző vasúti mőtárgyakat, jelzőoszlopot, kilométerkőt, átereszeket stb. Csak egy helyen tértünk le, hogy megnézzük a közeli halastavakat. Útközben egy régi őrház romjait is azonosítottuk, majd egy ma is álló épületet láttunk, ami bár a közelmúltban fel lett újítva, gazdátlanul, növényekkel benőve áll magányosan. A Terecsenyi volt vasúti megállónál (ma erdei vendégház) álltunk meg egy kis pihenőre, ahol túravezetőnk Károly szárított almával kínált minket. Ő mindennap különféle szárított gyümölcsöket (körtét, almát, szilvát) hozott, hogy megkóstoljuk, milyen finom. Ezúton is köszönjük gondosságát. Innen már csak rövid út volt vissza, hogy leérjünk a piros négyzet jelzésen Terecsenybe. Este az Aligvár-kulcsosház udvarán gyújtottunk tábortűzet, és borozgatás közben beszélgettünk vidám hangulatban.

Harmadik nap egy hosszú, 24 km-es túra következett, melyet Bíró Gábor vezetett. Csípős, hideg reggelen (deres fű, -2 fok), a terecsenyi buszfordulóban vártuk a becsatlakozókat. A K+ jelzésen egy szakaszon a jelzések hiányoznak és egy gödörben fakidőlés nehezíti a haladást, de mindenki leküzdötte az akadályokat.

Terecsenyi túratábor résztvevői

Túra Terecseny felé

*A Zselicben**Ősszel a Zselicben**Sas-rét felé**Az almamelléki kisvasúttal is
utaztunk*

A Kis-Pap-domb érintésével gyönyörű szép erdőkön át jutottunk el az egykori Nagytótváros helyéhez. A házak alapjai még felismerhetők, kerítésmaradványok és a hajdani temető árulja el, hogy itt bizony az 1950-es évekig emberek éltek, illetve az utolsó két lakó 1975 körül hagyta el a kis erdei települést. Fent a mezőn rengeteg gomba nőtt, ehető és nem ehető egyaránt. A túra legérdekesebb része innen következett: le kellett jutnunk a Csepegő-kő sziklaszurdokába. A kezdeti akácost szép hársak váltották fel, mire megérkeztünk a völgykatlanba. A homokkő szikla hasadékból ered a Csepegő-kút, mely ritka természeti látványosság. Az üregben szép cseppkövek kiválása figyelhető meg, előtte folyamatosan fejlődő mésztufa-lerakódás látható. A forrás közelében nemrég helyeztek ki új asztalokat és padokat. Délidő lévén itt ebédeltünk.

Csapatunk ezután kettévált. Gargya Lajos vezetésével a résztvevők fele visszament hasonló útvonalon a szállásra, nekik így „csak” 18 km lett, mi pedig Gábor vezetésével még a Zselici 4 FA túra útvonalán (zöld sáv) folytattuk utunkat Bőszénfa felé. Útközben elhaladtunk az egykori

Szentluka-pusztá mellett, mely szintén több évtizede kihalt. A Pálinkás-gödör szép erdejében vezetett utunk jó meredeken felfelé. Innen már azonban egy kellemes ereszkedővel jutottunk vissza ismét Terecsénybe. Este ezúttal a Zrínyi kulcsosház udvarára vártuk a többieket. Itt szalonnasütés következett és vidám poénkodással zártuk az estét, mivel ez volt az utolsó előtti napunk Terecsényben.

Negyedik nap a túrát Biki Endre Gábor vezette. Az egykori terecsényi vasútállomás felé vettük az irányt, de onnan most nem keletre, hanem nyugatra tartottunk. Egészen Antalszállásig jól követhető volt a régi vasút töltése, vagy időnként a bevágás, amiben egykor haladt. A 20. század fordulóján mérnöki pontossággal tervezték meg a nyomvonalat, hogy a lehető legkevesebb legyen a szintemelkedés rajta. Az arra járó nem is veszi észre, hogy bárhol is emelkedne. Nagy kár, hogy nem üzemel, sokkal könnyebben megközelíthetők lennének a zselici falvak, persze, ha modernizálták volna a pályát, és pl. korszerű vonatok közlekednének rajta. De hát ne is álmodozzunk itt Baranyában: még a Pécs-Bp szakasz is sok évtizedes lemaradásban van a rossz pályaszerkezettel és az ócska szerelvényekkel. De ha egy kerékpárút vezethetne Kaposvár-Szigetvár között a vasúti töltésen, már az is nagy előny lenne a kirándulók számára. Antalszállás után a téglagyári cselédházak mellett mentünk el, melyek az akkori kornak megfelelő stílusban épültek. Most is laknak bennük, csak hát azóta teljesen lepusztultak. Bószénfáig továbbra is a régi vasút nyomvonalát követtük a piros sáv jelzésen. Kisbószénfán megtekintettük a szarvasfarmot, ami szerintem mindenkinek páratlan élményt hozott. Nagyon tartalmas, szakszerű idegenvezetést kaptunk. Itt a farmon ebédre palacsintatésztába csomagolt vadhúst kaptunk fűszeres mártással, burgonyakörettel. Többen még desszertet is rendeltek.

Az ebéd után nehéz volt újra nekivágni a dombnak. Megint egy kicsit a vasút nyomvonalán haladtunk, majd letértünk róla, és jelzetlen úton, előbb szántáson, majd egy csodálatos tölgyerdőben haladtunk tovább, amiben óriási vízmosásokat alakított ki a természet. Bár még csak 6-7 km-nél jártunk a mai nap, néhányan nagyon nehezen tudtak csak jönni. Az utolsó napra egy kicsit elfogyott a lendület. Bizonyára sok volt így egyszerre a 3-4 napos gyaloglás. Végül a Sas-réti múútra felérve társaink kérésére úgy döntöttünk, egy rövidebb, könnyebb terepen, egyenesen a terecsényi bekötőúton megyünk vissza a faluba és befejezzük a túrát, így a csapat elérheti hazafelé a korábbi buszt.

A 4 napban a Zselic Baranya és Somogy megyére eső turistaútjait jártuk be néhány jelzetlen úttal együtt. A jelzések mindenütt kiválóan felújítottak, jól követhetők voltak, több elágazásban fatáblák mutatják a helyes irányt. A tábor 4 napján az összlétszám 105 fő volt, és közel 50 km-t gyalogoltunk.

JELZÉSFESTÉSEK

Ismét követhető a zöld kör jelzésű turistaút a Máriakéménci-halastótól keletre található Lankás-forráshoz, melynek hossza 600 m. A tavalyi évben erdőgyérítést végeztek itt, és a jelzések egy része eltűnt, a régi ösvény követhetlenné vált. Két kisebb szakaszon néhány méterrel beljebb lett kialakítva az új út, mely ezáltal jobban is járható. A jelzések felállítását Biki Endre Gábor végezte.

Megújultak a jelzések a Szabari-erdőben, összesen 7,5 km hosszan. A sárga sáv jelzés Görcsönydoboka felől a Szabari-erdő határát elérve egészen a Molnárhegyi-vadászházig tartó szakasza lett újrafestve, 6 km hosszan. Az út nyomvonalaiban két helyen is történt kisebb módosítás. A Szabari-erdő északi, Himesháza felőli részén a sárga sáv eddig egy 500 m-es szakaszon kint ment az erdő mellett, ugyanis, 2011-ben, amikor a turistautat létesítettük, ezen a részen még egy fiatalos erdő volt, ahol a belső utat ellepte a szeder. 6 év alatt azonban az erdő szépen növegett, és ma már jól járható az erdei út is, így a nyomvonal bekerült az erdőbe. Az új nyomvonal 0,3 km-rel lett hosszabb.

Turistaút jelzéseinek felújítása a Lankás-forráshoz

Turistaút festés a Szabari-erdőben

Útjelzések felújítása Székelyszabarnál

Még egy módosítás történt a sárga sáv jelzésen, mégpedig a Natúr Életmód tanya északi végénél, ahol tarvágás miatt, mintegy 200 m-rel arrébb lett kijelölve az új út. Az új út 0,1 km-rel hosszabb. Az ide becsatlakozó, összesen eddig 1,2 km hosszú sárga négyzet jelzés viszont 0,2 km-rel

Új út jelöli a Molnár-hegyi képoszlopot

lévő – idén felújított – Mária-képoszlophoz vezet. Az új út hossza 0,6 km. Liptód közelében a Barics-rétről, a zöld sávról leágazó 2,5 km hosszúságú zöld négyzet jelzés is megújult, mely az Erdősmároki-horgásztó érintésével az erdősmároki buszfordulóig vezet. Az útvonal mentén a belógó fák ágai és a jelzéseket eltakaró bokrok is le lettek vágva. A jelzéseket Biki Endre Gábor, dr. Héjjas Péter, dr. Földi Krisztina, Héjjas Lóránt és Héjjas Mirjam festette.

rövidebb, azaz kereken 1 km-es lett, mert előbb éri el a sárga sáv jelzést. A sárga négyzet jelzésen is történt egy nyomvonalváltás: a Szabari autóspihenőtől, mintegy 0,3 km-en a jelzés kikerült a műútra, mert a jelzés kikerült a műútra, mert a belső erdei út magánterület lett és a terület tulajdonosa lezárta, mivel a kerítésen belül állatokat tartanak. A Molnárhegyi-vadászháztól egy új sárga emlékmű jelzés lett kialakítva, mely a vadászháztól délre

Zöld négyzet felújítása Erdősmároknál

Jelzéstfestés

TURISTAÚT TÁBLÁINAK TISZTÍTÁSA VÉMÉND TÉRSÉGÉBEN

A Mecsek Egyesület két tagja, Baumgärtner Norbert és lánya, Margareta bejárta az általuk készített, Véméndről induló sárga háromszög jelzésű turistautat. A jelzéseket, jelzőtáblákat kiszabadították a benőtt bokrok, szederindák közül, levágták a jelzéseket és táblákat takaró ágakat. Szerencsére a Dömörkaputól az Ellető-völgy felé ereszkedő utat már előttünk valakik lekaszálták, a beszakadt pincénél lévő lyukat

betömedékelték. A Dömörkapun lévő temetőt is kb. néhány hete kaszállhatták le. Az egykori Dömörkapu-pusztát jelző táblákkal nem volt ilyen szerencsénk. Teljesen benőtte a szeder és az iszalag. Természetesen szabaddá tették azokat is. A Schleier sírt – családi örökség révén – rendszeresen karbantartják, így ott már semmi teendő nem volt, csak pihentek egy kicsit, majd a sárga sáv és sárga négyzet útvonalon értek az Istvánkunyóhoz, ahol a család többi tagja már várta őket.

FORRÁSTISZTÍTÁSOK

Az év során egyéni túráink alkalmával a Mecsekben meglátogatott forrásokat mindig kitisztítottuk. Természetesen nem volt annyi tisztítónivaló, mint évekkkel ezelőtt, hiszen jól működik a forrásvédnökség, így a Mecsek forrásainak többsége mindig tiszta. A Baranyai-dombságban is rendszeresen tisztítottuk a forrásokat. Itt különös gondot fordítunk a máriakémei Templom-forrásra, mivel onnan napi szinten sokan hordják a friss forrásvizet, amióta megépült a forrás. Ez a forrás a környék legjobb ízű és a legbővebb vízhozamú forrása. Hozama sohasem változik, a legnagyobb szárazságban is ugyanazt a 14-15 liter/perc vízhozamot szolgáltatja, mint pl. hóolvadás után. Hőmérséklete is közel állandó, 11,3-12,5 fok között van egész éven át.

Lankás-forrás a tisztítás előtt

Fűkaszálás a Lankás-forráshoz

Forrástisztításra készen

A kitisztított Lankás-forrás

KEGYTEMPLOM TAKARÍTÁSA

Március 4-én, szombaton egy templomtakarításra jöttünk össze a máriakéeméi kegyhelyen. Mire odaértünk, már egy bringás túrázó éppen a kegytemplom udvarán szerelte a kerékpárját. Ezután hamarosan gyülekezni kezdtek a többiek is. 9-en jöttünk össze, név szerint: Dobosy György, Dobosy Györgyné Marika, Kontár Zoltánné Ancsa, Jakab Márta, Ruzsinszky András, Vadász László Máriakéeméendről, Pécsről pedig dr. Héjjas Péter és dr. Földi Krisztina, valamint jómagam. A kis csapatnak ismertettem a mai napra tervezett munkálatokat, majd elmondtuk közösen az Úr imádságát, a Miatyánkot.

Ezután nekifogtunk a munkának. A templom hirdetőabláját takarítottuk ki, és behelyeztük az új laminált lapokra írt kegyhelyismertetőt, melyet plébános úr segítségével készítettem el. A későbbiekben a német nyelvű szöveget is elhelyezzük majd. Ezután a sekrestye feletti oratóriumba (imaterembe) mentünk. Ez a helyiség már régóta nem tölti be a funkcióját, hiszen jóformán csak egy lomtár jelenleg, de épp emiatt is szerettük volna rendbe tenni. Az ide bezsúfolt régi kegytárgyakat és egyéb törött darabokat, valamint a hulladékot kivittük az udvarra. Közben plébános úr is megérkezett, és megbeszéltük, mi hová kerüljön. A fenti kis helyiséget kitakarítottuk, kisépertük, a régi szentképeket a fal mellé állítottuk, így ez a terem is újra méltó állapotba került. Sajnos a boltíven a vakolat egyre inkább omlik, a mennyezet is a gerenda alatt megrogyott az elmúlt években. Mire végeztünk a takarítással, plébános úr is viszsztatért, és pogácsával, kólával és forralt borral kínált meg minket.

Ezután a régi udvari tyúkólakat pakoltuk ki, és gyűjtöttük zsákokba a szemetet. A munka végeztével bementünk a plébániaépületbe körülnézni, mivel közülünk még nem mindenki látta. Gyuri bácsi felvezetett minket az épület egyes termeibe, ahol mesélt arról, mekkora élet volt itt pár évvel, évtizeddel ezelőtt, és milyen sok program, találkozó volt itt a kegytemplomnál. Ezután asztalhoz ültünk, mivel Marika finom babgulyást készített a segítőknek ebédre. Az ebéd előtt elmondtuk az asztali imádságot, majd jóízűen elfogyasztottuk ebédünket, és hozzá Gyuri bácsi finom borát. Ebéd után összepakoltunk, majd elköszöntünk egymástól. Mi hárman, Péter, Krisztina és én még elmentünk a közeli Templom-forráshoz, amit klórmésszel kifertőtlenítettünk. A forrástól 8 m-re az út felé van a föld alatt 10 cm-re egy beépített műanyag cső, mely dugóval van lezárva. Ezt kinyitva lehet beadagolni a klórmentes fertőtlenítő oldatot. Évente egyszer, tavasszal érdemes elvégezni ezt a tisztítási műveletet. Ezután autóval felmentünk a pincesorba, ahol a Margaréta szobornál kicseréltük a megrongált tablóban az ismertető lapot. Ezen a szép tavaszi napon talán egy picivel sikerült szebbé tenni Máriakéeméi értékeit.

Takarítóbrigád a kegytemplomnál

Bogarak kísérése a templomból

Rendrakás a kegytemplom elhanyagolt oratóriumában

Lelkes segítők dolgoznak a kegytemplom udvarán

A szeméttel teli helyiségek kipakolása a kegytemplomnál

Rendrakás a kegytemplomnál

A megkopott buszmegállótábla a kéméndi kegytemplomnál

Lecsereálttük az elöregedett buszmegállót jelző táblát

Munkatúra után ebéddel várt minket a templomgondnok házaspár

Március 25-én második alkalommal folytattuk a máriakémendi kegytemplom takarítását. Szeretnénk, ha a búcsúra érkezők innen úgy távoznak el, hogy egy szépen gondozott Mária-kegyhelyet látogattak meg. Segítőink többsége most is Máriakémendről érkezett és a következők voltak: Biki Endre Gábor, Dobosy György, Dobosy Györgyné Marika, dr. Földi Krisztina, dr. Héjjas Péter, Héjjas Lóránt, Jakab Márta, Ruzsinszky András és Vadász László.

Már reggel egy zarándok ácsorgott a kegytemplomnál. Gyalog jött Dunaújvárosból és egy hét alatt járja végig a régió kegyhelyeit.

Két csoportra osztódtunk, míg a lányok a templomot takarították, addig a fiúk a kertet vették gondozásba. Először a felújítás alatt álló stációknál nyírtuk vissza a tiszafákat. Az udvaron lévő vízvezetékek aknáiból kimertük a vakondok által beletúrt földet. Közben plébános úr is megérkezett, és felmentünk a harangtoronyba, ahol megnéztük a harangot, amin javítást kell végezni. A következő munka a kerítések mentén a belógó bodza és egyéb faágak levágása volt, sőt több helyen a kerítés kiszabadítása a bozót fogságából.

Mire végeztünk a több száz m hosszú kerítés megtisztításával, addigra a templombelső takarítása is elkészült. A katicák ki lettek seperve, a pad-sorok le lettek portalanítva és mosva, valamint a szőnyegek is tisztításra kerültek és a padlózat is fel lett porszívózva. A kerítések mentén két zsák szemetet szedtünk össze, ami elsősorban műanyag tárgyakból és régi művirág csokrokból állt. Sajnos a kegytemplom előtti sírok gondozói régebben az elhasználdott csokrokat, mécseseket (szemetesedény híján) a kerítés mögé dobták a külső oldalra.

Délután két óraker bent a plébániaépület legszebb termében asztalhoz ültünk és elfogyasztottuk ebédünket. Marika most is nagyon finom ebédet és süteményt készített nekünk, melyet ezúton is köszönünk. Ebéd után még a hátsó kerítésbe nőtt bodzabokrok kivágását végeztük el. Sajnos a melléképületek kitakarítására, a fémek egybegyűjtésére már nem maradt időnk, így eldöntöttük, hogy még egy alkalommal összejövünk és befejezzük, amit elkezdtünk. Összeszedtük a szerszámainkat és elköszöntünk egymástól. Héjjas Péteréssel még egy kis kitérőt tettünk a Nyomjai-kereszthez. Vissza akartuk ásní a néhány hónapja földből kitépelt padot, ami egy ideje a keresztnek támasztva árválkodott. Sajnos későn érkezettünk, már nem volt mit visszatenni. Úgy látszik, valakinek ez az egy pad nagyon hiányzott...

Április 22-én, szombaton harmadik alkalommal folytattuk a máriakémendi kegytemplom környezetének takarítását. Ma a templomnál kevésbé látványos munkát végeztünk, mégis a nap jó része ráment.

A melléképületekben felhalmozott tárgyakat pakoltuk ki, és a helyiségek kitararítása után visszatettük a padokat és egyebeket, ami még használható. A fémhulladékot és a régi ereszcatornákat szétlapítva egy kupacba tettük, és elszállításra készen helyeztük el. A vízcsap környékén a betonra telepedett földet távolítottuk el, és töltöttük fel belőle az udvar mélyebb, gödrös részeit. Marika ismét finom ebéddel várt bennünket, sőt még süteményt is készített, amit ezúton is köszönünk neki.

KÁLVÁRIA FELÚJÍTÁSA

A jelenlegi kálvária, és annak stációi 1844-ben épültek. Scitovszky János pécsi püspök nem sajnálta rá a pénzt, 112 Ft-ot adományozott akkor a stációképek beszerzéséhez. A kőművesmunkát a véméendi Mantz György és Hauck Mihály, a festést a kéméendi Hoffmann András, a lakatosmunkát Herr Ferenc végezte. Eredetileg a stációk végében egy kálváriakápolna állt, melyben a szent sír volt elhelyezve, mellette pedig 3 kereszt, a Krisztussal és a két latorral. A 20. század elejére rossz állapotba került a kálváriakápolna, és sajnos a felújítás helyett a lebontást választották. Ekkor került ide a két szélső kereszt helyére a most is itt álló két szobor. Az idők folyamán többször kellett a stációkat felújítani. Legutóbb az 1980-as évek végén lettek felújítva, ekkor Fábíán József végezte a renoválást, a keretes ajtókat pedig Bucsuházy Zoltán készítette. Az eltelt 30 év alatt azonban az idő ismét kikezdte az alkotásokat, így szükségessé vált a felújítás. A Mecsek Egyesület 2017-ben gyűjtést indított, így 390.000 Ft-ból sikerült a kálváriaegyüttest ismét felújítani. Az egyház 50.000 Ft-tal járult hozzá a felújításhoz.

Stációk a felújítás előtt

A stációk felújítása

A felújított kálvária

A stációképeket is restaurálta a mester

Újrafestett szobor

Felújítás előtt

A megújult szobor a stációk mögött

A szépen helyreállított stációk

Megújult a kőkereszt is

A megújult stációsorozat

A stációk megszentelése

A munkálatokat Petrovics Ottó lipotói festőmester végezte. A felújítás során a stációoszlopok vakolata ki lett javítva, melyek citromsárga színezetet kaptak. A tetők fedése is megújult és bordóra lett festve. A gipsz stációképek is javításra kerültek. Valamennyi oszlop tetejéről hiányzott a vaskereszt, ezért mind a 14-en pótolni kellett. Az oszlopok alja téglából lett kirakva, aljzatnak textília lett lefektetve, és arra került egy kavicságy. A stációk végében álló kereszt és a két szobor is le lett csiszolva, és színes festésük is elkészült.

TÖBB SZÁZAN ZARÁNDOKOLTAK EL A MÁRIAKÉMENDI BÚCSÚBA

A Mecsek Egyesület és a Máriakémeti Német Önkormányzat a helyi lakosok és az idősek elmondása alapján szeretne volna feléleszteni a régi híres-neves máriakémeti búcsú hangulatát. Valamikor szekereken és gyalogosan ezrek érkeztek a környék falvaiból egy-egy nagyobb búcsúra. Régen egymást érték a prosenciók. Ennek megszervezésére a legalkalmasabbnak a Szentháromság vasárnapi német búcsú kínálkozott, mivel az utóbbi években erre jöttek a legtöbben. A Máriakémeti Német Önkormányzat anyagilag és rendezőként is támogatta, így a szervezést a két szervezet közösen vállalta. Pályázaton nyertünk 50.000 Ft-ot a Baranya Megyei Német Önkormányzattól, és ugyanennyit tett hozzá a Máriakémeti Német Önkormányzat.

A búcsú programja az új lila színű Mária úton induló zarándoktúrával kezdődött, melynek során a résztvevők 50 fővel a magyarsarlósi elágazástól indultak, ahol útközben érintették Magyarsarlóst, az ott lévő templomot és a nemrég átadott Mária-kertet, majd Hásságyon a templomnál az önkormányzat egy frissítővel várta a zarándokokat. Ezután a Berkesd-tető érintésével értek le a Karasica-völgyébe, ahol Máriakémetre beérve a kultúrház udvarán a helyiek egy kis frissítővel várták a gyalogos menetet. Útközben is fokozatosan gyarapodott a menet létszáma, de a legtöbben Máriakémeten csatlakoztak a menethez. Itt már megjelentek a népviseletbe öltözöttek.

14 órakor indult el a ragyogó nyári időben a menet a faluból ki a kegytemplomhoz. A csoportok zászlókkal, táblákkal jelezték, hogy mely településről érkeztek. Eredetileg úgy volt, hogy szabadteri szentmise lesz kint a templom udvarán, de mivel a Tolna megyéből érkezett kórus ragaszkodott az orgona használatához, ezért a plébános úr úgy döntött, hogy bent lesz a mise.

Búcsú a kegytemplomnál

A templom hamar megtelt, és kiderült, hogy a hatalmas tömeg nem fér be a templomba, pedig utólag még jó néhány pad és szék is behelyezésre került. Gond azonban így sem volt, mert akik nem fértek be a templomba, azok kint leülhettek az ott felállított padokra, és a mise, melyet Rozner Zsolt plébános német nyelven mutatott be, ki lett hangosítva, így kint is lehetett hallani.

Nagyboldogasszony kegytemplom

Épül a szabadtéri színpad

Elkészült a színpad

*Virágtartókat helyeztünk
a kegytemplom elé*

Zarándokmenet érkezik a kegyhelyre

Megérkeznek a csoportok a templomhoz

*Zászlókkal érkeznek
a népviseletbe öltözöttek*

Német népviselet

*Nem fért be mindenki a templomba
a szentmisére*

Búcsú a kegyhelyen

Kórustagok fellépése

Búcsúba illő árusokat is hívtunk

Tele volt a kegytemplom udvara

De mi is volt az, amiért ilyen sokan a mai napon ide jöttek? Szentháromság ünnepét mindig pünkösd utáni első vasárnap tartják. Székelyföldön ezt kispünkösdnek is nevezik. A Szentháromságról szóló tanítás Jézus igehirdetéséhez tartozik. A Szentháromság azt jelenti, hogy aki megkeresztelkedett, az az Atya gyermekeivé, a Fiú testvéreivé és a Szentlélek templomává válik. Szentháromság vasárnapján azt ünnepli a római katolikus egyház, hogy egyetlen Isten van, aki három személyben él. Ez a három személy az Atya, a Fiú és a Szentlélek.

A mise után a szabadtéri színpadon következett a kulturális műsor. Úgy szerveztük, hogy az első és az utolsó fellépő volt magyar, a többi mind német. Fábiánné Mester Rita, Máriakéménd Önkormányzatának képviselője köszöntötte a megjelenteket és ismertette a kegyhely vallástörténeti jelentőségét. Elsőként Csajághy György tárogatóművész lépett fel, aki magyar történelmi dallamokat játszott. Ezután a véméndi énekkar, majd zenekar következett. Negyedikként a Liptódi Német Énekkar tagjai énekeltek. Ötödikként a Kisnyárádi Német Énekkar tagjai szerepeltek, majd a Szederkényi Intermelody Énekegyüttest hallhattuk. Végül a szebényi magyar asszonykórus énekelt igen szép magyar nótákat.

A búcsú ideje alatt a kegytemplom udvarán vásár is volt, ahol a kirakodó árusok (könyves, kézműves, fazekas, vattacukros, gyöngyös, szóttos stb.) kínálták portékáikat. A helyi kocsmá is kitelepült, mely az italokat árusította. A legnagyobb forgalmat a kiskőrösi kürtöskalácsos és a bólyi mézeskalácsos bonyolította le. A rendezvényen idén közel háromszor annyian vettek részt, mint tavaly, összesen kb. 600 főt számoltunk meg. Baranya számos pontjáról érkeztek, de Tolna megyéből, sőt még Budapestről is többen jöttek.

Úgy látjuk, kellő szervezéssel újra népszerűvé lehet tenni a máriakémei kegyhelyet, mely most már újra felkerült Magyarország turisztikai palettájára is. Ahogy valamikor régen is, úgy újabban hétről hétre jönnek a zarándok- és túrcsoportok a búcsújáró kegyhelyre. Nagyon nagy a hívőkben és a környékbeliekben is a vágy, hogy rendbe kellene tenni a lassan az összedőléssel fenyegető műemlék épületeket.

MEGÚJULT A MOLNÁR-HEGYI KÉPOSZLOP

A Mecsekerdő Zrt. és a Mecsek Egyesület 2017-ben 27 db keresztény erdei emlékhelyet újított fel, köztük a Molnár-hegyen álló képoszlopot is. Székelyszabartól délnyugatra, a Molnár-hegyi vadászháztól délre, mintegy 600 m-re található ez a régi homokkő képoszlop, mely a sárga sáv jelzésről a Molnár-hegyi vadászháztól leágazó, új sárga emlékmű jelzés vezet.

A képoszlop a felújítás előtt

A felújítás után

A képoszlop története: A Molnár-hegyen, a ma már erdőben álló kőkép helyén egykor a székelyszabariak szőlői voltak. Egyszer az itt dolgozó házaspárra nagy vihar sújtott le. Az asszonyt villámcsapás érte, és meghalt. A férj felesége emlékére állította fel a 19. század második felében a

nagyméretű kőoszlopot ezen a helyen, ahol a tragédia történt. Az oszlop fülkéjében egy lemezre festett Mária-képet helyeztek el. A képoszlop szerepe az volt, hogy védelmezze a határt és a jövőben ne történjen hasonló eset. Az évszázadok során az oszlop fülkéjében lévő képet minden bizonnyal többször is cserélték. Utoljára egy betlehemi kép volt benne, ennek körvonalai még látszottak a rozsdás vaslemezen. Ezért a felújítás során is egy ilyen témájú képet helyeztünk el benne.

KÁPOLNATISZTÍTÁS KISNYÁRÁDON

A Mecsek Egyesület 2014-ben felújította a kisnyárádi Keresztelő Szent János-kápolnát. Azóta évente 3-4 alkalommal az egyesület tagjai megtisztítják az épületet és környezetét, de Kisnyárad közmunkásai is gondozzák, nyírják itt a fűvet. Március 14-én, kedden fél 8-ra értünk Szilasi Pállal Kisnyárádra, ahol már várt ránk a két munkás, akít a polgármester asszony adott nekünk, hogy legyenek segítségünkre. Kaptunk kis traktort, és rengeteg szerszámot. Felálltunk az utánfutóra, és szerszámokkal, mésszel felpakolva kipöfögtünk a kápolnához. Hatalmas eső volt arra, befolyt a sár a kápolnába is, előtte is sár volt, és persze mindenfelé rengeteg száraz levél. A fiúk kivágták a benőtt bokrokat, a helyét szépen összegereblyézték. Közben a kápolnában fél kiló legyet söpörtem össze. Pali lemeszelte a penészfoltos falat. A kis lyukat, amit múltkor befalazott, újra próbálta átjárhatatlanná tenni a pelék nagy bánatára. A patakmedret megtisztítottuk a rengeteg ágtól és a rothadó levelektől, így abban tudtuk kimosni a sáros felmosórongyunkat. Köszönjük, hogy két nagyon szorgalmas és kedves embert kaptunk segítségül, így minden munkát meg tudtunk csinálni, és rendben hagyhattuk itt a nemzeti ünnepre a kápolnát és a környezetét.

A kápolna a takarítás előtt

Bozót kiirtása

Padok leközélése

*A kápolnabúcsúra feldíszített
Keresztelő Szt. János-kápolna*

Kápolna a búcsún

Szentmise a kápolnánál

Vendéglátás a kápolnabúcsúra vezetett túrán

Második alkalommal május 25-én fél nyolcra értünk Pécsről Kisnyárádra, ahol a polgármester asszony már várt minket. Segítségül kaptuk Ferit és Verát. Szerencsére a saját autónkkal az erdő széléig el tudtunk menni, Feriék a szerszámokkal és a kis traktorral jöttek utánunk. A fű nagy részét már a múlt héten levágták, de még így is volt bőven, amit le kellett vágni és össze kellett szedni. Minden képet, szobrot, tárgyat kihordtunk, vizesen lemostuk. A falakról lesöpörtük a pókokat, de mire fordultunk egyet, már vissza is másztak, annyira tetszik nekik a kápolna. Pali lemeszelte a kápolna belsejét és a bejárat körüli falakat. Felmostunk, kipuoltuk a kis patakot, és a kút környezetét is megtisztítottuk. Egy óra felé visszaindultunk Pécsre. Köszönjük, hogy az önkormányzat dolgozóival és eszközeivel segítette a munkát. (Piller Judit írása.)

ÚTJELZŐ OSZLOPOK ÉS EGYÉB MUNKÁK

A Mecsekerdő Zrt. munkatársa, Hauck Nándor ismét készített néhány útjelző oszlopot. Új irányt mutató tábla került így a Lankás-dűlőbe, a Török-vári elágazáshoz és egy a máriakémendi pincesorra, az emlékkápolnát mutatva. Az év során számos helyen végeztünk karbantartást, hogy az erdőben túrázók használható állapotban találják a létesítményeinket. Több helyen az erdei bútorokat, lépcsősorokat javítottuk, tisztítottuk. A Török-vári pihenőhelyen minden tavasszal kihelyezzük a kutat, amiért ősszel külön kimegyünk és elhozzuk, nehogy szétfagyjon.

*Útjelző oszlopok kiszállítása
a helyszínre*

Útjelző oszlopok felállítása

Útjelző oszlopok becsavarozása

Útjelző oszlop állítása

Nem tévednek el a turisták

A jelzőoszlop új táblával bővült

Lépcsősor javítása a Vályús-forrásnál

Rendszeresen gondozzuk a Törökvári-pihenőhelyet

Az elmúlt években felújított kereszték körül is rendszeresen nyírjuk a fűvet

KÉPESLAP MÁRIAKÉMÉNDRŐL

Két új képeslap készült Máriakéméndről, az egyik a település nevezetességeit, a másik a búcsújáró kegyhelyet, a Nagyboldogasszony kegytemplom értékeit mutatja be. Nagy keletje volt ennek a búcsúnak.

Munkánkat az alábbi szervezetek segítették vagy anyagiakkal támogatták: Baranya Megyei Német Önkormányzat, Cartographia Kft., Dél-dunántúli Közlekedési Központ Zrt., Erzsébet Önkormányzata, Kisznyárad Önkormányzata, Liptód Önkormányzata, Máriakéméni Német Önkormányzat, Máriakéméni és Olaszi Római Katolikus Plébánia, Mecsekerdő Zrt., Pécsi Hírek, Pécsváradi Aranycipő Kft., Schlossberg Vadásztársaság, Tüke Busz Zrt. és az Új Dunántúli Napló.

Technikai munkánkat a következő személyek segítették: Appl János, Baumgärtner Norbert, Baumgärtner Margaréta, Berki Zoltán, Biki Endre Gábor, Bíró Gábor, Csép József, Dobosy György, Dobosy Györgyné, Dománszky Zoltán, Dömötör Géza, Dreher Antal, Dreher Antalné, Éger Zoltán, Égerné Végh Éva, Fábiónné Mester Rita, Feketéné Móró Erzsébet, dr. Földi Krisztina, Fledrich Gabriella, Gayer Éva, Héjjas Jázmin, Héjjas Lóránt, Héjjas Mírjam, dr. Héjjas Péter, Horváth János, Horváth Sándor plébános, Jakab Márta, Kalangya Attila, Kállai János, Kállai Csilla, Kállainé Fischer Mária, Kehi József, Kispál Adrián, Kiss Milán, Kontár András, Kovács Klaudia, dr. Lakatosné Novotny Sarolta, Lehmann Ferenc, Madarászné Körmendi Ilona, Markesz István, Markesz Gergely, Mayer András, Mester Ferenc, Nagy Roberta, Petrovics Ottó, Piller Judit, Ripszám István, Rogner Ádám, Rott Magdolna, Ruzsinszky András, Schleicher Eszter, Schweibert Róbert, Schóbert József, Szabó-Dalecker Ibolya, Szilasi Pál, Tirnbach György, Treitz Károly, Úz Mária, Vadász László és Zsigrai Attila.

Mindenkinek köszönjük a közösség érdekében végzett önkéntes munkáját, és hogy segítette a Természetjáró Osztály feladatainak elvégzését.

IFJ. GERGELY TIBOR

ÉVZÁRÓ A PÉCSI LYCEUM TEMPLOMBAN (2017. DECEMBER 13.)

Meghívó

A Mecserek Egyesület választmányja
haztelelletel meghívja Önt
2017. december 13-án 17 órára
a Lyceum templomban tartandó
évbücsűztató ünnepi rendezvényére

Riszlai István
ügyvezető elnök

Az évzáró ünnepségen
a Pécsi Ciszterci Rend
Nagy Lajos Sínvártum
II. D néprajzi osztálya mutatja be
Széplaki Bellemeos előadását.

KISS MILÁN

TITKÁRI JELENTÉS A 2017. ÉVRŐL

Tisztelt Tagtársak! Egyesületünk 2016. évi gazdag programkínálata és az évforduló jegyében zajló magas színvonalú megemlékezések sora magasra tették a mércét számunkra a 2017. évi munkaterv meghatározásakor. Számos ötlet és gondolat fogalmazódott meg az év elején a célkitűzéseket illetően, azonban akkor még talán senki sem sejtette, hogy az idei év is – a nehézségek ellenére – újra sikeresen záródik majd. Összegyűjtve a 2017-ben elvégzett tevékenységeket, összegezve az eseménynaptárunkat és átolvasva az osztálybeszámolókat, azt gondolom, a Mecsek Egyesület tagjai idén is bebizonyították, hogy hasznos és hiánypótló munkát végeznek.

2017. ÉVI PROGRAMJAINK, EREDMÉNYEK

Az éves rendszeres közgyűlésre február közepén Pécssett a Városháza dísztermében került sor, melyet ezúttal olyan komoly érdeklődés övezett, hogy már-már a határozatképesség küszöbét súroltuk. Tagtársaink közül 109-en jelentek meg a helyszínen, ami rekordszámnak tekinthető az elmúlt évek részvételi arányához viszonyítva. Az egyesület tagjai másfél órával a kezdés előtt már sorban álltak a 2016. évi évkönyv átvétele és a 2017. évi tagdíjak befizetése miatt. A szokásosnak mondható napirendeken túl (éves beszámoló elfogadása, költségvetés bemutatása, tervek és elképzelések) Szirtes Béla, a Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány elnöke és kurátora tájékoztatta a Közgyűlést a Bányászati és Kohászati Lapokban megjelent cikkről, mely a 15 éves Alapítvány létrejöttét és tevékenységét foglalta össze, valamint átadta a kiadvány egy tiszteletbeli példányát az egyesület elnökének. Végezetül a Közgyűlés elfogadta azt a határozati javaslatot is, melynek értelmében a jövőben a 18 éven aluliak 50%-os kedvezménnyel, azaz 1500 Ft/éves tagsági díj befizetése mellett kérhetik felvételi kérelmüket az egyesületbe. A kedvezmény bevezetésével az egyesület vezetésének célja az volt, hogy hosszú távon biztosítsa a szervezet fennmaradását a fiatal generációk bevonása által, és javítsa az egyesületi tagok átlagéletkorát, mely továbbra is 60 év felett van.

A márciusi események visszatekintése kapcsán szeretnék egy rövid személyes kitérőt tenni a Horvát Adolf Olivér emléktúra vonatkozásában. A hagyományosan titkári túraként ismert programot a hagyományokat megszakítva idén már nem a titkári tisztséget betöltő személy vezette. Cipész maradjon a kaptafánál, szokták mondani, így mivel jómagam sajnos a Mecseket kevésbé ismerem, a túravezetést nálam szakavatottabb személy vállalta (Pál Krisztinának ezúton is köszönöm a segítségét). Emellett kisgyermekes szülőként és zenekarvezetőként számos olyan kötelesség szól el, ami nem teszi lehetővé a hétközi túrákon való részvételt. Ugyanakkor készséggel állok rendelkezésére a hétköznapiakban az ismert elérhetőségeken, valamint az Ötörai beszélgetések során is.

Márciusban az Ifjúsági Osztály pihenőhelyek rendbetételére mozgósította a Széchenyi Gimnázium tanulóit. A diákok a Flóra-pihenő-Állatkert-Mandulás útvonalon lévő turista pihenőhelyeket keresték fel, tisztították meg a középiskolai közösségi szolgálat keretében. Majd ezt követően az évforduló közeledtével ez évben is felkerestük nagy elődeink sírhelyét a pécsi köztemetőben. Az április végén tartott megemlékezésen ezúttal is a Széchenyi Gimnázium diákjai segédkeztek, s a szervezést ismételten dr. Jelenszkyne dr. Fábíán Ildikó – az Ifjúsági Osztály elnöke – vállalta magára. Szervezőmunkáját ezúton is köszönjük. A koszorúzás folyamán hat prominens személy sírját kerestük fel, melyek kiválasztásakor a rendezővel az évforduló volt (Majorossy Imre 1927-ben hunyt el, Nendtvich Andor esetén pedig születésének 150. évfordulója volt esedékes és így tovább). Az eseményt május elején az éppen egy éve átadott Darázscsípő katonai emlékműnél tartandó tábori szentmise és koszorúzás követte volna, azonban az egész nap tartó esőzés a megemlékezést meghiúsította. Időjárásfüggetlen esemény volt azonban a májusban megtartott, „Új kutatási eredmények a Mecsek szerkezetföldtanáról – A Mecsek-alja-törésöv térbeli felépítése” című szakmai előadás az Ifjúsági Osztály szervezésében. A Horváth Judit PhD-hallgató (PTE Földtudományok Doktori Iskola) által tartott előadást a földrajz iránt fogékony tagtársaknak szántuk az Ötörai beszélgetések különszámaként.

Szintén még a tavasz folyamán Kovács Máttyás vezetésével a 47-es számú Szent László király cserkészcsapat is felkeresett minket azzal a tiszteletre méltó felajánlással, hogy Árpádtető környékén természetvédelmi munkát végezzenek. Így szerették volna viszonzni a Mecseknek mindazt az élményt, amit eddig a természet számukra nyújtott. Munkájuk koordinálását Baumann József vállalta fel, mely során megtisztították az igen szemetes zöld kereszt jelzésű turistautat Hősök terétől a Tripammer-fáig, valamint az útvonalhoz közel eső forrásokat. Huszonöt cserkész fiatal vett

részt a munkában, és a kitűzött vállalt feladatot maradéktalanul teljesítették. Huszonöt zsák szemetet szedtek össze. Munkájukat köszönjük!

A nyári programok közül két júliusi rendezvényt kell megemlítsék, melyek közül időrendben az első a Pécsi Polgári Szalon Egyesület által immár második alkalommal megrendezett pécsi Tüke-Nap volt. Az eseményen való részvételre a Mecsek Egyesület, mint a város patinás régi szervezete külön felkérést kapott azzal a nem titkolt céllal, hogy reprezentálja a bakancsos turizmus korabeli és jelenlegi tevékenységét. A kérésnek eleget téve egyesületünk önálló standdal jelent meg a városi rendezvényen, amihez az installációt a Király utcai Bakancsos Élmenytár gyűjteménye biztosította. Az egyesületet Ripszám István ügyvezető elnök, Baronek Jenő Örökös Tiszteletbeli Elnök, valamint az Élmenytár munkatársai – Erdei Éva és Bátori Lászlóné – képviselték. (A rendezvényről további részletek olvashatók Erdei Éva „Tüke-nap a Tettyén” című beszámolójában). Ezt követően a július egy újonnan létrehozott erdei pihenőhely avatójával folytatódott, melyet Lapison állított Molnár Istvánnak családja. Az egyszerűen csak Pista bácsinak szólított erdőmérnököt a természetjárók jól ismerték elévülhetetlen érdemei miatt. A Baranya Megyei Természetbarát Szövetség és a Mecsek Egyesület tagjaként a mecseki turistautak egyik kijelölője és építője volt. 12 éven át lektorálta a Mecsek-térképet a Cartografia vállalat felkérésére, valamint többedmagával 1987-re összeállította a Mecsek forrásainak kataszterét, mely több mint 400 forrás, kút, csorgó helyét rögzíti.

Forrásokkal nem csak a természetben találkozhatunk, hiszen a természetjárás iránt érdeklődők makett formájában is megcsodálhatnak egyet a Mecsek Egyesület Múzeumában (vagy más néven Bakancsos Élmenytárban) Pécsen a Király utcában. Többek között ennek apropóján került sor ősszel a Leöwey Klára Gimnázium „Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetség gondozó Programjában” részt vevő diákjainak látogatására. A harmincfős csoportot Baronek Jenő, a gyűjtemény összeállítója kalauzolta végig a tárlaton azzal a nem titkolt céllal, hogy a középiszkolások is fogékonyabbak legyenek a természetjárás iránt. Szerencsére ezek a látogatások nem egyedi jelenségek, hiszen a múzeumot évente mintegy ezer fő látogatja.

Októberben a már hagyományosnak számító PTE Mecseki Láthatatlank Emléktúrához nyújtottunk ismételt segítséget. Az 1956-os forradalom és szabadságharc évfordulójára szervezett túrát ezúttal dr. Varga Tamás, a Mecsek Egyesület Ellenőrző Bizottságának elnöke vezette. Az emléktúra útvonala, akárcsak tavaly, azokat az ismert mecseki helyeket érintette, melyeken az akkori ellenállók is jártak. A mintegy 40 fős

egyetemistákból álló csoport így a Mecsek-kaputól a Tettyéig gyalogolt fel, érintve többek között a László-pihenőt, a Francia emlékművet, az Ilonka-pihenőt s további négy pihenőt.

Szintén októberben került sor annak a nagyszabású projektnek a záró rendezvényére, melynek keretében a Mecsekerdő Zrt. 27 db vallási vonatkozású erdei emlékhelyet újíttott fel, ill. tette rendbe azok környezetét. A helyreállítási feladatokban a Mecsek Egyesület is jelentős szerepet vállalt, hiszen szakértőként vett részt több kőkereszt és forrás felújításában, új turistaút-leágázások felfestésében, illetőleg az emlékhelyek történeti vonatkozásának feltárásában. A fizikai munkálatok elvégzésében meghatározó szerepe volt Baumann József és Biki Endre Gábor tagtársunknak, akiknek munkáját ezúton is köszönjük. Az október 8-i záróünnepség helyszíne Almamellék, Sasrét-pusztá volt, ahol az 1950-es években megsemmisült Mária-szobor került ismételt felállításra és felszentelésre. Az emlékhelyek helyreállítása természetesen akkor érik el valós céljukat, ha azokat a természetjárók felkeresik és „használgák”. Szerencsére erre volt már példa az avató előtt is, hiszen az egyesület által hatodik alkalommal megszervezett zselici túratábor résztvevői több helyszínt is végiglátogattak. Bízunk abban, hogy ennek széles körű folytatása lesz a jövőben.

Az erdei létesítmények felújítása és karbantartása a fentiekben bemutatott átfogó munkálatok mellett az egyes osztályokon belül természetesen önállóan is folyt:

A Munka Osztály az idei évben is folytatta a forrásvédnökséggel megkezdett feladatokat, turista útvonalakat tisztított meg és útjelzést festett (Koponya-kúthoz, Laura és Bányász-forráshoz, Döröm-cseri templomromhoz), valamint emellett a városi zöldövezetek karbantartásában is aktív szerepet vállalt (pl.: Balokányliget forrásainak karbantartása, új tanösvénytáblák kihelyezése). Rendszeresen takarította a Petőcz-Pusztai Mária-kápolnát és a harangláb környékét, a Darázscsípte-katona emlékművét s a Természetjárók Panteonját. Valamint ez évben is gondosan ügyelt a folyamatos téli madáretetésre az Ordas-tanyánál és a kihelyezett madáretetőknél.

A Természetjáró Osztály az elmúlt évben 95 nyílt túrát hirdetett meg, melyet maradéktalanul meg is tartott. E teljesítmény önmagában sikerként könyvelhető el. Rekordszámú résztvevővel bonyolította le a Szentháromság vasárnapi német búcsút Máriakémeden, továbbá szintén jelentős számú résztvevőt toborzott a Törökvári teljesítménytúrára, a máriakémedi kegytemplom főbúcsújára, a marázai kápolnabúcsúra vagy a máriakémedi Sarlós Boldogasszony búcsúra. Az évi

összesítés alapján 4882 fő túrázott velük, melyből jelentős részt képvisel a dr. Hochmann Andrásné által vezetett parkerdei túracsoport (2567 fővel). A teljesítményhez gratulálok valamennyi túravezetőnek és a szervezésben résztvevőknek. Külön köszönet illeti dr. Lakatosné Novotny Saroltát, a falu- és városlátogató túrák vezetőjét, aki hosszú évtizedeken keresztül lelkiismeretesen és felkészülten összesen 55 falujáró és városlátogató túrát szervezett meg. Továbbá szintén köszönet illeti Földesiné Kövi Ildikót, aki a Bakancsos Óvodások túráit vezette, és ezáltal számos kisgyermekkel szeretett meg a természetjárást. Az osztály a fentiek mellett részt vállalt a jelzéstfestésben is, hiszen felújította a zöld kör jelzésű turistaút mintegy 600 méteres szakaszát, valamint új jelzéseket festett a Szabari-erdőben összesen 7,5 km hosszúságban. A jelzések fel-festésében Biki Endre Gábor, dr. Héjjas Péter, dr. Földi Krisztina, Héjjas Lóránt és Héjjas Mirjam vett részt, munkájukat köszönjük. Meg kell továbbá említeni a máriakémei kegytemplom kálváriaegyüttesének felújítását, melyhez jelentős adományt gyűjtött össze az osztály, azonban ennek részleteiről és a további munkáiról (forrástisztítások, takarítások és táblakihelyezések), az osztálybeszámolóban olvashatnak. Az év eseményeit a december 13-án megtartott ünnepség zárta, melynek helyszíne ezúttal is a Lyceum-templom volt. Az évbúcsúztatón a Pécsi Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnázium 11. D néprajzi osztálya mutatta be a „Széplaki betlehemes” című előadását. A hagyományőrző pástorjátékot, a gyönyörűen csengő énekeket a közönség vastappsal jutalmazta. Köszönjük Várszegi Csaba tanár úrnak, hogy tanítványaival adventi hangulatot varázsolt az évszáró ünnepségünkre.

TAGSÁG ÖSSZETÉTELE, VÁLTOZÁSOK

A Mecsek Egyesülethez az idei évben 44 fő nyújtott be felvételi kérelmet (ami tízzel több, mint az elmúlt évben), így a létszámunk 275 főre gyarapodott. Közöttük 16 fő Örökös Tiszteletbeli Tag van, akik ugyan szavazati joggal nem rendelkeznek mégis fontos tagjai közösségünknek. Habár összességében nem eredményezett csökkenést az előző évhez képest, mégis meg kell említeni, hogy a tagsági viszony lemondását 6 fő kérvényezte. További 15 fő esetében a Választmány hozott előzetes döntést a tagság megszüntetéséről, mivel az érintett személyek tagsági díjukat nem rendezték, és többszöri megkeresésünkre sem válaszoltak. Végezetül szomorú kötelességem beszámolni azon tagtársainkról, akiket ez évben veszítettünk el. Név szerint Baranyai Rudolf, Bóday Barna, Hegyi Ferenc. Emléküket megőrizzük!

BEVÉTELEINK, PÉNZÜGI HÁTTERÜNK

Az egyesület stabil pénzügyi háttérének biztosítása és a szükséges források előteremtése az év elején még bizonytalanak tűnt, azonban az év végére olyan kedvező események következtek be, amik pozitív irányba befolyásolták a mérleget.

Tagdíjak: A működés alapját képező bevételi forrás beérkezése az elmúlt évhez képest jelentősen javult. Hiszen mára a tagok több mint 80 százaléka rendezte tagdíját, és mindössze néhányan voltak azok, akik az évről évre meghívója mellé fizetési emlékeztetőt kaptak. A tagdíj 2017-ben sem változott, 3000 Ft éves tagdíjat állapított meg a Közgyűlés, mely februártól a 18 éven aluliak részére 1500 Ft/év díjra csökkent. A tagdíj befizetése a jövőben is átutalással vagy pénztári befizetéssel lehetséges.

Adó 1%: A tavalyi rekordösszegű felajánlást az idei évben nem sikerül megdönteni. 177 431 Ft érkezett be az adóbevallás során felajánlható 1%-ból, melyet természetesen ezúton is köszönünk minden felajánlónak!

Pályázatok: Már 2016. év végén benyújtottuk a Nemzeti Együttműködési Alap Új Nemzedékek Jövőjéért Kollégiuma által kiírt felhívásra 2 pályázatot. Az első a működést hivatott finanszírozni, míg a második pályázat szakmai programok megvalósítását támogatta volna együttesen mintegy 3,8 millió Ft összegben. Az igényelt összeget a döntéshozó első körben jelentősen lecsökkentette, majd várólistára tette forráshiányra hivatkozva. Szerencsére az ősz folyamán úgy döntöttek, hogy az egyesületnek a működéshez 1,2 M Ft csökkentett összegű támogatást tudnak biztosítani. További pozitívum, hogy a Földművelésügyi Minisztériumnál is sikerrel pályáztunk az év során, és közel 1,5 M Ft támogatást nyertünk el, amit a Bakancsos Élménytár attrakciófejlesztésére és szolgáltatás-bővítésére fordíthatunk. A projekt a tervek szerint 2018. június végén zárul majd.

Szponzoráció: A közcélú adományok és szponzori források előteremtése egyre komolyabb kihívás elé állítja a menedzsmentet. Ennek ellenére idén is sikerült összesen 1,8 millió Ft támogatást kapni a Mecsekerdő Zrt.-től és a Pannon Hőerőmű Zrt.-től, kiknek ezúton köszönjük a nagylelkű felajánlást.

A támogatások között köszönetet kell mondanunk Pécs városának is, amiért évről évre díjmentesen biztosítja részünkre és a Közgyűlés részére a Városháza dísztermét, valamint a PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft.-nek, mert segítsége nélkül a Mecsek Egyesület 2018. évi naptára nem jöhetett volna létre.

A MECSEK EGYESÜLET TAGSÁGA

A MECSEK EGYESÜLET TISZTIKARA

Örökös Dísz- és Tiszteletbeli Elnökök:

Kardos Kálmánt

örökös díszelnökké választották 1906. március 22-én.

Kiss Józsefet

örökös tiszteletbeli elnökké választották 1933. május 21-én.

Dr. Nendtvich Andort

örökös tiszteletbeli elnökké választották 1946. február 24-én.

Horvát Adolf Olivért

örökös tiszteletbeli elnökké választották 1995. május 15-én.

Baronek Jenőt

örökös tiszteletbeli elnökké választották 2012. szeptember 26-án.

Dr. Páva Zsoltot

örökös tiszteletbeli elnökké választották 2016. február 24-én.

Elnök:

Dr. Kiss Tibor

a BLOKOM Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója

Ügyvezető elnök:

Ripszám István

a Mecsekerdő Zrt. termelési vezérigazgató-helyettese

Titkár:

Kiss Milán

fejlesztési és pályázatkezelési munkatárs, Mecsekerdő Zrt.

A Választmány tagjai:

Dr. Kiss Tibor, *elnök*
Ripszám István, *ügyvezető elnök*
Kiss Milán, *titkár*
Dr. Papp Tivadar, *választmányi tag*
Szilasi Tamás, *választmányi tag*

Az Ellenőrző Bizottság tagjai:

Dr. Varga Tamás, *elnök*
Henczné Szabó Éva, *tag*
Dománszky Zoltán, *tag*

Osztályok:

Fotó Osztály:	elnök: Müller Nándor
Ifjúsági Osztály:	elnök: Dr. Jelenszkyné dr. Fábíán Ildikó
Munka Osztály:	elnök: Baumann József
Természetjáró Osztály:	elnök: Biki Endre Gábor

Somosi László

a Mecsek Egyesület lovagja (2004. szeptember 29.)

„Az Örök Mecsekért” Díj kitüntetettjei:

- 2004 – Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
- 2005 – Mecseki Erdészeti Zrt.
- 2006 – PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft.
- 2007 – PANNONPOWER Holding Zrt.
- 2008 – Baranya Megyei Mezőgazdasági Szakszolgáltatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága
- 2009 – Dél-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelet

Örökös tiszteletbeli tagok:

Kováts Kolos

Kossuth-díjas operaénekes, a Magyar Állami Operaház örökös tagja (2006)

Nagy Bandó András

író, humorista (2007)

Dr. Sárközi Ferenc

rendőr dandártábornok, Baranya megyei rendőrfőkapitány (2007)

Dr. Szili Katalin

a Magyar Köztársaság Országgyűlésének elnöke (2007)

Somosi László

*a PANNONPOWER Holding Zrt. elnök-vezérigazgatója,
a Mecsek Egyesület elnöke (2007)*

Tasnádi Péter †

Pécs M. J. Város polgármestere (2007)

Gasz Zoltán

a PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft. ügyvezető igazgatója (2008)

Dr. Iványi Ildikó

a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága nyugalmazott igazgatója (2008)

Káldy József

a Mecseki Erdészeti Zrt. vezérigazgatója (2008)

Dr. Varga Tamás

*a Baranya Megyei Mezőgazdasági Szakszolgáltatási Hivatal
Erdészeti Igazgatósága igazgatója (2008)*

Závoczky Szabolcs

a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága igazgatója (2008)

Szabó Imre

*környezetvédelmi és vízügyi miniszter,
a Magyar Természetbarát Szövetség elnöke (2008)*

Dr. Páva Zsolt

Pécs M. J. Város polgármestere (2009)

Csóka Péter János

*pálos szerzetes, a pécsi pálos kolostor házfőnöke
és a Lyceum-templom templomigazgatója (2009)*

Debreczeni József

publicista, közíró (2009)

Jeszták Lajos

*a Dél-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi
és Vízügyi Főfelügyelet igazgatója (2009)*

Keszi László

a Mecsekerdő Zrt. vezérigazgatója (2010)

Péterffy Attila

a Pannon Hőerőmű Zrt. elnök-vezérigazgatója (2010)

Dr. Ujváry Jenő

nyugalmazott alpolgármester (2010)

Vida János

a PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft. ügyvezető igazgatója (2011)

Habsburg György

Magyarország európai uniós rendkívüli és meghatalmazott nagykövete (2012)

ÖRÖKÖS TAGOK

Kardos Kálmán

*Baranya vármegye és Pécs főispánja, országgyűlési képviselő,
a Mecsek Egyesület első elnöke*

Kiss József

a Mecsek Egyesület titkára

Dr. Nendtvich Andor

*Pécs város polgármestere,
a Mecsek Egyesület elnöke*

Kovács Szabó János

*Aranybakancs-díjas természetjáró,
az újjáalakult Mecsek Egyesület első titkára (1993-2000)*

Somogyvári Imre

*tiszteletbeli osztrák konzul,
az újjáalakult Mecsek Egyesület első elnöke (1993-2000)*

Baronek Jenő

*Aranybakancs-díjas természetjáró,
a Mecsek Egyesület örökös tiszteletbeli elnöke (2014)*

Baumann József

*Aranybakancs-díjas természetjáró,
a Munka Osztály elnöke*

Rendes tagok:

Arany Gáborné	Bútor Ferencné
Ámán Erika	Chlebovics Miklós
B. Horváth Csilla	Csahóczi Ferenc
Bajzáth Ilona	Csapó Júlianna
Balassa Mihályné	Csór Gyuláné
Ballai Krisztina	Dobszai János Zsolt
Balotay Gergely Kálmán	Dolgos Sándor
Bánvölgyi Ferenc	Dománszky Zoltán
Bánvölgyi Vilmos dr.	Dudók Piroska
Baranyai Rudolf †	Éger Zalán
Bárány Györgyné	Éger Zoltán
Baronek Igor Alexander	Égerné Végh Éva
Baronek Éva	Erdősi-Bindig Katalin
Baronek Jenő ifj.	Eszenyi Jánosné
Baronek Jenő József	Farkasné Krémer Teréz
Baronek Jenőné	Farkasné Seregélyes Ildikó
Bátai István dr.	Fazekas Béla
Bátai Istvánné dr. Kerényi Mónika dr.	Fekete Bálint dr.
Bauer Ferencné	Fekete László
Baumann József	Feketéné Móra Erzsébet
Baumgärtner Margaréta	Földesi Zoltán
Baumgärtner Norbert	Földesiné Kövi Ildikó
Bayer Richárd	Földi Krisztina dr.
Békefi Irén dr.	Futó Ottilia
Békés Lajos Jakab	Füziné Kajdy Zita
Bélik Andrásné	Gál György
Benczes Gábor	Gál Györgyné
Berek Zoltán	Gál Péter
Bikali Józsefné	Garai Gézáné
Biki Endre Gábor	Gargya Lajos
Bíró Gábor	Gasz Zoltán
Bóday Barna †	Gayer Éva
Bóday Barnabás	Gergely Tibor id.
Bóday Miklós id.	Gergely Tibor ifj.
Bóday Miklós ifj.	Gida Tibor
Bóday Zoltán	Gregorics Tímea
Bodnár Katalin	Gundrum Károly dr.
Bodor András dr.	Gyimesiné Erdei Éva
Bodor Lili	Györegy Iván
Bodráné Kis Olga	Győri Istvánné
Bötkös Lászlóné	Gyugyi Ilona dr.
Brachmann Józsefné	Halász Annamária
Budai Jánosné	Halász Gábor

Halász Klára
Halász Marcell
Halmi Istvánné
Harasztiné Habon Mária
Hardicsay Sándor dr.
Harmat Béla dr.
Harmatha István
Havasi Ildikó Erzsébet
Hegedűs Rózsa
Hegyi József László
Hegyi Ferenc †
Hegyi Ferencné
Heibl Gábor
Héjjas Péter dr.
Henczné Szabó Éva
Hicz Attila
Hochmann Andrásné dr.
Horváth Kornélia
Horváth Vilma Éva
Horváth Vincéné Ágnes
Ijjász István
Jakab Albert
Jakab Éva
Jelenszkyne dr. Fábíán Ildikó dr.
Jónás István
Jónás Rudolf
Kádár Malvin Judit
Kállai Csilla
Kállai János
Kanyar Józsefné
Karádi Károly
Karádi Károlyné
Kelemen Sándor
Keresztes Gáborné
Király Jánosné
Kiss Anikó Magdolna dr.
Kiss Milán
Kiss Tibor dr.
Kocsis Magdaléna
Kóczán Zsuzsanna dr.
Kói Csilla Mária dr.
Kollár János
Kollár Tamás
Komlós Attila
Koncz Eszter dr.
Kopjárné Győri Erika
Kósa Pál
Kovács Árpád
Kovács János
Kovács Jánosné
Kovács Judit
Kovács Klaudia
Kovács Péterné Klára
Kovács Szabó János
Kraft János
Krámos Csaba
Kremling Lajos
Kriston Adám
Kriston Barnabás id.
Kriston Barnabás ifj.
Kristonné Kenderik Magdolna
Kusz Jánosné
Lakatosné Novotny Sarolta dr.
Léederer Vilmosné
Lengyel Zoltánné
Madarászné Körmendi Ilona
Maráth Klára
Markesz István
Markworth-Drozgyik Éva
Marton József
Máthé Péter
Mátrai Gizella Mária
Mayer Tiborné
Meinczinger Elvira
Meizer György
Mestyánné Szentmiklósi Zsuzsanna dr.
Mészáros Józsefné
Mészáros Szilvia
Miklós István
Milassin Erika
Molnár Lajosné
Molnár Margit dr.
Montskó Péter dr.
Müller Nándor
Nagy Bernadett
Nagy Gábor dr.
Nagy István
Nagy Roberta
Nárdai Ilona Edit dr.
Németh Gézné dr.

Németh Júlia
Németh Szilárdné
Novacsek Péter Jánosné
Nyáry Attiláné
Nyékiné Kincses Márta dr.
Ottó Gábor
Óváriné Kirizs Éva
Óri Zsuzsanna
Palainé Timinszky Erika
Pálfy Attila
Palkó Zsolt dr.
Papp Tivadar dr.
Paróczy Anita
Paróczy Zsolt
Páva Zsolt dr.
Plánteck István
Polgárdy Géza dr.
Pusztafalvi Gábor
Rábay Ottó
Rácz Linda
Radnai Erzsébet
Rákóczy István dr.
Reiger Magdolna
Rézsó Margit
Ripszám István
Rónaki László
Rózsa Beáta
Rüll József János
Ruzsinszky András
Sallay Árpád
Schaller Károly
Scheffer Ferencné
Schmidtné Samu Szilvia
Schóber József
Schönwiesner Csilla
Sebők Béla dr.
Sey Gábor Lajos
Simon Dezső
Sivák Istvánné
Somogyvári Imre
Somogyváriné Németh Mária
Somosi László
Somosi Lászlóné
Soós Kálmánné
Sólyom Emma

Stálenberger Tibor
Stefánovits Istvánné
Strasser Péter
Sturmné Olasz Magdolna
Szabó Éva Mária
Sváb László
Szabó Márton Olivér dr.
Szabó László dr.
Szabó-Dalecker Ibolya
Szantner József Ottó
Szerémy Péter
Szilasi Tamás
Szilasi Pál
Szirtes Béla
Szorre Endre
Szőnyi János
Szuper Józsefné
Tasnádi János
Tátrai Bea
Tegzes Ferencné dr.
Temesi Endre Miklós
Temesvári Gabriella
Thomas Jobst Dipl.-Ing.
Tihanyi László dr.
Tóth Aladár dr.
Tóth Klára
Tóth Róbert
Treitz Károly
Tresz Adrián
Tresz Anett
Tresz Gábor
Varga Jenőné
Varga Tamás dr.
Varga Tamásné dr.
Várhalmi Zsolt
Veber Ivánné
Vollár Andrea
Vollár Zoltán
Vollárné Keszei Mária
Wagner László
Weichné Csikós Éva

